

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Daniel Belčev

**Důchodový systém v ČR – vývoj po roce
1989 a jeho reforma**

Rigorózní práce

Praha 2013

Autor práce: **Daniel Belčev**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

BELČEV, D. *Důchodový systém v ČR – vývoj po roce 1989 a jeho reforma*. Praha, 2013. 183 s. Rigorózní práce (PhDr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí rigorózní práce Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc.

Abstrakt

Rigorózní práce se zaměřuje na analýzu reformy českého důchodového systému s tím, že pro uvědomění si příslušných konsekvencí je analyzována v kontextu celého vývoje českého důchodového systému po roce 1989. Vedle hodnotového aspektu je pozornost věnována demografickému, legislativnímu, politickému, ekonomickému, sociálnímu, institucionálnímu a mezinárodnímu aspektu organizace a financování resp. finanční udržitelnosti důchodového systému. Rovněž je kladen důraz na komparaci důchodové reformy, která je realizována koaliční vládou premiéra Petra Nečase, s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD prizmatem kritérií rozpočtové odpovědnosti, kvality života důchodců, solidarity, sociální spravedlnosti, ekvivalence a odolnosti důchodové reformy v čase. Teoretickými východisky jsou teorie path dependency, teorie institucionalismu, teorie Welfare State, teorie korporativismu a kritériální ukotvení reformy. V rigorózní práci je uplatněna metoda analýzy sekundárních dat a metoda komparativní analýzy. Pro získání sekundárních dat jsou využity metody vyhledávání dokumentů a datových záznamů.

Abstract

The present thesis focuses on the analysis of the Czech pension system reform. In order to understand the respective consequences, the analysis is put into the context of the development of the Czech pension system after 1989. In addition to the value aspect, attention is paid to the demographic, legislative, political, economic, social, institutional and international aspects of the pension system, its arrangement, financing and financial sustainability. The comparison of the pension

reform implemented by the coalition government of Prime Minister Petr Nečas with the concept of pension reform of the opposition Czech Social Democratic Party by the criteria of budgetary responsibility, quality of life of pensioners, solidarity, social justice, equivalence and resilience of pension reform in time is also emphasised. Theoretical bases include the theory of path dependency, the theory of institutionalism, the welfare state theory, the theory of corporatism and the criterion anchoring of the reform. The present thesis applies the method of analysis of secondary data and the method of comparative analysis. To obtain secondary data, methods of document and data record searching are utilised.

Klíčová slova

Důchodový systém, důchodová reforma, sociální pojištění, stárnutí populace, sociální spravedlnost, celospolečenský konsensus.

Keywords

Pension system, pension reform, social insurance, ageing population, social justice, societal consensus.

Rozsah práce: 322 721 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. července 2013

Daniel Belčev

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval panu Prof. PhDr. Martinu Potůčkovi, CSc., MSc. za odborné vedení a cenné připomínky v průběhu zpracování této práce. Rovněž děkuji panu PhDr. Ivanu Duškovovi za poskytnuté konzultace.

Institut sociologických studií UK FSV

Teze RIGORÓZNÍ práce

Tyto teze tvoří přílohu „Přihlášky ke státní rigorózní zkoušce“

TUTO ČÁST VYPLŇUJE ŽADATEL:

Informace o žadateli:

Razítko podatelny:

Příjmení a jméno: Belčev Daniel

E-mail:

Telefon (nejlépe mobilní):

katedra:

k rukám:

Předpokládaný název rigorózní práce v češtině: Důchodový systém v ČR – vývoj po roce 1989 a jeho reforma

Předpokládaný název rigorózní práce v angličtině: The Czech Republic pension system - developments after 1989 and its reform

Předpokládaný termín předložení práce: září 2013

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány: Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc.

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování žadatelem (rozsah do 1000 znaků): Téma jsem zpracoval v diplomové práci, kterou jsem úspěšně obhájil na katedře veřejné a sociální politiky dne 21. 6. 2013. *Obhájená diplomová práce byla příslušnou komisí navržena k pochvale pana děkana a v přihlášce žádám o její uznání jako práce rigorózní.* Diplomová práce se zaměřuje na analýzu reformy českého důchodového systému s tím, že pro uvědomění si příslušných konsekvencí je analyzována v kontextu celého vývoje českého důchodového systému po roce 1989. Vedle hodnotového aspektu je pozornost věnována demografickému, legislativnímu, politickému, ekonomickému, sociálnímu, institucionálnímu a mezinárodnímu aspektu organizace a financování resp. finanční udržitelnosti důchodového systému. Rovněž je kladen důraz na komparaci důchodové reformy realizované koaliční vládou premiéra Petra Nečase s koncepcí důchodové reformy opoziční České strany sociálně demokratické prizmatem kritérií rozpočtové odpovědnosti, kvality života důchodců, solidarity, sociální spravedlnosti, ekvivalence a odolnosti důchodové reformy v čase.

Předpokládaný cíl rigorózní práce, původní přínos autora ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1200 znaků): Viz obhájená diplomová práce.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): *Viz obhájená diplomová práce.*

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) a **metody (techniky) jeho zpracování**: *Viz obhájená diplomová práce.*

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků): *Kompletní seznam použité literatury - viz obhájená diplomová práce (str. 157 – 183).*

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Obhájené diplomové, rigorózní a disertační práce k tématu na UK v letech 2008 - 2013:

DUŠKOV, I. *Harmonizace pracovních a rodinných rolí jako problém sociální politiky: Rigorózní práce.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2011. 136 s. Vedoucí rigorózní práce Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc.

CHMELÍKOVÁ, K. *Zabezpečení ve stáří a důchodová reforma v evropských zemích: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2009. 82 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Jana Zemanová

KONÁROVÁ, R. *Vývoj důchodové reformy v České republice a její realizace v právní úpravě: Rigorózní práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2011. 228 s. Vedoucí rigorózní práce JUDr. Jana Zemanová

MIZEROVÁ, M. *Vývoj důchodového pojištění a reformní záměry: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2011. 80 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D.

PILÍKOVÁ, V. *Starobní důchod: Rigorózní práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2009. 127 s. Vedoucí rigorózní práce JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D.

POHL, M. *Důchodová reforma: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2008. 65 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Jana Zemanová

RUDOLFOVÁ, V. *Dlouhodobé důsledky politických rozhodnutí o reformách důchodových systémů v České republice a na Slovensku v kontextu retrenchmentu welfare state: Disertační práce.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2009. 214 s. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr. František Petrášek, CSc.

TOMÍČKOVÁ, A. *Role českých veřejnoprávních médií v diskurzu důchodové reformy: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2011. 110 s. Vedoucí diplomové práce MUDr. Petr Háva, CSc.

URBÁNKOVÁ, A. *Otevřená metoda koordinace a její projevy v právu sociálního zabezpečení v EU a ČR: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, 2009. 95 s. Vedoucí diplomové práce JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D.

VEVERKOVÁ, J. *Analýza důchodového zabezpečování: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií, 2012. 122 s. Vedoucí diplomové práce Prof. Ing. Lubomír Mlčoch, CSc.

ZIKA, M. *Vliv typu sociálního státu na důchodový systém: Diplomová práce.* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2010. 79 s. Vedoucí diplomové práce Ing. Bohumila Čabanová, Ph.D.

Datum / Podpis studenta

1. 7. 2013

.....

Obsah

Úvod	1
1 Vymezení výzkumného problému.....	4
2 Výzkumné cíle, otázky, použité metody a zdroje dat.....	7
2.1 Výzkumné cíle	7
2.2 Výzkumné otázky.....	7
2.3 Použité metody.....	8
2.4 Zdroje dat.....	8
3 Teoretická východiska a definování základních pojmů.....	9
3.1 Teorie path dependency	9
3.2 Teorie institucionalismu.....	10
3.3 Teorie Welfare State	11
3.4 Teorie korporativismu.....	12
3.5 Kriteriační ukotvení reformy	13
3.5.1 Cílové hodnoty.....	13
3.5.2 Instrumentální hodnoty.....	15
3.5.2.1 Sociální spravedlnost.....	15
3.5.2.2 Sociální solidarita.....	18
3.5.2.3 Ekvivalence	19
3.5.2.4 Participace.....	20
3.5.2.5 Subsidiarita.....	21
3.5.2.6 Univerzalita	21
3.6 Definování základních pojmů	22
3.6.1 Základní typy konstrukce důchodových systémů	22
3.6.2 Základní způsoby financování důchodového systému	23
3.6.3 Základní typy penzijních plánů.....	24
3.6.4 Základní možnosti uspořádání důchodových systémů.....	26
4 Aspekty organizace a finanční udržitelnosti důchodového systému	27
4.1 Demografický aspekt.....	27
4.2 Politický kontext a legislativní rámec vývoje českého důchodového systému po roce 1989	38
4.2.1 Červen 1990 – červenec 1992 (27. 6. 1990 – 2. 7. 1992).....	39
4.2.2 Červenec 1992 - červenec 1996 (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996).....	41
4.2.2.1 Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti	43
4.2.2.2 První pilíř českého důchodového systému – povinné důchodové	

<i>pojištění (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)</i>	44
4.2.2.3 <i>Zákon č. 42/1994 Sb., kterým bylo zavedeno penzijní připojištění se státním příspěvkem (doplňkový systém)</i>	48
4.2.3. <i>Červenec 1996 – červenec 1998 (4. 7. 1996 – 17. 7. 1998)</i>	52
4.2.4 <i>Červenec 1998 – červenec 2002 (22. 7. 1998 - 12. 7. 2002)</i>	54
4.2.5. <i>Červenec 2002 – září 2006 (15. 7. 2002 – 4. 9. 2006)</i>	57
4.2.5.1 <i>Výkonný tým pracovní skupiny (Bezděková komise)</i>	59
4.2.5.1.1 <i>Hodnocení varianty ČSSD</i>	61
4.2.5.1.2 <i>Hodnocení varianty KDU - ČSL</i>	63
4.2.5.1.3 <i>Hodnocení varianty KSČM</i>	65
4.2.5.1.4 <i>Hodnocení varianty ODS</i>	67
4.2.5.1.5 <i>Hodnocení varianty US-DEU</i>	68
4.2.5.1.6 <i>Shrnutí variant</i>	70
4.2.6 <i>Září 2006 – červenec 2010 (4. 9. 2006 – 13. 7. 2010)</i>	72
4.2.7 <i>Červenec 2010 - dosud</i>	79
4.2.7.1 <i>Příprava a realizace vládní důchodové reformy (kritéria a legislativa)</i>	82
4.2.7.1.1 <i>Dobrovolné důchodové spoření - II. pilíř (zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření)</i>	84
4.2.7.1.2 <i>Doplňkové penzijní spoření – III. pilíř (zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření)</i>	89
4.2.7.2 <i>Návrh opoziční ČSSD na důchodovou reformu</i>	90
4.2.7.2.1 <i>Stabilizace I. pilíře z veřejných zdrojů</i>	91
4.2.7.2.2 <i>Stanovení hranice věku pro odchod do důchodu</i>	92
4.2.7.2.3 <i>Transformace penzijního připojištění se státním příspěvkem</i>	93
4.2.7.2.4 <i>Propojení důchodové reformy s dalšími součástmi sociálního systému</i>	94
4.2.7.3 <i>Postoj sociálních partnerů k důchodové reformě</i>	94
4.3. <i>Ekonomický a sociální kontext vývoje českého důchodového systému</i>	96
4.3.1 <i>Vývoj ukazatelů ovlivňujících PAYG DB pilíř</i>	96
4.3.2 <i>Vývoj výdajů na důchody a úrovně důchodu</i>	100
4.3.3 <i>Intragenerační (příjmová) solidarita v I. důchodovém pilíři</i>	103
4.3.4 <i>Postavení OSVČ v důchodovém systému</i>	107
4.3.5 <i>Postavení rodin s dětmi v důchodovém systému</i>	108
4.3.6 <i>Sociální dopady financování transformačních nákladů důchodové reformy</i>	109
4.3.7 <i>Míra úspor domácností</i>	110
4.4 <i>Instituce a aktéři českého důchodového systému (národní aspekt)</i>	111

4.5 Mezinárodní instituce a jejich koncepty důchodové reformy.....	114
4.5.1 Mezinárodní organizace práce (ILO)	117
4.5.2 Světová banka (WB).....	118
4.5.3 Mezinárodní měnový fond (IMF)	119
4.5.4 IMF a WB v kontextu Washingtonského konsenzu.....	120
4.5.5 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).....	122
4.5.6 Evropská unie (EU).....	123
5 Komparace realizované důchodové reformy s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD	126
5.1 Rozpočtová odpovědnost.....	126
5.2 Kvalita života důchodců.....	128
5.3 Solidarita.....	130
5.4 Sociální spravedlnost.....	131
5.5 Ekvivalence (zásluhovost)	141
5.6 Odolnost důchodové reformy v čase	144
Závěr	146
Summary.....	156
Seznam použité literatury	157

Seznam schémat

Schéma 1 Aspekty organizace a finanční udržitelnosti důchodového systému.....	6
Schéma 2 Oblast výzkumu (analýzy) sociálního problému zaměřeného na aktéry ...	11
Schéma 3 Proces přípravy podkladů pro důchodovou reformu (2004 – 2005)	60
Schéma 4 Spořicí fáze v systému důchodového spoření	87
Schéma 5 Výplatní fáze v systému důchodového spoření.....	88
Schéma 6 Návrh důchodové reformy ČMKOS	96
Schéma 7 Pilíře Panevropského důchodového systému	119
Schéma 8 Strom problémů.....	133
Schéma 9 Strom cílů	140

Seznam tabulek

Tabulka 1 Srovnání PAYG vs FF a DB vs DC (NDC) penzijních systémů.....	25
Tabulka 2 Scénář projekce vývoje míry úhrnné plodnosti (střední varianta)	27
Tabulka 3 Scénář projekce vývoje naděje dožití při narození (střední varianta).....	28
Tabulka 4 Scénář projekce salda zahraniční migrace (střední varianta).....	28
Tabulka 5 Projekce vývoje počtu živě narozených dětí (střední varianta)	28
Tabulka 6 Projekce vývoje počtu zemřelých (střední varianta).....	29
Tabulka 7 Projekce vývoje celkového počtu obyvatel (střední varianta)	29
Tabulka 8 Projekce vývoje věkových skupin obyvatelstva (absolutní k 1. 1. - střední varianta)	30
Tabulka 9 Projekce vývoje věkových skupin obyvatelstva (v % k 1. 1. - střední varianta)	30

Tabulka 10 Projekce vývoje počtu osob starších 65 let resp. 80 let a vývoje podílu těchto věkových skupin (k 1. 1.) - střední varianta.....	30
Tabulka 11 Projekce vývoje míry závislosti (%)	31
Tabulka 12 Vývoj pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (% vyměřovacího základu)	43
Tabulka 13 Prodlužování důchodového věku	47
Tabulka 14 Přehled zvyšování vyplácených důchodů od roku 1996 dosud	48
Tabulka 15 Měsíční výše státního příspěvku na penzijní připojištění (do 31. 12. 2012)	49
Tabulka 16 Měsíční výše státního příspěvku na doplňkové penzijní spoření (od 1. 1. 2013)	49
Tabulka 17 Vývoj věkové struktury účastníků penzijního připojištění	50
Tabulka 18 Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice k 31. 12. 2011.....	51
Tabulka 19 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků NDC systému (varianta ČSSD)	63
Tabulka 20 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků dobrovolného částečného vyvázání (opt-out) – varianta KDU - ČSL.....	65
Tabulka 21 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků parametrické optimalizace (varianta KSČM)	66
Tabulka 22 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků rovného důchodu (varianta ODS)	68
Tabulka 23 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků kombinovaného systému (varianta US-DEU)	70
Tabulka 24 Vývoj salda důchodového pojištění od roku 1996.....	97
Tabulka 25 Vývoj makroekonomických ukazatelů ovlivňujících saldo důchodového účtu.....	99
Tabulka 26 Vývoj výdajů na důchody ve vztahu k HDP a úrovni důchodu	100
Tabulka 27 Plnění Úmluv MOP.....	102
Tabulka 28 Vývoj redukčních hranic do a po účinnosti tzv. malé důchodové reformy (Kč)	103
Tabulka 29 Redukce osobního vyměřovacího základu a redukční hranice	104
Tabulka 30 Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (%)	104
Tabulka 31 Poměr nového náhradového poměru po tzv. malé důchodové reformě vůči původnímu	106
Tabulka 32 Vývoj poměru mezi průměrným vyměřovacím základem OSVČ a zaměstnanců	107
Tabulka 33 Vývoj míry hrubých úspor domácností (%).....	110
Tabulka 34 Cíle a předpokládané výhody zavedení JIM	112

Seznam grafů

Graf 1 Prognóza vývoje počtu osob důchodového věku na 100 osob produktivního věku v ČR	32
Graf 2 Prognóza vývoje počtu osob produktivního věku na 1 osobu důchodového věku v ČR	33
Graf 3 Předpokládané specifické míry zaměstnanosti dle věku a pohlaví (%)	34
Graf 4 Prognóza vývoje počtu osob důchodového věku na 100 zaměstnaných osob v ČR.....	35
Graf 5 Prognóza vývoje počtu zaměstnaných osob na 1 osobu důchodového věku	

v ČR.....	35
Graf 6 Prognóza vývoje podílu zaměstnaných osob (%).....	36
Graf 7 Věková struktura populace ČR v roce 2010 (k 1. 1.)	37
Graf 8 Věková struktura populace ČR v roce 2066 (k 1. 1.)	37
Graf 9 Výsledky voleb do ČNR v roce 1992 (získané volební hlasy nad 5 %).....	41
Graf 10 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996 (získané volební hlasy nad 5 %).....	52
Graf 11 Výsledky předčasných voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1998 (získané volební hlasy nad 5 %).....	55
Graf 12 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2002 (získané volební hlasy nad 5 %).....	57
Graf 13 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 (získané volební hlasy nad 5 %).....	72
Graf 14 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010 (získané volební hlasy nad 5 %).....	80
Graf 15 Vývoj salda PAYG při základní variantě a za předpokladu dodatečné migrace (v % HDP)	83
Graf 16 Relativní změna náhradového poměru oproti stavu před tzv. malou důchodovou reformou u jedinců s dobou pojištění 40 let.....	105
Graf 17 Náhradový poměr pro jednotlivé příjmové decily (reprezentují deset početně stejně velkých skupin v závislosti na příjmu).....	106
Graf 18 Vývoj salda důchodového účtu po realizaci tzv. malé důchodové reformy	127

Úvod

Předmětem zkoumání rigorózní práce je vývoj českého důchodového systému po roce 1989, kdy došlo k přechodu od centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku smíšenou. Výchozím dokumentem v důchodové oblasti je *Scénář sociální reformy*, který vypracovala federální vláda a který byl v měsíci září 1990 předložen Federálnímu shromáždění ČSFR. Jedním z programových pilířů předmětného scénáře vedle politiky zaměstnanosti, politiky v oblasti pracovních příjmů a rodinné politiky je politika sociálního zabezpečení. (Tomeš, 2010: 396-397). V období 1992-1996 byly přijaty tři klíčové zákony. Prvním je zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, kterým byl s účinností od 1. 1. 1993 zaveden systém sociálního pojištění, jako jeden ze subsystémů (pilířů) sociálního zabezpečení, a kterým bylo kromě jiného zavedeno pojistné na důchodové pojištění k zabezpečení v předvídatelných dlouhodobých sociálních událostech (stáří, invalidita, ovdovění a osíření). Dalšími právními předpisy jsou zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Důchodový systém vzniklý v ČR po roce 1989 tak tvoří dva pilíře. Prvním je povinné důchodové pojištění, které je financováno průběžným způsobem, které je solidární, jednotné a dávkově definované. Druhým pilířem je dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem, které je kapitálově financované a příspěvkově definované.

Průběžně financovaný důchodový pilíř je citlivý na demografický vývoj. V různých zemích realizované reformy průběžně financovaných důchodových systémů úzce souvisejí s *celoevropským problémem stárnutí obyvatelstva*, „*který nutí státy k přehodnocování systémů sociálního zabezpečení.*“ (Tomeš, 2010: 230). Podle demografických analýz populace stárne, u populace klesá porodnost a dochází k prodlužování lidského života resp. dochází k poklesu úmrtnosti, neboť se občané dožívají vyššího věku (Burcin, Kučera, 2010: 28). Společenské změny po roce 1989 ovlivnily „*reprodukční chování společnosti. Nové možnosti seberealizace oslabují do té doby poměrně intenzivní reprodukční proces mladých ročníků (...) poklesla plodnost, ačkoliv se do věků vysoké plodnosti postupně dostávaly velmi silné populační ročníky ze sedmdesátých let (...) Jestliže před rokem 1989 bylo normální mít v nízkém věku hodně dětí, dnes mají ženy málo dětí, které se jim čím dál tím*

*častěji rodí až v pozdějších letech (...) Pokles úmrtnosti je svázán se zvýšením zájmu o zdraví. Lidé si začali zdraví vážit hodnoty jako zdraví (...) Pronikavě se zlepšila kvalita zdravotní péče (...) změň doznal i životní styl.“ (Krebs et al., 2010: 393-394). Uvedený demografický trend ohrožuje finanční udržitelnost prvního důchodového pilíře. Z tohoto důvodu se stále více hovoří o nutnosti důchodové reformy. V rigorózní práci je věnována pozornost vzniku pracovní skupiny (dále jen Bezděkova komise) tvořené experty vybranými koordinátorem pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě v České republice, panem Vladimírem Bezděkem (tzv. výkonný tým), a zástupci jmenovanými politickými stranami. Bezděkova komise byla v roce 2004 zřízena tehdejší Vládou ČR (Česká strana sociálně demokratická /ČSSD/, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová /KDU-ČSL/ a Unie Svobody – Demokratická unie /US-DEU/) a její Výkonný tým v roce 2005 zpracoval rozsáhlou Závěrečnou zprávu, ve které analyzuje návrhy jednotlivých parlamentních stran (ČSSD, KDU-ČSL, Komunistická strana Čech a Moravy /KSČM/, Občanská demokratická strana /ODS/, US-DEU) na důchodovou reformu. V měsíci lednu 2010 vzniká na dobu do konce funkčního období tehdejší Vlády ČR (vláda nestraníků, premiérem byl Jan Fischer), tj. do konce měsíce června 2010, Poradní expertní sbor ministrů financí a práce a sociálních věcí (dále jen PES), který navazuje na činnost Bezděkovy komise v oblasti důchodové reformy. PES zpracoval v měsíci červnu 2010 Závěrečnou zprávu, ve které jsou kromě jiného uvedeny principy, teze a doporučení týkající se důchodové reformy, ze kterých vychází současnou vládou¹ (ODS, TOP 09, Věci veřejné (VV)/Liberální demokraté /LIDEM/) realizovaná důchodová reforma a se kterými se ztotožnila i obnovená Národní ekonomická rada vlády (dále jen NERV). PES a NERV ve svých zprávách, mimo jiné, doporučily vládě vytvoření povinného spoření (II. pilíř), neboť „*nepovinné spoření nenaplní cíl diverzifikace u průměrných a podprůměrně výdělečně činných jedinců.*“ (Důchodová, 2010:13). Vláda se nakonec dohodla na základních principech vzniku dobrovolného důchodového spoření (II. pilíř). Od 1. 1. 2013 je účinný zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření (II. pilíř) a zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření (III. pilíř – transformace stávajícího penzijního připojištění). Česká důchodová reforma, která má dlouhodobý dopad, sice byla schválena vládnoucí politickou většinou*

---

¹ Koaliční vláda premiéra Petra Nečase, která vznikla po parlamentních volbách v roce 2010.

v Poslanecké sněmovně ČR, ale nezískala podporu u politické opozice (viz např. Potůček, 2011b) ani u odborů (viz např. Vize, 28. 6. 2012²). Není tedy výsledkem konsensu resp. kompromisu napříč politickým spektrem, což může vést k tomu, že pokud po parlamentních volbách nastoupí jiná vláda, důchodovou reformu zruší. *„Není možné, aby po každých parlamentních volbách docházelo k zásadním změnám důchodového systému a k jeho pravděpodobné destabilizaci.“* (Belčev, 2012:28). *„Předpokladem dlouhodobé udržitelnosti reformy je její odpovědná příprava za účasti představitelů vlády, parlamentní opozice, odborné a občanské veřejnosti.“* (Potůček et al., 2011: 2).

Vzhledem ke shora uvedenému je mnou zvolené téma velmi aktuální. Myslím si, že pro analýzu důchodové reformy je nezbytné uvědomit si souvislosti vzniku a vývoje důchodového systému v ČR po roce 1989.

---

²Dostupné z: <http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3444-3/vize-cmkos>. [online]. [cit. 2012-7-25].

1 Vymezení výzkumného problému

Důchodová reforma je bezesporu nezbytná, neboť musí reflektovat nepříznivý demografický vývoj i narůstající deficit důchodového účtu. Zároveň by však měla i řešit *problém sociální nespravedlnosti* v důchodovém systému spočívající zejména ve zvýhodnění osob samostatně výdělečně činných (dále jen OSVČ) oproti pojištěncům v „klasickém“ pracovním poměru (dále jen zaměstnanec) v odvodech pojistného na důchodové pojištění. Poměr mezi průměrným vyměřovacím základem OSVČ a zaměstnanců činil v roce 2011 pouze 42,6 %³, neboť OSVČ na rozdíl od zaměstnanců mohou volit relativně nízký vyměřovací základ. Podle odhadu Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) využívá minimální vyměřovací základ 50 – 60 % OSVČ⁴, což negativně ovlivňuje příjmovou stránku důchodového účtu resp. schodek důchodového účtu, který v roce 2011 činil Kč 39,5 mld.⁵ Na druhé straně je nutno si uvědomit, že OSVČ jsou ve vztahu k zaměstnancům v nerovném postavení pokud jde o pracovněprávní oblast, neboť podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, jsou chráněna jejich zaměstnanecká práva a při splnění zákonných podmínek mají např. nárok na odstupné anebo na čerpání dovolené. Nerovné postavení OSVČ oproti zaměstnancům na trhu práce je problémem, jehož řešení překračuje rámec mé rigorózní práce. Nicméně nelze jej řešit na úkor nepříznivého salda důchodového účtu.

Sociální nespravedlnost se dále projevuje v nedostatečném propojení důchodové reformy s rodinnou politikou resp. v absenci zvýhodnění osob pečujících o nezaopatřené děti oproti bezdětným plátcům sociálního pojištění, kteří nenesou tzv. „*náklady ušlých příležitostí z důvodu péče o děti*, související zejména se ztrátou výdělku, omezením kariéry a s náklady na výchovu a výživu dětí. Bezdětní pojištěnci *vzhledem k delší době zaměstnání a vyšším výdělkům nakonec pobírají i vyšší důchody, které jsou posléze hrazeny z příspěvků těch zaměstnaných dětí, do kterých svůj čas, zdroje a energii investovali jejich rodiče.*“ (Potůček, 2011b:2). Zásluha

---

³ Vlastní výpočet z údajů o výši průměrného vyměřovacího základu OSVČ a zaměstnanců v roce 2011, které mně dne 5. 10. 2012 poskytlo MPSV (odbor sociálního pojištění) prostřednictvím elektronické pošty (údaje se již nepublikují).

⁴ Dle e-mailového sdělení MPSV (odbor sociálního pojištění) nelze tento údaj přesně zjistit, neboť se nesleduje.

⁵ Vlastní výpočet rozdílu mezi příjmy a výdaji důchodového pojištění (*bez správních výdajů*) kapitoly 313 (MPSV), tj. *civilního sektoru bez ozbrojených složek*. Data jsou dostupná z http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbc/mfcr/SZU2011_C-V.pdf [online]. [cit. 2012-10-28].

rodičů na výchově nové generace, z jejichž příspěvků budou vypláceny budoucí důchody, „*musí být v důchodovém systému významně zohledněna.*“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:2). Z důvodu objektivit je však nutné si uvědomit, že existuje rozdíl mezi dobrovolnou (svobodná volba jedince) a nedobrovolnou bezdětností „*(bezdětnost je jedincem pocíťována jako problém, který byl způsoben nejrůznějšími bariérami), která může být (...) zapříčiněna biologickými (neplodnost/sterilita) nebo také strukturálními a kulturními faktory (např. osoby bez partnerského vztahu, homosexuální orientace ve společnosti) (...) Hranice mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností je (...) v některých případech jen velmi těžko definovatelná a nejistá.*“ (Hašková, 2006:13). Ale i bezdětný jedinec může být velmi prospěšný společnosti např. v oblasti vědy, výzkumu, v občanském sektoru apod.

V kontextu shora vymezeného výzkumného problému je velmi důležitá organizace a s tím související financování resp. finanční udržitelnost důchodového systému v ekonomickém, sociálním, demografickém, politickém a mezinárodním aspektu. Nezanedbatelnou úlohu rovněž hraje institucionální uspořádání a legislativa. Klíčovým výchozím aspektem jsou však hodnoty, které determinují působení dalších shora uvedených aspektů (viz schéma 1). Jednotlivé aspekty jsou analyzovány v mé rigorózní práci.

Schéma 1 Aspekty organizace a finanční udržitelnosti důchodového systému

Zdroj: autor

2 Výzkumné cíle, otázky, použité metody a zdroje dat

2.1 Výzkumné cíle

Cílem rigorózní práce je analyzovat reformu českého důchodového systému s tím, že pro uvědomění si příslušných konsekvencí je nezbytné analyzovat ji v kontextu celého vývoje českého důchodového systému po roce 1989.

Dílčím cílem je analyzovat návrhy důchodové reformy, které předložily tehdejší parlamentní strany prostřednictvím Bezděkovy komise.

Dalším dílčím cílem je analyzovat skupinové a institucionální zájmy, které ovlivňovaly přípravu a průběh důchodové reformy.

Rovněž bude kladen důraz na komparaci důchodové reformy, která je realizována koaliční vládou premiéra Petra Nečase⁶, s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD prizmatem následujících kritérií (Barr, Diamond, 2008):

- *Rozpočtová odpovědnost,*
- *kvalita života důchodců (v minimální variantě alespoň zabránění jejich propadu do chudoby),*
- *solidarita (mezigenerační, intragenerační /příjmová/),*
- *sociální spravedlnost (ekonomicky aktivní versus důchodci, zaměstnanci versus osoby samostatně výdělečně činné, rodiče versus bezdětní),*
- *ekvivalence,*
- *odolnost zvoleného řešení (konkrétní důchodové reformy) v čase.*

2.2 Výzkumné otázky

V návaznosti na výzkumné cíle by měly být v rigorózní práci zodpovězeny následující výzkumné otázky.

- 1) *Jaké instituce a aktéři ovlivnili vývoj důchodového systému po roce 1989?*
- 2) *Jaké návrhy důchodové reformy předložily tehdejší parlamentní strany prostřednictvím Bezděkovy komise?*

---

⁶ Viz úvod.

- 3) *Jaké skupinové a/nebo institucionální zájmy ovlivňovaly přípravu a průběh důchodové reformy?*
- 4) *Jaká je podoba realizované důchodové reformy?*
- 5) *Jaké jsou principy realizované důchodové reformy?*
- 6) *Jak jsou naplněna zvolená kritéria komparace realizované důchodové reformy?*

2.3 Použité metody

V rigorózní práci používám metodu analýzy sekundárních dat (desk research), tj. provedl jsem „sběr a analýzu relevantních dat a dokumentů vytvořených druhými osobami, pracoval jsem s prameny a daty, které jsou již k dispozici.“ (Veselý, Nekola, et al., 2007:158). Při srovnávání alternativ důchodové reformy uplatňuji metodu komparativní analýzy, konkrétně *metodu vícekritériálního hodnocení variant*. (Ibid:304). Pro získání sekundárních dat jsem využil *metodu vyhledávání dokumentů a metodu vyhledávání datových záznamů* a s tím související *využití internetu*. (Ibid:160-162).

2.4 Zdroje dat

Při zpracování rigorózní práce jsem vycházel z následujících dostupných domácích a zahraničních zdrojů dat týkajících se tématu rigorózní práce (Ibid:50):

- *Legislativní veřejněpolitické dokumenty*
- *Strategické veřejněpolitické dokumenty*
- *Výzkumné veřejněpolitické dokumenty*
- *Deklarativní a advokační veřejněpolitické dokumenty*
- *Odborné studie, monografie a články* (Ibid:159)
- *Statistiky*, které jsem čerpal převážně z Českého statistického úřadu, Eurostatu, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení, Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, a Ministerstva financí.

Konkrétní zdroje dat jsou uvedeny v seznamu použité literatury, právních předpisů a mezinárodněprávních dokumentů.

3 Teoretická východiska a definování základních pojmů

Teoretickými východisky mé rigorózní práce jsou *teorie path dependency* (*historický institucionalismus*), *teorie institucionalismu*, *teorie institucionalismu zaměřeného na aktéry*, *teorie Welfare State*, *teorie korporativismu a kriteriální ukotvení reformy*. V této studii pracuji s odbornou terminologií, a proto považuji za přínosné nad rámec teoretických východisek v navazujících subkapitolách stručně definovat „základní typy konstrukce důchodového systému“, základní způsoby financování důchodového systému a „základní typy penzijních plánů.“ (Krebs et al., 2010:196-199). Podstatné je rovněž stručné definování jednotlivých pilířů důchodového systému.

3.1 Teorie path dependency

Teorie path dependency je konceptem tzv. *historického institucionalismu* a vychází z argumentu, že „pokud jednou existuje nějaká instituce sociálního zajištění po dlouhou dobu – dosáhne vysoké úrovně zralosti, je pak velmi obtížné ji reformovat (...).“ (Pierson, 1998, cit. dle Lesay, 2007:11). Předmětná teorie vychází z předpokladu, že instituce jsou v jednotlivých státech závislé na historickém vývoji institucionálního rámce. (Mlčoch, 2005:149). Je tedy spojována s evolučním aspektem, má významnou úlohu v reformních procesech a „vyjadřuje zásadní podmíněnost jakékoli současné institucionální základny či existující soustavy institucí na tom, jakými stavy, jakou cestou prošla tato základna či soustava v minulosti.“ (Kotlas, nedatováno: 4)⁷. Teorii path dependency uplatňuji jako východisko pro porozumění tomu, proč došlo již v druhé polovině 90. let 20. století v Maďarsku (1998) a v Polsku (1999) k faktickému popření tohoto konceptu tím, že bylo mnohem dříve zavedeno povinné důchodové spoření (radikální změna důchodového systému), které bylo tehdy doporučováno mezinárodními finančními institucemi⁸, na rozdíl od České republiky, kdy je tzv. „velká důchodová reforma“ realizována až nyní. Jednou z příčin tohoto stavu byla závislost jmenovaných středoevropských států na půjčkách od mezinárodních finančních institucí z důvodu

⁷ Dostupné z <http://samba.fsv.cuni.cz/~kotlas/> [online]. [cit. 2012-6-23]

⁸ Viz např. zpráva Světové banky z roku 1994 „*Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth*“ dostupná z http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf. [online]. [cit. 2012-6-24]

jejich „hluboké finanční krize (...), na rozdíl od České republiky, která *nebyla v tak hluboké finanční krizi*“ a mohla odolávat vlivu především Mezinárodního měnového fondu a Světové banky⁹. (Potůček, 2007:27).

3.2 Teorie institucionalismu

Pro zodpovězení výzkumné otázky „*Jaké instituce a aktéři ovlivnili vývoj důchodového systému po roce 1989?*“ využívám teorii institucionalismu, která vychází z předpokladu, že porozumění veřejně politického problému je determinováno znalostí institucí a aktérů. Institucionální ekonomie definuje instituce „*jako jakákoliv omezení, která utvářejí ekonomické chování lidí (...), strukturují náš život (...), usnadňují naše očekávání (...), vnášejí řád do společnosti (...), a generují potřebné informace.*“ (Mlčoch, 2005: 29). K *formálním institucím* vedle právního rámce, politických institucí patří např. i „*instituce, jež se rodí na hranách mezi ekonomickým systémem a morálním řádem ve společnosti, mezi ekonomickou teorií a morální filozofií, jako jsou například přijaté etické kodexy (...)* *Neformální instituce jsou ustálené zvyky, tradice, obyčeje, tj. jsou „kulturou“ dané společnosti.*“ (Ibid: 29-30). Podle Northa (North,1990:3-4) jsou instituce *pravidla hry ve společnosti resp. povinnosti a motivace, které determinují jednání lidí a které zmenšují nejistotu. Jde tedy o určitý systém formálních a neformálních institucí, které buď něco zakazují anebo naopak povolují.*

Trh a stát jsou vedle občanského sektoru regulátory lidské činnosti (Potůček et al., 2010:85). V institucionální ekonomii je na trh pohlíženo jako na „*systém institucí formálních (právních) a neformálních.*“ (Mlčoch, 2005:20). Stát je chápán jako *speciální organizace s donucovací mocí, která působí na území, v němž má pravomoc vybírat daně. Rovněž tak má pravomoc na straně jedné stanovovat vlastnická práva a na straně druhé vymáhat jejich dodržování a plnění.* (Ibid:122). Úloze státu se podrobněji věnuji v rámci kritériálního ukotvení reformy.

Považuji za přínosné uvést v této subkapitole *teorii institucionalismu zaměřeného na aktéry (Actor-Centered Institutionalism - ACI)*, jejímž autorem je F. W. Scharpf (1997). Je založená na předpokladu vzájemné interakce chování aktérů a institucionálního prostředí jejich působení (viz schéma 2). Teorie ACI „*místo*

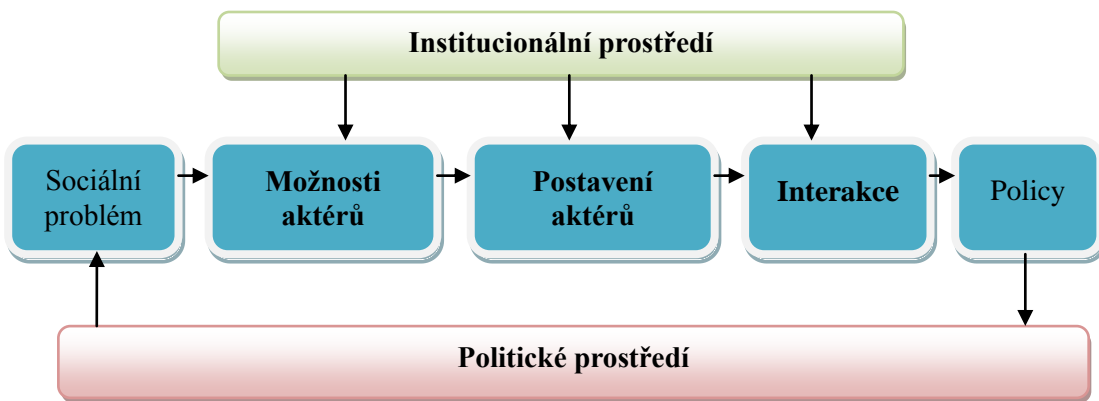
---

⁹ Podrobně viz subkapitola 4.5.4

předpokladu, že dominantní role v politickém procesu patří buď institucím (institutionalismus) anebo aktérům (racionální volba) (...) integruje obě perspektivy dohromady, s tím že za prvotní příčinu sociálních jevů jsou považováni aktéři a jejich chování a za druhotnou institucionální kontext.“ (Rudolfová, 2009:66). Předmětnou teorii využívám pro studium zájmů, které ovlivňovaly přípravu a průběh důchodové reformy.

Schéma 2 Oblast výzkumu (analýzy) sociálního problému zaměřeného na aktéry

Zdroj: Scharpf (1997:44)

3.3 *Teorie Welfare State*

Potůček (1995:36) překládá pojem Welfare State jako *stát veřejných sociálních služeb* a definuje jej jako „*stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jednotlivců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou.*“ (Ibid:35).

Jednotlivé státy veřejných sociálních služeb se navzájem liší. Jedním z rozlišujících kritérií může být „*podíl prostředků, které jsou pro řešení sociálních problémů vyčleňovány v dané zemi z veřejných zdrojů.*“ (Potůček, 1999:59). Uvedené kritérium ovlivňuje, mimo jiné, úroveň zabezpečení občanů ve stáří resp. životní úroveň seniorů. Nutno však zdůraznit, že Welfare State má vedle *sociálně ochranné funkce* „*nezastupitelnou roli v posilování produktivních sil ekonomiky, která spočívá v sociální investici do kultivace a uplatnění lidského potenciálu.*“

(Potůček, nedatováno: 2)¹⁰. Se shora uvedeným kritériem souvisí teoretická typologie modelů Welfare State (dále jen WS), kterou se jako první zabýval R. M. Titmuss (1974:30-33). Modely WS jsou pouze „*ideální typy*, které ve skutečnosti *obsahují příměsi z ostatních modelů*.“ (Munková et al., 2004:52). Nicméně konkrétní model WS determinuje jaký podíl na celkové výši důchodu bude mít stát a jaký trh resp. zda bude převažovat důchod ze státem garantovaného průběžně financovaného systému anebo ze soukromých připojišťovacích schémat. Při analýze důchodového systému vzniklého po roce 1989 uplatňuji **pracovně výkonový model WS**, ve kterém *mají sociálněpolitické instituce významnou úlohu jako doplněk ekonomiky. Sociální potřeby jsou uspokojovány na základě výkonu, zásluh a produktivity*. (Titmuss, 1974:31). Typologii WS nelze uplatnit na komunistický důchodový systém, neboť modely WS se týkají kapitalistických států, ve kterých *jsou uplatňovány demokratické principy a ve kterých jsou respektována občanská a politická práva*. (Potůček, 1999:60). V kontextu hodnocení důchodového systému realizovaného v období tzv. *reálného socialismu* využívám „**autoritativní, centrálně dirigistický model sociálních služeb**“ s dominantní úlohou státu, v „*němž občanům i sociálně politickým institucím bylo (...) odepřeno postavení relativně svébytných a autonomních prvků*.“ (Ibid). Režim WS vzniklý ve střední a východní Evropě po 2. světové válce je někdy nazýván jako „**leninský**“. (Viz De Deken, 1992:353).

3.4 Teorie korporativismu

„*Korporativismus je jednou z forem umožňujících občanskému sektoru a státu setkávat se a spolupracovat při řešení mnoha regulačních úloh (...) Termíny „korporativismus“ nebo „korporativní instituce“ označují specifické vztahy vzájemné závislosti mezi státem, reprezentujícím veřejný zájem, na jedné straně a neziskovými organizacemi, představujícími skupinové zájmy, na straně druhé. V demokratických společnostech s tržním hospodářstvím se prostřednictvím korporativních institucí organizují skupinové zájmy, sladují se mezi sebou navzájem a modifikují se do podoby, která je slučitelná s veřejnými zájmy. Snižuje se tím (...) riziko výskytu otevřených a neřešitelných zájmových konfliktů.*“ (Potůček, 1997:114). Příkladem korporativismu je *Rada hospodářské a sociální dohody (tripartita)*, která

---

¹⁰ Dostupné z

http://www.martinpotucek.cz/index.php?option=com_rubberdoc&view=doc&id=191&format=raw&lang=en [online]. [cit. 2012-8-25]

„vznikla jako institucionalizovaná platforma pro sociální dialog mezi vládou, odbory a zaměstnavateli.“ (RHSD, 4. 3. 2002)¹¹. „Přijatá rozhodnutí (...) hospodářské a sociální politiky (...) se zúčastněné strany zavazují dodržovat a přijaté politiky realizovat v rámci svých kompetencí.“ (Potůček, 1997: 120).

Teorii korporativismu využívám pro komparativní analýzu důchodové reformy prizmatem kritéria odolnosti konkrétní důchodové reformy v čase. Uvedené kritérium souvisí s tím, zda je důchodová reforma výsledkem sociálního dialogu, který determinuje úspěšnost a stabilitu důchodové reformy a dosažení sociálního smíru. Předmětnou teorii využívám rovněž pro porozumění procesu vyjednávání o důchodové reformě v rámci tripartity.

3.5 Kriteriaální ukotvení reformy

Důchodová reforma potřebuje kriteriaální ukotvení, „*keré by usnadňovalo komunikaci o tom, co ještě je (...) veřejný zájem, které by dávalo smysl různým volbám, před nimiž občané i politici stojí, a které by je (...) orientovalo v rozhodovacích situacích (...).*“ (Potůček, 1997:87). Do kriteriaálního ukotvení reformy spadají normativní hlediska jakožto *cílové a instrumentální hodnoty*.

3.5.1 Cílové hodnoty

Cílovými hodnotami jsou *sociální práva*. Česká republika ratifikovala následující mezinárodní dokumenty, kde jsou definovaná „*sociální práva na práci, na uspokojivé pracovní podmínky, na přiměřenou životní úroveň, na rodinu, na sociální zabezpečení a na svobodu sdružování.*“ (Tomeš, 2010:157-161):

- *Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech z 19. 12. 1966*¹² (ratifikace ČSSR v roce 1976),
- *Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech z 19. 12. 1966*¹³ (ratifikace ČSSR v roce 1976),
- *Úmluva OSN o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989*¹⁴ (ratifikace ČSFR v roce 1990),

---

¹¹ Dostupné z <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=595>. [online]. [cit. 2012-5-22].

¹² Dokument dostupný z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf> [online]. [cit. 2012-9-1].

¹³ Dokument dostupný z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf> [online]. [cit. 2012-9-1].

- *Úmluva MOP č. 102/1952 o sociálním zabezpečení (minimální standardy) ze dne 28. 6. 1952¹⁵ (ratifikace ČSSR v roce 1990),*
- *Evropská sociální charta Rady Evropy ze dne 18. 10. 1961¹⁶ (ratifikace ČSFR v roce 1992),*
- *Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy ze dne 16. 4. 1964¹⁷ (ratifikace ČR v roce 2000),*
- *Charta Evropského společenství o základních sociálních právech pracujících ze dne 9. 12. 1989¹⁸,*
- *Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. 12. 2000, ve znění upraveném dne 12. 12. 2007¹⁹, která se v důsledku podpisu Lisabonské smlouvy²⁰ dne 13. 12. 2007 (ratifikace v roce 2009) stává právně závaznou a má stejnou právní sílu jako primární legislativa EU.*

Základní sociální práva, která jsou upravena ve shora uvedených mezinárodněprávních dokumentech, byla převzata Českou republikou a byla integrována do ústavního práva (Tomeš, 2010:168). *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.* (dále jen Listina) zaručuje v hlavě druhé (oddíl první) *základní lidská práva a svobody* (např. právo na život, osobní svobodu, na zachování lidské důstojnosti, osobní vlastnictví a svobodu pohybu). Ve druhém oddílu téže hlavy jsou vymezena *politická práva*. Ve třetí hlavě jsou uvedena *práva národnostních a etnických menšin*. Hlava čtvrtá obsahuje *hospodářská, sociální a kulturní práva* a konečně hlava šestá zahrnuje *právo na soudní a jinou právní ochranu*.

---

¹⁴Dokument dostupný z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf> [online]. [cit. 2012-9-1].

¹⁵ Dokument dostupný z http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_116148.pdf [online]. [cit. 2012-9-1].

¹⁶Dokument dostupný z http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/publications/folder_22_cs.htm [online]. [cit. 2012-9-2].

¹⁷Dokument dostupný z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1286/ezs.pdf> [online]. [cit. 2012-9-2].

¹⁸Dokument dostupný z <http://www.aedh.eu/The-Community-Charter-of.html> [online]. [cit. 2012-9-2].

¹⁹ Dokument dostupný z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF> [online]. [cit. 2012-9-2].

²⁰Dokument dostupný z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0001:0010:CS:PDF> [online]. [cit. 2012-9-2].

V kontextu kriteriálního ukotvení reformy by naplňování (nejenom) sociálních práv mělo být realizováno státem tak, aby byla zajištěna „*důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti člověka*.“ (Tomeš, 2010:160). To znamená, že důchodová reforma by neměla vést k destrukci důstojných životních podmínek resp. kvality života občanů. Naplňování uvedených práv však závisí na jejich účinné aplikaci v navazujících právních předpisech a na konkrétní politické praxi (Potůček, 1999:41). (Viz následující subkapitola 3.5.2).

3.5.2 Instrumentální hodnoty

K tomu, aby mohly být zajištěny důstojné životní podmínky občanů resp. aby byla zajištěna kvalita života občanů musejí být uplatňována určitá hodnotová východiska (instrumentální hodnoty), která napomáhají k dosažení cílových hodnot. Mezi základní hodnotová východiska patří *sociální spravedlnost, sociální solidarita, ekvivalence, participace a subsidiarita*. (Krebs et al., 2010:27). Neméně významnou instrumentální hodnotou je *univerzalita*. (Gregorová, 1998:72).

3.5.2.1 Sociální spravedlnost

„*Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, a také životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny*.“ (Krebs et al., 2010:28). Při posuzování sociální spravedlnosti lze rozlišovat další dílčí hlediska či principy: „*a) výkonu a zásluhy, b) souladu mezi vstupy a výstupy, c) rovnosti, d) rovných příležitostí, e) sociální potřebnosti*.“, které jsou protichůdné a jejichž aplikace závisí vždy na konkrétní společenské situaci (Ibid: 29-30).

Sociální spravedlnost je jedním z hodnotových východisek programového dokumentu *Sociální doktrína České republiky*, kde je sociální spravedlnost vnímána takto: „*stát i občanská společnost mohou výrazně přispět k tomu, aby existující sociální nerovnosti nepřekročily únosnou mez a byly společností vnímány jako přijatelné a užitečné. Bude tomu tak, jestliže ekonomické i morální oceňování práce bude co nejvíce odpovídat vzdělanostní i zkušenostní kvalifikaci a reálnému výkonu ekonomicky aktivních osob jak v rozpočtové sféře a veřejném sektoru, tak na otevřeném trhu práce, zboží, služeb a kapitálu. Naléhavým úkolem bude zvyšování společenské prestiže a ocenění práce v domácnosti a veřejně prospěšné a sociálně*

užitečné dobrovolné práce. Předpokládá to současně omezování nezasloužených výdělků plynoucích z šedé i černé ekonomiky, přiměřenou regulaci neopodstatněných nerovností ve formě demokratickými zákony stanovené daňové politiky, i uplatňování účinných nástrojů sociálního zabezpečení. Součástí spravedlivé sociální politiky je i vytvoření jistot pro každého jednotlivce a jeho rodinu tak, že mohou užívat plodů své poctivé práce, včetně výsledků samostatné činnosti a podnikatelských aktivit. Takto pojatá sociální politika může napomoci sociální soudržnosti a prosazování sociálního smíru.“²¹

Podle Kollera (Koller, 1997:83) je sociální spravedlnost souhrnem „všech standardů spravedlnosti, které se užívají v institucionálním uspořádání a v základních vztazích společnosti jako celku“. Koncept sociální spravedlnosti zahrnuje více požadavků spravedlnosti (Ibid):

- *Požadavek distributivní spravedlnosti (rozdělení statků a břemen společenským řádem „v podobě práv, povinností, svobod, mocenských oprávnění, pozic a životních šancí.“)*
- *Standard směnné spravedlnosti (v případě zprostředkování sociálních vztahů smluvními transakcemi)*
- *Kritérium politické spravedlnosti (v případě sociálních vztahů zahrnujících mocenské poměry)*
- *Standard opravné spravedlnosti („pokud společnost hrozí za porušení závazných sociálních norem zavedením sankcí, požadujeme, aby tyto sankce odpovídaly jistému standardu.“)*

„V každé představě o sociální spravedlnosti hrají klíčovou úlohu standardy distributivní spravedlnosti“, které stanoví „výchozí základní stav práv a povinností jednotlivců ve společnosti“ a které zahrnují následující požadavky: a) právní rovnosti (stejná práva a povinnosti členů společnosti), b) občanské rovnosti (stejně nejširší svobody pro všechny ve společnosti), c) demokratické rovnosti (rovné právo účastnit se „kolektivních rozhodování o veřejných záležitostech“, d) sociální rovnosti šancí („všichni občané mají mít právo na základě svých schopností a výkonů rovnoprávný přístup k nestejným politickým pozicím a k pozicím daným povoláním“), e)

---

²¹ Citovaný text je dostupný z <http://www.socioklub.cz/doktrina.php> [online]. [cit. 2012-7-3].

hospodářské rovnosti v přerozdělování („všichni členové společnosti se mají spravedlivě podílet na výsledcích hospodářské spolupráce.“) (Ibid :84-85)

Podle Váně (Váně, 2007:144-145) je „sociální spravedlnost spojována zejména s představami o (sociálně) spravedlivě uspořádané společnosti (...). Na jedné straně se nacházejí egalitářské teorie“, které vycházejí z přesvědčení, že odstraněním sociálně-ekonomických rozdílů ve společnosti dojde k naplnění rovnosti, aniž by zohledňovaly „individuální schopnosti jednotlivců a jejich zásluh z toho plynoucích (...). Druhým typem uplatňovaným v konceptech sociální spravedlnosti je meritokratický přístup“, který se váže na redistributivní teorie. „Redistribuce je závislá na sociálních kritériích, jež mají určit potřebnost a nutnost redistribuce jednotlivým členům společnosti (...). Zásadní obtíž (...) souvisí s tím, že percepce teorií sociální spravedlnosti je poplatná vnímání sociální reality konkrétními subjekty (...), to co subjekt považuje za spravedlivé či nespravedlivé, souvisí s jeho vnitřním příklonem k nějakému typu distributivní ideologie (...). Právě přítomnost ideologicky zakotvených normativních prvků v percepci nerovností a sociální spravedlnosti umožňuje protichůdné odpovědi na otázky po standardech a legitimitě sociální spravedlnosti“, která se „nemůže vyhnout analýzám sociální reality.“ (Ibid: 145-147).

Podle Potůčka (1999:44) je sociálně spravedlivou společností taková společnost, která umožňuje občanům „vyhnout se pasti chudoby“ a která umožňuje aktivní uplatnění i těm, „kterým by v tom (...) bránily specifické životní události nebo jejich fyzické, psychické či sociální hendikepy.“

Preferuji koncept sociální spravedlnosti vymezený Sociální doktrínou ČR, který využívám jako jedno z kritérií v rámci komparativní analýzy důchodové reformy. Při realizaci důchodové reformy by měl být zohledněn princip sociální spravedlnosti, aby nedocházelo k dalšímu prohlubování stávající nerovnosti mezi určitými skupinami obyvatel a aby nebyla dále narušována sociální soudržnost a sociální smír²². Shora uvedené rovněž úzce souvisí i s požadavkem distributivní spravedlnosti resp. s požadavkem spravedlivého rozdělení společenského břemene. (Koller, 1997:83).

---

²² Viz pojetí sociální spravedlnosti dle Sociální doktríny ČR

3.5.2.2 Sociální solidarita

Sociální solidarita vyjadřuje *vzájemnou podporu, sounáležitost, lidské porozumění, pospolitost a také soudržnost. Představuje „neodmyslitelný atribut sociální politiky, je považována za hybnou sílu materiálního i mravního vývoje lidstva a předpoklad pokroku.“* (Žižková, 1997:13).

Sociální solidarita je rovněž hodnotovým východiskem *Sociální doktríny ČR²³*, podle které je uplatnění lidské solidarity „*jedním ze základních způsobů vytváření rovnosti v důstojnosti, svobodě a právech (...) a z ní se odvíjející občanské sounáležitosti s těmi skupinami, jež jsou tak či onak sociálně hendikepovány podmínkami svého života a jsou proto ohroženy sociálním poklesem, chudobou, případně i sociálním vyloučením. Proto stát i občanská společnost usilují o vytvoření důstojných podmínek života pro důchodce, rodiny s dětmi, nemocné a zdravotně postižené, nezaměstnané, osoby neznalé jazyka a neadaptované na převládající kulturu a způsob života, jakož i jinak hendikepované menšiny nebo marginální skupiny, a to v rozsahu, který je většinou občanů vnímán jako přiměřený. Zabezpečení důstojného života rodinám s dětmi znamená dosažení takových ekonomických a sociálních podmínek, za kterých mít a vychovávat děti nepřináší hrozbu chudoby, ale které naopak umožňují harmonický rozvoj rodiny.*“

Na solidaritu lze pohlížet z **vertikálního hlediska**, kdy jde o solidaritu (Krebs et al., 2010: 32-33):

- *mezinárodní (aktivity mezinárodních institucí),*
- *celostátní (celospolečenská solidarita, která je organizována a naplňována státem např. ve prospěch tvorby zdrojů na financování např. rozvoje vzdělání, kultury, pomoci rodinám, sociálně slabým, hendikepovaným občanům atd.),*
- *místní resp. regionální (např. v rámci občanského sektoru),*
- *jednotlivců, domácností a rodin.*

Z **horizontálního hlediska** jde např. o solidaritu (Ibid:33):

- *mezigenerační (občané v produktivním věku s občany s postproduktivním věku),*

---

²³ Dostupné z <http://www.socioklub.cz/doktrina.php> [online]. [cit. 2012-7-3].

- *intragenerační* (vysokopříjmoví s nízkopříjmovými),
- *zdravých s nemocnými* (např. pojistné na zdravotní pojištění je odváděno bez ohledu na skutečnost, zda plátce čerpá zdravotní péči či nikoliv),
- *zaměstnaných s nezaměstnanými*,
- *bezdětných s rodinami s dětmi*.

Dále lze na solidaritu pohlížet jako na **dobrovolnou (spontánní)**, jejíž organizování je převážně doménou církví a jiných nestátních organizací pomáhajících strádajícím a sociálně vyloučeným občanům. Veřejný sektor jí „*může podporovat přímo (granty, subvence nestátním organizacím) nebo nepřímo daňovými úlevami (např. pro sponzorství soukromými ekonomickými subjekty) apod.*“ (Tomeš, 2011:31). Oproti tomu **solidarita povinná** „*je organizovaná státem na obranu sociální rovnováhy ve společnosti proti sociálnímu napětí, která vzniká z chudoby a sociálního vyloučení (...), kterou lze dále rozlišit na solidaritu plošnou (např. veřejné zdravotní pojištění) a cílenou, která je určena ve prospěch definovaných skupin sociálně vyloučených osob, např. důchodové pojištění výdělečně činných osob. Povinnou solidaritu může stát (...) financovat z daní (...) nebo donutit (...) např. zaměstnance, aby se (...) pojistili pro případ budoucích sociálních rizik.*“ (Ibid:32). Nedobrovolná solidarita je tak realizována prostřednictvím *politiky redistribuce a transferů*. (Potůček et al., 2010:69).

Stejně jako u konceptu sociální spravedlnosti i v tomto případě preferuji koncept sociální solidarity vymezený Sociální doktrínou ČR, který rovněž využívám jako kritérium pro komparativní analýzu důchodové reformy, neboť neuplatnění tohoto principu by mohlo vést k narušení sociálních práv, a tedy k destabilizaci důstojných životních podmínek resp. životní úrovně zejména důchodců.

3.5.2.3 Ekvivalence

Ekvivalence je dalším kritériálním východiskem komparativní analýzy důchodové reformy. Ekvivalenci lze vnímat např. ve smyslu zásluhovosti, kterou Titmuss uvádí u průmyslově výkonového modelu WS (viz subkapitola 3.3), kdy jsou sociální potřeby uspokojovány na základě „*výkonu, zásluh a produktivity.*“ (Titmuss, 1974:31). Princip ekvivalence má poměrně „*velice široké použití zejména v oblasti pojištění. Ekvivalence je např. podmínkou celkové rovnováhy každého systému*

pojištění a jakási jeho (...) makroekonomická ekvivalence zabezpečuje jeho fungování a kontinuitu (...) To platí pro soukromá, ale i pro veřejná pojištění (...).“ (Holub et al., 2010:47). O ekvivalenci lze hovořit např. „při poskytování některých sociálních dávek, u nichž se vyžaduje, aby byly ekvivalentní (přiměřené) např. vlastnímu úsilí vynakládanému k překonání chudoby (...), hledání pracovního místa (...) nebo se požaduje, aby dávky byly ekvivalentní příjmové situaci rodiny (...).“ (Krebs et al., 2010:37).

V kontextu mé rigorózní práce vnímám princip ekvivalence jako určitý vztah resp. souvislost mezi povinně odvedeným pojistným na důchodové pojištění a výší přiznané důchodové dávky.

3.5.2.4 Participace

Podle Gregorové (Gregorová,1998:41-42) „(...) *participace v nejobecnějším významu znamená, že jedinci, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musejí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k tvorbě a přijímání takových opatření a rozhodnutí. Naplnění principu participace (...) vyjadřuje přechod od chápání člověka jako objektu sociální politiky k jeho postavení jako subjektu, který významně ovlivňuje sociální politiku.*“ Participaci občanů lze vnímat ve smyslu účasti (Tomeš, 2011:35):

- *Na financování sociální politiky (pojistné, spoluúčást na úhradě nákladů na poskytnuté služby),*
- *na rozhodování o volbě nejvhodnějších způsobů uspokojování potřeb (např. příspěvky na péči),*
- *na řízení sociálních institucí (např. účast pojištěnců ve správní radě Všeobecné zdravotní pojišťovny ČR).*

Přikláním se k vymezení participace občanů dle Tomeše. Předmětné teoretické východisko využívám při analýze důchodového systému po roce 1989, kdy byl zaveden institut sociálního pojištění, jehož součástí je kromě jiného pojistné na důchodové pojištění pro výdělečně činné osoby. Tímto opatřením byla zavedena povinná participace občanů „*formou odložení části dnešní (...) spotřeby*“ ve prospěch předvídatelné dlouhodobé sociální události (stáří, invalidita, ovdovění a osiření). (Krebs et al., 2010:177).

3.5.2.5 Subsidiarita

Subsidiarita je liberálním konceptem, který „zavazuje k odpovědnosti za životní podmínky každého jedince, rodinu a různé sociální skupiny a předpokládá jejich solidaritu. Účast státu (...) je volena až na posledním místě (...) Vede k nižším mírám redistribuce a podporuje aktivní sociální chování občanů (...).“ (Žižková, 1997:14). Tento princip předpokládá, že stát vytváří podmínky „pro převzetí větší odpovědnosti občanů při formování vlastního života i života jejich blízkých na základě hodnověrného výhledu toho, co mohou a co nemohou očekávat v budoucnosti od státu. Cílem je, aby občané dostali více prostoru pro aktivnější přístup k vlastnímu životu, pro vlastní volbu.“ (Sociální doktrína ČR, 2002).²⁴ Subsidiaritu lze vnímat i ve smyslu správy věcí veřejných na té úrovni, která je pro řešení příslušného problému nejvhodnější jak z hlediska prostorového, tak z hlediska zdrojů. (Viz European governance, 25. 7. 2001).²⁵ To znamená, že např. sociální služby by měly být poskytovány tam, „kde jsou nejlepší předpoklady k tomu, aby příslušná podpora či pomoc byla poskytnuta účinně, včas a se znalostí věci, nicméně aby neomezovala (...) svobodné rozhodování těch, kteří danou službu přijímají, o vlastním osudu.“ (Sociální doktrína ČSSD. In Potůček, 1999:288).

V kontextu rigorózní práce upřednostňuji koncept subsidiarity vymezený Sociální doktrínou ČR. Toto teoretické východisko uplatňuji v rámci analýzy důchodového systému po roce 1989, kdy bylo zavedeno dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem, které je kapitálově financované a které vychází z individuální odpovědnosti občanů za své budoucí životní podmínky ve stáří.

3.5.2.6 Univerzalita

Univerzalita vychází z předpokladu, že každý má právo na zabezpečení minimálního společensky uznaného životního standardu a že sociální ochrana „se vztahuje na všechny osoby žijící na území určitého státu (...) a zaručuje těmto osobám jednotnou základní dávku při splnění zákonem stanovených podmínek pro vznik relevantní sociální události (...).“ (Gregorová, 1998:75). Princip univerzality

---

²⁴ Dostupné z <http://www.socioklub.cz/doktrina.php>. [online]. [cit. 2012-7-3].

²⁵ Dostupné z http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf. [online]. [cit. 2012-12-28].

znamená „možnost občana prokázat vznik sociální události a také povinnost sociálního systému poskytnout nárokové plnění alespoň na určité minimální úrovni.“ (Ibid).

Uvedené teoretické východisko využívám v rámci komparativní analýzy důchodové reformy prizmatem kritéria kvality života důchodců. Neuplatnění principu univerzality by ohrozilo základní životní jistoty důchodců a vedlo by k jejich propadu do chudoby.

3.6 Defínování základních pojmů

3.6.1 Základní typy konstrukce důchodových systémů

Základní typy konstrukce důchodových systémů jsou úzce spjaty s historickým vývojem v oblasti sociální politiky.

- *Říšský kancléř a politik Otto von Bismarck (1815-1898) zavedl „první soustavu povinného sociálního pojištění ve světě (...) pro případ nemoci, pracovního úrazu, invalidity a stáří.“* (Potůček, 1995:12). V *Bismarckově pojistném systému* je tak výše důchodu odvozená od zaplaceného pojistného jako určité procento (podle doby pojištění) z průměrného výdělku za určené delší období. (Krebs et al., 2010:200).
- *Britský lord William Henry Beveridge (1879-1963) publikoval v roce 1942 svou zprávu „Sociální pojištění a navazující služby“, jejíž podstatou je „povinné sociální pojištění, se sociální pomocí a dobrovolným připojištěním jako doplňkovými metodami (...) Povinné sociální pojištění je založeno na vymezení existenčního minima a na jeho zabezpečení (...).“* (Potůček, 1995:23). V *Beveridgově (flat-rate) systému* je výše důchodu dána jednotnou minimální částkou. Zbytek příjmu tvoří dávky z připojišťovacích systémů. (Krebs et al., 2010:200).
- *Dvousložková konstrukce* je kombinací obou výše uvedených systémů. První složka je nivelizační (pevná částka) a druhá složka je zásluhová (procentní zvyšování). Uvedené složky odpovídají základní výměře (nivelizační složka) a procentní výměře (zásluhová složka) v českém důchodovém systému. (Ibid:200-201).

- *Pojistný systém se stanoveným minimem* je upraveným Bismarckovým pojistným systémem, kdy lze za předpokladu získání stanovené doby pojištění, ale bez ohledu na výši zaplaceného pojistného, přiznat minimální důchod. (Ibid:201).

3.6.2 Základní způsoby financování důchodového systému

Rozlišují se dva základní způsoby financování důchodového systému:

- *Průběžný způsob financování (pay-as-you-go, PAYG)*, kdy lidé ekonomicky aktivní přispívají buď do státního rozpočtu (sociální zabezpečení) anebo do veřejnoprávního fondu (sociální pojištění)²⁶ a důchodové dávky jsou v daném období přímo vypláceny z příspěvků odvedených v témže období (mezigenerační solidarita). (Tomeš, 2010: 360-361).
- *Plně fondový (kapitálový) způsob financování (fully funded, FF)*, kde dochází k akumulaci úspor, které jsou investovány do finančních aktiv a ze kterých je v budoucnu stanovena dávka. (Barr, Diamond, 2006:17).

K **výhodám PAYG** patří „možnost indexování důchodů podle životních nákladů, což poskytuje ochranu příjemcům dávek a zajišťuje stabilitu skutečných důchodových příjmů.“ (Gregorová, 1998: 90). Předností jsou také „nižší náklady na zřízení, možnost uplatnění redistribuce, nižší režie“ (Krebs et al., 2010:197-198). Tomeš rovněž upřesňuje, že výhodou PAYG „je flexibilita při reakcích na prudké ekonomické změny (války, krize apod.); lze zahájit kdykoli, protože je možné (...) vyplácet dávky bezprostředně po zahájení činnosti soustavy.“ (Tomeš, 2010:361). K **rizikům PAYG** patří „citlivost na demografický vývoj, riziko politické, negativní dopad na trh práce, nadměrná redistribuce a vytlačování veřejných a soukromých investic.“ (Krebs et al., 2010: 198).

Mezi **výhodou FF** ve srovnání s PAYG lze uvést „menší citlivost na demografický vývoj, pozitivní vliv na trh práce i dopady do kapitálových trhů.“ (Ibid). K **rizikům FF** patří „citlivost na prudké ekonomické změny způsobené válkou,

---

²⁶ Tomeš (2010: 361-362) upozorňuje, „že v ČR je sociální zabezpečení financováno přes státní rozpočet, ačkoliv se to nazývá sociálním pojištěním. Vybírají se (...) příspěvky, ale jako účelová daň a ne jako pojistné do veřejnoprávního fondu. Jde o dočasný kompromis mezi evropskou současností a naší komunistickou minulostí.“

přírodní katastrofou, inflací, recesí a krizí.“ (Tomeš, 2010:361). *Reálná hodnota budoucích penzí odvozených z celoživotních kapitalizovaných úspor občanů je nepředvídatelná, neboť nelze odhadnout budoucí míru inflace a úrokovou míru* (Krebs et al., 2010: 198). *Nezanedbatelnými riziky jsou rovněž bezpečnost soukromých penzijních společností a zabezpečení nízkopříjmových skupin obyvatel, kteří si nemohou „naspořit“ dostatek finančních prostředků (redistribuce důchodů není možná). Nízký důchod by musel dorovnávat stát ze svých daňových příjmů. Problémem je také zabezpečení starších občanů, kteří si nemohli „naspořit“ dostatek prostředků, a rovněž mnohem vyšší náklady na provoz než u PAYG.* (Ibid).

3.6.3 Základní typy penzijních plánů

Základní tři typy penzijních plánů se liší z hlediska „vztahu mezi dávkami a příspěvky.“ (Barr, Diamond, 2006:17).

- **Dávkově definované systémy (defined-benefit schemes, DB)** - zaručují určitou výši důchodových dávek zpravidla v závislosti na počtu let odvádění příspěvků do důchodového systému a výši příjmů za dané období (Krebs et al., 2010:198). Uvedený penzijní plán je „výhodné financovat metodou průběžného financování.“ (Tomeš, 2010:369).
- **Příspěvkově definované systémy (defined contribution, DC)** – není jistá výše budoucích důchodů účastníků, která závisí nejenom na výši odvedených příspěvků, ale rovněž „na míře výnosu z investování těchto úspor na kapitálovém trhu.“ (Krebs et al.,2010:198-199). Dle Tomeše je DC „výhodné financovat metodou kapitalizační“. (Tomeš, 2010:369).
- **Hypotetické (nefinanční) příspěvkově definované systémy (notional/non-financial defined contribution, NDC)** – každý účastník má svůj hypotetický individuální účet, na který se mu zaznamenávají odvedené příspěvky. Prostředky na individuálním účtu nejsou investovány na finančních trzích, ale jsou použity na výplatu současných důchodů. (Holzmann, Palmer et al., 2006: 18)²⁷. „Budoucím důchodcům budou důchody vypočteny z účetního salda na jejich osobním účtu.“ (Tomeš, 2010:421).

---

²⁷ Anglické pojmy „notional“ resp. „non-financial“ jsou v odborné literatuře chápány jako identické.

Tabulka 1 Srovnání PAYG vs FF a DB vs DC (NDC) penzijních systémů

	Výhody	Nevýhody
PAYG	Odolnost vůči cyklickému vývoji ekonomiky	Citlivost na demografický vývoj (porodnost a migrace) Citlivost na rostoucí dobu dožití Závislost na vývoji domácí ekonomiky Riziko mezigenerační nespravedlnosti (PAYG DB) - riziko politického zneužití
FF	Odolnost vůči demografii (porodnost a migrace) Možnost mezinárodní diverzifikace Mezigenerační spravedlnost (FDC) Závislost na kvalitě institucionálního prostředí (1)	Citlivost na vývoj na finančních trzích Vysoké administrativní náklady Citlivost na rostoucí dobu dožití Závislost na kvalitě institucionálního prostředí (1)
DB	Umožňuje solidaritu uvnitř generace Vyšší jistota ohledně výše dávky, pokud je systém udržitelný a imunní vůči politickým rizikům Možnost motivace k pozdějšímu odchodu do důchodu	Riziko demotivace setrvání na trhu práce Nejistá výše dávky v případě dlouhodobé neudržitelnosti systému a politických intervencí. Riziko neklesá s růstem věku jedince Nedokáže automaticky reagovat na růst doby dožití
DC	Netrestá delší dobu setrvání na trhu práce Ve vyšším věku nejistota ohledně výše dávky významně klesá Automatická reakce na růst doby dožití	Riziko chudoby pro ohrožené skupiny Méně jistá výše dávky na počátku pracovní kariéry
NDC	Finanční stabilita a její automatické přizpůsobení demografickým a ekonomickým trendům Nulové transakční náklady Umožňuje individuální volbu odchodu do důchodu Transparentnost (je známá hodnota osobního účtu) Posílení ekvivalence u starobních důchodů	Oslabení intragenerační (příjmové) solidarity Administrativní náročnost přechodu (nutno zdokonalit a přizpůsobit informační systém) Efektivně řeší pouze starobní důchody Přenesení rizik stárnutí na účastníky (prodlužování věku či úbytek plátců snižuje dávky)

Poznámka: (1) Muže být výhodou i nevýhodou pro FF systém. Institucionálním prostředím se rozumí regulace a dohled, politické intervence a efektivita fondu (administrativní náklady).

Zdroj:

Holzmann, Palmer et al. (2006:557-565)

Tomeš (2010:363-364)

Vostatek (2010:12,18 - 24), dostupné z <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-JVppt.pdf>. [online]. [cit. 2012-7-18]

Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:64), dostupné z

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29]

3.6.4 Základní možnosti uspořádání důchodových systémů

Z obecného hlediska lze důchodové systémy v zemích EU, ale i v ostatních ekonomicky rozvinutých zemích charakterizovat jako *třípilířové* (Brdek et al., 2002:108):

- „**Prvním pilířem** se rozumí státem garantovaná penze (...) je založený na mezigenerační solidaritě a (...) financovaný průběžným způsobem.“ (Ibid).
- „Za **druhý pilíř** jsou podle terminologie ustálené v zemích EU považovány aktivity zaměstnavatelských subjektů, směřující k poskytování starobních důchodů. Tento systém může být variabilně financován, účast v něm může být povinná nebo dobrovolná ze strany zaměstnance i zaměstnavatele. Za **druhý pilíř** (...) se však považuje i systém financovaný zásadně kapitálově (fondově), vyžadující povinnou účast a soukromou správu finančních prostředků.“ (Krebs et al., 2010:210).
- „Za **třetí pilíř** se považují soukromé aktivity občanů (komerční pojištění, spoření atd.)“ (Brdek et al., 2002:109).

V České republice nejsou zaměstnavatelské penzijní fondy. Současné uspořádání českého důchodového systému je třípilířové s tím, že I. pilíř je PAYG DB (povinné důchodové pojištění), druhý pilíř je FF DC (dobrovolné důchodové spoření účinné od 1. 1. 2013) a třetí pilíř je rovněž FF DC a tvoří jej dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem, které bylo s účinností od 1. 1. 2013 transformováno na doplňkové penzijní spoření.

4 Aspekty organizace a finanční udržitelnosti důchodového systému

4.1 Demografický aspekt

„Věková struktura populace a její vývoj je jedním ze základních faktorů, který ovlivňuje celý důchodový systém a vytváří hlavní tlak na jeho změny (reformy). Demografický vývoj je určován dvěma základními charakteristikami, a to plodností (...) a úmrtností. Finální demografická struktura je dána i migrací vůči ostatním zemím.“ (Pojistněmatematická, 2012:56). Podle scénáře střední (resp. nejpravděpodobnější) varianty projekce obyvatelstva ČR do roku 2065²⁸ (dále jen scénář), který vypracoval Český statistický úřad v roce 2009 (dále jen ČSÚ), vzroste **míra úhrnné plodnosti**²⁹ z 1,50 (rok 2010) na úroveň 1,60 v roce 2020 a od roku 2050 stagnuje na úrovni 1,72 (viz tabulka 2). Nedosáhne však úrovně 2,10, která by zajistila prostou reprodukci populace. „K nejvýznamnějším změnám v úrovni a struktuře plodnosti by mělo dojít ještě před rokem 2020, zejména s ohledem na skutečnost, že se jedná o reálnou krajní hranici mezi odkladem a definitivním vzdáním se mateřství u generací žen, které se v 90. letech rozhodující měrou podílely na hlubokém poklesu plodnosti a které recentně překročily věkovou hranici třiceti let.“ (Burcin, Kučera, 2010:15).

Tabulka 2 Scénář projekce vývoje míry úhrnné plodnosti (střední varianta)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Úhrnná míra	1,50	1,60	1,66	1,69	1,72	1,72

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Scénář ČSÚ předpokládá růst **naděje dožití při narození** z 74,5 let (muži), resp. 80,6 let (ženy) v roce 2010 na 79,5 let u mužů a 85,1 let u žen v roce 2030 a další nárůst na 86,5 let (muži), resp. 91 let (ženy) v roce 2065 (viz tabulka 3). Celkový nárůst naděje dožití při narození činí u mužů 12 let a u žen 10,4 let.

²⁸ Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

²⁹ „Průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku, zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce, zůstaly během jejího reprodukčního věku (15 – 49 let) neměnné.“ (Pojistněmatematická, 2012:56).

Tabulka 3 Scénář projekce vývoje naděje dožití při narození (střední varianta)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Muži	74,5	77,0	79,5	81,5	83,5	86,5
Ženy	80,6	82,8	85,1	86,8	88,4	91,0

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

ČSÚ ve scénáři rovněž odhaduje v podstatě stále stejné kladné **saldo zahraniční migrace** (počet imigrantů převyšuje počet emigrantů o 25 000 osob, v roce 2050 o 27 500 osob). (Viz tabulka 4).

Tabulka 4 Scénář projekce salda zahraniční migrace (střední varianta)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Saldo zahraniční migrace	25 000	25 000	25 000	25 000	27 500	25 000

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Výsledkem střední varianty projekce ČSÚ je pokles **živě narozených dětí** z 116 609 v roce 2010 na 88 778 v roce 2030, který bude do roku 2040 vystřídán růstem až na 100 117 živě narozených dětí. Do roku 2065 jejich počet klesne na 91 231 (viz tabulka 5).

Tabulka 5 Projekce vývoje počtu živě narozených dětí (střední varianta)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Počet živě narozených dětí	116 609	103 534	88 778	100 117	98 550	91 231

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Naopak podle střední varianty projekce ČSÚ dojde k nárůstu počtu **zemřelých** z 106 831 v roce 2010 na téměř 140 tisíc v roce 2065 (viz tabulka 6), a to navzdory růstu střední délky života. Výraznější nárůst je očekáván „zejména v období 2025-2040, kdy věkem nejvyšší úmrtnosti budou procházet silnější populační ročníky.“ (Projekce, 19. 5. 2009³⁰).

³⁰ Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Tabulka 6 Projekce vývoje počtu zemřelých (střední varianta)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Počet zemřelých	106 831	107 637	114 111	128 856	129 199	139 889

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Celkový počet obyvatel ČR bude mít do roku 2030 rostoucí tendenci (11 mil.), poté je očekáván pokles až na úroveň 10,7 mil. k 1. 1. 2065 (viz tabulka 7). „Populační růst bude téměř výhradně důsledkem očekávaného kladného migračního salda ve výši 25 tis. osob ročně, neboť dočasný vzestup obyvatelstva přirozenou měnou během deseti let skončí.“ (Mašková, 2011:58).

Tabulka 7 Projekce vývoje celkového počtu obyvatel (střední varianta)

Rok	Počet obyvatel k 1. 1.
2010	10 503 408
2020	10 797 484
2030	10 908 419
2040	10 873 660
2050	10 842 320
2065	10 689 713

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Velmi významným je výrazný nárůst počtu osob starších 65 let (osoby v postproduktivním věku), což souvisí s procesem stárnutí populace. V období let 2010 – 2030 dojde k nárůstu o 918 tis. osob, tj. o 58 %. Do roku 2065 bude počet obyvatel starších 65 let oproti roku 2010 vyšší o 1,84 mil., tj. o 115 %³¹. Naopak počet osob ve věku 15 – 64 let (osoby v produktivním věku) bude neustále klesat, do roku 2065 se sníží o 1,57 mil., tj. o 21 %. Počet osob ve věku 0-14 let (osoby v předproduktivním věku) se do roku 2020 „(...) zvýší v důsledku zvýšených současných počtů narozených. Poté dojde ke snížení počtu s menší sekundární vlnou vzestupu kolem poloviny století (...).“ (Mašková, 2011:58). Ze shora uvedeného

³¹ „Ve vztahu k interpretaci růstu počtu a podílu seniorů v populaci je třeba mít na paměti, že do vyšších věkových kategorií budou vstupovat generace s jinou historií, s jinými životními zkušenostmi. Vedle pouhého počtu budou stále důležitější postupné změny složení staršího obyvatelstva podle dalších, zejména kvalitativních hledisek (podle pohlaví, rodinného stavu, vzdělání, zdravotního stavu apod.) a rostoucí heterogenita této části populace.“ (Mašková, 2011:58).

vyplývá, že „(...) podíl seniorů v populaci se bude zvyšovat, a to téměř výhradně na úkor snižování podílu osob v produktivním věku.“ (Ibid). (Viz tabulky 8 a 9). Tento trend povede k růstu výdajů na důchody a na zdravotní péči seniorů.

Tabulka 8 Projekce vývoje věkových skupin obyvatelstva (absolutní k 1. 1. - střední varianta)

Rok	Věková skupina		
	0-14	15 - 64	65+
2010	1 492 263	7 412 465	1 598 680
2020	1 682 797	6 948 298	2 166 389
2030	1 509 161	6 882 301	2 516 957
2040	1 398 991	6 560 685	2 913 984
2050	1 500 915	5 965 878	3 375 527
2065	1 411 620	5 838 841	3 439 252

Tabulka 9 Projekce vývoje věkových skupin obyvatelstva (v % k 1. 1. - střední varianta)

Věková skupina/rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
0-14	14,2	15,6	13,8	12,9	13,8	13,2
15-64	70,6	64,4	63,1	60,3	55,0	54,6
65+	15,2	20,1	23,1	26,8	31,1	32,2

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Počet osob starších 80 let od roku 2020 výrazně poroste, v roce 2030 bude jejich podíl na počtu osob starších 65 let činit téměř 31 % a do roku 2065 se tento poměrný ukazatel zvýší až na skoro 50 % (viz tabulka 10). „(...) To bude klást stále vyšší nároky na kvantitu a kvalitu veřejných sociálních a zdravotních služeb zaměřených na potřebné seniory a organizační a finanční zabezpečení těchto služeb.“ (Ibid:63).

Tabulka 10 Projekce vývoje počtu osob starších 65 let resp. 80 let a vývoje podílu těchto věkových skupin (k 1. 1.) - střední varianta

Rok	Věková skupina		Podíl
	65+	80+	80+/65+
2010	1 598 680	372 278	23,3%
2020	2 166 389	457 613	21,1%
2030	2 516 957	773 975	30,8%
2040	2 913 984	1 013 151	34,8%
2050	3 375 527	1 118 858	33,1%

2065	3 439 252	1 622 659	47,2%
------	-----------	-----------	-------

Zdroj: Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065, dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Procesu stárnutí populace čelí i země EU. Podle projekce vývoje míry závislosti (old-age dependency ratio)³², kterou v roce 2012 provedl Evropský statistický úřad (dále jen Eurostat)³³, bude Česká republika „mladší“ oproti průměru zemí EU 27 až do roku 2050 (míra závislosti nedosáhne průměrné hodnoty zemí EU 27). Po roce 2050 by měl nastat opačný trend a Česká republika se stane naopak „starší“. Každopádně míra závislosti bude jak v ČR, tak v zemích EU 27 vykazovat značnou rostoucí tendenci (viz tabulka 11).

Tabulka 11 Projekce vývoje míry závislosti (%)

Rok	2010	2020	2030	2040	2050	2065
EU 27	25,92	31,37	38,33	45,52	50,16	52,55
ČR	21,57	30,37	34,32	40,07	50,14	55,00

Zdroj: Eurostat, dostupné z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database. [online]. [cit. 2013-1-24].

Jedním z ukazatelů zátěže systému PAYG je „počet osob v důchodovém věku³⁴ na 100 osob v produktivním věku resp. obrácený poměr: počet osob v produktivním věku na jednu osobu v důchodovém věku.“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:18). Demograf RNDr. Tomáš Fiala, CSc. z katedry demografie Vysoké školy ekonomické v Praze vypracoval prognózu³⁵ vývoje uvedeného ukazatele do roku 2100, kdy za osoby v produktivním věku považuje osoby od 20 let do dosažení důchodového věku (bez ohledu na to, zda jsou zaměstnány či nikoliv) s tím, že uvažuje varianty³⁶ zvyšování důchodového věku³⁷ (postupně na 65 let do roku 2030

³² Procentní podíl osob ve věku 65 a více let k počtu osob ve věku 15-64 let. (Projekce, 19. 5. 2009).

³³ Projekce je dostupná z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database. [online]. [cit. 2013-1-24].

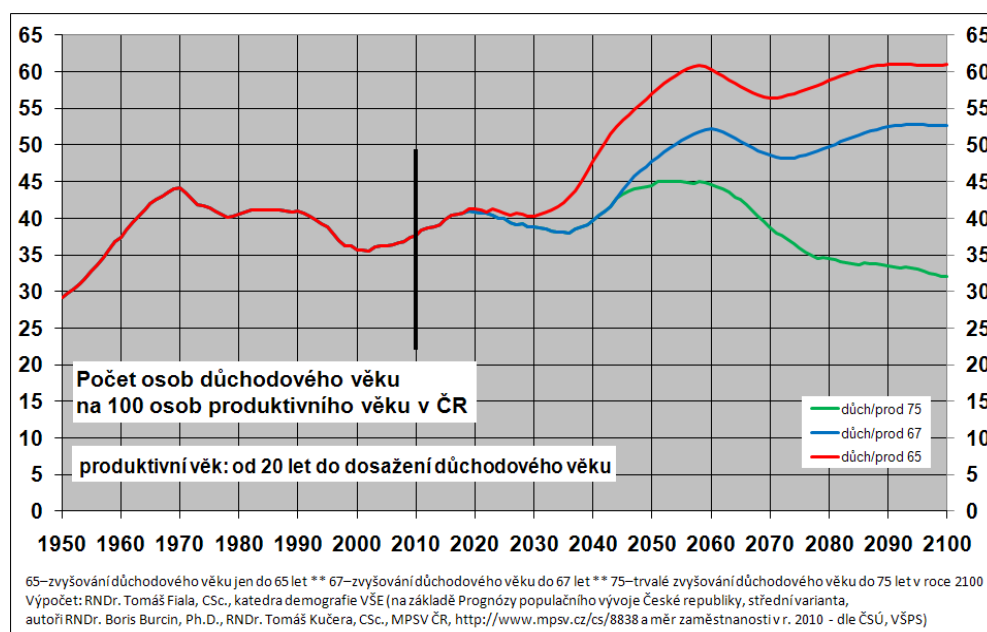
³⁴ „Bez ohledu na to, zda jsou zaměstnány či odešly do důchodu“. (Fiala, 2011:4)

³⁵ Základní předpoklady prognózy do roku 2070 (Ibid:3): „Postupný nárůst úhrnné plodnosti (průměrný počet dětí na 1 ženu) ze současných 1,5 na 1,75, postupný nárůst střední délky života mužů a žen ze současných 74/80 na 85/89 let a postupný nárůst migračního přírůstku ze současných 15 tisíc na 30 tisíc osob ročně.“

³⁶ Na základě střední varianty (scénáře) *Prognózy populačního vývoje České republiky na období 2008 – 2070* autorů Burcina a Kučery, dostupná z: http://mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognoza_2010.pdf. [online]. [cit. 2012-7-15].

dle dosavadní právní úpravy, na 67 let do roku 2043 dle současné právní úpravy a trvale na 75 let po roce 2043 do roku 2100). V závislosti na uvedených variantách bude v roce 2060 resp. v roce 2100 dosaženo cca hodnot 45 resp. 32 (varianta 75), 53 resp. 52 (varianta 67) a 60 resp. 61 (varianta 65). Hodnota průměrného ukazatele činila v roce 2010 38. (Viz graf 1). „Ani trvalé zvyšování důchodového věku nezabrání určitému nárůstu počtu důchodců na 100 osob v produktivním věku po roce 2030, kdy budou do důchodu odcházet silné populační ročníky narozené v 70. letech. Tento nárůst však bude pouze dočasný.“ (Ibid). Počet osob v produktivním věku na 1 osobu důchodového věku bude v roce 2060 resp. v roce 2100 dosahovat cca hodnot 1,7 (varianta 65), 1,9 resp. 1,8, (varianta 67) a 2,7 resp. 3,2 (varianta 75). V roce 2010 činil 2,7. (Viz graf 2).

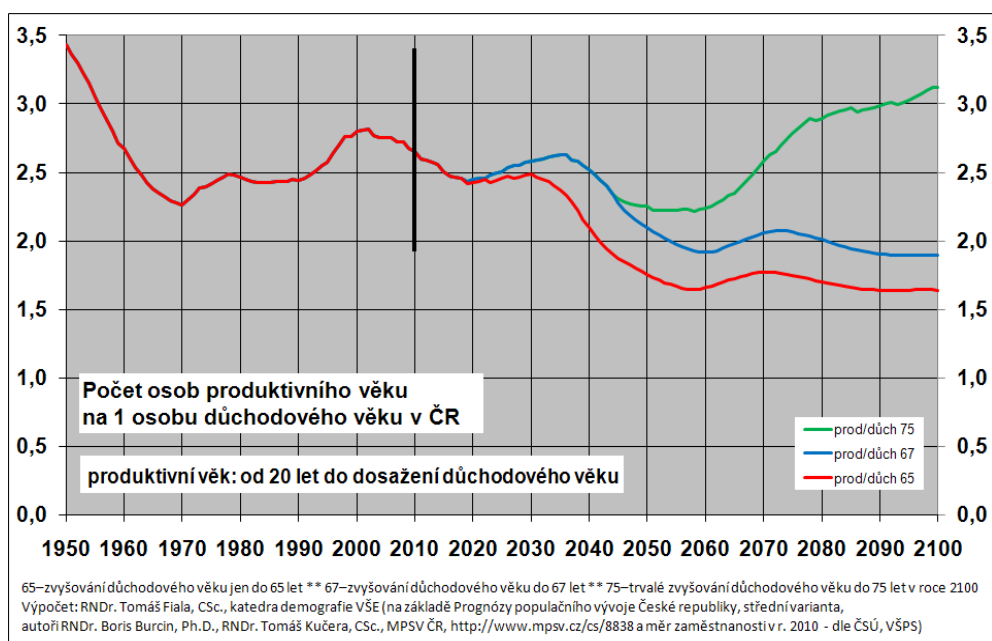
Graf 1 Prognóza vývoje počtu osob důchodového věku na 100 osob produktivního věku v ČR

Zdroj: Fiala (2011:7), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [online]. [cit. 2013-1-25].

³⁷ Věk odchodu do důchodu a jeho prodloužení je upraven v zákoně č. 155/1995 Sb. (Viz subkapitola 4.2.2.2).

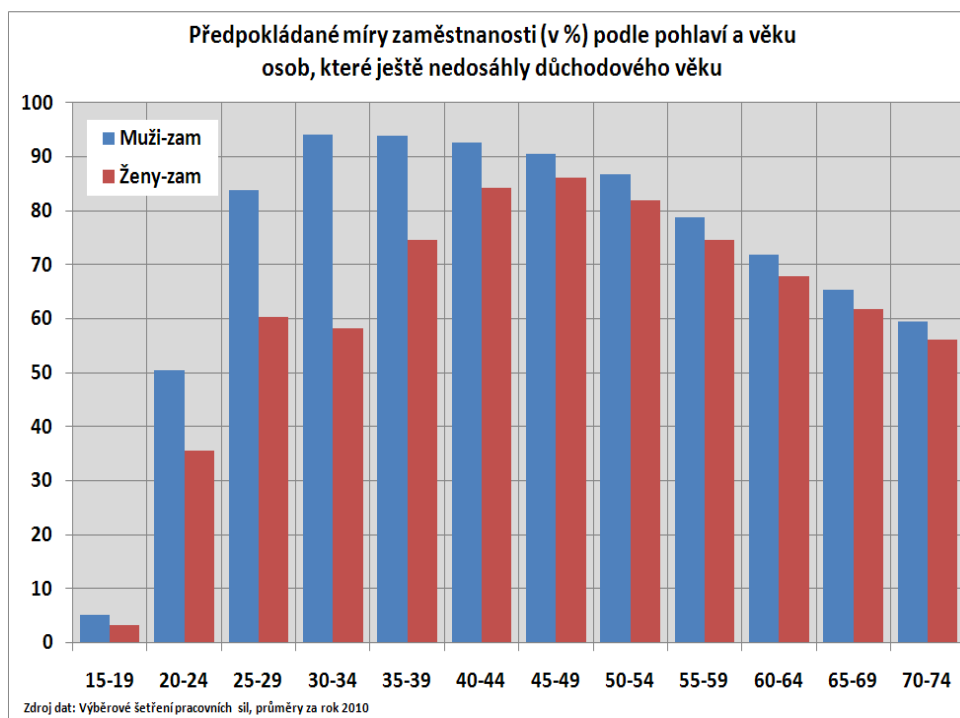
Graf 2 Prognóza vývoje počtu osob produktivního věku na 1 osobu důchodového věku v ČR

Zdroj: Fiala (2011:9), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [cit. 2013-1-25].

Problémem uvedeného ukazatele však je, že počet osob v produktivním věku je velmi obtížně predikovatelný, neboť zahrnuje i osoby ekonomicky neaktivní (studenti, nezaměstnaní, ženy na mateřské dovolené, ženy /muži/ na rodičovské dovolené atd.). Počet plátců pojistného na důchodové pojištění je o tyto osoby nadhodnocený. Počet osob důchodového (poproduktivního) věku lze odhadnout počtem starobních důchodců. Ze shora uvedeného důvodu je přesnější prognózovat vývoj počtu osob důchodového věku a počet zaměstnaných osob (bez počtu zaměstnaných v důchodovém věku). (Fiala, 2011:11). Počet zaměstnaných osob (odvádějících pojistné na důchodové pojištění) Fiala prognózuje na základě „specifických měř zaměstnanosti z výběrového šetření pracovních sil ČSÚ (průměry za rok 2010). Předpokládají se po celé období prognózy hodnoty těchto měř na úrovni roku 2010.“ (Ibid:12, viz graf 3). „Podle údajů ČSÚ bylo v roce 2010 zaměstnáno zhruba 45 % obyvatel ČR (...) Jedná se o 70–80 % osob v produktivním věku.“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:18).

Graf 3 Předpokládané specifické míry zaměstnanosti dle věku a pohlaví (%)

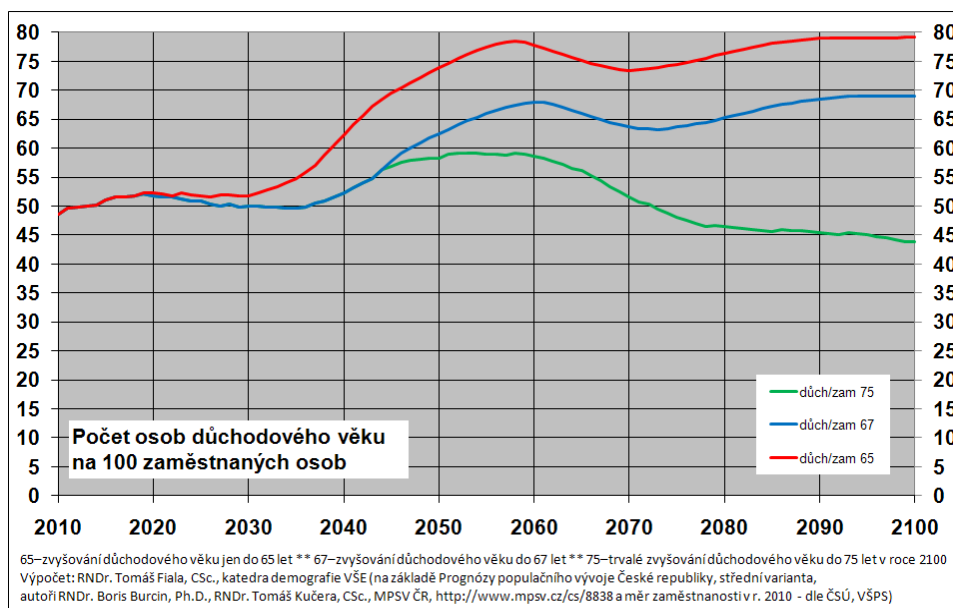

Zdroj: Fiala (2011:13), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [online]. [cit. 2013-1-25].

Prognózovaný ukazatel počtu osob důchodového věku na 100 zaměstnaných osob bude pochopitelně dosahovat vyšších hodnot oproti předchozímu ukazateli. V roce 2060 resp. v roce 2100 bude sledovaný ukazatel činit cca 59 resp. 44 (varianta 75), 68 resp. 69 (varianta 67) a 77 resp. 80 (varianta 65). Hodnota předmětného ukazatele činila v roce 2010 49. (Viz graf 4). Počet zaměstnaných osob na 1 osobu důchodového věku bude naopak nižší a bude v roce 2060 resp. v roce 2100 dosahovat cca hodnot 1,4 resp. 1,3 (varianta 65), 1,5 (varianta 67) a 1,7 resp. 2,3 (varianta 75). V roce 2010 činil 2. Ani u varianty 65 nebude dosaženo poměru 1:1, tedy 1 osoby produktivního věku resp. 1 zaměstnané osoby připadající na 1 osobu důchodového věku. (Viz grafy 2 a 5). „Katastrofické prognózy hovořící o 1 důchodci na 1 pracujícího se zdají být proto naprosto neopodstatněné.“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:18).

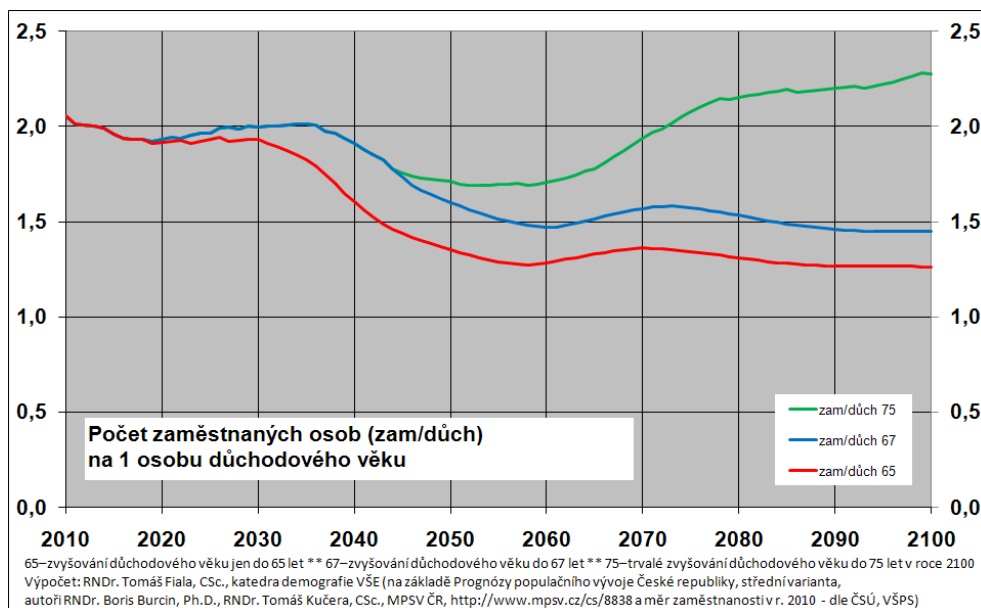

Graf 4 Prognóza vývoje počtu osob důchodového věku na 100 zaměstnaných osob v ČR

Zdroj: Fiala (2011:14), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [online]. [cit. 2013-1-25].

Graf 5 Prognóza vývoje počtu zaměstnaných osob na 1 osobu důchodového věku v ČR

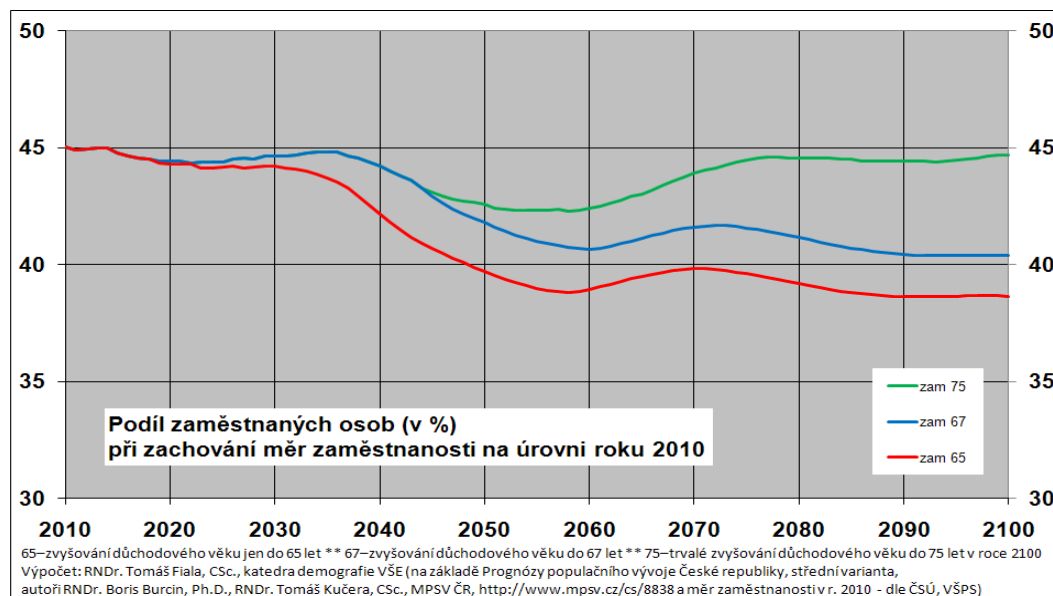

Zdroj: Fiala (2011:16), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [online]. [cit. 2013-1-25].

Otázkou zůstává, zda je reálný předpoklad zachování stejných specifických měř zaměstnanosti na úrovni roku 2010 po celou dobu prognózy? „V kontextu předpokládaného demografického vývoje dojde k poklesu počtu nových pracovních sil. Pokud se zaměstnanost nezvýší, dojde k poklesu podílu zaměstnaných osob

v populaci ČR (viz graf 6). Pokud dojde ke zvýšení měr zaměstnanosti, bude vývoj důchodového systému příznivější, než (...) prognóza.“ (Fiala, 2011:19,21).

Graf 6 Prognóza vývoje podílu zaměstnaných osob (%)

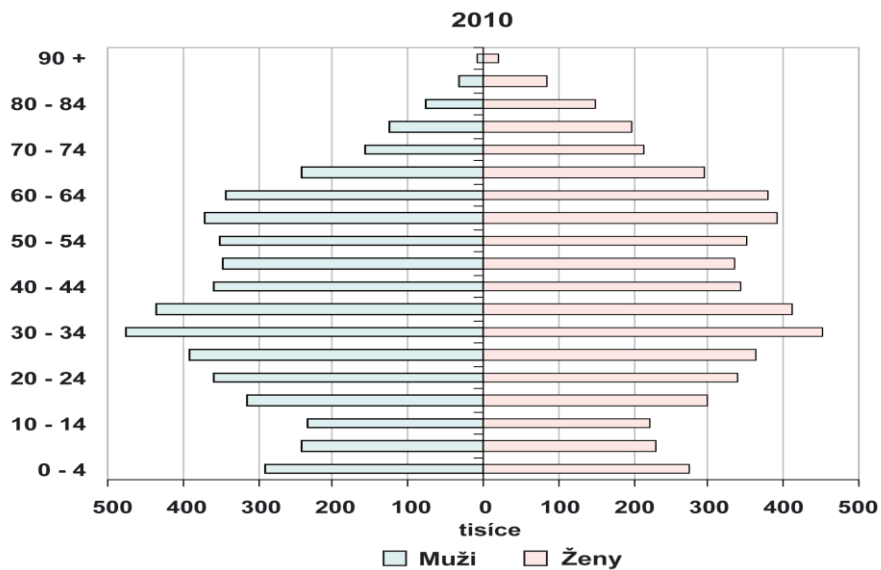
Zdroj: Fiala (2011:20), dostupné z http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt. [online]. [cit. 2013-1-25].

„Demografický vývoj tedy není důvodem k radikální reformě systému důchodového zabezpečení. Je však třeba včas najít způsob, jak zajistit stabilitu důchodového systému v období, kdy budou v důchodu silné populační ročníky narozené v 70. letech (...) Cestou k zajištění stability (nejen) důchodového systému je (...) zvýšení imigrace a především zvýšení porodnosti (...) (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:18-19). Nicméně podle Závěrečné zprávy PES nemůže ani vyšší migrace zajistit finanční stabilitu důchodového systému. „ (...) zvýšená³⁸ migrace bude mít dokonce na saldo důchodového systému kontraproduktivní vliv.“ (Závěrečná, 2010:7). Problematice finanční udržitelnosti důchodového systému a (ne)propojení důchodového systému s rodinnou politikou se věnuji v dalších kapitolách rigorózní práce.

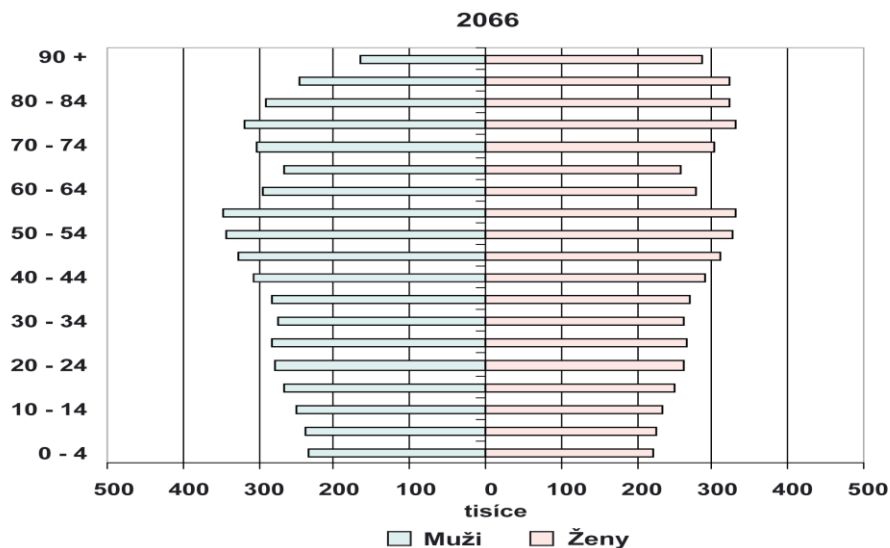
³⁸ **Citlivostní scénář pracovní migrace** (Příloha č. 2 k Závěrečné zprávě PES) vychází z parametrů základní varianty (viz Závěrečná, 2010:4). „Samotná demografická prognóza předpokládá kladné migrační saldo cca 30 tis. osob ročně. Dodatečná pracovní migrace (nad rámec demografické prognózy – ve výši zabezpečující v zásadě stabilní velikost pracovní síly) by se v „kritických“ letech 2038 – 2058 musela pohybovat na úrovni mezi 80 a 120 tis ročně“ (str.1). Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/8895>. [online]. [cit. 2013-1-26].

Na závěr této kapitoly v následujících dvou grafech 7 a 8 zobrazují změny v rozložení věkové struktury české populace mezi roky 2010 a 2066 v důsledku působení demografických faktorů, „*kdy se dnešní silná generace třicátníků a čtyřicátníků přesune do pracovní neaktivity a generace následující nebudou mít dostatečný potenciál nahradit ji.*“ (Český, 2012:10).

Graf 7 Věková struktura populace ČR v roce 2010 (k 1. 1.)

Graf 8 Věková struktura populace ČR v roce 2066 (k 1. 1.)

Pozn.: Zpracováno na základě střední varianty Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065 ČSÚ

Zdroj: Mašková (2011:61), dostupné z <http://www.vyzkum.cz/UserFiles/file/Podkladove%20studie/Ohrozeni%20a%20prilezitosti%20CR%20do%202025.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-23].

4.2 Politický kontext a legislativní rámec vývoje českého důchodového systému po roce 1989

Autoritativní, centrálně dirigistický model sociálních služeb resp. leninský režim WS musel být po roce 1989 transformován v souvislosti s přechodem od centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku smíšenou a s uplatňováním demokratických principů. Socialistický důchodový systém nevyhovoval transformačnímu procesu z těchto důvodů (Krebs, 1997:35-36):

- *Statičnost systému – stanovení maximální výše důchodu absolutními částkami, neexistence garance zvýšení těchto částek v reakci na ekonomický vývoj, což vedlo „k zaostávání vývoje průměrné výše důchodu i vytváření rozdílů mezi důchody přiznanými v různých obdobích (...).“ (Ibid:35).*
- *Důchody nebyly valorizovány.*
- *„Chudoba oficiálně neexistovala, i když ji systém tvořil. Řešení sociální situace nízkopříjmových skupin bývalo náhodné, ve formě sociálních dávek (...), které nebyly systematicky cílené a ve svém důsledku byly sociálně nespravedlivé.“ (Ibid:35-36).*
- *„Nízký důchodový věk, dále snížený pro ženy a některé kategorie dělníků vykonávajících namáhavou práci, spolu s ustanoveními o předčasném odchodu do důchodu (...),“ vedl k tomu, že „systémy starobních důchodů poskytovaly za cenu vysokých nákladů (...) nízké důchody masám zdatných důchodců.“ (Tomeš, 1996:178-179).*
- *Nepřehledný systém mnoha sociálních dávek a nedostatečná ochrana „proti možnému zneužívání (...) relativně štedrých podmínek.“ (Krebs,1997:36).*
- *„Systém nedával prostor ani možnost pro zajištění se pro případ sociální události vlastním přičiněním (...).“ (Ibid).*
- *Při výpočtu důchodu nebyla zohledněna dlouhodobá časová řada pracovních příjmů, nýbrž „pouze 5 posledních let pracovní činnosti“, což bylo „pro řadu pracovníků nevýhodné.“ (Ibid).*
- *Nemožnost přenášet získané důchodové nároky mezi jednotlivými státy.*
- *Systém nebral v úvahu samostatnou výdělečnou činnost.*

- Neexistence vazby mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu³⁹. V době hospodářských potíží (60. léta 20. st.) stát dokonce zasáhl do nabytých práv občanů a zavedl zdanění starobních důchodů. (Ibid:40).

Autoritativní model sociálních služeb tvořil vedle chudoby „zranitelných skupin obyvatelstva“ sociální nespravedlnost, kdy byli zvýhodňováni lidé zařazení do určitých pracovních kategorií. Rovněž nemotivoval občany k výkonu nebo vlastní iniciativě, neboť nebyli hodnoceni podle pracovní píce a úsilí, nýbrž podle loajality k tehdejšímu režimu resp. podle „tzv. „zásluh“, „společenského významu“ jejich postavení v hierarchii, atd.“ (Ibid:36).

Politický kontext a legislativní rámec jsou významné aspekty, které nepochybně ovlivnily vývoj důchodového systému v ČR po roce 1989. Analýzu uvedených aspektů rozdělím do jednotlivých časových úseků, které v podstatě odpovídají jednotlivým volebním obdobím.

4.2.1 Červen 1990 – červenec 1992 (27. 6. 1990 – 2. 7. 1992)⁴⁰

Po volbách zvítězilo v České republice Občanské fórum a vznikly jednak vláda ČSFR (premiér Čalfa), jednak vláda ČR (premiér Pithart) a SR. „Z hlediska převládající politické filozofie vlády šlo o směs sociálněliberálního a sociálně demokratického přístupu.“ (Potůček, 1999:70). Výchozím koncepčním dokumentem v důchodové oblasti po roce 1989 je *Scénář sociální reformy*⁴¹ (dále jen Scénář), který vypracovala federální vláda spolu se Scénářem ekonomické reformy a který byl v měsíci září 1990 předložen Federálnímu shromáždění ČSFR. (Tomeš, 2010:396). „Federální vláda se zavázala budovat právní stát se sociálně a ekologicky orientovaným tržním hospodářstvím. Osou jejího úsilí (...) mělo být vypracování ústavy a reforma právního řádu, ekonomická a sociální reforma (...). (Scénář, 1990:246). Ve Scénáři je formulováno „humanistické jádro politiky státu, tj. sociální spravedlnost, ochrana slabých a těch, kteří nemohou pracovat.“ (Ibid). Sociální politika státu měla mít v první etapě „spíše tlumící a instrumentální charakter, měla

³⁹ Od počátku 50. let 20. st. byl majetek veřejnoprávní Ústřední národní pojišťovny, vzniklé v roce 1948, znárodněn. Příspěvky na sociální pojištění byly zrušeny a zahrnuty do sazby daně ze mzdy. (Krebs, 1997:40).

⁴⁰ Vláda ČSFR premiéra Mariána Čalfy (27. 6. 1990 – 26. 6. 1992). Vláda ČR premiéra Petra Pitharta (29. 6. 1990 – 2. 7. 1992) – viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>. [online]. [cit. 2013-1-27].

⁴¹ Dokument je dostupný v publikaci: Potůček, 1999:246-254

být koncipována *nikoliv jako cílová oblast společenského rozvoje, nýbrž jako sanační (ozdravný) a garanční mechanismus ekonomické proměny⁴² společnosti.*“ (Ibid:249-250). Základním programovým pilířem Scénáře vedle politiky zaměstnanosti, politiky v oblasti pracovních příjmů a rodinné politiky je *politika sociálního zabezpečení*. Cílem koncepce sociálního zabezpečení bylo vytvoření jednotného státního systému „*pro všechny občany zahrnující jak nemocenské, tak důchodové zabezpečení s možností individuální či skupinové iniciativy prostřednictvím připojištění nebo dobrovolného pojištění (...)* Vedle dávkové soustavy mělo sociální zabezpečení poskytovat *i rámec sociální péče (...)* V nově vytvářené pluralitě subjektů sociální péče měl stát pokrývat *pouze nejzákladnější potřeby občanů (...)* a měl být *poslední záchytnou sítí, garantem systému a nárokových služeb na společnosti uznané úrovni.*“ (Ibid:253-254). V roce 1990 vznikla *Rada sociální dohody „jako institucionalizovaná platforma pro sociální dialog mezi vládou, odbory a zaměstnavateli (tripartita).* Tento název se několikrát změnil až na nynější *Radu hospodářské a sociální dohody.*“ (RHSD, 4. 3. 2002⁴³).

V oblasti důchodového zabezpečení resp. důchodového pojištění měl být zaveden dvousložkový důchod, kdy základní výměra důchodu měla občanům garantovat životní minimum. Druhá složka důchodu měla být vázána na dobu pojištění a výši odvedeného pojistného. Také měly být vyrovnány důchody a odstraněny systémové rozdíly, které vznikly jak důsledek nesourodých reforem v letech 1956-1988 (pracovní kategorie, preference na základě loajality k režimu atd.) (Tomeš, 1996:189). Důchod měl být pravidelně valorizován v závislosti na růstu životních nákladů a mezd. Rovněž měly být zřízeny správy sociálního zabezpečení, jakožto *samostatný ucelený systém „profesionálně vybavených orgánů se správními radami.*“ (Scénář, 1990:253). Sociální pojištění mělo být financováno z *„fondů oddělených od státního rozpočtu s přímými příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů“* s tím, že ostatní dávky a služby v systému sociálního zabezpečení budou financovány ze státního rozpočtu. (Ibid).

Ze shora uvedených záměrů v oblasti důchodového zabezpečení se nepodařilo oddělit správu sociálního zabezpečení od státní správy, *„její orgány se nestaly*

---

⁴² Viz Washingtonský konsensus (subkapitola 4.5.4).

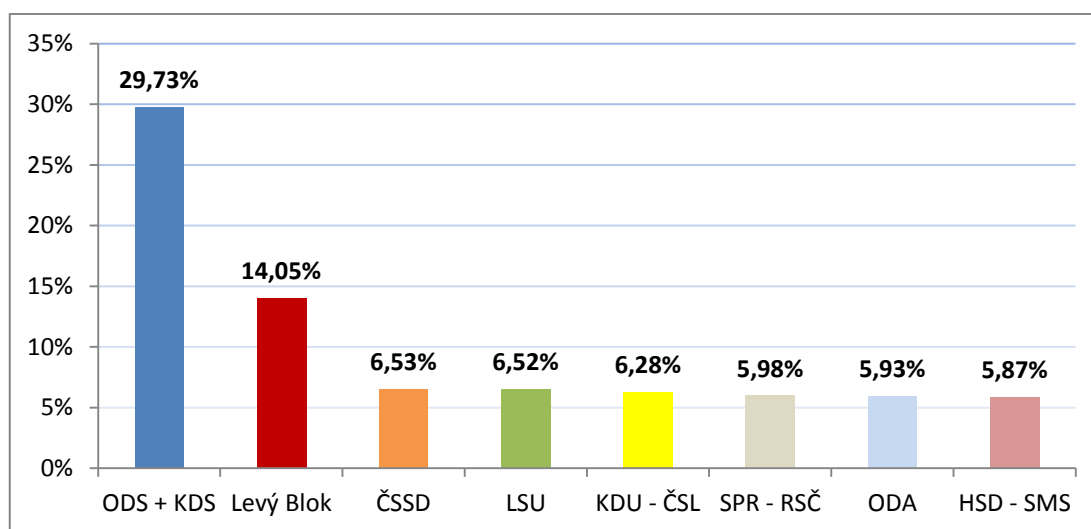
⁴³ Dostupné z <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=595> [online]. [cit. 2012-5-22].

samosprávnými (se správními a dozorčími radami).“ (Tomeš, 2010:401). Byl přijat **zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení**, který mimo jiné upravuje působnost nynější České správy sociálního zabezpečení, jakožto „civilního“ orgánu sociálního zabezpečení a organizační složky státu, která je řízena MPSV. Rovněž se nepodařilo oddělit „*fond sociálního zabezpečení (...) od státního rozpočtu, byť jeho prostředky začaly být vedeny na samostatném účtu.*“ (Potůček, 2012:362-363). Naopak v období 1990 - 1992 byly v důchodovém systému zrušeny preference z titulu zařazení do pracovních kategorií a vyplácení osobních důchodů, byla zavedena valorizace důchodů a odstraněna diskriminace osob samostatně výdělečně činných (zabezpečení za stejných podmínek jako ostatní výdělečně činné osoby). (Pojistněmatematická, 2004:82).

4.2.2 Červenec 1992 - červenec 1996 (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996)⁴⁴

Po volbách do České národní rady v roce 1992⁴⁵ zvítězila koalice ODS s Křesťanskou demokratickou stranou (KDS). (Viz graf 9).

Graf 9 Výsledky voleb do ČNR v roce 1992 (získané volební hlasy nad 5 %)

Vysvětlivky: LSU – Liberálně sociální unie (Strana zelených, Československá strana socialistická a Zemědělská strana), SPR – RSČ – Sdružení pro Republiku – Republikánská strana Československa, HSD – SMS - Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/cnr/1992/u4>. [online]. [cit. 2013-2-1].

⁴⁴ Vláda ČSFR premiéra Jana Stránského (2. 7. 1992 – 31. 12. 1992, od 1. 1. 1993 vznik samostatné České republiky), vláda ČR premiéra Václava Klause (2. 7. 1992 – 4. 7. 1996). Viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>. [online]. [cit. 2013-1-27].

⁴⁵ Volby se konaly ve dnech 5. 6. – 6. 6. 1992, viz <http://www.volby.cz/pls/cnr/1992/u0>. [online]. [cit. 2013-2-1].

ODS-KDS sestavila koaliční vládu s KDU – ČSL a Občanskou demokratickou aliancí (ODA). Premiérem byl Václav Klaus. (Potůček, 2007:24). „*Převládající politickou filozofií vlády byla směs neoliberalismu a konzervativismu (...)*.“ (Potůček, 1999:71). V tomto období byla nízká úroveň sociálního dialogu spočívající zejména ve zhoršení vztahů s odbory a v nedostatku tripartitních jednání. Důvodem byla silná pozice ODS pro realizaci jednotlivých záměrů. (Rudolfová, 2009:142). Vnímání sociální reformy se omezilo na politiku sociálního zabezpečení, která vyústila v tři subsystémy (Krebs, 1997:37-38):

- **Sociální pojištění**, které zabezpečuje dávkou občany v předvídatelných krátkodobých anebo dlouhodobých sociálních událostech, které souvisejí se „*ztrátou příjmu z výdělečné činnosti v případech těhotenství, mateřství, ošetřování člena rodiny, nemoci, invalidity, stáří a ztráty živitele.*“ (Ibid:37).
- **Státní sociální podpora** „*zahrnuje systém podpory rodin s dětmi i bezdětných rodin, cíleně a diferencovaně orientuje podporu ve prospěch rodin a občanů nacházejících se v určitých, přesně definovaných sociálních situacích.*“ (Ibid:38). Dávky státní sociální podpory jsou financovány z daní ze státního rozpočtu.
- **Sociální pomoc** „*vyjadřuje skutečnost, že se občan dostal do situace, kdy není v jeho silách se sám zaopatřit, není sociálně pojištěn a ani nesplnil podmínky vzniku nároku na státní zaopatření.*“ (Ibid). Je spolufinancovaná „*ústředními a místními orgány, neziskovými organizacemi a samotnými klienty.*“ (Potůček, 2007:26).

V kontextu rigorózní práce věnuji pozornost prvnímu subsystému, konkrétně důchodovému pojištění a jeho legislativní úpravě. Vláda ve svém Programovém prohlášení ze dne 13. 7. 1992 deklarovala úkol „*(...) transformace dosavadního systému sociálního zabezpečení. Aby byli občané vhodným způsobem zajištěni pro případ (...) stáří, vláda předloží návrh nové zákonné úpravy všeobecného důchodového (...) pojištění. Jeho financování se oddělí od státního rozpočtu a změní se na soustavu samostatných pojišťovacích ústavů, financovaných z příspěvků zaměstnavatelů, zaměstnanců a samostatně podnikajících osob, popřípadě státu. Na dobrovolné bázi doplní toto základní sociální zajištění systém připojištění, umožňující reagovat na rozdílné podmínky jednotlivých oborů, podniků a povolání, ale i postojů jednotlivých občanů.*“ (Programové, 1992:12).

4.2.2.1 Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Základním právním předpisem v oblasti průběžně financovaného sociálního pojištění⁴⁶ je zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, kterým bylo zavedeno *pojistné na důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti* a kterým je realizován princip participace v důchodovém systému⁴⁷. V následující tabulce 12 uvádím vývoj jednotlivých sazeb pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti od roku 1993 zaměstnanců, zaměstnavatelů a OSVČ. Pro účely mé práce je podstatný vývoj sazby pojistného na důchodové pojištění k zabezpečení v předvídatelných dlouhodobých sociálních událostech (stáří, invalidita, ovdovění a osíření), které je od 1. 1. 1996 odváděno na zvláštní důchodový účet v rámci státního rozpočtu, na kterém jsou „vedeny prostředky vzniklé jako rozdíl mezi příjmy pojistného na důchodové pojištění a výdaji na dávky důchodového pojištění.“ (Krebs, 2000:34). Od roku 1996 byla předmětná sazba u zaměstnanců snížena z původních 6,8 % na 6,5 %. U zaměstnavatelů došlo k poklesu z 20,4 % na 19,5 % s tím, že od roku 2004 bylo pojistné zvýšeno o 2 % na 21,5 %. Sazba pojistného na důchodové pojištění je pro OSVČ dána souhrnem pojistného pro zaměstnance a zaměstnavatele, tj. v roce 1996 klesla z původních 27,2 % na 26 % a následně byla od roku 2004 zvýšena na 28 %.

Tabulka 12 Vývoj pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (% vyměřovacího základu)

Rok	Nemocenské pojištění*	Důchodové pojištění	Státní politika zaměstnanosti	Celkem
Zaměstnanec				
1993	1,20	6,80	1,00	9,00
1994-1995	1,20	6,80	0,75	8,75
1996-2008	1,10	6,50	0,40	8,00
2009-2012 (1.1.)	0,00	6,50	0,00	6,50
Zaměstnavatel				
1993	3,60	20,40	3,00	27,00

⁴⁶ Dle Tomeše (2010: 361-362) „je sociální zabezpečení v ČR financováno přes státní rozpočet, ačkoliv se to nazývá sociálním pojištěním. Vybírají se (...) příspěvky, ale jako účelová daň a ne jako pojistné do veřejnoprávního fondu.“

⁴⁷ Viz subkapitola 3.5.2.4

1994-1995	3,60	20,40	2,25	26,25
1996-2003	3,30	19,50	3,20	26,00
2004-2008	3,30	21,50	1,20	26,00
2009-2012 (1.1.)	2,30	21,50	1,20	25,00
OSVČ				
1993	4,80	27,20	4,00	36,00
1994-1995	4,80	27,20	3,00	30,20
1996-2003	4,40	26,00	3,60	29,60
2004-2008	4,40	28,00	1,60	29,60
2009-2010	1,40	28,00	1,20	29,20
2011-2012 (1.1.)	2,30	28,00	1,20	29,20

*Od 1. 1. 1994 pro OSVČ nepovinné

Zdroj: Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 – 2011, dostupné z <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/bullNo27.pdf>. [online]. [cit. 2012-9-26].

Pojistné je odváděno z vyměřovacího základu, který je pro zaměstnance měsíční hrubou zúčtovanou mzdou, pro zaměstnavatele souhrnem hrubých zúčtovaných měsíčních mezd zaměstnancům. OSVČ si roční vyměřovací základ stanoví samy, „*minimálně však v letech 1993-2003 35 %, v roce 2004 40 %, v roce 2005 45 % a od roku 2006 50 % příjmů po odpočtu výdajů* na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů.“ (Vývoj, 2012: Příloha 1C).

Pojistné na důchodové pojištění je odváděno do státního rozpočtu. Od 1. 1. 1996 „*byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv.*“ (Český, 2012:3). Prostředky tohoto účtu nelze použít na jiné než důchodové účely. Nicméně se nepodařilo oddělit důchodové pojištění od státního rozpočtu (pojistné není odváděno do samostatného fondu jako např. pojistné na zdravotní pojištění).

4.2.2.2 První pilíř českého důchodového systému – povinné důchodové pojištění (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)

V roce 1995 byl přijat další klíčový právní předpis, kterým je **zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění**, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1996. Schválení této právní normy předcházela „výstražná patnáctiminutová generální stávka, organizovaná Českomoravskou konfederací odborových svazů (dále jen ČMKOS) „*na protest proti vládnímu návrhu zákona o důchodovém pojištění. Stávky*

se zúčastnilo 4 600 základních odborových organizací (...) Dne 25. 3. 1995 se konala demonstrace na Staroměstském náměstí organizovaná ČMKOS na podporu změny nových sociálních zákonů.“ (Důležitá, 24. 9. 2009:1⁴⁸). Předmětem kritiky bylo zejména zvyšování důchodového věku a odložení rozhodnutí o oddělení důchodového pojištění od státního rozpočtu. (Mácha, 2002:96). Poslední uvedená námitka byla kritizována i koaliční KDU – ČSL, která i z důvodu nedostatečné diskuse pro návrh zákona nehlasovala. S návrhem zákona nesouhlasila ani opozice. ODS musela pro schválení zákona získat podporu u poslanců opoziční Českomoravské unie středu⁴⁹, kteří zákon podpořili s tím, že dojde ke zvýhodnění podmínek pro předčasný odchod do důchodu a že jako kompromis vznikne v rámci státního rozpočtu samostatný důchodový účet. (Ibid, Potůček, 1999:87-88). Tento zákon, který je jednotný pro jednotlivé skupiny pojištěnců, upravuje nároky na dávky z povinného důchodového pojištění v případě stáří, invalidity, ovdovění a osíření. Konkrétními dávkami jsou: *starobní důchody, invalidní důchody (do 31. 12. 2009 plný a částečný invalidní důchod, od 1. 1. 2010 invalidní důchod pro invaliditu I. až III. stupně)* a pozůstalostní důchody (*vdovský, vdovecký a sirotčí důchody*). Konstrukce důchodů je dvousložková, kde základní výměra (nivelizační složka) je pro všechny důchodce stejná. Procentní výměra (zásluhová složka) je odvozená z dosahovaných příjmů a doby pojištění (Pojistněmatematická, 2008:2-3). Vznikl tak průmyslově výkonový model penzijního systému, ve kterém vedle mezigenerační solidarity je uplatňována solidarita v rámci jedné generace příjmová (mezi vysokopříjmovými a nízkopříjmovými), aktivních a neaktivních⁵⁰. (Návrh, 2003:5).

Zaměřím-li se pouze na starobní důchod, tak podle zákona č. 155/1995 Sb. je pro nárok na tuto dávku nezbytné získat potřebnou dobu pojištění a dosáhnout důchodového věku. „*Od roku 1996 se důchodový věk prodlužuje v každém roce u mužů o 2 měsíce z původních 60 let a u žen o 4 měsíce z původních 53 - 57 let.*“ (Vývoj, 2012:23). Důchodový věk se měl prodlužovat do 31. 12. 2006 u mužů na 62

---

⁴⁸ Dostupné z <http://www.cmkos.cz/o-nas/historie/2033-3/dulezita-data-v-cinnosti-cmkos>[online]. [cit. 2013-2-2].

⁴⁹ Českomoravská unie středu vznikla v roce 1996 „*sjednocením čtyř politických stran. Tři z nich - Zemědělská strana, (...) LSU a HSD - SMS, později přejmenována na Českomoravskou stranu středu, byly zastoupeny v (...) parlamentu. Čtvrtým subjektem byla Křesťansko-sociální unie, odštěpená část KDU-ČSL.*“ (Českomoravská, 1996:1)

⁵⁰ Ekonomickými a sociálními aspekty fungování I. důchodového pilíře se podrobně zabývám v subkapitole 4.3

let a u žen na 57 – 61 let (podle počtu vychovaných dětí). Postupnými novelami uvedeného právního předpisu se posunulo prodloužení důchodového věku nejdříve do 31. 12. 2012 pro muže na 63 let, pro ženy na 59 – 63 let podle počtu vychovaných dětí (viz zákon č. 425/2003 Sb.). Zákonem č. 306/2008 Sb. došlo k další novelizaci zákona č. 155/1995 Sb., kterým dochází k „*postupnému prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 roků na 35 roků včetně náhradních dob pojištění⁵¹, na 30 roků bez náhradních dob pojištění, (...) k plynulému pokračování v postupném zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné dítě nebo jedno dítě a 62 až 64 let u žen (podle počtu vychovaných dětí), pokud vychovaly aspoň dvě děti (...).*“ (Pojistněmatematická, 2008:9). V rámci tzv. malé důchodové reformy bylo schváleno (zákon č. 220/2011 Sb.) další pokračování zvyšování důchodového věku i po dosažení důchodového věku 65 let, u občanů narozených v roce 1977 až na důchodový věk 67 let a „*u pojištěnců narozených po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.*“ (Viz ustanovení § 32 odst. 3 aktuálního znění zákona č. 155/1995 Sb. + tabulka 13). V roce 2044 dojde k sjednocení důchodového věku u mužů a žen na úrovni 67 let.

---

⁵¹ „*Náhradní doby pojištění jsou doby, které se hodnotí pro účely základního důchodového pojištění, přestože za ně není odváděno pojistné ani žádné jiné platby – např. doba péče o dítě do 4 let věku, dobu osobní péče o osobu závislou na péči jiné fyzické osoby, doba „evidované“ nezaměstnanosti atd.*“ (Pojistněmatematická, 2008:9)

Tabulka 13 Prodlužování důchodového věku

Rok narození	Důchodový věk činí (roků + kalendářních měsíců) u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60+2	57	56	55	54	53
1937	60+4	57	56	55	54	53
1938	60+6	57	56	55	54	53
1939	60+8	57+4	56	55	54	53
1940	60+10	57+8	56+4	55	54	53
1941	61	58	56+8	55+4	54	53
1942	61+2	58+4	57	55+8	54+4	53
1943	61+4	58+8	57+4	56	54+8	53+4
1944	61+6	59	57+8	56+4	55	53+8
1945	61+8	59+4	58	56+8	55+4	54
1946	61+10	59+8	58+4	57	55+8	54+4
1947	62	60	58+8	57+4	56	54+8
1948	62+2	60+4	59	57+8	56+4	55
1949	62+4	60+8	59+4	58	56+8	55+4
1950	62+6	61	59+8	58+4	57	55+8
1951	62+8	61+4	60	58+8	57+4	56
1952	62+10	61+8	60+4	59	57+8	56+4
1953	63	62	60+8	59+4	58	56+8
1954	63+2	62+4	61	59+8	58+4	57
1955	63+4	62+8	61+4	60	58+8	57+4
1956	63+6	63+2	61+8	60+4	59	57+8
1957	63+8	63+8	62+2	60+8	59+4	58
1958	63+10	63+10	62+8	61+2	59+8	58+4
1959	64	64	63+2	61+8	60+2	58+8
1960	64+2	64+2	63+8	62+2	60+8	59+2
1961	64+4	64+4	64+2	62+8	61+2	59+8
1962	64+6	64+6	64+6	63+2	61+8	60+2
1963	64+8	64+8	64+8	63+8	62+2	60+8
1964	64+10	64+10	64+10	64+2	62+8	61+2
1965	65	65	65	64+8	63+2	61+8
1966	65+2	65+2	65+2	65+2	63+8	62+2
1967	65+4	65+4	65+4	65+4	64+2	62+8
1968	65+6	65+6	65+6	65+6	64+8	63+2
1969	65+8	65+8	65+8	65+8	65+2	63+8
1970	65+10	65+10	65+10	65+10	65+8	64+2
1971	66	66	66	66	66	64+8
1972	66+2	66+2	66+2	66+2	66+2	65+2
1973	66+4	66+4	66+4	66+4	66+4	65+8
1974	66+6	66+6	66+6	66+6	66+6	66+2
1975	66+8	66+8	66+8	66+8	66+8	66+8
1976	66+10	66+10	66+10	66+10	66+10	66+10
1977	67	67	67	67	67	67

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/4AB9ABD7-D64A-457B-83B1-5DAD1D304BDD/0/CSSZ_letak_MDR_2011.pdf. [online]. [cit. 2012-4-15].

Zákonem je stanovena minimální výše zvyšování důchodů (valorizace), která do 31. 12. 2012 činila nejméně 100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd. (Pojistněmatemtická, 2012:31). Od 1. 1. 2013 jsou po dobu tří let (2013-2015), z důvodu vládních úspor, zvyšovány důchody pouze o 1/3 růstu cen a stejně jako doposud o 1/3 růstu reálných mezd. (Ustanovení § 67 odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb. účinné od 1. 1. 2013). V následující tabulce 14 uvádím přehled zvyšování základní a procentní výměry důchodu od účinnosti zákona č. 155/1995 Sb. dosud.

Tabulka 14 Přehled zvyšování vyplácených důchodů od roku 1996 dosud

Měsíc a rok účinnosti úpravy	Zvýšení základní výměry důchodu (Kč)	Výše základní výměry důchodu (Kč)	Zvýšení procentní výměry důchodu (%)	
			starodůchodci	novodůchodci
4/96	240	920	8	
10/96	140	1 060	6	
8/97	200	1 260	8	
7/98	50	1 310	9	5
8/99	-	1 310	7,5	5
12/00	-	1 310	9	5
12/01	-	1 310	11	8
1/03	-	1 310	4	3,8
1/04	-	1 310	2,5	
1/05	90	1 400	5,4	
1/06	70	1 470	6	4
1/07	100	1 570	6,6	5,6
1/08	130	1 700	3	
8/08	470	2 170	3	
1/09	-	2 170	4,4	
1/11	60	2 230	3,9	
1/12	40	2 270	1,6	
1/13	60	2 330	0,9	

Pozn. Starodůchodci = důchody přiznané před 1. 1. 1996; novodůchodci = důchody přiznané po 31. 12. 1995.

Zdroj: Pojistněmatematická (2004:35), dostupné z

http://www.mpsv.cz/files/clanky/1357/zprava_2004.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28].

Pojistněmatematická (2008:36), dostupné z

http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28].

Pojistněmatematická (2012:31), dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Tiskové zprávy ČSSZ, dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy>. [online]. [cit. 2013-1-30].

4.2.2.3 Zákon č. 42/1994 Sb., kterým bylo zavedeno penzijní připojištění se státním příspěvkem (doplňkový systém)⁵²

Přijetím **zákona č. 42/1994 Sb.** byl zaveden tehdejší druhý⁵³ dobrovolný FF DC důchodový pilíř – penzijní připojištění se státním příspěvkem, ve kterém je

⁵² Zpracováno na základě seminární práce ke kurzu Evropská sociální politika. (Belčev, 2012:10-13).

⁵³ Penzijní připojištění lze dle dělení EU spolu se soukromým životním pojištěním považovat za třetí důchodový pilíř. (Návrh, 2003:1).

uplatňován občanský princip, nikoliv původně zamýšlený zaměstnanecký princip. Zákon upravuje nárok na tyto dávky: *penze (starobní, invalidní, výsluhová a pozůstalostní), jednorázové vyrovnání a odbytné*. Je zde uplatňován princip subsidiarity spočívající v individuální odpovědnosti občanů za své budoucí životní podmínky⁵⁴.

Stát poskytuje účastníkům penzijního připojištění měsíční příspěvek podle výše jejich příspěvků. Maximální výše měsíčního státního příspěvku činí Kč 150 (do 31. 12. 2012) resp. Kč 230 (od 1. 1. 2013⁵⁵). (Viz tabulky 15 a 16). Rovněž je od roku 2000⁵⁶ poskytována daňová úleva účastníkům, kdy si lze do 31. 12. 2012 ze základu daně z příjmu odečíst součet příspěvků zaplacených *ve zdaňovacím období na penzijní připojištění, snížený o Kč 6 000 (resp. od 1. 1. 2013 o Kč 12 000). Maximálně lze takto odečíst Kč 12 000 (resp. od 1. 1. 2013 Kč 24 000)*⁵⁷. (Viz zákon o dani z příjmů č. 586/1992 Sb., v platném znění).

Tabulka 15 Měsíční výše státního příspěvku na penzijní připojištění (do 31. 12. 2012)

Příspěvek účastníka /Kč/	Státní příspěvek /do 31. 12. 2012/
100 - 199	50 + 40 % z částky nad Kč 100
200 - 299	90 + 30 % z částky nad Kč 200
300 - 399	120 + 20 % z částky nad Kč 300
400 - 499	140 + 10 % z částky nad Kč 400
500 a více	Kč 150

Tabulka 16 Měsíční výše státního příspěvku na doplňkové penzijní spoření (od 1. 1. 2013)

Příspěvek účastníka /Kč/	Státní příspěvek /od 1. 1. 2013/
100 - 299	-
300 - 999	Kč 90 a 20 % z částky přesahující Kč 300
1 000 a více	Kč 230

Zdroj: Zákon č. 42/1994 Sb. (tabulka 15) + zákon č. 427/2011 Sb. (tabulka 16)

⁵⁴ Viz subkapitola 3.5.2.5

⁵⁵ Od 1. 1. 2013 je penzijní připojištění transformováno na doplňkové penzijní spoření ve smyslu zákona č. 427/2011 Sb.

⁵⁶ Viz zákon č. 170/1999 Sb., kterým se mění zákony č. 42/1994 Sb. a č. 586/1992 Sb.

⁵⁷ Do konce roku 2012 bylo možno uplatnit daňový odpočet na zaplacené měsíční příspěvky na penzijní připojištění klientem v rozmezí Kč 501 – Kč 1 500. Od 1. 1. 2013 lze uplatnit daňový odpočet na zaplacené měsíční příspěvky na penzijní připojištění klientem až v rozmezí Kč 1 001 – Kč 2 000. (Zákon č. 586/1992 Sb.)

Pokud jde o vývoj věkové struktury účastníků penzijního připojištění tak z následující tabulky 17 je zřejmé, že nejpočetnější je skupina ve věku 60 let a více (vzestupná tendence), následovaná skupinami 30-39 let (vzestupná tendence) a 50-59 let (sestupná tendence). „Mladší pracovníci, zejména pracovníci do 35 let, nejsou tímto pilířem dobře pokryti. Nedostatečné pokrytí mladších pracovníků působí obavy, protože právě to je generace, na kterou více dopadnou nezbytné reformy průběžného důchodového systému.“ (Krebs et al., 2010: 249).

Tabulka 17 Vývoj věkové struktury účastníků penzijního připojištění

	18 - 29 let	30 – 39 let	40 – 49 let	50 – 59 let	60 let a více
k 31. 12. 2011	11,97	21,39	19,39	21,31	25,93
k 31. 12. 2010	12,36	21,33	19,16	22,04	25,10
k 31. 12. 2009	12,61	21,11	19,10	22,94	24,23
k 31. 12. 2008	12,70	20,60	19,20	24,20	23,40
k 31. 12. 2007	12,63	19,98	19,74	25,31	22,32
k 31. 12. 2006	12,60	19,09	20,46	26,91	21,38
k 31. 12. 2005	11,63	18,35	21,50	28,38	20,14

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR http://publikace.apfcr.cz/2011/cz_verze.html. [online]. [cit. 2012-6-10].

Z analýzy údajů v následující tabulce 18 vyplývá, že počet účastníků penzijního připojištění k datu 31. 12. 2011 činil 4 565 741. Jejich počet se oproti konci roku 2010 zvýšil o 37 967, tj. o 0,8%. Penzijní připojištění má vzestupnou tendenci, ale tempo růstu je pomalejší. Průměrný příspěvek účastníků vzrostl v roce 2011 na Kč 441,65 z částky Kč 439,55 v roce 2010, tj. o 0,5 %. Nejvyšší hodnoty (Kč 450) dosahoval v letech 2007 a 2008. Účastníci v roce 2011 zaplatili celkem Kč 23,426 mld., tj. ve srovnání s rokem 2010 (Kč 23,218 mld.) o 0,9 % více. Průměrná výše státního příspěvku se od roku 2008 pohybuje kolem Kč 105. Účastníci penzijního připojištění tak v průměru nedosahují na maximální státní podporu Kč 150 a ani nevyužívají daňové zvýhodnění. Se zvyšujícím se počtem penzijních připojištění narůstá rovněž objem státních příspěvků. V roce 2011 bylo vyplaceno Kč 5,602 mld., tj. o 1,7 % více oproti roku 2010 (Kč 5,510 mld.).

Tabulka 18 Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění v České republice k 31. 12. 2011

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Penzijní připojištění ¹⁾	Počet	2 621 881	2 739 556	2 963 730	3 279 727	3 593 645	3 936 357	4 207 236	4 394 522	4 527 774	4 565 741
	Přírůstek (%)	3,5	4,5	8,2	10,7	9,6	9,5	6,9	4,5	3	0,8
Nová penzijní připojištění	Počet	347 428	372 060	435 705	544 289	558 629	586 310	590 490	524 867	495 516	457 033
	Přírůstek (%)	-14,8	7,1	17,1	24,9	2,6	5	0,7	-11,1	-5,6	-7,8
Penzijní připojištění s vedenými příspěvků zaměstnavatele ²⁾	Počet	650 209	727 992	801 627	927 930	1 028 850	1 129 618	1 222 639	1 261 525	1 284 736	1 271 934
	Přírůstek (%)	14,5	12	10,1	15,8	10,9	9,8	8,2	3,2	1,8	-1
Státní příspěvky poukázané za příslušné období	Objem (mld.Kč)	2,77	2,93	3,222	3,683	4,162	4,651	5,088	5,347	5,51	5,602
	Přírůstek (%)	4,2	5,8	10	14,3	13	11,7	9,4	5,1	3,1	1,7
Příspěvky účastníků ³⁾	Objem (mld.Kč)	10,957	11,77	13,146	15,335	17,607	20,211	21,887	22,955	23,218	23,426
	Přírůstek (%)	9,1	7,4	11,7	16,7	14,8	14,8	8,3	4,9	1,1	0,9
Průměrný měsíční státní příspěvek	Objem (Kč)	89,83	96,02	97,73	98,65	102,19	103,85	104,87	105,18	105	105,43
	Přírůstek (%)	-0,5	6,9	1,8	0,9	3,6	1,6	1	0,3	-0,2	0,4
Průměrný měsíční příspěvek účastníka	Objem (Kč)	354,02	383,69	396,84	407,9	430,75	449,67	450,53	443,91	439,55	441,65
	Přírůstek (%)	4	8,4	3,4	2,8	5,6	4,4	0,2	-1,5	-1	0,5

1) Stav ke konci období; údaj uvádí počet připojištění, která nejsou v evidenci ukončena

2) Stav ke konci období od účinnosti novely zákona č. 42/1994 Sb. zákonem č. 170/1999 Sb. (od 3.8.1999)

3) Příspěvky účastníků jsou uvedeny bez příspěvků placených zaměstnavateli za své zaměstnance

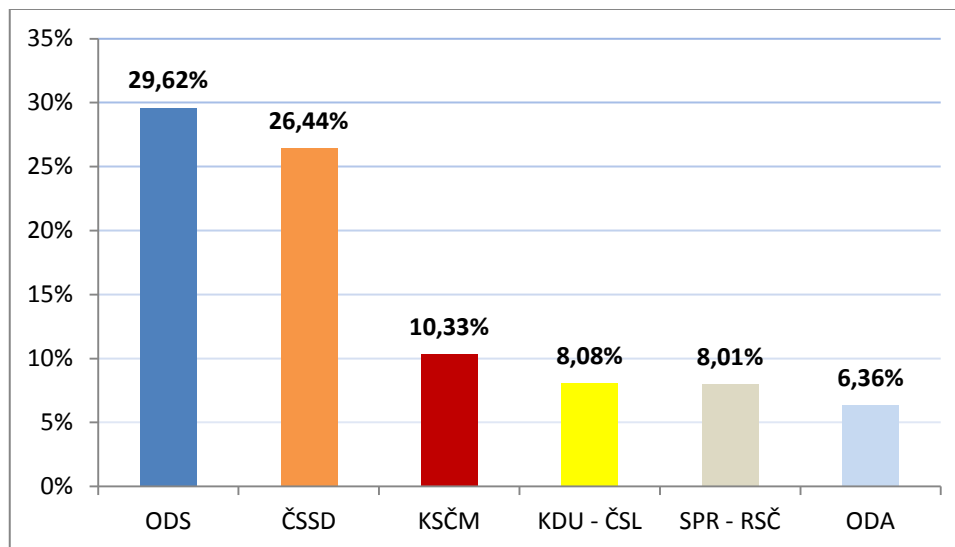
4) Veškeré údaje jsou z evidence Ministerstva financí a jsou uvedeny za příslušné období (pokud není uvedeno jinak)

Zdroj: Ministerstvo financí http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijnio_pripojisteni_68320.html. [online].[cit. 2012-4-7].

4.2.3. Červenec 1996 – červenec 1998 (4. 7. 1996 – 17. 7. 1998)⁵⁸

Po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 1996⁵⁹ vznikla menšinová koaliční vláda (ODS, ODA, KDU – ČSL) premiéra Klause, která byla závislá na tiché podpoře druhé nejsilnější politické strany – ČSSD. (Potůček, 1999: 72). Z grafu 10 je zřejmé, že pozice ČSSD oproti roku 1992 výrazně posílila.

Graf 10 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996 (získané volební hlasy nad 5 %)

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u4>. [online]. [cit. 2013-2-2].

Liberálně – konzervativní Vláda ČR ve svém Programovém prohlášení z roku 1996 zmiňuje přípravu „*oddělení systému důchodového pojištění od státního rozpočtu a jeho změnu směrem k fondovému systému při zaručení jeho dlouhodobé financovatelnosti bez dodatečných příspěvků z veřejných zdrojů.*“ (Programové, 1996:9). Fondový systém v tomto případě vnímám ve smyslu vzniku odděleného průběžně financovaného fondu důchodového pojištění od státního rozpočtu, tak jak již bylo zamýšleno ve Scénáři sociální reformy. (Viz Scénář, 1990:253). Dle mého názoru je mylný výklad Rudolfové, která ve své disertační práci v této souvislosti hovoří o záměru tehdejší vlády připravit změnu systému důchodového pojištění z PAYG DB na FF DC. (Viz Rudolfová, 2009:144). Ve zkoumaném období byl **zákonem č. 134/1997 Sb.** novelizován zákon č. 155/1995 Sb. Došlo např. k těmto

⁵⁸ Viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>. [online]. [cit. 2013-2-1].

⁵⁹ Volby se konaly ve dnech 31. 5. 1996 – 1. 6. 1996, viz <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u0>. [online]. [cit. 2013-2-2].

změnám (Hlavní, 25. 4. 2005⁶⁰): rozšíření možností přiznání dočasně sníženého předčasného starobního důchodu (přechodné období do 31. 12. 2006), výhodnější výpočet procentní výměry (menší redukce) při přiznání trvale kráceného předčasného starobního důchodu (stejně přechodné období) anebo možnost přiznat vdovecké důchody mužům, kteří ovdověli před 1. 1. 1991, což před novelizací nebylo možné.

V roce 1997 byl v rámci restriktivních opatření reagujících na nepříznivý ekonomický vývoj⁶¹ přijat **zákon č. 289/1997 Sb.**, kterým byl opět novelizován zákon č. 155/1995 Sb. Mezi základní změny patří: zrušení možnosti odejít do trvale kráceného předčasného starobního důchodu o čtyři, resp. pět roků dříve před dosažením důchodového věku, snížení započítávání většiny náhradních dob pojištění ze 100 % na 80 % (vyjma vojenské služby, „*doby péče o dítě ve věku do čtyř let nebo o dítě ve věku do 18 let, je-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči, a doby osobní péče o blízkou převážně nebo úplně bezmocnou osobu nebo o takovou částečně bezmocnou osobu starší 80 let.*“) (Hlavní, 25. 4. 2005). Dále se s účinností od 2. 12. 1997 „*změnily podmínky a způsob zvyšování důchodů (...)* Změna spočívá v tom, že vláda nařízením musí vždy zvýšit důchody, vzroste-li úhrnný index spotřebitelských cen aspoň o 10 %. Přitom se však ponechává možnost zvýšit důchody i tehdy, jestliže tento index vzroste aspoň o 5 %⁶². Toto opatření je přechodné, a to do 31. prosince 1998. Pokud jde o stanovení částek zvýšení důchodů, musí být průměrná výše samostatně vypláceného starobního důchodu zvýšena nejméně o 70 % nárůstu uvedeného indexu s tím, že jednou za dva roky musí být zohledněn nejméně jednou třetinou růst reálných mezd.“ (Ibid). V tomto přechodném období došlo ke zvýšení důchodů pouze v měsíci červenci 1998 s tím, že základní výměra důchodů byla zvýšena o Kč 50 na Kč 1 310. Procentní výměra důchodů byla zvýšena u „*starodůchodců*“ o 9 % a u „*novodůchodců*“ o 5 %. (Viz tabulka 14).

Koncept sociální politiky vlády zaměřený na ochranu „skutečně potřebných“ a na minimalizaci úlohy státu, narážel na odpor opozice a odborů. S postupným posilováním úlohy odborů klesala ochota liberálně – konzervativní vlády

---

⁶⁰ Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/661>. [online]. [cit. 2013-2-2].

⁶¹ Ekonomické aspekty jsou analyzovány v subkapitole 4.3.1

⁶² Do novelizace měla vláda povinnost zvyšovat důchody **vždy** při růstu indexu spotřebitelských cen o 5 %.

„akceptovat je jako rovnocenného partnera (...) Tripartitu po měsíce nikdo nesvolával a v letech 1995 – 1997 nebyly kvůli nepřekonatelným názorovým rozporům podepsány Generální dohody na příští rok.“ (Potůček, 1999:72,86).

Oslabení Klausovy vlády spolu se sponzorskými aférami vyústilo rozštěpením ODS a demisí Klausovy koaliční vlády dne 30. 11. 1997. (Ibid:72). Následně byla dne 2. 1. 1998 jmenována vláda premiéra Josefa Tošovského, která nebyla tvořena výhradně koalici několika politických stran. Mandát této vlády byl omezen do předčasných voleb, které se konaly v měsíci červnu 1998. (Programové, 27. 1. 1998:1). Tošovského vláda v Programovém prohlášení deklarovala, že *„provede rozbor současného systému důchodového pojištění a zpracuje variantní koncepce jeho reformy.“* (Ibid:4). Členy této vlády byli i Stanislav Volák (ministr práce a sociálních věcí) a Ivan Pilip (ministr financí) z nově vzniklé neoliberální politické strany Unie svobody (byla založena bývalými členy ODS po rozkolu uvnitř strany). Pilip byl znám tím, že mu jsou velmi blízké názory finančních a bankovních expertů (např. Schneider⁶³, Kreidl⁶⁴), kteří podporovali neoliberální doktrínu důchodové reformy, tj. prosazovali radikální důchodovou reformu resp. zavedení povinného fondového spoření po vzoru Polska a Maďarska. Pilip a Volák radikální návrh neprosadili, neboť dle analýzy MPSV by byla realizace takové reformy příliš riskantní. Rovněž s návrhem zásadně nesouhlasily odbory a ČSSD. (Mácha, 2002: 98).

4.2.4 Červenec 1998 – červenec 2002 (22. 7. 1998 - 12. 7. 2002⁶⁵)

Po předčasných parlamentních volbách do Poslanecké sněmovny v měsíci červnu 1998⁶⁶ zvítězila ČSSD (viz graf 11), která sestavila menšinovou vládu ČSSD v čele s premiérem Milošem Zemanem s podporou druhé vítězné ODS.

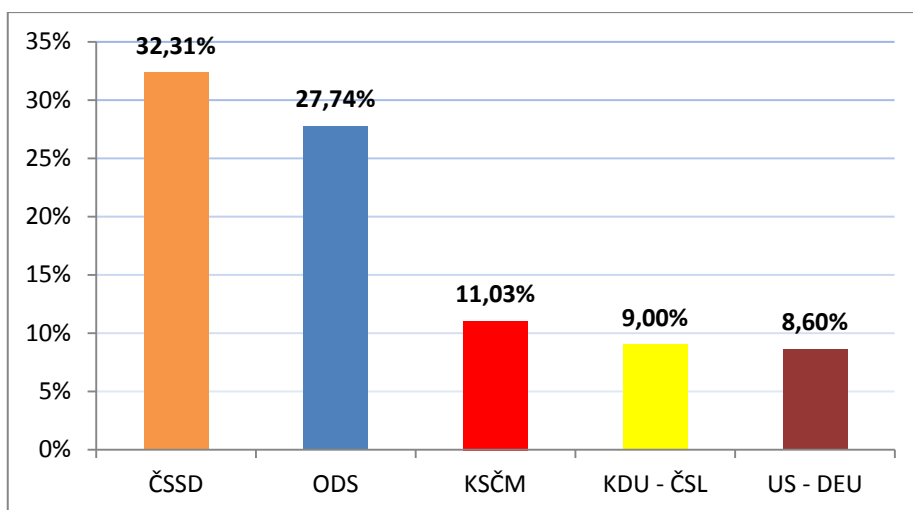
⁶³ Viz např. článek Ondřeje Schneidera a Tomáše Jelínka ze dne 30. 11. 1996 „*Důchodové informační vakuum*“, dostupný z <http://libinst.cz/clanky-a-komentare/1091- Duchodove-informacni-vakuum/>. [online]. [cit. 2013-2-3].

⁶⁴ Viz např. článek Vladimíra Kreidla v odborném časopise Finance a úvěr 1/1998 „*Penzijní reforma v ČR*“, dostupné z http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2180_199801vk.pdf. [online]. [cit. 2013-2-3].

⁶⁵ Viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/>. [online]. [cit. 2013-2-1].

⁶⁶ Volby se konaly ve dnech 19. 6. 1998 – 20. 6. 1998, viz <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u4>. [online]. [cit. 2013-2-2].

Graf 11 Výsledky předčasných voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1998 (získané volební hlasy nad 5 %)

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u4>. [online]. [cit. 2013-2-2].

Podpora menšinové vlády byla garantována Smlouvou o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřené dne 9. 7. 1998 mezi ČSSD a ODS (Opoziční smlouva)⁶⁷.

Vláda ČR ve svém Programovém prohlášení z měsíce srpna 1998 kromě jiného zdůraznila nutnost posílení významu tripartitního jednání. Rovněž deklarovala, že „*považuje průběžně financovaný základní systém důchodového pojištění za rozhodující nástroj pro zajištění důstojné životní úrovně lidí v důchodovém věku. Bude přitom pokračovat v odstraňování jeho nedostatků a usilovat o jeho dlouhodobou stabilitu. Vláda oddělí financování a organizaci důchodového pojištění od státního rozpočtu při zachování garančních funkcí státu. Umožní vznik zaměstnavatelských penzijních fondů.*“ (Programové, 1998:15-16).

V roce 1999 byly zákonem č. 170/1999 Sb. novelizovány zákony č. 42/1994 Sb. a č. 586/1992 Sb. Novelou se zvýšila míra bezpečnosti vkladů účastníků (zprůsnění investiční strategie penzijních fondů) a zvýšila se motivace účastníků penzijního připojištění k větším příspěvkům do systému (vyšší státní příspěvek,

⁶⁷ Dostupné z <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf>. [online]. [cit. 2013-2-2].

poskytování daňové úlevy zaměstnancům a přispívajícím zaměstnavatelům⁶⁸). Zároveň došlo ke zpřísnění podmínek pro výplatu dávek, aby účastníci přispívali déle. (Pojistněmatematická, 2012:132).

Výbor pro sociální a zdravotní politiku Senátu Parlamentu ČR se dne 29. 9. 1999 usnesl zřídit Podvýbor pro důchodovou reformu, který se měl podílet na přípravě „*nových legislativních norem a koncepčních materiálů, které se týkají oblasti důchodové reformy*, dále měl spolupracovat s příslušnými parlamentními, vládními, regionálními a dalšími institucemi při projednávání změn současného důchodového systému a sledovat praktické dopady zákonů upravujících důchodové pojištění a podněty přicházející od občanských sdružení i jednotlivých občanů.“ (Usnesení, 29. 9. 1999⁶⁹). V roce 2000 byla zřízena Dočasná komise pro důchodovou reformu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR⁷⁰. „*Obě instituce měly sloužit jako platforma pro vyjednávání politických stran a hledání konsensu pro důchodovou reformu. Experti obou institucí projednávali materiály předložené MPSV. Ke konsensu nad konkrétní podobou důchodové reformy však nedošlo.*“ (Rudolfová, 2009:146).

Vládní koncepce dalšího pokračování důchodové reformy z roku 2001 (ministr práce a sociálních věcí Vladimír Špidla) předpokládala zavedení systému NDC v rámci prvního důchodového pilíře a organizační i finanční oddělení systému důchodového a nemocenského pojištění od státního rozpočtu (podmínkou pro zavedení systému NDC byl vznik veřejnoprávní Sociální pojišťovny, která by spravovala individuální účty pojištěnců v rámci tohoto systému). Rovněž mělo vzniknout zaměstnanecké penzijní připojištění jako samostatný důchodový pilíř. (Mácha, 2002:100). Poslanecká sněmovna dne 31. 10. 2001 zamítla vládní návrh zákona o Sociální pojišťovně a o provádění sociálního pojištění. (Viz sněmovní tisk 776, 2001⁷¹). Rovněž tak dne 29. 11. 2001 zamítla vládní návrh zákona

---

⁶⁸ Vedle daňového odpočtu u zaměstnanců uvedeného v subkapitole 4.2.2.3 může daňovou úlevu uplatnit i zaměstnavatel přispívající zaměstnanci na penzijní připojištění až do výše 3 % vyměřovacího základu zaměstnance pro pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Rovněž tak zaměstnanec neodvádí daň z příjmů a zákonné odvody pojistného z příspěvku zaměstnavatele do maximální výše 5 % vyměřovacího základu zaměstnance.

⁶⁹ Dostupné z

http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/webNahled?id_doc=8096&id_var=8096. [online]. [cit.2013-2-3].

⁷⁰ Viz <http://www.psp.cz/sqw/snem.sqw?id=449&o=3>. [online]. [cit.2013-2-3].

⁷¹ Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=776>. [online]. [cit.2013-2-3].

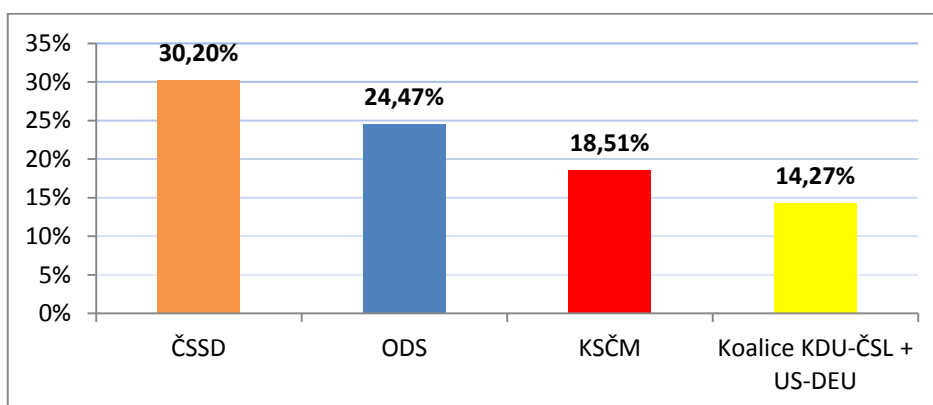
o zaměstnaneckém penzijním připojištění a o změně některých zákonů. (Viz sněmovní tisk 1098, 2001⁷²).

Cíle vládního programového prohlášení tak nebyly naplněny. V roce 2001 byla Poslaneckou sněmovnou schválena novela (účinnost od 1. 7. 2001) zákona č. 155/1995 Sb., kterou došlo ke zpřísnění podmínek pro výpočet předčasného důchodu (větší redukce procentní výměry⁷³) a naopak ke zvýhodnění při odchodu do důchodu až po dosažení důchodového věku (větší započítávané procento z výpočtového základu⁷⁴).

4.2.5. Červenec 2002 – září 2006 (15. 7. 2002 – 4. 9. 2006⁷⁵)

Po parlamentních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002⁷⁶ zvítězila ČSSD (viz graf 12), která sestavila vládu s koalicí KDU-ČSL, US-DEU. Tyto politické strany měly v Poslanecké sněmovně těsnou většinu (101 křesel⁷⁷).

Graf 12 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2002 (získané volební hlasy nad 5 %)

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps2?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-4].

⁷² Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1098>. [online]. [cit. 2013-2-3].

⁷³ „Zvýšení redukce procentní výměry předčasného starobního důchodu z 1% na 1,3% výpočtového základu u dočasně kráceného předčasného starobního důchodu (...), z 0,6% (...) na 0,9% výpočtového základu u trvale kráceného předčasného starobního důchodu za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne přiznání důchodu do dosažení důchodového věku.“ (Hlavní, 22. 4. 2005a, dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/630>. [online]. [cit. 2013-2-4].)

⁷⁴ „(...) zvýšení procentní výměry starobního důchodu (...) za dobu výdělečné činnosti vykonávané po dosažení důchodového věku bez pobírání tohoto důchodu, a to z 1% na 1,5% výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů výkonu této výdělečné činnosti.“ (Ibid).

⁷⁵ V době 15. 7. 2002 - 4. 8. 2004 premiér Vladimír Špidla, 5. 8. 2004 – 25. 4. 2005 premiér Stanislav Gross a 25. 4. 2005 - 16. 8. 2006 premiér Jiří Paroubek. (Viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>). [online]. [cit. 2013-1-27].)

⁷⁶ Volby se konaly ve dnech 14. 6. 2002 – 15. 6. 2002, viz <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps2?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-4].

⁷⁷ Viz odkaz <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps63?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-4].

Vláda ve svém programovém prohlášení z roku 2002, kromě jiného, opět zaměřila svou pozornost na vznik Sociální pojišťovny a na zavedení zaměstnaneckého penzijního připojištění. Konkrétně deklarovala, že „*prvořadou pozornost bude (...) věnovat modernizaci důchodového systému, která vedle změn v dávkové oblasti zajistí také potřebný rozvoj nositele sociálního pojištění (...)* V oblasti důchodového pojištění připraví zákonnou úpravu další etapy reformy důchodového pojištění, jejímž předpokladem bude oddělení prostředků důchodového a nemocenského pojištění od státního rozpočtu a jejich svěřeni do správy veřejnoprávní sociální pojišťovny, spravované za účasti pojištěnců a zaměstnavatelů, která bude vytvořena transformací České správy sociálního zabezpečení. K vytvoření rezervních fondů sociální pojišťovny bude použita část prostředků z privatizace majetku České republiky.

Základem systému bude i nadále všeobecné, jednotné, průběžně financované důchodové pojištění garantované státem, v němž budou prováděny změny, směřující k zajištění jeho dlouhodobé stability, přičemž bude zvýrazněna závislost výše důchodu na zaplaceném pojistném; na finanční vyváženosti systému se budou více než dosud podílet i osoby samostatně výdělečně činné (...) Zabezpečí růst reálné úrovně vyplácených důchodů (...) Podpoří rozvoj soukromých kapitálových forem dobrovolného připojištění tak, aby se stalo plně funkční součástí důchodového systému; přitom zabezpečí oddělení majetku účastníků od majetku společností, spravujících tyto prostředky (...) Předloží návrh na zavedení zaměstnaneckého penzijního připojištění s účastí zástupců zaměstnavatelů a zaměstnanců na jeho řízení a s neziskovou formou jeho organizace a upraví pravidla pro poskytování příspěvků zaměstnavatelů ve prospěch různých forem doplňkových důchodových systémů.“ (Programové, 2006:18). V návaznosti na vládní programové prohlášení vypracovalo MPSV v roce 2003 analytický materiál *Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému*⁷⁸, ve kterém je značná pozornost věnována navrhovanému systému NDC a jeho principům. Nicméně ani v tomto volebním období nebyly realizovány záměry vlády.

Zákonem č. 262/2002 Sb. byl novelizován zákon č. 155/1995 Sb. Novelou bylo zavedeno (účinnost od 1. 1. 2003) pravidelné zvyšování vyplácených důchodů

---

⁷⁸ Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/663/navrh_rds.pdf. [online]. [cit.2012-5-15].

každý rok v lednu (s výjimkou inflace menší než 2 % anebo vyšší než 10 %). Rovněž bylo stanoveno minimální zvýšení průměrného starobního důchodu (o 100 % růst cen a 1/3 růstu reálné mzdy dle příslušných statistických údajů⁷⁹). (Hlavní, 22. 4. 2005b).

Další novela zákona č. 155/1995 Sb. byla realizována **zákonem č. 425/2003 Sb.** (Účinnost od 1. 1. 2004). Tímto právním předpisem byl rovněž novelizován i zákon č. 589/1992 Sb. Mezi významné změny patří (Hlavní, 22. 4. 2005c):

- Zvyšování důchodového věku i po roce 2007⁸⁰,
- redukce hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění (započítávání doby studia na střední a vysoké škole, získané před 1. 1. 1996 po dosažení věku 18 let, maximálně v rozsahu šesti let a v rozsahu 80 % jako náhradní doba pojištění),
- zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění zaměstnavatelům a OSVČ (viz tabulka 12) o 2 % (z 26% na 28% vyměřovacího základu) a současně snížení sazby pojistného na státní politiku zaměstnanosti o 2 % (z 3,6% na 1,6% vyměřovacího základu). (Novela zákona č. 589/1992 Sb.).

4.2.5.1 Výkonný tým pracovní skupiny (Bezděkova komise)

Na základě dohody (20. 3. 2004) předsedů politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR ve věci důchodové reformy vznikl v měsíci dubnu 2004 tzv. „*Tým expertů*“⁸¹, který na přelomu května a června 2004 navrhl organizační a procedurální zajištění přípravy podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě. Podstatou návrhu je zřízení funkce koordinátora, který je zodpovědný Týmu expertů za odbornou analýzu jednotlivých zadaných variant důchodové reformy a který pracuje nezávisle a apoliticky (...).“ (Organizační, 2. 1. 2006⁸²). Koordinátorem pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě v České

---

⁷⁹ „Při pravidelném zvýšení od ledna je proto zjišťován růst úhrnného indexu spotřebitelských cen za domácnosti celkem v období dvanácti měsíců do července předcházejícího zvýšení důchodů. Pro zjišťování růstu reálných mezd je rozhodný kalendářní rok o dva roky předcházející roku zvýšení důchodů.“ (Hlavní, 22. 4. 2005b, dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/629>. [online]. [cit.2013-2-5].)

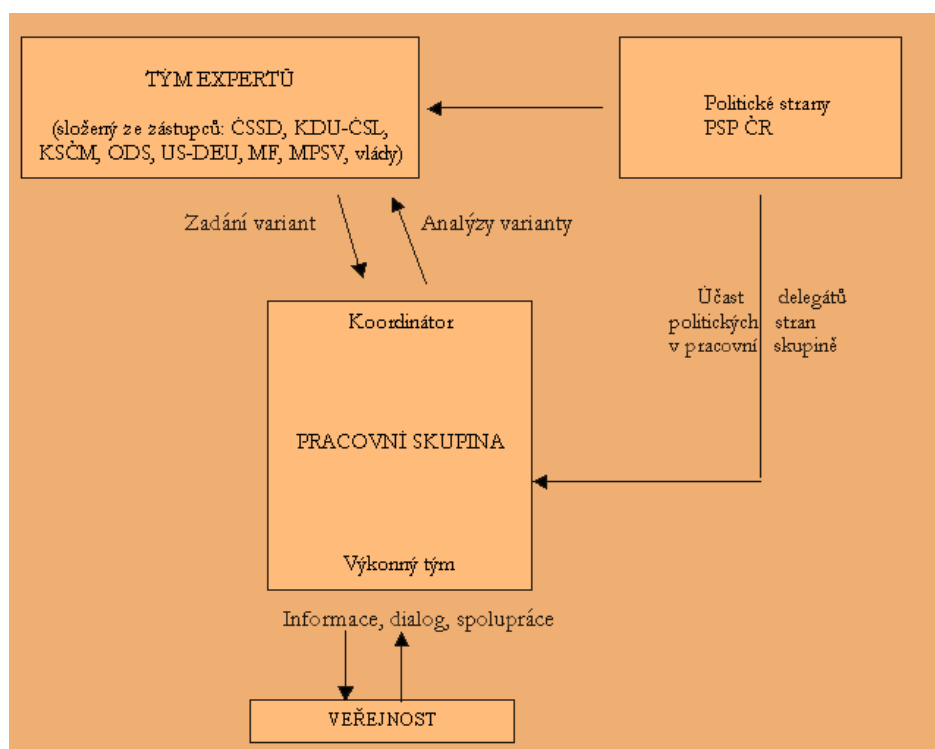
⁸⁰ Viz subkapitola 4.2.2.2

⁸¹ Tým expertů pro důchodovou reformu byl tvořen dvěma zástupci jednotlivých politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně a „po jednom zástupci předsedy vlády, místopředsedy vlády, ministra financí a ministra práce a sociálních věcí.“ (Usnesení, 23. 6. 2004:1). V týmu expertů nebyli představitelé odborů ani organizací zastupujících seniory.

⁸² Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/2233>. [online]. [cit.2013-2-6].

republiky se stal tehdejší zaměstnanec České národní banky pan Vladimír Bezděk, který měl k dispozici pracovní skupinu (Bezděková komise), ve které byli jím vybraní spolupracovníci (Výkonný tým⁸³) a zástupci jmenovaní politickými stranami. Vláda ČR vzala na vědomí ustavení pracovní skupiny svým usnesením ze dne 23. 6. 2004⁸⁴. Výkonný tým Bezděkovy komise analyzoval kromě důchodového systému a jeho možných parametrických změn i jednotlivé návrhy (varianty) politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně. V roce 2005 byla publikována Závěrečná zpráva Výkonného týmu⁸⁵. V následujícím schématu 3 pro přehlednost zobrazují proces přípravy podkladů pro důchodovou reformu.

Schéma 3 Proces přípravy podkladů pro důchodovou reformu (2004 – 2005)

Zdroj: Organizační struktura procesu přípravy podkladů
<http://www.mpsv.cz/cs/2233>. [online]. [cit. 2013-2-6].

V dalších pasážích se zaměřím na analýzu variant⁸⁶ důchodové reformy, které

⁸³ Členy Výkonného týmu byli vedle Vladimír Bezděka, Zuzana Šmídová, Přemysl Pergler, Aleš Krejdl (tehdejší zaměstnanec MF), Zbyněk Štok (zaměstnanec MF) a Jan Škorpík (zaměstnanec MPSV). (Závěrečná, 2005:6).

⁸⁴ Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2287/uvcr-656.pdf>. [online]. [cit. 2013-2-6].

⁸⁵ Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

⁸⁶ Analýza jednotlivých variant je zpracována podle **Závěrečné zprávy Výkonného týmu**, dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

předložily jednotlivé parlamentní strany prostřednictvím Bezděkovy komise.

4.2.5.1.1 Hodnocení varianty ČSSD

ČSSD navrhuje „transformovat současný průběžný důchodový systém na systém pomyslných individuálních účtů (NDC) a současně podporovat další rozvoj dobrovolných soukromých doplňkových důchodových systémů (...) Klíčovým cílem tohoto reformního scénáře je i ochrana starých občanů před propadnutím do chudoby a tím zachování jejich přiměřeného sociálního statusu i jejich koupěschopnosti na trhu (...) Hovoříme-li o NDC systému, je třeba zdůraznit, že i nadále půjde o průběžné financování důchodů založené na mezigenerační solidaritě. Výše důchodů však bude závislá na výši zaplaceného pojistného, době dožití při přiznání důchodu a na vývoji důchodového systému jako celku (příjmů a výdajů rezervního fondu). Tím bude reforma podporovat jak větší zásluhovost v důchodovém systému, tak zájem občanů uplatnit se na trhu práce a odvádět (co nejvyšší) pojistné. Důchodový systém tak bude (...) spravedlivější a bude i lépe reagovat na problémy plynoucí nejen z demografického stárnutí obyvatelstva, ale i z prohlubující se globalizace, která si vynucuje větší mobilitu pracovních sil. Velkou předností (...) je skutečnost, že umožňuje přejít od (...) dávkově definovaného systému k systému příspěvkově definovanému bez nutnosti úhrady (...) značných dlouhodobých dodatečných transformačních nákladů (...) Nepočítá s privatizací základního důchodového systému s ohledem na s tím spojená rizika, zejména již zmíněné riziko značného transformačního deficitu, obtížnou předvídatelnost důchodových nároků i rizika spojená s investováním (...) Výrazné zvýšení ekvivalence nově vyměřovaných důchodů při zachování určité míry příjmové solidarity, týkající se zejména garance minimální výše důchodu, ale i financování náhradních dob, je předností NDC systému sledující mj. i naplnění evropských strategií na podporu zaměstnanosti (...) Pojištěnec získá v systému NDC důchod ve výši odpovídající věkové hranici, kterou si zvolí jako věk, kdy chce odejít do starobního důchodu, podle pojistně matematických pravidel (...) V systému NDC bude stanovena minimální věková hranice, nižší pro odchod do „řádného“ starobního důchodu (důchodový věk se bude v transformačním období (...) postupně zvyšovat na 65 let (...) a vyšší pro odchod do minimálního důchodu (který bude systémem NDC dotován). Tato hranice bude v čase upravována tak, aby odpovídala prodlužující se době dožití (...). Klíčovým pozitivním efektem, který

přinese zavedení tohoto systému, je především zachování průběžného financování důchodů a jeho dlouhodobé rovnováhy (...). Těto rovnováhy je v systému NDC dosahováno „automaticky“ prostřednictvím do něj zabudovaných korekčních mechanismů bez nutnosti dodatečných vnějších (politických) zásahů, zejména začleněním měnící se doby dožití (resp. vztahu doby přispívání a doby pobírání důchodu) přímo do systému a využíváním vyrovnávací funkce rezervního fondu.“ (Závěrečná - Příloha č.2, 2005:93-95). Varianta ČSSD předpokládá převedení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti na pojistné na důchodové pojištění a valorizaci důchodů o míru inflace a o ½ růstu průměrné reálné mzdy. (Závěrečná, 2005:17).

Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise bude saldo důchodového účtu (za předpokladu ČSSD navrhovaného převodu 1,6 % příspěvku na státní politiku zaměstnanosti na zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění na 29,6 % vykazovat deficit kolem 1 % HDP v období 2040 – 2060). V roce 2030 bude důchodové saldo vyrovnané a v ostatním období bude vykazovat přebytek až do výše 0,8 % HDP v roce 2100. (Viz tabulka 19). Od poloviny 21. století dojde k výraznému snížení hrubého náhradového poměru až na 27,4 % v roce 2100. *„Postupný přechod na NDC systém eliminuje nárůst výdajů (...) V první polovině projekce rostou výdaje postupně k 10,5% HDP. Ve druhé polovině postupně klesají směrem k výchozím úrovním kolem 8,5% HDP (...) NDC systém je plně ekvivalentní a výše důchodu odpovídá výši prostředků zaplacených a evidovaných na individuálním pomyslném účtu (...) Zhruba 60% nově přiznaných NDC důchodů bude dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby (cca čtvrtina průměrné mzdy v ekonomice) (...) V dlouhém období projekce, kdy noví důchodci získávají už pouze NDC starobní důchod (...) náhradový poměr i vnitřní míra výnosu⁸⁷ konvergují k jednotné úrovni (...). V plném NDC systému dosahují PTJ⁸⁸ - ženy mírně nižšího náhradového poměru než PTJ - muži (důsledek přerušování pracovní kariéry a placení pojistného z titulu péče o děti) (...) NDC je výhodné pro jedince s průměrným a vyšším příjmem. U těchto PTJ vnitřní míra výnosu v souvislosti se zavedením NDC systému roste. U vysokopříjmových PTJ*

---

⁸⁷ „Vyjadřuje, při jaké úrokové míře by muselo být odvedené pojistné ukládáno, aby jedinec mohl získat dané důchody.“ (Závěrečná, 2005:88).

⁸⁸ PTJ (příjmově typizovaný jedinec) – „modelový jedinec, který odchází do důchodu v 65 letech po 45 letech pojištění s tím, že po celou svou aktivní kariéru odváděl pojistné ze svého příjmu nebo čerpal náhradní doby pojištění.“ (Ibid).

jde dokonce ve srovnání s výchozím stavem před zavedením NDC o změnu trvalou. Pro generace PTJ, které budou odcházet do důchodu již výhradně v NDC systému, konverguje vnitřní míra výnosu k jednotné úrovni, determinované v zásadě dynamikou objemu mezd a platu v ekonomice. Ženy dosahují v NDC systému dlouhodobě vyšší míry výnosu než muži. Jde o důsledek použití unisex úmrtnostních tabulek při výpočtu annuity (důchodu) z NDC systému.“ (Ibid:18-19).

Tabulka 19 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků NDC systému (varianta ČSSD)

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6
Příjmy (% HDP)	8,5	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9
Výdaje (%HDP)	8,4	8,2	8,6	8,9	9,8	10,2	9,6	8,5	8,2	8,1
Saldo (%HDP)	0,2	0,7	0,3	0,0	-0,9	-1,3	-0,7	0,4	0,7	0,8
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	2,3	7,4	9,6	6,6	-5,6	-18,2	-22,3	-20,3	-11,3
Celkový náhradový poměr (%) *	42,1	40,6	39,5	39,9	40,0	36,8	33,0	30,3	29,0	27,4
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou **</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,5	62,4	60,6	55,5	49,5	46,0	44,4	43,3	41,6
Vnitřní míra výnosu (%)	6,3	6,5	6,6	6,1	5,4	4,9	4,7	4,7	4,6	4,6
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou **</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	76,8	68,4	60,4	53,7	47,9	44,6	43,0	42,0	40,4
Vnitřní míra výnosu (%)	7,7	7,8	7,5	6,6	5,7	5,3	5,0	4,9	4,9	4,9

* Poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda

Zdroj: Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:20), dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

4.2.5.1.2 Hodnocení varianty KDU - ČSL

Koncepce důchodové reformy KDU-ČSL předpokládá zavedení druhého důchodového pilíře, který je dobrovolný fondový financovaný z části povinných odvodů (opt-out). Druhý důchodový pilíř doplňuje první průběžně financovaný důchodový pilíř a třetí dobrovolný fondový pilíř (penzijní připojištění, životní pojištění). „*Důchodová reforma KDU-ČSL je postavena na principu svobody volby – občan se může svobodně a dobrovolně rozhodnout, zda část svých povinných odvodů vyváže ve prospěch II. pilíře (...). Věk odchodu do důchodu bude prodloužen*

na 65 let⁸⁹ se zachováním zvýhodnění dřívějšího odchodu pro matky v závislosti na počtu vychovaných dětí.“ (Závěrečná - Příloha č. 2, 2005:97). „Výše pojistné sazby odváděné na důchodové pojištění do státního pilíře je nižší pro vybrané skupiny obyvatel: (...) pro rodiče (matky a otce) je sazba nižší v závislosti na počtu dětí (o 1 % za jedno dítě, o 2 % za dvě děti a o 3% za 3 a více dětí). Uplatňuje se po dobu výchovy dítěte (0-18let) a vztahuje se jak na osoby, které nevyužily možnosti opt-out, tak pro osoby, které se ze státního pilíře částečně vyvázaly (...) Nově příchozí na trh práce si mohou snížit pojistnou sazbu odváděnou do státního pilíře o 8 % a tuto sazbu budou spořit do penzijních fondů. Příslušníci tranzitivní generace, kteří se rozhodnou vyvázat se, musí podpořit odvody do penzijních fondů dodatečnými 2 % ze své hrubé mzdy. Příjmy státního důchodového pilíře jsou (...) posíleny o příjmy plynoucí ze zvýšení nepřímých daní (...).“ (Závěrečná, 2005:21).

Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise osciluje důchodové saldo (včetně II. pilíře) po celé projekční období kolem nuly. Výdaje v prvním pilíři „klesnou z 8,4 % HDP na 6,3 % HDP v roce 2029 (...) Po roce 2030 začnou (...) růst v důsledku odchodu populačně silných ročníků do důchodu (...) Celkový náhradový poměr se v analyzované variantě ustaluje v dlouhém období pod úrovní 30 % (...) Náhradový poměr ze státního pilíře pro „nevyvázané“ jedince klesá z 41,9 % hrubé mzdy v roce 2005 na 26,3 % na konci horizontu projekce. Náhradový poměr vyvázaných jedinců (...) klesá z 41,3 % na (...) 32,8 %.“ (Ibid:23-24). Výkonný tým rovněž provedl mikroekonomickou projekci hrubého náhradového poměru a vnitřní míry výnosu příjmově typizovaného jedince (PTJ) (muži a ženy) s průměrnou mzdou ve variantách bez a s opt-out. (Viz tabulka 20).

---

⁸⁹ „Statutární věková hranice se zvyšuje na 65 let pro muže a bezdětné ženy (po dosažení 63 let o 4 měsíce ročně pro muže i ženy).“ (Závěrečná, 2005:21).

Tabulka 20 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků dobrovolného částečného vyvázání (opt-out) – varianta KDU - ČSL

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Příjmy (% HDP)	8,5	8,4	8,4	8,4	8,3	8,2	8,1	8,1	8,1	8,1
Výdaje (%HDP)	8,4	7,6	7,2	7,2	8,4	9,3	9,4	9,0	9,0	9,2
Saldo (%HDP)	0,2	-0,2	0,4	0,9	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,3
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	1,4	2,9	11,7	21,3	25,6	27,9	32,9	40,1	53,3
Celkový náhradový poměr (%) *	42,1	37,7	32,0	29,8	30,4	30,5	29,7	28,9	28,7	28,3
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	57,9	49,1	43,3	41,5	41,3	41,3	41,3	41,3	41,2
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,0	5,6	4,7	4,3	4,3	4,3	4,4	4,4	4,5
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	57,9	49,1	47,2	46,2	45,6	40,9	40,5	40,1	39,4
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,0	5,6	4,9	4,5	4,4	4,4	4,4	4,4	4,5
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	71,5	58,5	47,9	45,9	45,6	45,6	45,6	45,6	45,5
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,3	6,9	5,8	5,3	5,2	5,2	5,2	5,3	5,3
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	71,5	58,5	48,8	46,5	45,0	40,8	40,6	40,3	39,6
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,3	6,9	5,6	5,1	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9

* Poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda

Poznámka: Příjmy a výdaje obsahují v této variantě i FF DC pilíř. Příspěvková sazba nemůže být kvůli existenci opt-outu a postupného náběhu sazby vyjádřena jedním číslem.

Zdroj: Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:25), dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

4.2.5.1.3 Hodnocení varianty KSČM

KSČM navrhuje úpravu parametrů PAYG DB pilíře. Mezi opatření k posílení příjmů v I. pilíři patří (Závěrečná, 2005:26):

- *Zrušit příspěvky státu na penzijní připojištění a o zrušené příspěvky posílit příjmy I. pilíře⁹⁰,*
- *zrušit příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a o příslušné procento zvýšit pojistné na důchodové pojištění,*
- *zvýšit OSVČ minimální vyměřovací základ pro odvod pojistného na vyšší průměrný mzdy v národním hospodářství,*
- *od roku 2020 převádět na důchodový účet 10 % příjmů ze spotřebních daní,*

⁹⁰ Myslím si, že realizace tohoto opatření by vedla k likvidaci penzijního připojištění se státním příspěvkem, neboť by občané nebyli motivováni přispívat do tohoto systému.

- v roce 2040 zvýšit sazbu pojistného na důchodové pojištění o 3 % a v roce 2060 o 0,9 %. Cílem tohoto opáření je vyrovnané kumulované důchodové saldo,
- zvyšování důchodového věku od roku 2030 pro muže i ženy (bez ohledu na počet dětí) o 4 měsíce za kalendářní rok, do 65 let.

Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise „přebytky realizované výše popsaným zvýšením příjmů státního důchodového systému, mají časově omezené trvání. Vlivem růstu výdajů se systém po roce 2035 dostává do deficitu, který se dlouhodobě ustaluje kolem 1,3 % HDP ročně. (Viz tabulka 21). Z hlediska kumulovaného salda je za daných podmínek systém v souladu se zadáním nastaven tak, aby jeho majetková pozice na konci projekčního horizontu byla vyrovnaná. Této dlouhodobé stability důchodového systému je dosaženo částečně na úkor přenesení deficitních tendencí mimo důchodový systém do ostatních částí státního rozpočtu (...) Počáteční pokles celkového náhradového poměru je způsoben (...) zejména nižší než mzdovou valorizací vyplácených důchodů (...) Dlouhodobě dochází k mírnému růstu náhradového poměru, což je důsledek zvýšení odvodového základu OSVČ, kterým se ze systému s určitým zpožděním začínají vyplácet vyšší důchody a také procesu zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu.“ (Závěrečná, 2005:27).

Tabulka 21 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků parametrické optimalizace (varianta KSČM)

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	28,0	29,6	29,6	33,6	33,6	34,5	34,5	34,5	34,5
Příjmy (% HDP)	8,5	8,5	9,8	9,8	10,7	10,7	11,0	11,0	11,0	11,0
Výdaje (%HDP)	8,4	8,0	8,3	9,3	10,4	11,5	12,0	11,8	11,9	12,4
Saldo (%HDP)	0,2	0,5	1,5	0,4	0,3	-0,7	-1,1	-0,8	-1,0	-1,4
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	2,8	15,4	27,8	31,7	34,0	28,7	24,3	19,7	0,0
Celkový náhradový poměr (%) *	42,1	39,7	37,5	37,7	38,8	40,1	40,7	40,9	41,3	41,1
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,0	57,8	57,4	51,3	51,3	51,3	51,3	51,3	51,3
Vnitřní míra výnosu (%)	6,3	6,4	6,3	5,9	4,9	4,9	4,8	4,7	4,7	4,7
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou **</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	76,7	66,5	63,0	61,4	51,8	51,1	51,0	51,0	51,0
Vnitřní míra výnosu (%)	7,5	7,6	7,3	6,6	6,0	5,4	5,3	5,3	5,4	5,4

* Poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda

Zdroj: Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:29), dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

4.2.5.1.4 Hodnocení varianty ODS

ODS navrhuje zavedení tzv. *rovného důchodu* z PAYG DB pilíře, který bude činit 20 % průměrné hrubé mzdy s tím, že občané budou odvádět do uvedeného pilíře menší pojistné na sociální zabezpečení⁹¹. ODS ponechává na občanech, jak naloží s uspořeným pojistným. Spoléhá na individuální odpovědnost každého občana, který se rozhodne, zda např. naspořené prostředky vloží do penzijního fondu anebo bude splácet hypotéku. ODS argumentuje, že nižší sazba pojistného přispěje k většímu hospodářskému růstu, „*ale i k přilákání zahraničních poplatníků, což pomůže čelit demografickému problému (...)*.“ (Závěrečná - Příloha č. 2: 102-103). Zcela zásadní problém spatřuji v tom, že výpadek pojistného na sociální zabezpečení destabilizuje PAYG DB pilíř, ze kterého jsou vypláceny důchody současným důchodcům. Rovněž není řešeno, jak budou zajištěni občané, kteří budou nezodpovědní a nebudou myslet na své zajištění ve stáří a uspořené pojistné použijí k uspokojení současné spotřeby, nikoliv k dlouhodobé investici. Důležitý je i problém zabezpečení občanů ve stáří, kteří si nemohou spořit na důchod např. z důvodu nezaměstnanosti, péče o děti (složitější situace je navíc u matek samoživitelek), handicapu anebo nízkých příjmů.

Varianta ODS dále předpokládá, že rovné důchody budou valorizovány o reálný růst mezd. Koncept rovného důchodu se zcela vztahuje na občany narozené v roce 1975 a mladší. (Ibid). Předpokládá se růst důchodového věku na 65 let pro obě pohlaví (růst o 2 měsíce ročně pro muže a o 4 měsíce pro všechny ženy). „*Od konce třicátých let dále roste nejprve tempem o 2 měsíce za rok a později o 1 měsíc ročně. Na konci horizontu projekce (v roce 2100) dosahuje přibližně 71 let pro muže i ženy.*“ (Závěrečná, 2005:30).

Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise vlivem shora uvedených opatření dojde k poklesu výdajů důchodového účtu na velmi nízkých 6 % HDP. „*Rizikem výdajové strany je nízká výše rovného důchodu. V souvislosti*

---

⁹¹ Tehdy zaměstnanci odváděli pojistné na sociální zabezpečení ve výši 8 % ze své mzdy resp. platu (zbylých 20 % odváděl zaměstnavatel). Do PAYG DB pilíře mělo být odváděno o 8 % méně, tj. sazba pojistného by byla z celkových 28 % snížena na **20 %**.

s výdajovou stranou je třeba upozornit na možná rizika, která nebyla do modelací zahrnuta: 1) Možné odtržení vývoje výše starobních a invalidních důchodů. V případě relativního poklesu starobních důchodů může dojít ke zvýhodnění odchodu do invalidních důchodů, které by tímto mohly početně růst. 2) V rovném důchodu dochází k postupnému poklesu náhradového poměru až na cílovou hranici 20 % průměrné mzdy v ekonomice. Tato nízká míra náhrady může vést k narušení sociální udržitelnosti (...).“ (Závěrečná, 2005:31). Sniží se i příjmy důchodového účtu na stálých 6 % HDP. Bilance důchodového účtu bude od mírného deficitu (- 0,2 % HDP) v roce 2030 směřovat přes vyrovnanost (rok 2070) až k mírnému přebytku v roce 2100 (0,2 % HDP). Náhradový poměr v dlouhodobém horizontu poklesne na 20 %. Kumulované saldo důchodového účtu nepřesáhne úroveň 20 % HDP. (Viz tabulka 22).

Tabulka 22 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků rovného důchodu (varianta ODS)

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Příjmy (% HDP)	8,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Výdaje (%HDP)	8,4	7,5	6,8	6,2	5,9	6,2	6,3	6,0	5,8	5,8
Saldo (%HDP)	0,2	-1,5	-0,8	-0,2	0,1	-0,2	-0,3	0,0	0,2	0,2
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	-5,7	-15,3	-17,6	-16,5	-17,2	-19,4	-19,9	-17,9	-13,4
Celkový náhradový poměr (%) *	42,1	37,7	30,9	26,1	22,7	20,7	20,1	20,0	20,0	20,0
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou **</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,0	42,3	28,9	-	-	-	-	-	-
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,2	5,7	4,8	5,7	5,9	5,7	5,8	5,8	-
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou **</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	76,7	48,7	30,1	-	-	-	-	-	-
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,4	6,6	5,4	4,3	4,5	6,3	6,1	6,2	-

* Poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda

Poznámka: Hrubý náhradový poměr od roku 2040 a vnitřní míru výnosu v závěru projekce nelze u této varianty zaznamenat, kvůli konstrukci PTJ. Ten odchází do důchodu vždy v 65 letech, ale zde se věková hranice zvyšuje a předčasný důchod není možný (nárok na rovný důchod vzniká dosažením důchodového věku).

Zdroj: Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:33), dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

4.2.5.1.5 Hodnocení varianty US-DEU

Politická strana US-DEU stejně jako KDU-ČSL navrhuje vznik FF DC pilíře. Občané, kteří se dobrovolně rozhodnou pro opt-out, budou do PAYG DB pilíře odvádět ze svého vyměřovacího základu o 3 % méně z tehdejší 28 % sazby

pojistného na sociální zabezpečení, které převedou do fondového pilíře. Dále budou platit 6 % z vlastních prostředků. Vedle systémové změny jsou navrhovány i parametrické změny spočívající v prodlužování důchodového věku až na 67 let v roce 2043⁹². Dále je navrhováno posílit zásluhovost v PAYG DB pilíři úpravou redukčních hranic při výpočtu procentní výměry důchodu. Základní výměra důchodu nebude vůbec valorizována. Parametrické změny rovněž zahrnují další zpřísnění (větší redukce procentní výměry) přiznávání předčasných důchodů, zápočet náhradních dob pojištění pouze z 50 % a snížení nestarobních, tj. invalidních důchodů resp. pozůstalostních důchodů o 10 % resp. o 5 %. Procentní výměra důchodů měla být valorizována podle vývoje průměrných reálných mezd. (Závěrečná, 2005:34-35).

Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise „*rizikem výdajové strany je značný pokles náhradového poměru u invalidních důchodů. Problematické může být taktéž výrazné posílení ekvivalence v PAYG DB systému v podmínkách výrazného poklesu celkového náhradového poměru. Značná část nových starobních důchodců v dlouhém období kolem 40 % (...) bude ohrožena relativní chudobou.*“ (Ibid:35). Deficit důchodového účtu (včetně II. pilíře) nepřekročí 0,8 % HDP. Od roku 2040 se důchodový účet dostává do přebytku. Kumulativní deficit důchodového účtu dosáhne maxima v roce 2030, poté dochází k jeho poklesu a od roku 2060 vzniká kumulativní přebytek. Do konce projektovaného období dojde k poklesu náhradového poměru na úroveň 30 - 31 %. (Viz tabulka 23). Z hlediska salda PAYG DB pilíře je odhadován efekt zavedení možnosti opt-out „*ve směru zhoršení salda maximálně o 0,4 % HDP ročně (...)* Po roce 2060 transformační deficit téměř vymizí (...).“ (Závěrečná, 2005:36).

---

⁹² US-DEU navrhuje zvýšit důchodový věk nejdříve na 65 let k 1. 1. 2019 (pro muže a bezdětné ženy), resp. nejpозději k 1. 1. 2031 (pro ženy podle počtu vychovaných dětí). Od roku 2032 navrhuje zvyšovat důchodový věk u obou pohlaví o 2 měsíce ročně až na 67 let v roce 2043. (Závěrečná, 2005:34)

Tabulka 23 Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků kombinovaného systému (varianta US-DEU)

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)	28 (34)
Příjmy (% HDP)	8,5	8,9	9,1	9,2	9,3	9,3	9,2	9,1	9,1	9,1
Výdaje (%HDP)	8,4	8,7	9,0	8,7	8,5	8,3	8,4	8,2	8,3	8,7
Saldo (%HDP)	0,2	-0,5	-0,8	-0,3	0,2	0,8	1,0	1,3	1,1	0,6
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	-0,3	-7,2	-11,2	-10,2	-5,2	4,2	18,2	35,4	69,6
Celkový náhradový poměr (%) *	42,1	43,0	42,4	38,6	33,2	30,3	29,9	30,3	31,0	31,4
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	58,4	41,9	31,3	27,0	22,9	23,0	22,4	24,6	24,0
Vnitřní míra výnosu (%)	6,7	6,8	5,9	4,6	3,8	3,3	3,4	3,6	3,8	3,9
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	51,6	41,5	35,7	35,0	37,8	33,7	34,3	34,2	32,8
Vnitřní míra výnosu (%)	6,7	6,3	5,4	4,3	3,9	4,0	3,6	3,8	3,9	3,9
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	72,9	50,8	33,9	28,6	23,8	22,5	23,7	24,1	23,5
Vnitřní míra výnosu (%)	8,0	8,0	7,1	5,4	4,5	4,0	3,9	4,1	4,2	4,3
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	63,4	47,9	36,3	34,0	31,7	30,5	31,2	31,1	29,8
Vnitřní míra výnosu (%)	8,0	7,6	6,6	5,1	4,4	4,1	4,0	4,1	4,1	4,2

* Poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda

Poznámka: Příjmy a výdaje obsahují v této variantě i FF DC pilíř.

Zdroj: Závěrečná zpráva Výkonného týmu (2005:38), dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit. 2012-12-29].

4.2.5.1.6 Shrnutí variant

V předchozích subkapitolách jsem analyzoval návrhy na důchodovou reformu, které předložily jednotlivé politické strany (tehdy zastoupené v Poslanecké sněmovně) prostřednictvím Bezděkovy komise. Podle projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise varianty předložené ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU směřují v dlouhodobém horizontu k vyrovnanému saldu důchodového účtu, ale za cenu výrazného snížení náhradového poměru (27 % - 31 %). Koncept rovného důchodu navrhovaný ODS počítá s náhradovým poměrem 20 % s tím, že ponechává na individuální odpovědnosti občanů, jak se zabezpečí na stáří z uspořené sníženého pojistného. I tato varianta vede k vyrovnanému důchodovému saldu, a to z důvodu nejdelšího prodlužování důchodového věku. Varianty ČSSD a US-DEU posilují ekvivalenci (zásluhovost) v důchodovém systému na úkor příjmové solidarity, kdy podle propočtu Výkonného týmu bude u varianty ČSSD „(...) zhruba 60% nově přiznaných NDC důchodů (...) dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby (...)“ (Závěrečná, 2005:18). U varianty US-DEU to bude cca 40 %. (Ibid:35). „Plně ekvivalentní důchodový systém není schopen ochránit občany s nízkými příjmy

a krátkou, často přerušovanou, pracovní kariérou před chudobou. Tu je pak nutné řešit mimo systém důchodového zabezpečení a je nutné počítat se zvýšenými náklady v oblasti sociální péče (...).“ (Ibid: 47-48). U varianty ODS je v PAYG DB pilíři posilována příjmová solidarita, neboť všichni občané (a tedy i středně a vysokopříjmoví) budou pobírat velmi nízký rovný důchod. Princip ekvivalence je v PAYG DB pilíři zcela oslaben. Ve variantě KDU-ČSL je posilována solidarita mezi bezdětnými a rodiči pečujícími o nezletilé děti (úleva na pojistném). Varianty ODS a KDU-ČSL snižují povinný odvod pojistného, „*resp. dávají možnost vyvázat se částečně ze státního pilíře (...) a dávají příjmově silnějším skupinám možnost zvýšit si důchod mimo státní průběžný systém.*“ (Ibid:39). Varianta KSČM „*(...) zvyšuje pojistnou sazbu, tak zvětšuje objem solidarity. V důsledku toho ubírá občanům s průměrnými a nadprůměrnými příjmy možnost zvýšit si důchod z vlastních zdrojů (...)*“ (Ibid). Varianty KDU-ČSL a US-DEU na rozdíl od ostatních variant předpokládají zavedení druhého dobrovolného fondově financovaného pilíře a zřejmě tak očekávají dlouhodobou stabilitu na kapitálových trzích. (Ibid:40).

Výkonný tým Bezděkovy komise v Závěrečné zprávě uvedl své doporučení ohledně dalšího vývoje důchodového systému s tím, že rozhodnutí o důchodové reformě resp. o budoucí podobě důchodového systému musí mít výhradně politický charakter. „*Jedině politici mají mandát učinit rozhodnutí o vzájemně protichůdných prvcích důchodového systému. Rozhodnutí o důchodové reformě je rozhodnutím o tom, co má být obětováno jeho stabilitě. Nelze mít současně vysoké důchody, nízký důchodový věk a nízkou příspěvkovou sazbu, resp. levný důchodový systém.*“ (Ibid:83).

Po zveřejnění Závěrečné zprávy se všechny shora uvedené politické strany snažily nalézt základní shodu na dalších opatřeních důchodové reformy, které mohly být realizovány do konce volebního období v roce 2006. Návrh dohody obsahoval 4 body (K projednávání, 20. 12. 2007⁹³):

- klíčovou roli v zajištění důchodových příjmů občanů bude mít nadále PAYG DB pilíř,
- vytvoření finanční rezervy pro důchodovou reformu,

---

⁹³ Tisková zpráva MPSV dostupná z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4937/20122007b.pdf>. [online].[cit. 2013-2-10].

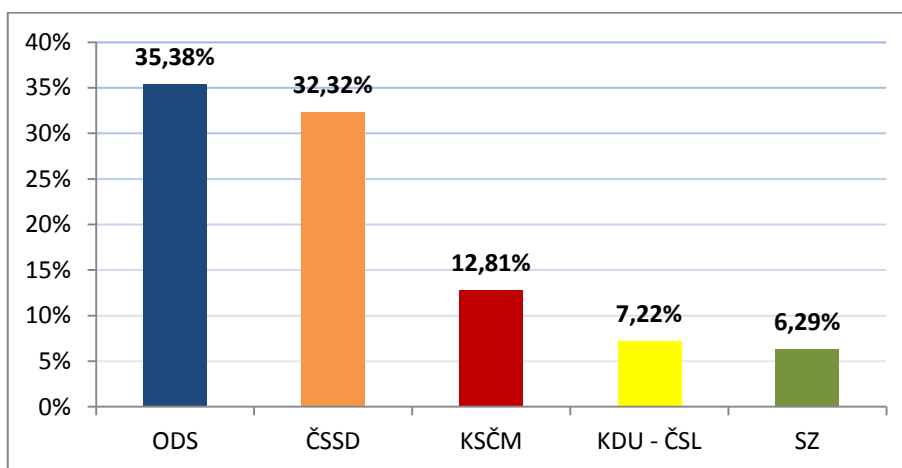
- podpora dalšího rozvoje doplňkových důchodových systémů,
- do roku 2030 bude pokračovat postupné zvyšování důchodového věku na 65 let věku.

Poslední bod byl ČSSD odmítnut, a proto nebyla navrhovaná dohoda politických stran podepsána.

4.2.6 Zář 2006 – červenec 2010 (4. 9. 2006 – 13. 7. 2010⁹⁴)

Po parlamentních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006⁹⁵ zvítězila ODS (viz graf 13), která spolu s KDU-ČSL a Stranou zelených /SZ/ získala 100 poslaneckých křesel stejně jako ČSSD a KSČM⁹⁶.

Graf 13 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2006 (získané volební hlasy nad 5 %)

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-11].

Vznikla tak patová situace na politické scéně. Byla sestavena vláda premiéra Mirka Topolánka, ve které byli zástupci ODS a nezaníční (4. 9. 2006 – 9. 1. 2007⁹⁷), která však nezískala důvěru v Poslanecké sněmovně. Druhá vláda premiéra Mirka Topolánka, ve které byli zástupci ODS, KDU-ČSL a SZ byla jmenována dne 9. 1. 2007 a dne 19. 1. 2007 získala důvěru v Poslanecké sněmovně⁹⁸. Druhé

⁹⁴ Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolanek-2/prehled-ministru-24440/>. [online]. [cit. 2013-2-11].

⁹⁵ Volby se konaly ve dnech 2. 6. 2006 – 3. 6. 2006, viz <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-11].

⁹⁶ Viz odkaz <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps53?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-11].

⁹⁷ Viz odkaz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolanek-1/prehled-ministru-24638/>. [online]. [cit. 2013-2-11].

⁹⁸ „Pro hlasovalo 100 poslanců ODS, KDU-ČSL a SZ. Proti se vyslovilo (...) jen 97 poslanců ČSSD a KSČM. Poslanci Melčák a Pohanka sál opustili, poslanci Wolfovi předsedající neuznal výrok proti.

Topolánkově vládě byla dne 24. 3. 2009 vyslovena nedůvěra Poslaneckou sněmovnou. (Vláda, 24. 3. 2009⁹⁹). Vláda v demisi vládla do 8. 5. 2009¹⁰⁰, kdy byla vystřídána úřednickou vládou premiéra Jana Fischera, která vládla¹⁰¹ do jmenování nové vlády vzniklé po řádných volbách v roce 2010.

Druhá Topolánkova vláda ve svém programovém prohlášení z roku 2007 deklarovala, že *„hlavní prioritou bude zahájení důchodové reformy, která bude vycházet ze široké shody demokratických politických sil a zajistí dlouhodobou finanční stabilitu celého důchodového systému. Změny v důchodovém systému budou postaveny na zachování mezigenerační solidarity, zvýšení individuální odpovědnosti a podpory rodin s dětmi.*

První etapu důchodové reformy budou tvořit parametrické změny průběžného systému, včetně pokračování ve zvyšování důchodového věku na 65 let, prodloužení minimální délky doby pojištění na 35 let, zavedení maximálního vyměřovacího základu (stropů) pro pojistné, zavedení pásma pružného věku pro odchod do důchodu a dalších úprav ve smyslu předběžné dohody ze začátku roku 2006.

Druhá etapa důchodové reformy bude spočívat v oddělení majetku akcionářů a klientů u systému dobrovolného důchodového připojištění, včetně možnosti poskytovat různě zaměřené penzijní plány včetně garantovaných. Dále ve zvýšení motivace k vyšším příspěvkům, ve vyšší participaci zaměstnavatelů, v podpoře čerpání doživotních penzí z připojištění, ve vytvoření rezervního důchodového fondu a ve zřízení samostatné kapitoly státního rozpočtu pro financování důchodového pojištění. V souvislosti s ekologickou daňovou reformou bude vyřešeno její propojení s financováním důchodů a dojde k snížení sazby pojistného v rozsahu výnosu ekologických daní. Minimální příjmy důchodců ve výši životního minima budou garantovány.

Třetí etapu důchodové reformy bude tvořit případné vytvoření dalšího

---

„(...) Poslanec Petr Wolf z ČSSD se chtěl vyslovit proti, udělal to ale nepřesně. Neřekl závaznou formulí: "Proti návrhu." - viz odkaz ze dne 19. 1. 2007 http://zpravy.idnes.cz/vlada-dostala-duveru-v-nejasnem-hlasovani-fgs-/domaci.aspx?c=A070119_175054_domaci_ton. [online]. [cit.2013-2-11].

⁹⁹Článek dostupný z http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vlada-mirka-topolanka-padla-rebelove-ji-potopili_111496.html. [online]. [cit.2013-2-11].

¹⁰⁰Viz odkaz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolanek-2/prehled-ministru-24440/>. [online]. [cit.2013-2-11].

¹⁰¹ Funkční období Fischerovy vlády trvalo od 8. 5. 2009 do 13. 7. 2010, viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jan-fischer/prehled-clenu-vlady-9--4--2009---13--7--2010--74281/>. [online]. [cit.2013-2-12].

dobrovolného spořicího pilíře důchodového systému, založeného na možnosti opt-outu.“ (Programové, 2007:5).

V měsíci červenci 2007 byla ustavena politická komise pro důchodovou reformu složená ze zástupců politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně za účelem dosažení „*co nejširší politické shody nad jednotlivými kroky v rámci všech tří etap důchodové reformy.*“ (K projednávání, 20. 12. 2007¹⁰²). MPSV v rámci první etapy důchodové reformy připravilo návrh novely zákona č. 155/1995 Sb. ve věci parametrické změny PAYG DB pilíře, který byl předložen politické komisi. KDU-ČSL vyslovila nesouhlas s tím, „*aby byla bez náhrady zrušena možnost dřívějšího odchodu do důchodu žen.*“ (Ibid). MPSV stanovisko KDU-ČSL zohlednilo. ČSSD vyjádřila následující stanovisko (Ibid):

- Odmítá opt-out z PAYG DB pilíře resp. zavedení druhého FF DC pilíře minimálně do vstupu ČR do EMU,
- odmítá prodlužování důchodového věku na 65 let před rokem 2035,
- doporučuje prodloužit možnost odchodu do předčasného důchodu z nynějších 3 na 5 let před dosažením důchodového věku (MPSV doporučení zohlednilo),
- nesouhlasí s prodloužením doby pojištění pro nárok na důchod z 25 na 35 let,
- nesouhlasí s redukcí náhradní doby pojištění za studium po 18. roce,
- požaduje přibrat na jednání o důchodové reformě zástupce sociálních partnerů a seniorských organizací. Tento požadavek byl odmítnut s odůvodněním, že „*rozhodnutí o důchodové reformě musí mít výhradně politický charakter a i za vlády ČSSD byla klíčová rozhodovací skupina složená pouze ze zástupců politických stran (...).*“ (Ibid).

Rovněž další připomínky nebyly zohledněny a dne 17. 7. 2008 byl Poslaneckou sněmovnou schválen **zákon č. 306/2008 Sb.**, kterým byly s účinností od 1. 1. 2010 novelizovány zákony č. 155/1995 Sb. a č. 582/1991 Sb. Schválením novely byla realizována 1. etapa důchodové reformy. Nejvýznamnějšími

---

¹⁰² Tisková zpráva MPSV dostupná z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4937/20122007b.pdf>. [online].[cit. 2013-2-10].

schválenými změnami jsou (Hlavní, 31. 10. 2008¹⁰³):

- Postupné prodlužování doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod¹⁰⁴,
- postupné omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80 % s výjimkou těchto dob z titulu osobní péče o dítě ve věku do 4 let, o osobu, která je závislá na péči jiné osoby a bývalé základní vojenské služby,
- plynulé pokračování v postupném zvyšování důchodového věku¹⁰⁵,
- postupné prodloužení období pro předčasný odchod do starobního důchodu ze tří na pět roků,
- zrušení podmínky pro nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti, která spočívá ve sjednání pracovního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku,
- zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod při souběžném pobírání tohoto důchodu v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši, a to o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů,
- změna plného invalidního důchodu na důchod starobní ve stejné výši při dosažení věku 65 let,
- sjednocení dosavadní pevné věkové hranice pro „trvalý“ nárok žen na vdovský důchod (dosud 55 let) a mužů na vdovecký důchod (dosud 58 let) na věk o 4 roky nižší, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození,
- nahrazení dosavadního částečného a plného invalidního důchodu invalidními důchody I. až III. stupně (zavedení třístupňové invalidity),

---

¹⁰³ Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/5409>. [online]. [cit. 2013-2-12].

¹⁰⁴ Viz subkapitola 4.2.2.2

¹⁰⁵ Ibid

- zrušení doby studia získané v období po účinnosti návrhu zákona jako náhradní doby pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody,
- zvýšení redukce procentní výměry při předčasném odchodu do důchodu, a to od třetího roku (za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od kterého se přiznává starobní důchod, do dosažení důchodového věku činí snížení procentní výměry důchodu 0,9 % výpočtového základu za období prvních 720 kalendářních dnů a 1,5 % výpočtového základu od 721. kalendářního dne).

Za druhé Topolánkovy vlády (v měsíci lednu 2009) vznikla Národní ekonomická rada vlády (NERV) jakožto nezávislý poradní orgán vlády pro finanční a hospodářské otázky. Předsedou NERV je premiér. Dle Topolánka jsou dále v NERV *„lidé spojení s (...) byznysem, bankovním, finančním sektorem a akademickou sférou¹⁰⁶ (...) Aktuálně mají za úkol analyzovat rizika a případné dopady krize a následně hledat opatření, která budou možné dopady zmírňovat. Trvalým úkolem rady bude hledání a návrhy receptů směřujících k udržení a akceleraci ekonomického růstu (...) země.“* (Němcová, 8. 1. 2009¹⁰⁷). NERV pracovala do měsíce září 2009, kdy publikovala Závěrečnou zprávu, a její činnost byla obnovena v roce 2010 za vlády premiéra Nečase. K důchodové reformě NERV v Závěrečné zprávě uvádí *„pokud se nepodaří nalézt v této oblasti minimální politický konsenzus, pak situace bude základem vývoje k dlouhodobé relativní chudobě seniorů České republiky v budoucnu. Oním, konsenzem by například mohlo být, že: 1) další parametrické úpravy průběžného solidárního pilíře jsou nezbytné a budou muset zahrnovat mj. řešení náhradních dob, přechod na indexaci podle indexu životních nákladů domácností seniorů, prodlužování odchodu do důchodu*

---

¹⁰⁶ Členy NERV v roce 2009 byli: **Vladimír Dlouhý** - bývalý ministr průmyslu, poradce investiční banky Goldman Sachs, **Pavel Kohout** (viz druhá Bezděková komise), **Martin Jahn** - bývalý vicepremiér, člen dozorčí rady Škody Auto, **Jiří Kunert** - generální ředitel UniCredit Bank v Česku (radu opustil 5. března 2009), **Michal Mejstřík** - profesor bankovníctví na Univerzitě Karlově, zakladatel poradenské společnosti EEIP, a.s. **Jiří Rusnok st.** (viz druhá Bezděková komise), **Tomáš Sedláček** – hlavní ekonom ČSOB, **Jiří Schwarz** - tehdejší děkan Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, **Jiří Weigl** - kancléř prezidenta Václava Klause, **Miroslav Zámečník** - konzultant firmy Boston Venture Central Europe. (Němcová, 8. 1. 2009, dostupné z [http://ekonomika.idnes.cz/topolaneck-predstavil-tym-na-zachranu-ekonomiky-je-v-nem-jahn-ci-dlouhy-1z2-/ekonomika.aspx?c=A090108_110819_ekonomika_vem.\[online\].\[cit. 2013-2-15\]](http://ekonomika.idnes.cz/topolaneck-predstavil-tym-na-zachranu-ekonomiky-je-v-nem-jahn-ci-dlouhy-1z2-/ekonomika.aspx?c=A090108_110819_ekonomika_vem.[online].[cit. 2013-2-15])).

¹⁰⁷ Ibid.

podle očekávané délky dožití¹⁰⁸ (...) na bázi formule, tedy víceméně na bázi autopilotu; 2) druhý, fondový a plně zásluhový pilíř, být veřejně spravovaný a státem garantovaný (...), je pro zachování rozumného náhradového procenta nevyhnutelný.“ (Závěrečná, 2009:74).

V měsíci lednu 2010 již za vlády premiéra Fischera vznikl Poradní expertní sbor ministrů financí a práce a sociálních věcí (PES), který působil do konce funkčního období této vlády, tj. do konce měsíce června 2010, a který navazuje na činnost Bezděkovy komise z let 2004 -2005 pro oblast důchodové reformy. Řízením PES byl pověřen Vladimír Bezděk (tzv. druhá Bezděkova komise). Cílem PES bylo „aktualizovat projekci státního důchodového pilíře a doporučit změny v důchodovém systému, které by jej učinily středně a dlouhodobě odolnějším vůči různým rizikům.“ (Závěrečná, 2010:1,3). **Vladimír Bezděk** působil od vzniku PES do měsíce května 2010 (tedy téměř po celou dobu členství v PES) „(...) jako generální ředitel a předseda představenstva Aegon Pojišťovna a.s. a Aegon Penzijní fond, a.s.“ (Národní, 2010:3). Další člen PES **Jiří Rusnok st.** byl prezidentem Asociace penzijních fondů České republiky a současně (...) předsedou představenstva a generálním ředitelem ING PF, a.s.“ (Ibid:5). Třetí člen **Jiří Fialka** „byl nominován jako partner mezinárodní společnosti Deloitte, která poskytuje auditorské, daňové a poradenské služby.“ (Kdo, 25. 6. 2010¹⁰⁹). **Michal Frankl** působil na Úřadu vlády jako poradce premiéra. „Je bývalým poslancem ODS a US-DEU.“ (Ibid). **Marta Gellová** zastávala „funkci Generálního sekretáře Asociace finančních zprostředkovatelů a finančních poradců České republiky, o.s.“ (Ibid). Dle oficiálních webových stránek¹¹⁰ má asociace „vlastní profesionální odborné zázemí, díky kterému svým členům poskytuje odborné služby a současně hájí zájmy členů při přípravě nové legislativy na finančním trhu.“ Jde v podstatě o „lobbistickou organizaci prosazující zájmy finančních poradců, kteří mimo jiné zprostředkovávají komerční důchodové pojištění.“ (Kdo, 25. 6. 2010). **Klára Hájková** byla náměstkyní

---

¹⁰⁸ Myslím si, že důchodový věk nelze permanentně zvyšovat bez stanovení maximální hranice. Je nutné rovněž respektovat individuální schopnosti jednotlivých občanů, resp. to jakou práci budou moci v pokročilém věku vykonávat s ohledem na jejich fyzický a zdravotní stav (je velký rozdíl mezi tím, zda občan celý život vykonával náročnou manuální činnost, činnost náročnou na psychiku /např. profesionální řidič/ anebo zda vykonával např. převážně administrativní práci. „Míra opotřebení“ se bude pochopitelně lišit.

¹⁰⁹ Článek je dostupný z <http://www.denikreferendum.cz/clanek/4488-kdo-je-kdo-v-bezdekove-komisi>. [online]. [cit. 2013-2-13].

¹¹⁰ Viz odkaz <http://www.afiz.cz/afiz-o-sobe/>. [online]. [cit. 2013-2-13].

ministra financí Eduarda Janoty. **Pavel Kohout** je členem představenstva a ředitelem strategie ve společnosti Partners Financial Services, a.s., která se mimo jiné zabývá finančním poradenstvím¹¹¹. Bývalý ředitel ČSSZ **Jiří Hoidekr** byl členem PES pouze do konce měsíce dubna 2010. Dnes již zemřelý **Jiří Král** byl tehdy ředitelem odboru sociálního pojištění MPSV. **Vít Samek** je členem legislativní rady ČMKOS, avšak v PES byl pouze za svou osobu. (Kdo, 25. 6. 2010). Zásadním problémem je, že pět členů komise působilo v soukromém finančním sektoru. Z toho dva z nich (Bezděk, Rusnok) přímo v soukromých penzijních fondech. Zbývající tři (Fialka, Gellová, Kohout) pracovali ve společnostech působících ve prospěch penzijních fondů. „*Tři zástupci vlády pro ně nepředstavují žádnou protiváhu, stejně jako Vít Samek, který (...) je (...) v komisi jako expert, nikoliv jako zástupce odborů. Zájmy soukromých finančních společností tedy mají v komisi příznivé neoliberální klima, je navíc obtížné si představit, že by člen komise jednal proti zájmům organizace, která ho živí.*“ (Ibid). „*Došlo ke kombinaci reprezentantů různých finančních institucí (...), kde každá z nich má své (...) zájmy při očekávané (...) úpravě penzijního systému (...).*“ (Šulc, 14. 3. 2011¹¹²). Nelze tak zcela vyloučit, že mohly převážit zájmy finančních institucí na změně důchodového systému.

PES v měsíci červnu 2010 zpracoval Závěrečnou zprávu, ve které doporučuje ponechat stávající PAYG DB¹¹³ první pilíř, s tím že dojde ke snížení pojistného na

---

¹¹¹ Viz odkaz <http://www.partners.cz/cs/o-partners/vedeni/pavel-kohout/>. [online]. [cit. 2013-2-13].

¹¹² Článek ekonomického experta ČMKOS je dostupný z <http://blisty.cz/art/57734>. [online]. [cit. 2013-2-14].

¹¹³ **PES doporučuje** (Závěrečná, 2010:11-12): Pokračovat „v postupném zvyšování důchodového věku stávajícím tempem (u žen dočasně urychlení tempa růstu věkové hranice na 6 měsíců za rok do doby, než jejich věková hranice dosáhne shodné úrovně s muži) za předpokladu, že bude nadále docházet ke zvyšování naděje dožití. To znamená, že se postupně sjednotí do roku 2035 věková hranice mužů a žen (...) Odstranit možnosti vlády stanovovat vyšší procento valorizace a postupný přechod na cenovou valorizaci vyplácených důchodů (...) Zrušit výplatu vdovských a vdoveckých důchodů (...) Toto opatření se nedotkne důchodů přiznaných do té doby (...) Zavést mechanismus sdílení vyměřovacích základů mezi manželi, který zajistí rozdělení příjmu obou manželů pro účely stanovení jejich důchodových nároků (...) Zavést koncept fiktivního příjmu ve výši 40 až 80 % průměrné mzdy pro hodnocení náhradních dob pojištění (...) Pojistné za tyto doby bude hrazeno z DPH (...) Snížit strop pojistného na úroveň trojnásobku průměrné mzdy (...) Sjednotit výběr pojistného a daní (Jedno inkasní místo) (...) Zohlednit při vyměřování důchodu celoživotní příjmy pojištěnce (...) Provádět aktualizaci definice invalidity, před přiznáním invalidního důchodu vždy posoudit možnost efektivní rehabilitace a zlepšit kvalitu lékařské posudkové služby (...) Řešit otázku neomezeného souběhu důchodu a pracovního příjmu (...) prostřednictvím daňové soustavy (...) Zvýšit celkovou podporu státu rodinám s dětmi v oblasti daní a dostupnosti s rodinou spojených služeb.“ K prodlužování důchodového jsem již svůj názor vyslovil. Další návrhy PES týkající se omezení valorizace, zrušení výplaty vdovských (vdoveckých) důchodů a trestání důchodců vyšším zdaněním za to, že si ke svému mnohdy nízkému důchodu přivydělávají, považují za zcela asociální (důsledkem realizace těchto opatření bude pokles

důchodové pojištění z 28 % na 23 %¹¹⁴. Osoby mladší 40 let budou do I. pilíře přispívat pouze 20 % a zbývající 3 % budou povinně odvádět do nově vzniklého FF DC druhého pilíře. „*Výběr pojistného a provozní správu II. pilíře bude provádět ČSSZ. Investiční správu důchodových úspor v rámci II. pilíře budou provádět reformované penzijní fondy, investiční společnosti nebo jiní asset manažeři, dle výběru účastníka.*“ (Závěrečná, 2010:15-16). Dosavadní penzijní připojištění se státním příspěvkem (III. pilíř) mělo být rovněž reformováno na penzijní spoření s tím, že by měla být zachována státní podpora. (Viz Příloha č. 8¹¹⁵ Závěrečné zprávy PES). Shora uvedený návrh důchodové reformy byl podporován všemi členy PES (tzv. většinová varianta) vyjma Víta Samka, který navrhoval tzv. menšinovou variantu, ve které bude I. pilíř PAYG DB s pojistnou sazbou 23 %. Druhý pilíř budou provozovat reformované penzijní fondy, přímá podpora státu bude činit 3 % pojistného, ale za předpokladu, že účastník bude spořit minimálně stejnou částku. Vstup do tohoto pilíře bude dobrovolný, poté bude však účast a odvádění pojistného povinné. „*Investiční správu důchodových úspor v rámci druhého pilíře budou provádět reformované penzijní fondy, které budou nabízet účastníkům více penzijních plánů s rozdílnou investiční strategií, včetně zaměstnaneckých plánů pro zaměstnance pracující v rizikových a fyzicky namáhavých profesích (...) Stávající penzijní fondy povedou penzijní plány pro ty účastníky penzijního připojištění, kteří se nestanou účastníky II. pilíře, a to za současných podmínek.*“ (Ibid).

4.2.7 Červenec 2010 - dosud

Po parlamentních volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010¹¹⁶ zvítězila ČSSD (viz graf 14), sestavením vlády však prezident Klaus pověřil Petra Nečase z ODS, která se umístila jako druhá. Vznikla koaliční vláda premiéra Petra Nečase, ve které byly kromě ODS zastoupeny politické strany TOP 09 a VV, které celkem získaly 118 křesel¹¹⁷. Po vnitrostranickém rozkolu ve VV vystoupila Karolína Peake

---

životní úroveň důchodců). Snížení maximálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného povede ke snížení příjmů důchodového účtu.

¹¹⁴ Tento návrh mně připadá zcela nelogický s ohledem na stále prohlubující se deficit důchodového účtu (viz subkapitola 4.3.1). Navíc snížení pojistného mělo být kompenzováno sjednocením obou sazeb DPH na 19 %, což je sociálně nespravedlivé vůči sociálně slabým občanům, a tedy i důchodcům. (Viz subkapitola 4.3.6).

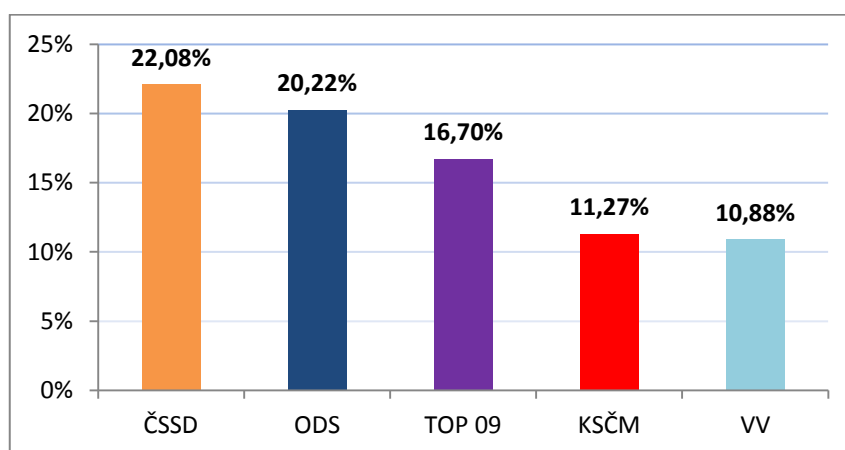
¹¹⁵ Dostupná z http://www.mpsv.cz/files/clanky/8905/Priloha_8.pdf/. [online]. [cit. 2013-3-31].

¹¹⁶ Volby se konaly ve dnech 28. 5. 2010 – 29. 5. 2010, viz <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps>. [online]. [cit. 2013-2-15].

¹¹⁷ Viz odkaz <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps53?xjazyk=CZ&xv=1>. [online]. [cit. 2013-2-15].

z VV a v měsíci dubnu 2012 (viz Pálková, Golis, 17. 4. 2012¹¹⁸) založila novou politickou platformu Liberální demokraté /LIDEM/, která následně vystřídala VV v Nečasově vládě. Dne 27. 4. 2012 získala nově složená Nečasova vláda důvěru v Poslanecké sněmovně. (Žádost, 27. 4. 2012¹¹⁹).

Graf 14 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010 (získané volební hlasy nad 5 %)

Zdroj: Český statistický úřad <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>. [online]. [cit. 2013-2-15].

Vláda ve svém Programovém prohlášení ze dne 4. 8. 2010 deklarovala, že *„důchodová reforma je pro vládu prioritou. Cílem je připravit dlouhodobě finančně udržitelný systém, který zajistí přiměřené příjmy ve stáří, při invaliditě a při ztrátě živitele. Za tímto účelem bude potřebné zvýšit diversifikaci příjmů a rozvinutý (bez dalších parametrických reforem neudržitelný) průběžně financovaný základní systém doplněný možnostmi soukromých úspor (...) Bude respektovat v co nejvyšší možné míře závěry Poradního expertního sboru (...) k reformě důchodového systému, včetně jejího financování a minimalizovat dopady na nejzranitelnější skupiny obyvatel¹²⁰ (...) Zavazuje se, že k zajištění části transformačních nákladů budou veškeré privatizační příjmy a dividendy firem s majetkovou účastí státu vázány na zvláštním účtu státních finančních aktiv a využity na reformu důchodového systému počínaje zahájením reformy. Vzhledem k významu důchodové reformy a její časové dimenzi mající vliv na všechny věkové skupiny ve společnosti vláda nabídne aktivní účast na*

¹¹⁸ Článek dostupný z http://www.lidovky.cz/karolina-peake-odchazi-z-veci-verejnych-fcg-zpravy-domov.aspx?c=A120417_170623_ln_domov_ape. [online]. [cit. 2013-2-15].

¹¹⁹ Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=55793>. [online]. [cit. 2013-2-15].

¹²⁰ Financování transformačních nákladů zvýšením DPH má největší dopad na zhoršení životní úrovně právě občanů s nízkými příjmy. (Viz subkapitola 4.3.6).

její přípravě všem parlamentním politickým stranám a sociálním partnerům¹²¹.“ (Programové, 2010:7).

S nástupem Nečasovy vlády byla obnovena (srpen 2010) činnost NERV, ve které došlo i k personálním změnám¹²². Podívám-li se na personální složení rady (finanční analytik, ředitel České spořitelny, hlavní ekonom ČSOB, liberálně orientovaný tehdejší děkan Národohospodářské fakulty VŠE atd.), tak nelze vyloučit, že převážily zájmy finančních institucí maximalizovat zisk a že proto výstupy resp. doporučení ze strany NERV vyznívají ve prospěch posilování jejich pozice v oblasti důchodové reformy. „*Zájmem společností zabývajících se finančním poradenstvím, penzijním připojištěním, penzijními fondy, životním pojištěním atd. je z jejich podstaty samozřejmě maximalizace zisku. To znamená, že podporují zavedení druhého fondového pilíře, na kterém by mohly vydělat.*“ (Tomíčková, 2011:51).

NERV se zcela ztotožnila s většinovým návrhem důchodové reformy a s doporučeními uvedenými v Závěrečné zprávě PES¹²³. Ke shora uvedené „shodě“ nepochybně přispěla i skutečnost, že jak v PES, tak v NERV figuroval Vladimír Bezděk. NERV tedy rovněž doporučuje zavedení povinného FF DC druhého pilíře s odůvodněním, že „*nepovinné spoření nenaplní cíl diverzifikace u průměrných*

---

¹²¹ Jak se později ukáže vládou připravovaná a následně realizovaná důchodová reforma není výsledkem konsensu resp. kompromisu napříč politickým spektrem (nezískala podporu ani u politické opozice ani u odborů).

¹²² NERV opustil **Martin Jahn**. Novými členy jsou **Vladimír Bezděk** – vedoucí expertní skupiny pro přípravu důchodové reformy (působil v NERV do měsíce srpna 2012, poté se z profesních důvodů odstěhoval na Slovensko – viz <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/aktualne/vladimir-bezdek-rezignoval-na-clenstvi-v-nerv-98223/>. [online]. [cit.2013-2-16]). **Eduard Janota** – ministr financí ve Fischerově vládě a místopředseda dozorčí rady ČEZ (zemřel 20. 5. 2011 – viz <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/zemrel-byvaly-ministr-financi-eduard-janota-84285/>. [online]. [cit.2013-2-16]). **Pavel Kysilka** - člen představenstva a generální ředitel České spořitelny, a.s. (viz <http://www.csas.cz/banka/nav/o-nas/predstavenstvo-d00014366>. [online]. [cit.2013-2-15]). **Lubomír Lízal** - vědecký pracovník v Centru pro ekonomický výzkum a postgraduální vzdělání Univerzity Karlovy v Praze a Národohospodářského ústavu Akademie věd České republiky, v.v.i. /CERGE-EI/ (dne 17. 3. 2011 rezignoval z důvodu jmenování do funkce člena bankovní rady České národní banky – viz <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/aktualne/lubomir-lizal-rezignoval-na-clenstvi-v-nerv-81491/>. [online]. [cit.2013-2-16]). **Daniel Münich** - akademický pracovník v CERGE-EI. **Jan Procházka** - hlavní analytik společnosti CYRRUS, a.s.. Od roku 2012 generální ředitel Exportní garanční a pojišťovací společnosti, a.s. (viz odkaz <http://www.egap.cz/kontakty/index.php>. [online]. [cit.2013-2-16]). **Petr Zahradník** - ekonomický expert, analytik a konzultant specializující se na problematiku Evropské unie. (Národní, 2010:6). Posledními dvěma členy (od prosince 2010) jsou **Jan Švejnar** – ekonom, předseda výkonného a dozorčího výboru CERGE-EI (viz odkaz <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clenove/>. [online]. [cit.2013-2-16]). **Jiří Nekovář** – bývalý prezident Komory daňových poradců ČR, od října roku 2012 je prezidentem Confederation Fiscale Européenne (Evropská organizace daňových poradců). (Ibid).

¹²³ Viz subkapitola 4.2.6

a podprůměrně výdělečně činných jedinců.“ (Důchodová, 2010:13).

Nečasova vláda musela reagovat na Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2010, který s účinností od 30. 9. 2011 zrušil protiústavní ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., které upravuje způsob redukce osobního vyměřovacího základu (redukční hranice vyjádřeny absolutně na procenta, které se v rámci těchto redukčních hranic započítávají), neboť dospěl, mimo jiné, k závěru, že konstrukce v něm uvedená „*vytváří výrazné disproporce mezi výší příspěvků do pojistného systému, výší příjmů a výší přiznané důchodové dávky u části pojištěnců, čímž porušuje ustanovení čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny.*“ (Ústavní soud, 2010:24). Z uvedeného důvodu byl s účinností od 30. 9. 2011 přijat **zákon č. 220/2011 Sb.**, který v rámci tzv. „*malé důchodové reformy*“ novelizoval zákon č. 155/1995 Sb. Byly změněny redukční hranice (v zákoně jsou stanovena pravidla pro určení výše redukčních hranic pro zjištění výpočtového základu ve vazbě na průměrnou mzdu) a jejich procentuální započtení, aby došlo k posílení principu ekvivalence. (Pojistněmatematická, 2012:13). Odborníci však namítají, že u 70 % občanů se středními příjmy je princip zásluhovosti naopak oslaben, což odporuje duchu Nálezu¹²⁴. (Potůček, 2011a: 8). Výše základní výměry je nově odvozena od průměrné mzdy a konkrétně činí 9 %. (Pojistněmatematická, 2012:13). Rovněž podle shora uvedené novely dochází k dalšímu prodlužování věku odchodu do důchodu po dosažení věku 65 let¹²⁵.

4.2.7.1 Příprava a realizace vládní důchodové reformy (kritéria a legislativa)

Vládou realizovaná důchodová reforma vychází z **kritérií** uvedených v Závěrečné zprávě PES, které doporučila i NERV (Důchodová reforma, 2010: 3):

- **Diverzifikace** - podle závěrů PES (Závěrečná,2010:9) diverzifikace důchodového systému spočívá ve vícepilířové důchodové soustavě, která kombinuje přednosti a vyvažující rizika průběžně a fondově financovaných penzijních systémů a která umožňuje kombinaci solidárních a zásluhových

¹²⁴ Těto problematice se podrobně věnuji v subkapitole 4.3.3

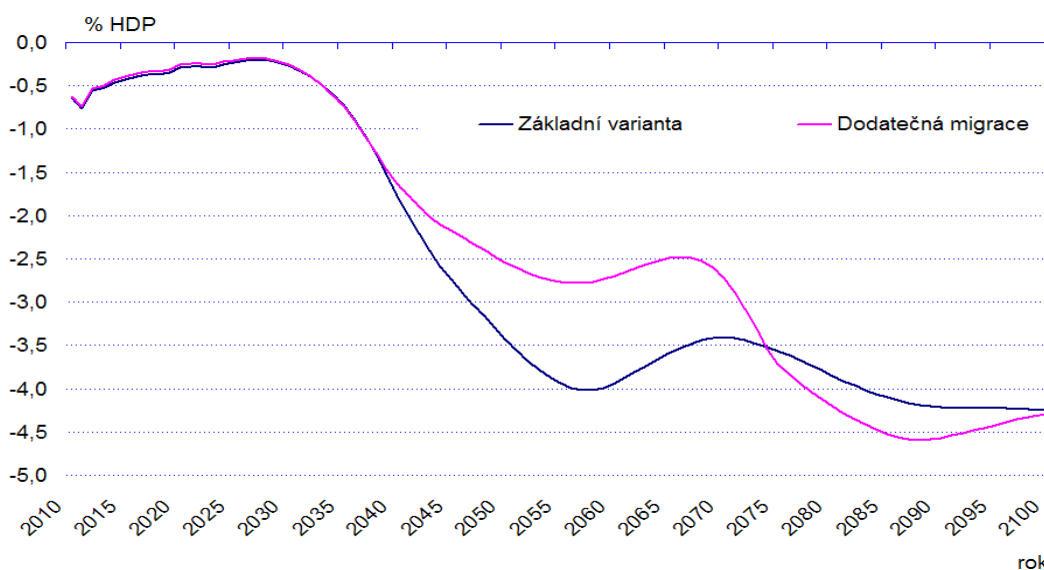
¹²⁵ Viz subkapitola 4.2.2.2

prvků. PES dále uvádí, že situace, kdy 94 % příjmů dnešních důchodců pochází od státu, není v zájmu občanů, ani státu samotného.

- **Fiskální udržitelnost** - ze základní varianty projekce důchodového systému¹²⁶, kterou provedl PES (před Nálezem Ústavního soudu), vyplynulo, že PAYG se bez dalších změn po roce 2035 propadne z ročních deficitů kolem 1 % až na 4 % HDP po roce 2050. (Závěrečná, 2010:5). Podle PES nemůže ani vyšší migrace zajistit finanční stabilitu důchodového systému, naopak v dlouhodobém horizontu může na důchodové saldo působit negativně¹²⁷. (Ibid:7). (Viz graf 15).

Graf 15 Vývoj salda PAYG při základní variantě a za předpokladu dodatečné migrace (v % HDP)

Zdroj: Závěrečná zpráva PES <http://www.mpsv.cz/cs/8895> [online].[cit. 2012-3-31]

¹²⁶ Základní varianta projekce důchodového systému vychází z těchto předpokladů (Závěrečná, 2010: 4-5):

- „legislativní podoba PAYG zůstane zafixována ve stavu platném k 1.1.2010
- důchodový věk se bude zvyšovat dle novely zákona z roku 2008, tzn. s cílem dosáhnout u mužů a žen (s max. 1 dítětem) 65 let kolem roku 2030 (věková hranice u žen dále klesá s počtem vychovaných dětí až na 62 let v případě 5 a více dětí)
- valorizace důchodů pouze na úrovni zákonného minima (inflace + 1/3 růstu průměrné reálné mzdy)
- indexace parametrů důchodového vzorce (redukční hranice, základní výměra) dle vývoje průměrné mzdy.“

¹²⁷ Podrobněji k dopadům migrace na důchodový systém viz subkapitola 4.1

- **Zmírnění mezigeneračního břemene** - předmětné kritérium úzce souvisí s kritériem fiskální udržitelnosti, neboť dle NERV bez realizace důchodové reformy hrozí „značná mezigenerační nespravedlnost“ mezi roky 2030 – 2050 z důvodu zhoršení deficitu PAYG až na 4 % HDP (Důchodová, 2010:7) a zároveň dle PES hrozí propad ukazatele počtu poplatníků na důchodové pojištění na 1 důchodce ze současných 1,8 na 1,2¹²⁸ v roce 2050. (Závěrečná, 2010:4).
- **Zvýšení ekvivalence** - prostřednictvím diverzifikace důchodového systému (vznik spořicího důchodového pilíře) by mělo dojít k posílení principu ekvivalence (Ibid:9). Podle NERV je „český PAYG mimořádně redistributivní¹²⁹ a s ohledem na deficitní tendence a sociálně ochrannou funkci nebude v PAYG pilíři finanční prostor pro větší ekvivalenci.“ (Důchodová, 2010: 8).

Podle PES respektováním shora uvedených principů lze dosáhnout „sociálně přiměřených a dlouhodobě finančně udržitelných důchodů.“ (Závěrečná, 2010:11).

4.2.7.1.1 Dobrovolné důchodové spoření - II. pilíř (zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření)

Přestože PES a NERV doporučovaly zavedení povinného důchodového spoření, vláda se nakonec dohodla na základních principech vzniku *dobrovolného důchodového spoření (II. pilíř)* a předložila Poslanecké sněmovně vládní návrh na vydání zákona o důchodovém spoření (viz sněmovní tisk č 412¹³⁰), který byl přes zamítnutí Senátem ČR opětovně schválen Poslaneckou sněmovnou ČR. Prezident ČR jej v zákonné lhůtě nepodepsal a nevrátil zpět Poslanecké sněmovně PČR. Zákon byl vyhlášen dne 28. 12. 2011 ve Sbírce zákonů pod číslem **426/2011** a je účinný od 1. 1. 2013.

Spořicí fáze

Investiční správa akumulovaných finančních prostředků je svěřena soukromým penzijním společnostem (se zvláštní licencí), které mohou tvořit zejména transformované dosavadní penzijní fondy a nové subjekty. Penzijní

¹²⁸ Podrobněji k demografické prognóze vývoje tohoto ukazatele viz subkapitola 4.1

¹²⁹ Sociálním aspektům důchodového systému se věnuji v subkapitole 4.3.3

¹³⁰ Dostupný z <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0412.htm> [online]. [cit. 2012-6-27].

společnosti nabízejí čtyři důchodové fondy: *státních dluhopisů, konzervativní, vyvážený a dynamický*, které se liší investičními limity, strukturou spravovaného portfolia a s tím spojeným rizikem. Nejméně rizikovým by měl být důchodový fond státních dluhopisů¹³¹, jehož investiční aktivity, jak z názvu vyplývá, směřují „ (...) výhradně do dluhopisů a jiných dluhových instrumentů vydaných Českou republikou, států OECD s ratingem patřícím mezi 5 nejvyšších ratingových kategorií nebo významných nadnárodních institucí (...)”¹³². (Český, 2012:21).

Podle ustanovení § 6 zákona č. 426/2011 Sb. se zřizuje *Centrální registr smluv* (dále jen „CRS“), jehož správcem a provozovatelem je Generální finanční ředitelství. Penzijní společnost, se kterou klient uzavřel smlouvu, neprodleně informuje CRS, který po ověření splnění zákonných podmínek smlouvu zaregistruje a informuje příslušný orgán státní správy (zejména ČSSZ). Účast na důchodovém spoření vzniká dnem registrace smlouvy do CRS. „*CRS bude získávat informace od (...) penzijních společností a životních pojišťoven a nositelů pojištění – především (...) ČSSZ. Tato data budou doplněna z dalších zdrojů v takovém rozsahu, aby registr mohl bez problémů plnit svou úlohu.*“ (Ibid:20).

Podle ustanovení § 2 zákona č. 426/2011 Sb. se účastníkem důchodového spoření mohou stát osoby, které dosáhly věku alespoň 18 let a uzavřou s penzijní společností smlouvu nejpozději do konce kalendářního roku, ve kterém dosáhnou věku 35 let. Ostatní pojištěnci (starší 35 let) se mohou rozhodnout (za předpokladu, že jim nebyl přiznán starobní důchod podle zákona č. 155/1995 Sb.) o vstupu do II. pilíře ve lhůtě do 6 měsíců od 1. 1 2013, nebo ode dne, od kterého byli poprvé od 1. 1. 2013 poplatníky pojistného na důchodové pojištění. „*Po zaregistrování smlouvy o důchodovém spoření již nelze z II. pilíře vystoupit.*“ (Ibid).

Účastník II. pilíře odvádí do I. pilíře o 3 % menší pojistné na důchodové pojištění (25 %) z vyměřovacího základu, které je přesměřováno do II. pilíře. Dále musí do II. pilíře odvést další 2 % vyměřovacího základu z vlastních prostředků

---

¹³¹ Investice do státních dluhopisů nemusí být vždy nejbezpečnější, stačí se podívat na současnou situaci v Řecku, kde se státní dluhopisy v důsledku státního bankrotu staly zcela bezcennými a investoři nenávratně přišli o svou investici. Nikdo nemůže zaručit, že se obdobná situace nestane i v ČR.

¹³² „*Např. Evropská centrální banka, Evropský fond finanční stability, Světová banka, Mezinárodní měnový fond apod.*“ (Český, 2012:21).

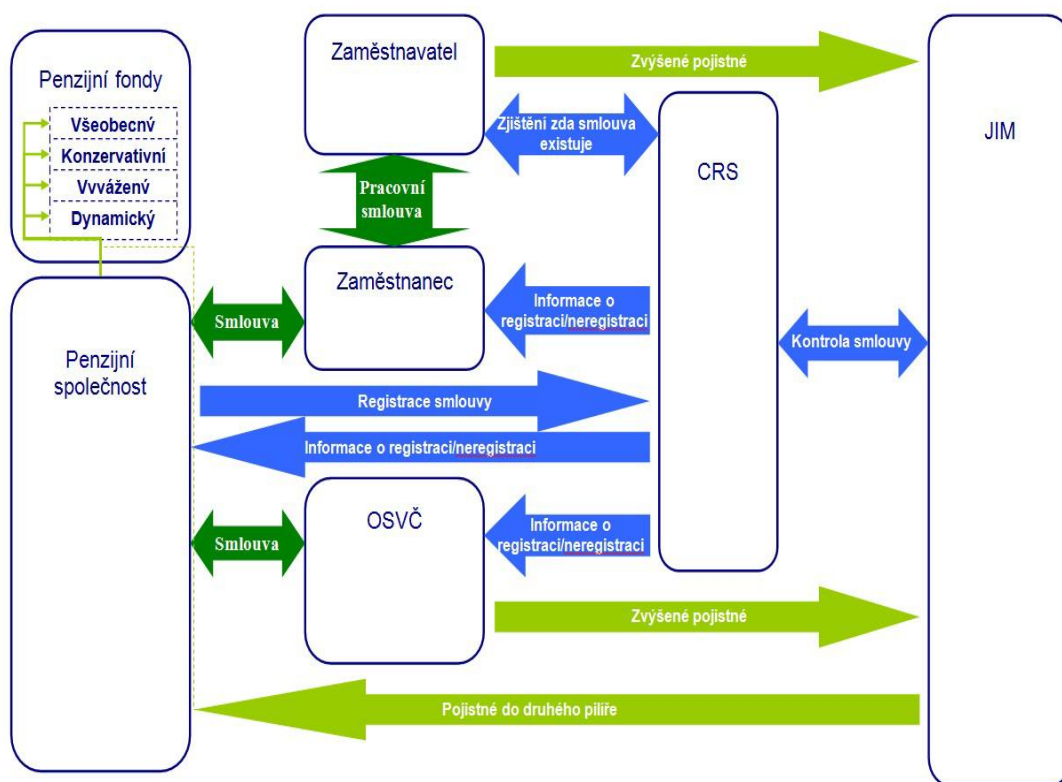
(Důvodová – sněmovní tisk 412, 2011:58; ustanovení § 7a zákona č. 589/1992 Sb.). Celkový odvod pojistného na důchodové pojištění tak činí 30 % z vyměřovacího základu, z toho 25 % na důchodové pojištění (I. pilíř) a 5 % na důchodové spoření.

Pro přehlednost v následujícím schématu 4 zobrazuji vztahy mezi jednotlivými subjekty ve spořicí fázi (od zaregistrování smlouvy do CRS po dosažení důchodového věku). V diagramu je zobrazeno Jedno inkasní místo (dále jen JIM), které má v rámci projektu Ministerstva financí vzniknout s účinností od 1. 1. 2015. *„Jde o vytvoření nové soustavy orgánů státní správy, která bude integrovat funkce výběru příjmů veřejných rozpočtů, všech daní, cel a sociálního a zdravotního pojištění, na jeden účet, aby poplatník a plátce měl v podstatě jednoho partnera, vůči kterému si bude splňovat veškeré svoje registrační povinnosti, platit všechny odvody, bude kontrolován jenom z jednoho místa (..) Klíčovým prvkem reformy je sjednocení všech funkcí výběru daní, cel a odvodů do jediného úřadu (...)”*¹³³ JIM jakožto orgán finanční správy *„odvedené pojistné rozdělí mezi základní důchodové pojištění a II. pilíř a v rámci II. pilíře i mezi jednotlivé penzijní společnosti.“* (Česká, 2012:21).

---

¹³³ Viz odkaz na webové stránky Ministerstva financí http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/dc_jim.html. [online]. [cit. 2013-2-17]. S JIM souvisí zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů souvisejících se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů (účinnost od 1. 1. 2015). Problematice JIM se podrobněji věnuji v kapitole 4.4

Schéma 4 Spořicí fáze v systému důchodového spoření

Zdroj: Pojistněmatematická (2012:18), dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online].[cit. 2013-1-21]

Prostředky naspořené ve II. pilíři budou vlastnictvím účastníka. Pokud účastník zemře, stanou se předmětem dědického řízení s tím, že bude možno je zdědit pouze formou nároků z II. pilíře. Pokud dědění ve formě nároků z II. pilíře nebude možné (zletilý dědic není účastníkem druhého pilíře ani se jím do ukončení dědického řízení nestane, anebo se jím nemůže stát), stanou se předmětem dědického řízení přímo naspořené prostředky, které budou jednorázově vyplaceny přímo pozůstalému (pozůstalým). (Pojistněmatematická, 2012:19).

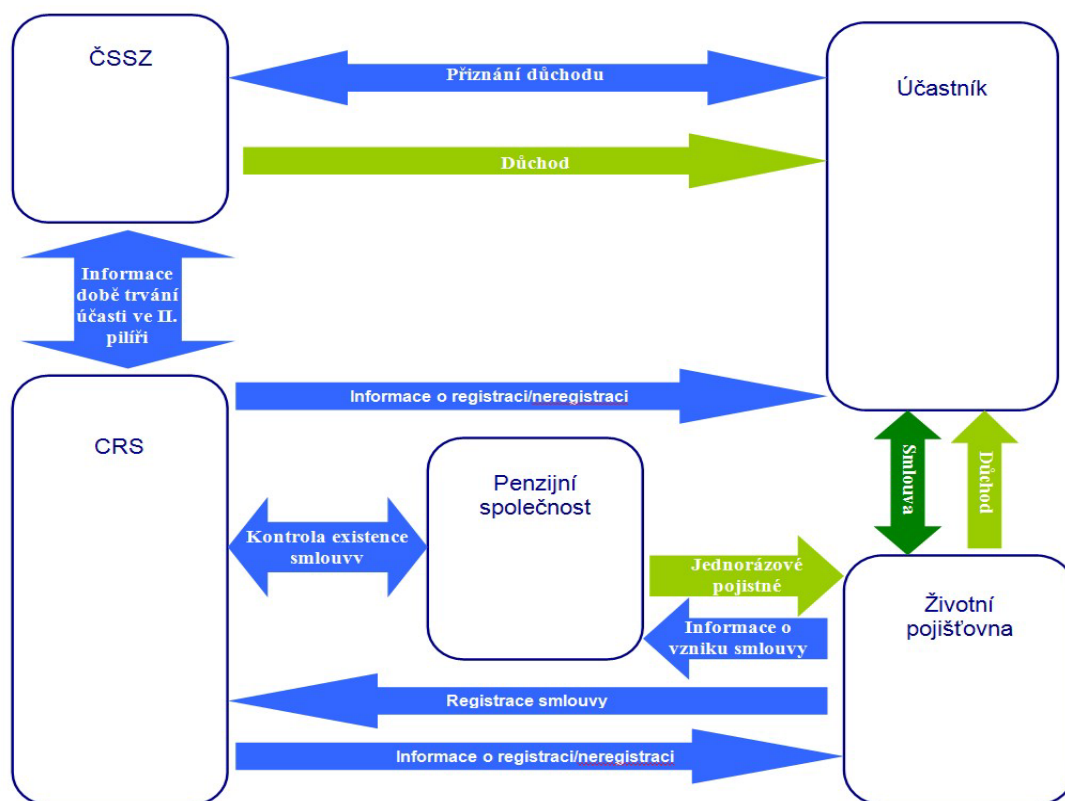
Výplatní fáze

Výplatu dávek z II. pilíře bude realizovat účastníkem vybraná životní pojišťovna, která bude poskytovat uvedenou službu. (Důvodová - sněmovní tisk 412, 2011:59). Ze II. pilíře budou vypláceny následující dávky (viz ustanovení § 18 zákona č. 426/2011 Sb.): „*Doživotní starobní důchod, doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let od úmrtí účastníka,*

starobní důchod na dobu 20 let nebo sirotčí důchod na dobu 5 let¹³⁴.“

Vztahy mezi jednotlivými subjekty ve výplatní fázi opět pro přehlednost znázorňují v následujícím schématu 5.

Schéma 5 Výplatní fáze v systému důchodového spoření

Zdroj: Pojistněmatematická (2012:18), dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21]

Starobní důchod z I. pilíře bude nadále dvousložkový. Základní výměra bude vyplácena v plné výši (bez ohledu na účast ve II. pilíři). V případě účasti ve II. pilíři bude procentní výměra vypočtena tak, aby reflektovala dobu účasti ve II. pilíři, a tedy nižší placené pojistné do I. pilíře. (Hlavní, 2011: 3).

Z důvodu vyvedení (opt-out) pojistného na důchodové pojištění z I. pilíře do II. pilíře vznikají tzv. *transformační náklady*¹³⁵ (výpadek příjmů v I. pilíři), které jsou

¹³⁴ Poslední dávka „je určena dědicům, kteří jsou v době úmrtí účastníka nezletilí, přičemž tyto osoby mají právo dědit prostředky účastníka pouze ve formě této dávky.“ (Český, 2012:24)

¹³⁵ Viz Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na změnu zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů (součást sněmovního tisku 377). Poslanecká sněmovna ČR, 2011. [online]. [cit. 2012-6-27]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0377.htm>

kompenzovány zvýšením DPH¹³⁶.

4.2.7.1.2 Doplnkové penzijní spoření – III. pilíř (zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření)

Vláda v souvislosti s přípravou důchodové reformy předložila Poslanecké sněmovně vládní návrh na vydání zákona o doplňkovém penzijním spoření (viz sněmovní tisk č 413¹³⁷), který byl přes zamítnutí Senátem ČR opětovně schválen Poslaneckou sněmovnou ČR. Prezident ČR jej v zákonné lhůtě nepodepsal a ani nevrátil zpět Poslanecké sněmovně PČR. Zákon byl vyhlášen dne 28. 12. 2011 ve Sbírce zákonů pod číslem **427/2011** a je účinný od 1. 1. 2013.

Cílem přijetí zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření je reforma penzijního připojištění se státním příspěvkem (dosavadní II. pilíř) a realizace klíčového bodu - oddělení majetku penzijních fondů (majetek akcionářů fondů) a účastníků penzijního připojištění (účastníci investování), které nebylo možné provést novelou zákona č. 42/1994 Sb. Doplnkové penzijní spoření umožňuje účastníkům investovat prostředky podle individuálně zvolené penzijní strategie a stejně jako dosavadní penzijní připojištění je podporováno ze strany státu státním příspěvkem a daňovými úlevami¹³⁸. (Důvodová – sněmovní tisk 413, 2011: 90). Zavedením doplňkového penzijního spoření došlo k uzavření dosavadního systému penzijního připojištění se státním příspěvkem pro nové účastníky, tj. již nemohou být uzavírány nové smlouvy o penzijním připojištění. Dosavadním účastníkům je umožněno rozhodnout se, zda setrvají v tzv. transformovaném fondu, anebo dobrovolně přejdou do nového doplňkového penzijního spoření. (Ibid: 91).

Účastníci mohou nadále spořit minimálně Kč 100 (cílem je nepřerušeni placení příspěvků účastníkem v přechodném období, např. v době čerpání rodičovské dovolené, ale možnost jejich snížení na zákonné minimum), ale státní příspěvek je poskytován až od příspěvku účastníka Kč 300 (motivace k vyšším příspěvkům)¹³⁹. (Ibid:100). Zákon č. 427/2011 Sb., kromě jiného, vymezuje dávky, na které se

¹³⁶ Problematice zvyšování DPH a jeho sociálním dopadům se věnuji v subkapitole 4.3.6

¹³⁷ Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0413.htm>. [online]. [cit. 2012-6-27]

¹³⁸ Viz subkapitola 4.2.2.3

¹³⁹ Ibid.

použijí prostředky účastníka a podmínky vzniku nároku na dávky (ustanovení §§19-26): „*starobní penze na určenou dobu, invalidní penze na určenou dobu, jednorázové vyrovnání, odbytné, úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi, nebo úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.*“

Zákon č. 427/2011 Sb. byl novelizován **zákonem č. 403/2012 Sb.** Novelizace s účinností od 1. 1. 2013 umožňuje vyplácet ze III. pilíře **tzv. předdůchody**, a to nejdříve 5 let před dosažením věku pro nárok na starobní důchod podle zákona č. 155/1995 Sb. Cílem novely je, aby osoby v předdůchodovém věku nemusely žádat o předčasný důchod z prvního pilíře a aby byly zabezpečeny příjmem (např. v případě špatného uplatnění na trhu práce). Podmínkou však je, aby měly naspořeno tolik prostředků (příspěvky účastníka, příspěvky zaměstnavatele, státní podpora a zhodnocení úspor), aby jim mohl být ze III. pilíře vyplácen měsíční důchod¹⁴⁰ ve výši 30 % průměrné mzdy (cca Kč 8 000 měsíčně). „*Na takový důchod vyplácený například po nejkratší možné době, tedy tři let, budou lidé potřebovat (...) 300 tisíc korun.*“ (VeJVodová, 25. 10. 2012¹⁴¹). Zaměstnavatelé jsou motivováni vyšším daňovým zvýhodněním, aby dobrovolně přispívali svým zaměstnancům vyšší částky. Příspěvek zaměstnavatele je osvobozen od daně z příjmu do výše Kč 30 000 za rok (původní roční daňová úleva činila Kč 24 000). Za příjemce uvedené dávky je plátcem pojistného na zdravotní pojištění stát¹⁴².

4.2.7.2 Návrh opoziční ČSSD na důchodovou reformu¹⁴³

ČSSD je nejsilnější opoziční stranou, a proto považují za nezbytné uvést jaká je její vize důchodové reformy.

ČSSD nesouhlasí s vyvedením (opt-out) části pojistného na sociální pojištění do soukromých penzijních fondů a klade důraz na zajištění dostatečných prostředků do I. průběžně financovaného pilíře a na jeho budoucí stabilitu, která „*bude založena*

---

¹⁴⁰ Zákonnou podmínkou je, aby dávka byla vyplácena měsíčně bez možnosti zastavení anebo přerušování její výplaty.

¹⁴¹ Článek dostupný z [http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/200928-odejit-do-predduchodu-za-vlastni-a-nevratne/\[online\]](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/200928-odejit-do-predduchodu-za-vlastni-a-nevratne/[online].). [cit. 2013-2-19]

¹⁴² Viz ustanovení §7 odst.1, písm.q) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v platném znění.

¹⁴³ Zpracováno na základě seminární práce ke kurzu Veřejná politika. (Belčev, 2011:21-24). Komparaci důchodové reformy, která je realizována koaliční vládou premiéra Petra Nečase, s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD prizmatem kritérií N. Barra provádím v kapitole 5.

na celkové produktivitě společnosti a na přijatých organizačních a fiskálních opatřeních a veřejných politikách, především rodinné politice, politice zaměstnanosti, vzdělávací a zdravotní politice.“ (Potůček et al., 2011:3). S omezováním veřejného sociálního pojištění by došlo k přeměně veřejných starobních důchodů na chudinskou dávku a k „likvidaci solidární podoby současného systému a radikálnímu přesunu rizika na jednotlivce“ (Ibid:7). Rovněž nesouhlasí se spojením důchodové reformy se zvýšením snížené sazby DPH, které vyvolá „další sociální a ekonomické problémy, včetně ohrožení životního standardu samotných důchodců.“ (Ibid). ČSSD je rovněž proti tzv. malé důchodové reformě s odůvodněním, že akceptuje potřebu zvýšení míry ekvivalence „ve vztahu k pracovním příjmům u nejvyšších příjmových kategorií“, ale je nutno respektovat zásadu, aby žádný nově vypočtený důchod nebyl nižší než důchod vypočtený před účinností tzv. malé důchodové reformy, neboť u 70 % občanů se středními příjmy bude princip zásluhovosti naopak oslaben (Ibid:8). ČSSD rovněž klade důraz na odpovědnou přípravu důchodové reformy za účasti představitelů vlády, parlamentní opozice, odborné a občanské veřejnosti, aby mohl být dosažen celospolečenský konsensus.(Ibid:2). Současné koaliční vládě je vytýkáno, že nezahájila „seriózní celospolečenskou debatu o podobě důchodové reformy.“ (Potůček, 2011a:2).

ČSSD člení svou vizi důchodové reformy do čtyř kroků: „stabilizace veřejného, průběžné financovaného pilíře z veřejných zdrojů, stanovení hranice věku odchodu do důchodu, transformace dosavadního systému dobrovolného soukromého penzijního připojištění se státním příspěvkem a propojení důchodové reformy s dalšími součástmi sociálního systému.“ (Potůček et al.,2011:2-6).

4.2.7.2.1 Stabilizace I. pilíře z veřejných zdrojů

Dle ČSSD lze zajistit dodatečné prostředky do I. pilíře těmito cestami (Potůček et al.,2011:3):

- Fixace stávající výměry příspěvků do fondu sociálního pojištění,
- odstranění nespravedlivého znevýhodnění zaměstnání vůči OSVČ ve výši příspěvků na sociální pojištění,
- financování pozůstalostních a invalidních důchodů z jiných zdrojů veřejných rozpočtů (než ze sociálního pojištění),

- postupné zvyšování příjmů sociálního pojištění s využitím dalších daňových příjmů (např. zvýšení současné daně z příjmů právnických osob ze současných 19 % na 21 % a zavedení druhé sazby z příjmů ve výši 30 % pro velké finanční, energetické a telekomunikační firmy (Mládek et al., 2011:4),
- ustavení Fondu budoucnosti k vyrovnání fluktuací v příjmech z důvodu nerovnoměrností populačního (období po roce 2025 -2050) a ekonomického vývoje (financování formou výnosů z kapitálu a např. příjmy z privatizace).

Za závažný problém je rovněž považována skutečnost, že podíl výdajů na důchody k HDP činí zhruba 2/3 průměru EU 27 (v roce 2010 činil v ČR podíl výdajů na důchody k HDP 9,2 %, zatímco v EU 27 13,0 %¹⁴⁴). „*Nesmí dojít k poklesu průměrné výše důchodu z veřejnoprávního průběžného pilíře pod minimální hranici 40 % průměrné hrubé mzdy*¹⁴⁵.“ (Potůček et al.,2011 :4).

4.2.7.2.2 Stanovení hranice věku pro odchod do důchodu

ČSSD akceptuje potřebu postupného zvyšování důchodového věku, ale ne dle tzv. malé důchodové reformy, která vede „*k neomezenému zvyšování věku odchodu do důchodu nerespektující přirozené věkové a zdravotní limity pracovní aktivity ani situaci na trhu práce.*“ (Potůček, 2011b:11).

Je kladen důraz na vzájemnou souvislost mezi dobou odchodu do důchodu a *střední délkou života v dobrém zdraví*. Současně je však dle ČSSD třeba rozšiřovat prostor pro rozhodnutí jednotlivců, kdy odejít do důchodu, a nechávat tento odchod jako jednorázovou záležitost s ohledem na rozdíly ve střední délce života v závislosti na vzdělání a vykonávané práci. Dále chce motivovat občany k prodlužování jejich pracovní aktivity formou částečných pracovních úvazků. Rovněž zastává názor, že v době od roku 2025 do roku 2030 bude dobíhat původně uplatňované zvyšování důchodového věku na 65 let a v souvislosti s lepšími informacemi o demografickém vývoji, vývoji zdravotního stavu a vývoji na trhu práce bude možné posoudit nutnost

¹⁴⁴ Údaje za EU 27 jsou dostupné z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00103&plug_in=1 [online]. [cit. 2013-2-14]. Pozn.: *Data za roky 2009 – 2010 (průměr EU 27) jsou prozatím odhadována.*

¹⁴⁵ V roce 2011 činil náhradový poměr 42 %. (Pojistněmatematická, 2012:32).

dalšího posouvání důchodového věku. V mezidobí chce připravovat a postupně implementovat prvky NDC systému, který posiluje míru ekvivalence mezi zaplaceným pojistným a přiznanou dávkou. (Potůček et al., 2011:5).

4.2.7.2.3 Transformace penzijního připojištění se státním příspěvkem¹⁴⁶

ČSSD chce posílit úlohu penzijního připojištění se státním příspěvkem¹⁴⁷ jakožto „významné součásti skutečně vyplacených penzí“, a proto navrhuje (Ibid:5-6):

- Oddělení majetku účastníků (penzijní fondy) od majetku vlastníků správcovských firem¹⁴⁸,
- využití státního příspěvku pouze při čerpání úspor na doživotní výplatu penzí, v opačném případě jej vrátit do státního rozpočtu,
- zvýšení motivace pojištěnců zvýšením státních příspěvků ve vazbě na vyšší příspěvku účastníka s definovaným horním limitem, případně formou daňového bonusu¹⁴⁹,
- motivovat zaměstnavatele k vyšším příspěvkům na penzijní připojištění za své zaměstnance,
- prémiovat dlouhodobé spoření v čase do penzijních fondů rostoucím koeficientem,
- zavedení penzijních plánů na základě životního cyklu (opatrnější investiční strategie se stoupajícím věkem pojištěnce),
- uložení penzijním fondům, aby nabízely zvláštní penzijní plány zaměstnancům, kteří vykonávali dlouhodobě fyzicky náročné a rizikové profese, které by byly financované z povinných příspěvků zaměstnavatele ve výši cca 3 % pojistného. Z uvedených zdrojů by

---

¹⁴⁶ Zákonem č. 427/2011 Sb. bylo s účinností od 1. 1. 2013 transformováno na doplňkové penzijní spoření (viz subkapitola 4.2.7.1.2).

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Toto opatření je již zakotveno v zákoně č. 427/2011 Sb. (viz subkapitola 4.2.7.1.2).

¹⁴⁹ Do určité míry realizováno zákonem č. 427/2011 Sb. a novelou zákona č. 586/1992 Sb. (viz subkapitola 4.2.2.3).

byly vypláceny „překlenovací“ starobní důchody od 60 let věku do dosažení zákonného důchodového věku.

4.2.7.2.4 Propojení důchodové reformy s dalšími součástmi sociálního systému

Důchodové pojištění má interdisciplinární charakter a souvisí s dalšími politikami, např. „s politikou zaměstnanosti, bytovou či vzdělávací, nicméně nejvíce s politikou populační a rodinnou (...) Lidé, kteří se rozhodli mít děti, přispívají do důchodového systému hned dvakrát: jednak svými příspěvky do sociálního pojištění, a dále svojí péčí o děti – budoucí plátce do tohoto systému¹⁵⁰.“ (Ibid). Pro ČSSD je prioritní „provázat důchodový systém s finanční a institucionální podporou osob pečujících o nezaopatřené děti.“ (Ibid).

4.2.7.3 Postoj sociálních partnerů k důchodové reformě

V rámci politického aspektu fungování důchodového systému nelze opomenout postoje sociálních partnerů vlády v rámci tripartity na důchodovou reformu. Vládě je vytýkáno, že důchodová reforma není výsledkem sociálního dialogu, což v kontextu teoretického východiska této práce znamená, že u takto významné politiky nebyl uplatněn korporativismus.

K sociálním partnerům vlády patří jednak **zástupci odborů** (nejvýznamnější je ČMKOS). „Diskuse o důchodové reformě a podobě českého důchodového systému za účasti ČMKOS a dalších sociálních partnerů je determinována do značné míry aktuální politickou vůlí momentálně vládnoucí garnitury, jejíž někteří představitelé a zástupci neprojevují v mnoha případech dostatek zájmu o nalezení shody se sociálními partnery na budoucí podobě důchodové reformy.“ (Hájek, 2010:9). ČMKOS prosazuje (Ibid):

- Zachování PAYG DB pilíře a zapojení dalších zdrojů do jeho financování,
- zajištění mezinárodně uznávaného standardu důchodové úrovně,
- zachování odpovídající míry mezigenerační solidarity při posilování vazby mezi zaplaceným pojistným a výší dávek,

---

¹⁵⁰ Této problematice se podrobně věnuji v kapitole 5.

- posílení rozvoje doplňkového systému penzijního připojištění se státním příspěvkem a umožnění fungování zaměstnaneckého penzijního připojištění v ČR.

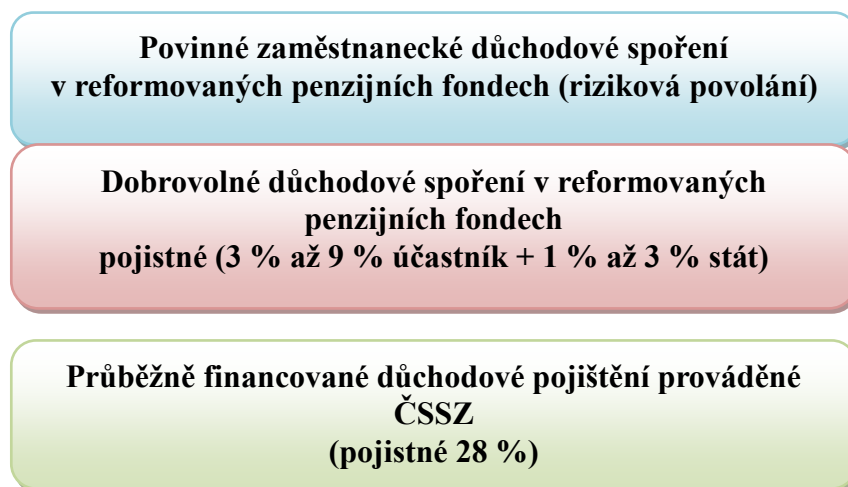
ČMKOS konkrétně navrhuje, aby do PAYG DB pilíře bylo nadále odváděno pojistné na důchodové pojištění 28 %, tj. žádný opt-out pojistného do současného druhého pilíře. Místo toho navrhuje posílit dnes již transformované penzijní připojištění se státním příspěvkem, kam by účastníci mladší 40 let mohli přispívat 3 – 9 % z vyměřovacího základu, státní příspěvek by činil 1/3 příspěvku účastníka, tj. 1–3 % z vyměřovacího základu. ČMKOS rovněž navrhuje zavést v transformovaných penzijních fondech tzv. zaměstnanecké penzijní plány pro zaměstnance, kteří vykonávali namáhavou a rizikovou práci, aby odešli do předčasného starobního důchodu (zaměstnanecké spoření by bylo u rizikových povolání¹⁵¹ povinné). Varianta ČMKOS v podstatě odpovídá menšinové¹⁵² variantě důchodové reformy PES, kterou tehdy prosazoval (i když za svoji osobu) právě Vít Samek z ČMKOS. Rozdíl je v tom, že tehdy Samek navrhoval snížení pojistného na 23 %. „Klíčovým přínosem návrhu ČMKOS na provedení důchodové reformy je, že nedojde k oslabení průběžně financovaného důchodového systému, který je při zachování současné sazby pojistného a při provádění parametrických změn dlouhodobě finančně udržitelný a schopen poskytovat převážně většině pojištěnců sociálně přiměřené důchody.“ (Postoj, 2011:3-4). Návrh ČMKOS na důchodovou reformu pro přehlednost znázorňuji v následujícím schématu 6.

---

¹⁵¹ V návrhu ČMKOS není rizikové povolání blíže specifikováno.

¹⁵² Viz subkapitola 4.2.6

Schéma 6 Návrh důchodové reformy ČMKOS

Zdroj: Samek (2011:3), dostupné z <http://www.cmkos.cz/archiv-dokumentu/2846-3/duchodova-reforma-cmkos>. [online]. [cit. 2013-2-19].

Dalšími sociálními partnery vlády v rámci tripartity jsou **zástupci zaměstnavatelů** (Svaz průmyslu a dopravy České republiky /SPD/ a Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů České republiky¹⁵³). „*Jejich cílem je, aby důchodová reforma neznamenal pro soukromý sektor (podnikatele, zaměstnavatele) vysokou finanční zátěž.*“ (Tomíčková, 2011:51). SPD v dokumentu *Agenda 2010* deklaruje požadavek, aby změny zejména v oblastech důchodového a nemocenského pojištění nezvyšovaly přímé i nepřímé náklady zaměstnavatelů. (Agenda, 2010:12).

4.3. Ekonomický a sociální kontext vývoje českého důchodového systému

4.3.1 Vývoj ukazatelů ovlivňujících PAYG DB pilíř

Jak jsem již uvedl, vznikl v roce 1996 v rámci státního rozpočtu samostatný účet důchodového pojištění¹⁵⁴. Saldo tohoto účtu bylo v roce 1996 ještě v přebytku. (Viz tabulka 24). V roce 1996 však došlo ke snížení pojistného na důchodové pojištění z 27,2 % na 26 % (viz tabulka 12), což mělo za následek deficitní saldo důchodového účtu od roku 1997. Sazba pojistného na důchodové pojištění byla snížena až do roku 2003 a do té doby byl i důchodový účet deficitní. Se zvýšením

¹⁵³ Viz odkaz <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=595> .[online]. [cit. 2012-5-22].

¹⁵⁴ Viz Kapitola 313 státního rozpočtu (MPSV). Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/SZU2011_C-V.pdf. [online]. [cit. 2012-10-28].

pojistného na 28 % od roku 2004 byla bilance opět přebytková až do roku 2008. Od roku 2009 je důchodový účet deficitní. V roce 2011 činil schodek 39,5 mld. V letech 2009 a 2010 došlo k poklesu příjmů oproti roku 2008. V roce 2009 výrazně vzrostly výdaje jednak z důvodu doznívající mimořádné valorizace důchodů v měsíci srpnu 2008 (viz tabulka 14) a také z důvodu valorizace důchodů v lednu 2009 podle míry růstu mezd v roce 2007, která byla cca o 4 % vyšší, než míra růstu mezd v roce 2009, ze kterých bylo odváděno pojistné. Pokles příjmů v roce 2010 byl částečně vykompenzován skutečností, že nebyly v roce 2010 valorizovány důchody. Deficit v roce 2011 byl do jisté míry způsoben reakcí občanů na tzv. malou důchodovou reformu. (Pojistněmatematická, 2012:22).

Tabulka 24 Vývoj salda důchodového pojištění od roku 1996

Rok	Příjmy¹ (v tis. Kč)	Výdaje² (v tis. Kč)	Saldo (v tis. Kč)
1996	129 762 654	123 386 564	6 376 090
1997	142 149 059	146 403 994	-4 254 935
1998	151 916 014	161 935 064	-10 019 050
1999	156 981 392	173 444 134	-16 462 742
2000	165 511 919	182 191 261	-16 679 342
2001	180 210 740	196 113 711	-15 902 971
2002	192 175 845	208 274 949	-16 099 104
2003	202 808 655	220 323 277	-17 514 622
2004	235 837 837	225 185 065	10 652 772
2005	250 105 246	241 160 897	8 944 349
2006	268 456 977	266 225 875	2 231 102
2007	295 940 460	282 599 084	13 341 376
2008	310 909 271	304 870 974	6 038 297
2009	300 832 995	331 594 683	-30 761 688
2010	308 516 712	337 798 656	-29 281 944
2011	319 549 223	359 098 199	-39 548 976

Pozn.: 1) Včetně pokut, penále a dobrovolného připojištění

2) Bez správních výdajů

MPSV převzalo údaje ze Státních závěrečných účtů (údaje se týkají civilního sektoru /kapitola 313/ bez ozbrojených složek) a z ČSSZ.

Zdroj: Pojistněmatematická (2012:22), dostupné z

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21] + údaje poskytnuté vedoucím pojistněmatematického oddělení odboru sociálního pojištění MPSV, panem Ing. Janem Škorpíkem.

Nyní se zaměřím na jednotlivé **ekonomické ukazatele**, které ovlivňují bilanci důchodového účtu.

Prvním ukazatelem je tempo růstu **hrubého domácího produktu** (dále jen HDP) resp. tempo růstu ekonomiky. HDP „*je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území.*“ (Hrubý, 7. 12. 2012¹⁵⁵). „*Závažné problémy se objevují v případě zpomalení resp. poklesu ekonomického růstu (...), který má dopad na oblast nezaměstnanosti, růst chudoby, životních nákladů (...) a (...) sociálních výdajů.*“ (Krebs et al., 2010:180). V následující tabulce 25 pro přehlednost znázorňuji vývoj tempa růstu HDP. K největšímu meziročnímu poklesu ekonomiky došlo v roce 2009, což bylo způsobeno poklesem poptávky po českém exportu v důsledku globální finanční krize. NERV v roce 2009 vypracovala Národní protikrizový plán vlády, který „*představuje ucelený soubor opatření*¹⁵⁶, *kterým vláda reaguje na dopady celosvětového hospodářského útlumu na českou ekonomiku (...).*“ (Národní, 2009: 3). Nicméně propadu ekonomiky se nepodařilo zabránit. Dalším významným indikátorem je **míra inflace** (vývoj tohoto ukazatele je rovněž znázorněn v tabulce 25), od které se odvíjí valorizace důchodů resp. výdaje na důchody. Třetím ukazatelem, který ovlivňuje saldo důchodového účtu je **míra nezaměstnanosti**, kdy její růst vede ke snížení počtu plátců pojistného na důchodové pojištění (pokles příjmů) a ke zvýšení počtu priznaných předčasných důchodů (nárůst výdajů). Je nezbytné propojit politiku zaměstnanosti s důchodovou politikou, ale i s rodinnou politikou. Koordinace uvedených politik by měla přispět ke „*zvýšení míry pracovní participace (...) matek s dětmi, starších osob (55 až 64 let) a mladých do 25 let.*“

¹⁵⁵ Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\).\[online\].\[cit. 2013-2-21\]](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp).[online].[cit. 2013-2-21]).

¹⁵⁶ Ještě před přijetím Národního protikrizového plánu byla s účinností od 1. 1. 2009 přijata opatření, která měla stimulovat ekonomický růst a která snížila příjem státního rozpočtu. Bylo sníženo pojistné na nemocenské pojištění pro zaměstnavatele z 3,3 % na 2,3 %. Pro zaměstnance byly zrušeny odvody na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (je odváděno pouze pojistné na důchodové pojištění 6,5 %). Pro OSVČ bylo sníženo pojistné na fakultativní nemocenské pojištění ze 4,4 % na 1,4 %, od 1. 1. 2011 došlo opět k nárůstu sazby na 2,3 %. (Viz tabulka 12). Mezi navrhovaná opatření NERV v rámci protikrizového plánu (měla stimulovat růst zaměstnanosti) patří například slevy pro zaměstnavatele na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (NERV odhadl celkový roční objem slevy a **negativní dopad na příjmy veřejných rozpočtů na 19 mld. Kč**) anebo možnost OSVČ odpočtu DPH při pořízení osobního automobilu (dle odhadu NERV činí roční **negativní dopad na příjmy veřejných rozpočtů 2,4 mld. Kč**). (Potůček, 2010:6, Národní, 2011:8,24,26,34). V důsledku zhoršení příjmů veřejných rozpočtů byly s účinností od 1. 1. 2010 v rámci tzv. úsporných balíčků slevy na sociálním pojištění zrušeny. (Viz zákon č. 362/2009 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 589/1992 Sb.).

(Kužel, 2012:4). Jedním z cílů Strategie Evropa 2020 je, aby celková zaměstnanost osob ve věku 20 – 64 let činila 75 %¹⁵⁷. (Evropa, 2010:5). Česká vláda v návaznosti na uvedený cíl stanovila v Národním programu reforem České republiky 2012, kromě jiného, cíle zvýšit do roku 2020 míru zaměstnanosti starších osob (55 - 64 let) na 55 % a míru zaměstnanosti žen (20 - 64 let) na 65 %¹⁵⁸. (Investice, 2012:40). Zvyšování zaměstnanosti osob v předdůchodovém věku je aktuální v souvislosti s prodlužováním věku odchodu a s tím související potřebou setrvat stále déle na trhu práce. Vzhledem k tomu, že bude narůstat potřeba specializované zdravotní a sociální péče pro seniory starší 80 let, tak v tomto segmentu veřejných služeb se nabízí prostor pro zaměstnatelnost kvalifikovaných pracovních sil.

Tabulka 25 Vývoj makroekonomických ukazatelů ovlivňujících saldo důchodového účtu

Rok	Míra růstu/poklesu HDP (%)	Míra inflace (%)	Míra nezaměstnanosti (%)
1996	4,0	8,8	4,7
1997	-0,7	8,5	5,9
1998	-0,8	10,7	8,2
1999	1,3	2,1	10,5
2000	4,2	3,9	10,6
2001	3,1	4,7	9,9
2002	2,1	1,8	9,0
2003	3,8	0,1	9,9
2004	4,7	2,8	9,9
2005	6,8	1,9	9,8
2006	7,0	2,5	8,8
2007	5,7	2,8	6,7
2008	3,1	6,3	5,6
2009	-4,5	1,0	7,7
2010	2,5	1,5	8,5
2011	1,9	1,9	7,9

Zdroj: Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR 1990-2011, <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/bullNo27.pdf>. [online]. [cit. 2012-9-26]

¹⁵⁷ Celková míra zaměstnanosti všech osob ve věku 20-64 v zemích EU 27 činila v roce 2011 68,6 % (míra zaměstnanosti žen v uvedeném věkovém intervalu činila 62,3%) (Eurostat, 5. 11. 2012, viz http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/main_tables. [online]. [online]. [cit.2013-2-23]. Celková míra zaměstnanosti osob ve věku 55-64 činila 47,4 %. (Ibid).

¹⁵⁸ Celková míra zaměstnanosti obyvatelstva ve věku 20 - 64 let činila v roce 2011 70,9 %. Míra zaměstnanosti žen činila 61,7 % a míra zaměstnanosti starších osob (55 –64 let) 47,6 %. (Ibid).

4.3.2 Vývoj výdajů na důchody a úrovně důchodu

Podíl výdajů na důchody ve vztahu k HDP osciloval v letech 1997 – 2008 kolem 8 %. Od roku 2009 se výdaje přiblížily 9 %. V roce 2011 činily 9,3 %¹⁵⁹. (Viz tabulka 26).

Tabulka 26 Vývoj výdajů na důchody ve vztahu k HDP a úrovně důchodu

Rok	Výdaje na důchody (% HDP)	Průměrný důchod (Kč)	Průměrná hrubá mzda (Kč)	Průměrná čistá mzda (Kč)	Podíl důchodu k hrubé mzdě	Podíl důchodu k čisté mzdě
1990	7,3	1 731	3 286	2 586	52,7%	66,9%
1991	7,4	2 176	3 792	2 952	57,4%	73,7%
1992	7,6	2 413	4 644	3 563	52,0%	67,7%
1993	7,3	2 734	5 817	4 551	47,0%	60,1%
1994	7,2	3 059	6 896	5 351	44,4%	57,2%
1995	7,3	3 578	8 172	6 318	43,8%	56,6%
1996	7,5	4 213	9 676	7 520	43,5%	56,0%
1997	8,0	4 840	10 696	8 308	45,3%	58,3%
1998	8,1	5 367	11 693	9 090	45,9%	59,0%
1999	8,3	5 724	12 655	9 842	45,2%	58,2%
2000	8,0	5 962	13 490	10 447	44,2%	57,1%
2001	8,0	6 352	14 640	11 324	43,4%	56,1%
2002	8,1	6 830	15 711	12 082	43,5%	56,5%
2003	8,2	7 071	16 769	12 807	42,2%	55,2%
2004	7,7	7 256	17 882	13 601	40,6%	53,3%
2005	7,7	7 728	18 809	14 252	41,1%	54,2%
2006	7,9	8 173	20 050	15 506	40,8%	52,7%
2007	7,7	8 736	21 527	16 509	40,6%	52,9%
2008	7,9	9 347	23 280	17 714	40,2%	52,8%
2009	8,8	10 027	24 091	18 665	41,6%	53,7%
2010	8,9	10 093	24 526	18 962	41,2%	53,2%
2011	9,3	10 543	25 093	19 246	42,0%	54,8%

Poznámky:

Průměrný důchod je měsíční průměr sólo vyplácených **starobních** důchodů v roce.

jako průměrná hrubá mzda je uveden všeobecný vyměřovací základ stanovený nařízením vlády.

Průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snižená o této mzdě odpovídající daň z příjmu a o pojistné zdravotního a sociálního pojištění. Částky mezd a důchodů jsou zvýšeny o státní vyrovnávací příspěvek v dobách, kdy náležel.

Zdroj: Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR 1990-2011,

<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/bullNo27.pdf>. [online]. [cit. 2012-9-26].

Základní (2010:16) http://www.mpsv.cz/files/clanky/11644/brozura_CZ_05.pdf. [online]. [cit. 2012-4-15].

¹⁵⁹ Pro porovnání s EU 27 viz subkapitola 4.2.7.2.1

Pojistněmatematická (2012:32), <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Z tabulky 26 je zřejmé, že hrubý náhradový poměr od roku 1990 poklesl o téměř 11 %. V roce 2011 činil 42 %. Čistý náhradový poměr je pochopitelně vyšší. Ve sledovaném období poklesl o 12 % na hodnotu 54,8 %. Nicméně náhradový poměr v roce 2011 vykazuje rostoucí tendenci oproti roku 2010, což je dáno rychlejším tempem růstu průměrného starobního důchodu (o 4,5 %) oproti růstu průměrné hrubé mzdy (o 2,3 %). Nesoulad mezi tempem růstu uvedených ukazatelů je dán skutečností, že důchody jsou valorizovány pouze o 1/3 růstu reálné mzdy a rovněž skutečností, že valorizace zohledňuje růst mezd v kalendářním roce, který o dva roky předchází roku valorizace a který zpravidla nekoresponduje s tempem růstu mezd, ve kterém je zjišťován náhradový poměr. (Pojistněmatematická, 2012:32). Samozřejmě, že **vývoj průměrné mzdy rovněž ovlivňuje důchodovou bilanci**, neboť s růstem průměrné mzdy rostou i příjmy (odváděné pojistné) důchodového účtu.

V České republice je platná **Úmluva MOP č. 102 o sociálním zabezpečení (minimální standardy)** ze dne 28. 6. 1952 (dále jen Úmluva č. 102¹⁶⁰) a **Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy** z roku 1964¹⁶¹ (dále jen Zákoník), které byly ratifikovány pro všechny druhy dávek z důchodového pojištění a ve kterých je kromě jiných dávek požadován poměr starobního důchodu k předchozí mzdě ve výši **40 %** (viz Příloha k části XI Úmluvy č. 102 a část XI Zákoníku) u typického příjemce dávky (pojištěnec s dobou pojištění 30 let, který má manželku v důchodovém věku, jeho předchozí příjem /rok před přiznáním důchodu/ dosahoval výše 125 % průměrné mzdy v národním hospodářství anebo výše mzdy kvalifikovaného dělníka /soustružníka anebo seřizovače/). Vzhledem k tomu, že starobní důchod není zdaňován resp. je daněn až po dosažení celkové roční výše 36 násobku minimální mzdy (tj. Kč 288 000), tak se počítá poměr ve vztahu k čisté mzdě. (Pojistněmatematická, 2012:51). **Úmluva MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách**¹⁶² z roku 1967 (dále jen Úmluva č. 128),

¹⁶⁰ Dokument dostupný z http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_116148.pdf. [online]. [cit. 2012-9-1].

¹⁶¹ Dokument dostupný z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1286/ezs.pdf> [online]. [cit. 2012-9-2].

¹⁶² Dokument dostupný z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1184/128.pdf> [online]. [cit. 2013-2-24].

kteřá je rovněž platná v ČR a kteřá byla ratifikována pro starobní důchody, stanovuje přísnější poměr starobního důchodu k čisté mzdě **45 %**. (Viz Příloha k části V Úmluvy č. 128).

Z tabulky 27 je patrné, že ČR v roce 2004 a 2008 neplnila přísnější Úmluvu č. 128 pro výši starobního důchodu, neboť poměr důchodu k čisté mzdě kvalifikovaného dělníka klesl pod 45 % (v roce 2004 činil 43,8 % a v roce 2008 44,7 %). Neplnění Úmluvy č. 128 v roce 2004 bylo zapříčiněno pomalejším růstem první redukční hranice pro stanovení výpočtového základu oproti růstu průměrné mzdy. (Pojistněmatematická, 2004:44). V roce 2008 bylo příčinou „zvýšení čistého příjmu u výše definovaného jedince v důsledku změn v daňové oblasti. Jde především o zvýšení slevy na dani u závislé manželky (...)“. (Pojistněmatematická, 2008:52). K plnění přísnější úmluvy v ostatních letech je nutno podotknout, že průměrná mzda kvalifikovaného dělníka je nižší než 125 % průměrné mzdy v národním hospodářství. Pokud by byl porovnáván náhradový poměr z 1,25 násobku průměrné mzdy, tak by ČR plnila přísnější Úmluvu č. 128 pouze do roku 1999. (Pojistněmatematická, 2012:51).

Tabulka 27 Plnění Úmluv MOP

Rok	Hrubá mzda kvalifikovaného dělníka (Kč)	Čistá mzda kvalifikovaného dělníka (Kč)	Starobní důchod (Kč)	% mzdy kvalifikovaného dělníka	
				% hrubé mzdy	% čisté mzdy
2004	17 862	13 826	6 060	33,9%	43,8%
2005	18 717	14 551	6 574	35,1%	45,2%
2006	19 507	15 103	6 971	35,7%	46,2%
2007	20 801	16 398	7 403	35,6%	45,1%
2008	23 002	17 824	7 959	34,6%	44,7%
2009	24 757	18 706	8 821	35,6%	47,2%
2010	22 995	17 900	8 583	37,3%	47,9%
2011	24 146	18 699	8 955	37,1%	47,9%

Zdroj: Pojistněmatematická (2004:44), dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/1357/zprava_2004.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28], Pojistněmatematická (2008:52), dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28], Pojistněmatematická (2012:51), dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

4.3.3 Intragenerační (příjmová) solidarita v I. důchodovém pilíři

První důchodový pilíř se vyznačuje vedle mezigenerační solidarity i solidaritou příjmovou, resp. vysokou příjmovou redistribucí (vysokopříjmoví přestože odvádějí do penzijního systému vyšší pojistné získávají ve vztahu k předchozím výdělkům nižší důchod oproti nízkopříjmovým osobám). Princip ekvivalence u vysokopříjmových občanů je uplatněn v omezeném rozsahu v důsledku existence redukčních hranic (viz tabulky 28 a 29), kterými je omezen „zápočet vyšších příjmů.“ (Návrh, 2003:2). V rámci tzv. malé důchodové reformy¹⁶³ byly s účinností od 30. 9. 2011 zavedeny tři redukční hranice (od roku 2015 dvě redukční hranice), které jsou stanoveny jako určité procento průměrné mzdy. Rovněž bylo změněno procentuální započtení osobního vyměřovacího základu pro výpočet důchodu. (Viz tabulka 29).

Tabulka 28 Vývoj redukčních hranic do a po účinnosti tzv. malé důchodové reformy (Kč)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1. RH	6 100	6 300	6 600	7 100	7 400	7 500	8 400
2. RH	13 000	14 200	15 300	16 800	17 900	19 200	20 500

	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2011**
1. RH	9 100	9 600	10 000	10 500	10 500	11 000	10 886
2. RH	21 800	23 300	24 800	27 000	27 000	28 200	28 699
3. RH	-	-	-	-	-	-	98 960

Poznámka: RH – redukční hranice, * RH před 30. 9. ** RH po 29.9. (tzv. malá důchodová reforma)

Zdroj: Pojistněmatematická (2004:34), dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/1357/zprava_2004.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28], Pojistněmatematická (2008:41), dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf. [online]. [cit. 2012-9-28]. Pojistněmatematická (2012:46), dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

¹⁶³ Viz subkapitola 4.2.7

Tabulka 29 Redukce osobního vyměřovacího základu a redukční hranice

	2011*	2011**	2012	2013	2014	2015
Započteno do 1. RH	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Započteno nad 1. RH do 2. RH	30%	29%	28%	27%	26%	26%
Započteno nad 2. RH do 3. RH	10%	13%	16%	19%	22%	0%
Započteno nad 3. RH	10%	40%	8%	6%	3%	0%
1. RH v % průměrné mzdy	-	44%	44%	44%	44%	44%
2. RH v % průměrné mzdy	-	116%	116%	116%	116%	400%
3. RH v % průměrné mzdy	-	400%	400%	400%	400%	-

Poznámka: RH – redukční hranice, * RH před 30. 9. ** RH po 29.9. (tzv. malá důchodová reforma)
Průměrná mzda – součin všeobecného vyměřovacího základu a přepočítacího koeficientu za rok o dva roky předcházející

Zdroj: Pojistněmatematická (2012:36), dostupné z

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Nedostatečná ekvivalence je zcela zřejmá v tom, že občan s příjmem ve výši 70 % průměrné mzdy měl přiznán důchod, který činil 57 % předchozího průměrného příjmu, zatímco občan s příjmem 3 krát převyšujícím průměrnou mzdu měl přiznán důchod pouze ve výši 19,6 % jeho předchozího příjmu. Změna ve výpočtu důchodů po malé důchodové reformě vede k tomu, že poměr důchodu přiznaného po 29. 9. 2011 ke mzdě v intervalu 1,5 – 3 násobku průměrné mzdy se mírně zvýšil z intervalu 33,2 % - 19,6 % na interval 33,4 % - 20,6 %. (Viz tabulka 30). Naopak klesl poměr důchodu k předchozí mzdě v intervalu 0,5 – 1,5 násobku průměrné mzdy (osoby s těmito příjmy ponесou náklady ekvivalence). (Viz tabulka 30 + graf 16).

Tabulka 30 Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (%)

Násobek průměrné mzdy ¹	Starobní důchod přiznaný v roce					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
0,7	59,7	55,6	53,6	55,4	55,7	55,2
1	47,2	44,3	42,9	44,2	44,4	44,0
1,5	34,6	32,1	31,2	32,2	32,3	32,0
2	27,4	25,6	24,9	25,6	25,7	25,5
2,5	23,2	21,7	21,1	21,7	21,8	21,6
3	20,3	19,1	18,6	19,1	19,1	19,0

	2008	2009	2010	2011*	2011**
0,7	54,2	57,0	56,3	57,0	56,5
1	43,3	45,3	44,8	45,3	44,8

1,5	31,4	33,2	32,7	33,2	33,4
2	25,1	26,4	26,0	26,4	27,0
2,5	21,3	22,3	22,0	22,3	23,1
3	18,7	19,6	19,3	19,6	20,6

Poznámka: 1) průměrná mzda – všeobecný vyměřovací základ dle zákona č. 155/1995 Sb.

* před 30. 9. ** po 29.9. (tzv. malá důchodová reforma)

Zdroj: Pojistněmatematická (2012:37), dostupné z

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>. [online]. [cit. 2013-1-21].

Graf 16 Relativní změna náhradového poměru oproti stavu před tzv. malou důchodovou reformou u jedinců s dobou pojištění 40 let

Zdroj: Český důchodový systém v kontextu EU <http://www.mpsv.cz/cs/11968>. [online]. [cit. 2012-10-3]

„Cílem (...) změny je zvýšení náhradového poměru pro jedince s příjmem na úrovni Kč 84 000 (odpovídá situaci posuzované Ústavním soudem) na 25 %. Předpokladem je nárůst náhradového poměru o 2,6 % a snížení maximálního vyměřovacího základu, což představuje nárůst náhradového poměru o další 3,4 %. Náhradový poměr pro jedince s příjmy vyššími než maximální vyměřovací základ je počítán vůči tomuto základu, neboť z příjmů nad tuto částku není odváděno pojistné (...) Náhradový poměr v prvním decilu, který je reprezentován 10 % jedinců s nejnižšími příjmy, zůstane téměř stejný (...) pro jedince s příjmy do první redukční hranice (44 % průměrné mzdy). U jedinců s příjmy mezi (...) první redukční hranicí a (...) druhou redukční hranicí (...) dojde k poklesu náhradového poměru (...) v rozmezí do 6 %. Naproti tomu náhradový poměr v posledním decilu, který je reprezentován jedinci s příjmy vyššími než Kč 36 000, vzroste v průměru z (...) 29 % na 33 %.“ (Český, 2012:13).

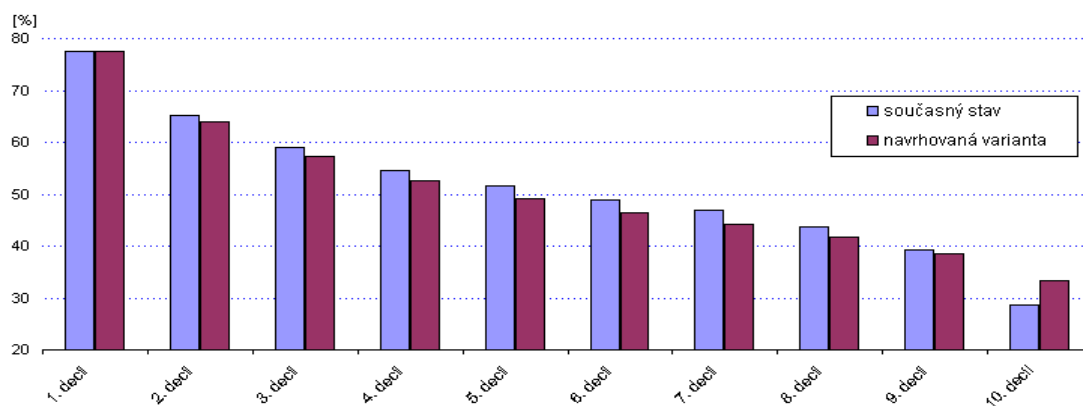
Z následující tabulky 31 a grafu 17 vyplývá, že nový náhradový poměr zůstává zachován u nízkopříjmových osob v prvním decilu. V desátém decilu dochází k posílení principu ekvivalence, neboť dochází k nárůstu náhradového poměru o 17 %. K nárůstu však dochází **na úkor poklesu (až o 6 %) náhradového poměru ve druhém až devátém decilu, kdy dochází naopak k oslabení principu ekvivalence**, což odporuje duchu nálezů Ústavního soudu¹⁶⁴.

Tabulka 31 Poměr nového náhradového poměru po tzv. malé důchodové reformě vůči původnímu

Decil	Náhradový poměr	Poměr nového vůči původnímu náhradovému poměru
1. decil	77%	100%
2. decil	64%	98%
3. decil	57%	97%
4. decil	52%	96%
5. decil	49%	95%
6. decil	46%	95%
7. decil	44%	94%
8. decil	42%	95%
9. decil	39%	98%
10. decil	33%	117%

Zdroj: Český důchodový systém v kontextu EU <http://www.mpsv.cz/cs/11968>. [online]. [cit. 2012-10-3]

Graf 17 Náhradový poměr pro jednotlivé příjmové decily (reprezentují deset početně stejně velkých skupin v závislosti na příjmu)

Poznámky: současný stav – stav před realizací tzv. malé důchodové reformy, navrhovaná varianta – stav po realizaci tzv. malé důchodové reformy.

¹⁶⁴ Viz subkapitola 4.2.7

Zdroj: Český důchodový systém v kontextu EU <http://www.mpsv.cz/cs/11968>. [online]. [cit. 2012-10-3]

4.3.4 Postavení OSVČ v důchodovém systému¹⁶⁵

OSVČ mohou podle zákona č. 589/1992 Sb. volit relativně nízký minimální vyměřovací základ, jakožto rozdíl mezi dosaženými příjmy a výdaji, pro odvod pojistného na důchodové pojištění.¹⁶⁶

Tabulka 32 Vývoj poměru mezi průměrným vyměřovacím základem OSVČ a zaměstnanců¹⁶⁷

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Poplatník pojistného	Průměrný vyměřovací základ (Kč)						
zaměstnanec	5 983	7 409	8 698	9 672	10 944	11 805	12 625
OSVČ	2 977	3 350	3 551	3 426	3 067	3 461	3 557
OSVČ/zaměstnanec	49,8%	45,2%	40,8%	35,4%	28,0%	29,3%	28,2%

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Poplatník pojistného	Průměrný vyměřovací základ (Kč)						
zaměstnanec	13 472	14 385	15 334	16 300	17 081	18 013	19 274
OSVČ	3 735	4 052	4 300	5 028	5 914	6 580	7 149
OSVČ/zaměstnanec	27,7%	28,2%	28,0%	30,8%	34,6%	36,5%	37,1%

Rok	2008	2009	2010	2011
Poplatník pojistného	Průměrný vyměřovací základ (Kč)			
zaměstnanec	20 062	19 063	20 367	20 755
OSVČ	7 777	10 004	8 515	8 834
OSVČ/zaměstnanec	38,8%	52,5%	41,8%	42,6%

Pozn.: Dle e-mailového sdělení MPSV se údaje o průměrném vyměřovacím základu již nepublikují, jedná se ukazatel, který je pouze orientační. Pro jeho výpočet se užívá vybrané pojistné na důchodové pojištění, pojistná sazba a počet pojištěnců. Metodika pro stanovení počtu pojištěnců se v roce 2008 změnila. Od roku 2009 se sleduje počet pojištěnců a počet pojistných vztahů - od té doby byl ukazatel pouze jeden (jeho hodnota byla mezi počtem pojištěnců a počtem pojistných vztahů).

Zdroj: MPSV a vlastní výpočet poměrného ukazatele

Z tabulky 32 je evidentní, že poměr mezi průměrným vyměřovacím základem OSVČ a zaměstnanců činil v roce 2011 pouze 42,6 % a oproti roku 1994 klesl

¹⁶⁵ Zpracováno na základě závěrečné práce ke kurzu Metody analýzy a tvorby politik II. (Belčev, 2013:4-5).

¹⁶⁶ Viz subkapitola 4.2.2.1

¹⁶⁷ Údaje o vývoji průměrného vyměřovacího základu OSVČ a zaměstnanců mně dne 5. 10. 2012 poskytl MPSV (odbor sociálního pojištění) prostřednictvím elektronické pošty.

o 7,2 %. Uvedený problém sociální nespravedlnosti by se měl řešit¹⁶⁸, aby nedocházelo k dalšímu prohlubování stávající nerovnosti mezi zaměstnanci a OSVČ a aby *nebyla narušována sociální soudržnost a sociální smír*¹⁶⁹. Skutečnost, že OSVČ ve srovnání se zaměstnanci odvádějí méně na důchodovém pojištění, negativně ovlivňuje příjmovou stránku důchodového účtu. Podle odhadu MPSV využívá minimální vyměřovací základ 50 – 60 % OSVČ¹⁷⁰, „(...) *takže se po odchodu do důchodu stávají - díky stávajícímu regresivnímu způsobu výpočtu jeho výše (...) černými pasažéry*¹⁷¹ systému.“ (Potůček, 2010:6). Shora uvedený negativní příjmový dopad vede k většímu schodku důchodového účtu.

4.3.5 Postavení rodin s dětmi v důchodovém systému¹⁷²

Důchodový systém je nedostatečně propojen s rodinnou politikou a chybí v něm zvýhodnění osob, které pečují o děti oproti bezdětným¹⁷³ plátcům sociálního, kteří nenesou tzv. „*náklady ušlých příležitostí z důvodu péče o děti*“, související zejména se ztrátou výdělku, omezením kariéry a s náklady na výchovu a výživu dětí. Bezdětní pojištěnci podle zákona č. 155/1995 Sb. „*vzhledem k delší době zaměstnání a vyšším výdělkům nakonec pobírají i vyšší důchody, které jsou posléze hrazeny z příspěvků těch zaměstnaných*¹⁷⁴ dětí, do kterých svůj čas, zdroje a energii investovali jejich rodiče.“ (Potůček, 2011b:2). Důsledkem uvedené nespravedlnosti je, že osoby pečující o nezaopatřené děti nesou větší společenskou zátěž oproti bezdětným pojištěncům a při dosažení důchodového věku jim jsou přiznávány nižší důchody. Zásluha rodičů na výchově nové generace, z jejichž příspěvků budou vypláceny budoucí důchody, „*musí být v důchodovém systému významně*

¹⁶⁸ Řešení problému sociální nespravedlnosti v důchodovém systému je jedním z kritérií komparace důchodové reformy, která je realizována koaliční vládou premiéra Petra Nečase s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD. (Viz kapitola 5).

¹⁶⁹ Viz pojetí sociální spravedlnosti v Sociální doktríně ČR. Dostupné z <http://www.socioklub.cz/doktrina.php>. [online]. [cit. 2012-5-14].

¹⁷⁰ Dle e-mailového sdělení MPSV (odbor sociálního pojištění) nelze tento údaj přesně zjistit, neboť se nesleduje.

¹⁷¹ Je nutno si však uvědomit, že OSVČ neporušují platné právní předpisy, nýbrž využívají jejich nedokonalosti (v zákoně je stanoven nízký minimální vyměřovací základ, který nevede jenom k nízkým odvodům pojistného OSVČ, ale i k nízkým přiznávaným důchodům vypočteným z minimálních vyměřovacích základů /výdělků/). Rovněž nelze zapomínat na problém nerovného postavení OSVČ oproti zaměstnancům na trhu práce, jehož řešení si zcela určitě zaslouží pozornost, nikoliv však na úkor salda důchodového účtu. (Viz kapitola 1).

¹⁷² Zpracováno na základě závěrečné práce ke kurzu Metody analýzy a tvorby politik II. (Belčev, 2013:5-6).

¹⁷³ Nutno podotknout, že existuje i nedobrovolná bezdětnost a že i (dobrovolně i nedobrovolně) bezdětné osoby mohou být velmi přínosné pro společnost. (Viz kapitola 1).

¹⁷⁴ Není ale zaručeno, že děti rodičů převážnou část svého ekonomicky aktivního věku pracovaly nebo budou pracovat (na území ČR) a odváděly (budou odvádět) zákonné pojistné. (Duškov, 2011:114).

zohledněna¹⁷⁵.“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:2).

4.3.6 Sociální dopady financování transformačních nákladů důchodové reformy¹⁷⁶

Z důvodu přesměrování pojistného na důchodové pojištění z I. pilíře do II. pilíře vznikají tzv. *transformační náklady* (výpadek příjmů v I. pilíři), které jsou kryty zvýšením snížené sazby DPH z 10 % na 14 % v roce 2012¹⁷⁷, dalším zvýšením snížené sazby DPH ze 14 % na 15 % a zvýšením základní sazby z 20 % na 21 % v přechodném období 2013 - 2015 a od roku 2016 sjednocením obou sazeb DPH na 17,5 %¹⁷⁸. Zvýšení DPH se dotklo všech občanů, a tedy i seniorů, kteří tak nespravedlivě participují na financování transformačních nákladů. „*Penzistům významně komplikuje život růst nákladů na bydlení, vysoké ceny energií, služeb, zdravotní péče a dalších životních potřeb (...)*.“ (Potůček, 2010:8). Index spotřebitelských cen (životních nákladů) všech domácností za měsíce 1-11/2012 vzrostl v průměru o 3,4 % oproti stejnému období roku 2011¹⁷⁹. Životní náklady domácností důchodců vzrostly ve stejném období o 4,7 %¹⁸⁰. Zdražování od měsíce ledna 2012 se nijak nepromítlo do valorizace důchodů od 1. 1. 2012. „*Valorizace reaguje na předchozí vývoj. Aby v této valorizaci byla zohledněna tato úprava musela by vláda rozhodnout o zvýšení důchodů nad úroveň danou valorizačním pravidlem.*“ (Fassmann - Ungerman, 2011:3). Navíc od 1. 1. 2013 jsou po dobu tří let, z důvodu vládních úspor, zvyšovány důchody pouze o 1/3 růstu cen¹⁸¹ (nikoliv už o celou míru inflace) a stejně jako doposud o 1/3 růstu reálných mezd. (Klaus,

---

¹⁷⁵ Konkrétní návrhy řešení uvedeného problému viz kapitola 5.

¹⁷⁶ Zpracováno na základě závěrečné práce ke kurzu Metody analýzy a tvorby politik II. (Belčev, 2013:6).

¹⁷⁷ Viz zákon č. 375/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

¹⁷⁸ Viz zákon č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů

¹⁷⁹ Viz statistické údaje Českého statistického úřadu o vývoji Indexu spotřebitelských cen v jednotlivých měsících roku 2011 a 2012 (domácnosti celkem). Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F279/\\$File/7101121105.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F279/$File/7101121105.pdf). [online]. [cit. 2013-1-4].

¹⁸⁰ Viz statistické údaje Českého statistického úřadu o vývoji Indexu spotřebitelských cen v jednotlivých měsících roku 2011 a 2012 (domácnosti důchodců). Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F274/\\$File/7101121106.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F274/$File/7101121106.pdf). [online]. [cit. 2013-1-4].

¹⁸¹ Považuji za velmi nešťastné, že Nečasova vláda přispívá k dalšímu reálnému snížení příjmů nejslabší skupiny obyvatel (důchodců), která se v podstatě nemůže bránit. Jestliže jsem před tím uvedl, že valorizace, která byla do 31. 12. 2012 odvozená kromě jiného od 100 % inflace, a přesto reálně nekryla vyšší životní náklady důchodců, tak ještě menší valorizace od 1. 1. 2013 je v podstatě jakýsi „milodar“ pro skupinu obyvatel, která celý produktivní život pracovala a odváděla společností hodnoty.

12. 9. 2012¹⁸², ustanovení § 67 odst. 6 novelizovaného zákona č. 155/1995 Sb.). Podle analýzy ČMKOS dojde (za podmínky dvou sazeb DPH 21 % a 15 %) do roku 2014 (oproti roku 2011) „*k poklesu reálných důchodů o 7 %*.“ (Fassmann, 2012:5). Uvedený problém může vést k „*ohrožení životního standardu*“ sociálně slabých skupin obyvatel, a tedy i důchodců. (Potůček et al., 2011:7). Také může mít negativní dopad na výdajovou stránku veřejných rozpočtů, neboť pravděpodobně dojde k nárůstu sociálních výdajů např. na dávky pomoci v hmotné nouzi.

4.3.7 Míra úspor domácností

Podle Přílohy č. 4¹⁸³ k Závěrečné zprávě PES nedosahují české domácnosti takového objemu úspor, „*aby mohly fungovat jako významný pilíř zabezpečení na penzi*.“ (Závěrečná, Příloha č. 4, 2010:1). Porovnáme-li vývoj míry hrubých úspor domácností¹⁸⁴ v ČR s průměrem v zemích EU 27 (viz tabulka 33), tak v ČR míra úspor ve sledovaném období nedosáhla hodnot evropského průměru. V roce 2011 bylo dosaženo hodnoty 9,6 % oproti průměru zemí EU 27 11 %¹⁸⁵.

Tabulka 33 Vývoj míry hrubých úspor domácností (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ČR	9,95	11,00	10,21	10,12	9,05	7,86	9,52
EU 27	11,95	11,23	12,16	12,16	11,95	11,58	11,14
ČR - EU 27	-2,00	-0,23	-1,95	-2,04	-2,90	-3,72	-1,62

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ČR	10,62	10,25	9,37	11,22	11,27	9,58
EU 27	10,94	10,82	11,12	13,20	11,62	11,02
ČR - EU 27	-0,32	-0,57	-1,75	-1,98	-0,35	-1,44

Zdroj: Eurostat, dostupné z

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec240&plugin=1>. [online]. [cit. 2013-2-25]

¹⁸²Článek dostupný z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/195713-klaus-podepsal-novelu-kttera-zpomaluje-rust-penzi/>. [online]. [cit. 2012-10-20].

¹⁸³ Příloha č. 4 Úspory obyvatelstva v ČR a v Evropě je dostupná z

http://www.mpsv.cz/files/clanky/8901/Priloha_4.pdf [online]. [cit. 2012-1-31].

¹⁸⁴ Míra hrubých úspor domácností - „*hrubé úspory (...) dělené hrubým disponibilním důchodem (...) očištěným o změny čistého podílu domácností na rezervách penzijních fondů (...). Hrubé úspory jsou ta část hrubého disponibilního důchodu, která není vynaložena jako výdaj na konečnou spotřebu (...)*.“ (Eurostat, 22. 2. 2013, dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec240&plugin=1> [online]. [cit. 2013-2-25].)

¹⁸⁵ Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v Německu (16,5 %) a ve Francii (15,8 %). (Ibid).

4.4 Instituce a aktéři českého důchodového systému (národní aspekt)

V subkapitole 4.2 jsem se zabýval analýzou formálních institucí (**právní rámec, politické instituce**), které ovlivnily vývoj důchodového systému po roce 1989. V rámci analýzy jsem uvedl i další instituce a aktéry, jejichž úlohu v této subkapitole shrnuji.

Návrhy právních předpisů resp. návrhy jejich novel připravovaly věcně příslušné orgány státní správy. Nejvýznamnější institucí je **MPSV**, které kromě návrhů právním norem zpracovalo i různé koncepce důchodové reformy (v závislosti na vládnoucí garnituře) včetně nyní realizovaného dobrovolného důchodového spoření (II. pilíř). MPSV mělo svého zástupce v obou tzv. Bezděkových komisích. Další institucí je **MF**, v jehož gesci je problematika penzijního připojištění se státním příspěvkem resp. nyní realizované doplňkové penzijní spoření. MF je klíčovou institucí v daňové oblasti (např. stále více aktuální problematika DPH, daň z příjmů, daňové úlevy apod.). Z dílny MF pochází i návrh již platného zákona **č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách**, kterým s účinností od 1. 1. 2015 dojde k *zásadní změně v institucionálním uspořádání výběru pojistného na důchodové pojištění*, který nyní zajišťuje **ČSSZ**. Výběr pojistného a jeho vymáhání již nebude provádět ČSSZ, nýbrž tato činnost bude centralizována do **JIM**, kam budou soustředěny platby nejenom pojistného na sociální pojištění, ale i na zdravotní pojištění a výběr daní. „*Cílů reformy bude dosaženo prostřednictvím sloučení veškerých funkcí správy daní a pojistného z (...) institucí do jedné soustavy orgánů, která bude zajišťovat kontakt se všemi plátcí a poplatníky, vyměřovat a inkasovat především platby do státního rozpočtu (...).*“ (Koncepce, 2010:14). V tabulce 34 znázorňuji jaké jsou stanoveny MF cíle přechodu na JIM a předpokládané výhody pro stát a pro poplatníka.

Tabulka 34 Cíle a předpokládané výhody zavedení JIM

Cíl	Na straně státu	Na straně poplatníků
Zlepšení účelnosti	Usnadnění správy a především vymáhání stejného objemu daní a poplatků	Menší pracnost a složitost vykazování na straně poplatníků
Zlepšení výběru daní a poplatků	Zkvalitnění a vyšší specializace vymáhání, lepší provázanost, vzájemná kontrola údajů apod.	Větší ochota plátců plnit své závazky při jednodušším systému a klientském přístupu, menší pravděpodobnost chyb, zapomínání apod.
Snížení nákladů	Snížení nákladů na výběr a vymáhání, i na správu množství účtů, duplicitních informací, chybných plateb apod.	Především snížení nákladů na komunikaci a platby několika orgánům

Zdroj: Koncepce (2010:7), dostupné z http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/dc_jim_zprava_mf_55858.html. [online]. [cit. 2013-2-26].

Opoziční ČSSD „(...) odmítá pokus o likvidaci sociálního a zdravotní pojištění a jejich náhradu daní. V případě sociálního pojištění jde nejenom o výběr nějakých peněz pro veřejné rozpočty, ale také o tvorbu nároků na důchod. Vzniká pak opodstatněné podezření, že JIM je prvním krokem k nahrazení sociálního pojištění chudinskými dávkami (...).“ (Mládek et al., 2011:27). Osobně se obávám toho, jak bude probíhat vymáhání nevybraného pojistného. ČSSZ je velmi stabilní zavedenou institucí. V roce 2011 byla úspěšnost výběru pojistného na sociální pojištění (po odečtení nedobytných pohledávek) 99,8 %. (Výroční, 2012:3). Zásadní problém spatřuji v tom, že když plátce (OSVČ) zaplatí celkovou částku (na sociální pojištění, zdravotní pojištění a daně) v menší výši než bude předepsáno, jak bude určováno, kolik procent z menší zaplacené částky bude použito k uspokojení nedoplatku pojistného na sociálním pojištění, na zdravotním pojištění a k uspokojení daňového nedoplatku? Jak bude určováno, zda bude mít přednost např. pojistné na zdravotní pojištění před pojistným na sociální pojištění resp. před úhradou daní? Navíc jednotlivé instituce (správy sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovny a finanční úřady) mají již své zavedené funkční informační systémy a bude velmi obtížné zharmonizovat všechny tři zcela odlišné systémy do jednoho zastřešujícího efektivního a zcela funkčního informačního systému.

Nejvýznamnějším sociálním partnerem zastupujícím odbory v rámci tripartity je ČMKOS¹⁸⁶. Pozice odborů byla nejsilnější za sociálně demokratických vlád (1998 - 2006), kdy přímo v programovém prohlášení vlády (1998-2002) byl deklarován závazek posílení významu tripartitního jednání. Odbory nebyly zastoupeny v první Bezděkově komisi ani nejsou zastoupeny v NERV. Ve druhé Bezděkově komisi byl sice člen legislativní rady ČMKOS, Vít Samek, který však v PES vystupoval za svou osobu. Nízká úroveň sociálního dialogu, za liberálních a konzervativních vlád v letech 1992 – 1998 a od roku 2006 dosud, spočívá zejména ve zhoršení vztahů vlády s odbory a v nedostatku tripartitních jednání¹⁸⁷. ČMKOS se nepodařilo prosadit jejich koncept důchodové reformy.

Zástupci **zaměstnavatelů** jsou třetím partnerem sociálního dialogu. Nemají vlastní koncepci důchodové reformy. Hodnotí důchodovou reformu s aspektem na to, aby soukromému sektoru přinesla co nejmenší náklady. SPD konkrétně upozorňuje na rizika spojená s růstem DPH, v důsledku vyvedení 3 % odvodu pojistného na důchodové pojištění z I. do II. pilíře, spočívající v negativním dopadu na mzdové požadavky a v omezení některých prorůstových opatření. (Stanovisko, 15. 9. 2011¹⁸⁸).

Finanční instituce a penzijní fondy mají silné zastoupení v poradních orgánech vlády (PES a v NERV), jejichž Závěrečné zprávy byly podkladem pro rozhodnutí vlády o důchodové reformě a které v podstatě určily další směřování důchodového systému resp. podobu jeho reformy. Zavedení druhého FF DC pilíře podporují neoliberální ekonomové¹⁸⁹ a bankéři, kteří působí ve výzkumných týmech bank a investičních společností. Tito neoliberálové kritizují principy průběžného financování s tím, že za výhody kapitálového financování považují tvorbu a růst kapitálu, omezení morálního hazardu a posílení osobní odpovědnosti. (Mácha, 2002:105). Bankéři, investiční poradci, finanční poradci a zástupci penzijních fondů mají zájem na posilování pozice finančních institucí resp. penzijních společností

---

¹⁸⁶ Viz subkapitola 4.2.7.3

¹⁸⁷ Viz subkapitola 4.2

¹⁸⁸ Dostupné z http://www.ospzv-aso.cz/addons/RHSD93/ZAZNAMRHSD93/Stanovisko_Svazu_prumyslu_a_dopravy_CR_k_navrhu_Statniho_rozpocetu_na_rok_2012.pdf. [online]. [cit. 2013-2-27].

¹⁸⁹ Ve druhé polovině 90. let minulého století to byli například Schneider (1996) a Kreidl (1998).

(zavedení II. pilíře) a z toho vyplývající zájem na maximalizaci zisku. Samozřejmě nelze opomenout úlohu penzijních fondů v souvislosti se zavedením penzijního připojištění se státním příspěvkem¹⁹⁰.

4.5 Mezinárodní instituce a jejich koncepty důchodové reformy

Problematikou analýzy důchodových schémat se zabývají tyto mezinárodní instituce: Mezinárodní organizace práce (ILO), Světová banka (WB), Mezinárodní měnový fond (IMF), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Evropská unie (EU). Svou pozornost nejprve stručně zaměřuji na kritéria fungování, cíle, nástroje a kompetence příslušných institucí. Posléze se v jednotlivých subkapitolách podrobněji zabývám jednotlivými institucemi z hlediska jejich představ o důchodové reformě.

ILO má výrazně odlišný pohled „ (...) v oblasti Welfare State než WB a IMF (...).“ (Rudolfová, 2009:105). „Postoje a doporučení (...) jsou založené na mezinárodních konvencích, odsouhlasených zástupci členských států, zaměstnanců i zaměstnavatelů (...), konečný přístup více podléhá diplomatickému vyjednávání, než je tomu v případě jiných mezinárodních organizací (...) Dle ILO stát musí prostřednictvím systémů sociálního zabezpečení zajistit minimální příjem pro dnešní a budoucí důchodce (...) ILO je přesvědčena, že PAYG DB pilíř je možné reformovat. I ILO se ovšem (...) stala flexibilnější a začala prosazovat vícezdrojový důchodový systém.“ (Analýza,2001:6). „Cílem důchodových reforem má být zajištění plného krytí celé populace s dobrou správou, důchodový systém musí předcházet vzniku chudoby ve stáří a (...) musí poskytovat dávky indexované.“ (Gillion, 1997, cit. dle Analýza,2001:8). Podle ILO je nástrojem pro naplnění cíle „zvýšení (...) věku odchodu do důchodu, zvýšení míry zaměstnanosti žen a snížení míry nezaměstnanosti. Na straně druhé se asi nelze vyhnout zvýšení příspěvků (...).“ (Analýza, 2001:9).

Výchozím postojem **WB** a **IMF** „(...) je přesvědčení, že důchodové systémy pomohou rozvíjet kapitálové trhy a (...) pozitivně či negativně ovlivňovat celkovou ekonomickou situaci v jednotlivých zemích (...) Hlavním kritériem je nákladová efektivnost – dobře fungující důchodový systém v daných sociálních, ekonomických

---

¹⁹⁰ Viz subkapitola 4.2.2.3

a politických podmínkách (...).“ (Ibid:7).

WB „se stala jedním z (...) aktérů v probíhajících sociálních reformách. Její role nebyla pouze pasivní či poradenská, v průběhu devadesátých let se stala v podstatě samostatným aktérem, který se podílí nejen na tvorbě politiky, ale i na určování prioritních politických témat (agenda setting). Narůstající počet zemí, které začaly reformovat své penzijní systémy směrem k tzv. třípilířovému modelu a růst zájmu o tuto oblast sociální politiky lze (...) považovat za výsledek úsilí WB na tomto poli. Přestože existuje jistý konsensus ohledně podoby penzijní reformy mezi IMF a WB, oba aktéři používají naprosto odlišné nástroje pro fázi implementace politiky. Zatímco IMF spíše monitoruje procesy tvorby a implementace politik, WB aktivně participuje¹⁹¹ uvnitř jednotlivých zemí prostřednictvím svých expertů (...).“ (Deacon, 1997, cit. dle Rudolfová, 2009:101). V první polovině 90. let 20. st. je podle WB hlavním cílem důchodového systému naplnění funkce úspor, redistribuce a pojištění. (Averting, 1994:13). WB „je přesvědčená, že důchodový systém musí naplňovat všechny tři uvedené funkce, ale úloha vlády při jejich naplňování se může výrazně lišit. Proto WB propaguje vícepilířový důchodový systém, kde se od sebe oddělí funkce úspor od funkce redistribuční (...) Postupem času však došlo k určitému přehodnocení postoje WB k důchodovým reformám (...) Ve svých novějších¹⁹² doporučeních navrhuje reformy, které vycházejí z existujících důchodových systémů (...) Reformní strategie se liší podle stupně rozvinutosti jednotlivých zemí (...) WB na rozdíl od ILO¹⁹³ nedoporučuje žádnou výši náhrady příjmů, protože ta závisí na růstu ekonomiky a fungování finančních trhů. Doporučuje pouze, aby součástí systému byla záchranná síť, která by zajišťovala důchod na úrovni 20 - 30% celoživotních výdělků. (To však může být v mnoha zemích pod hranicí životního minima či minimální mzdy).“ (Analýza, 2001:10).

„Pozice **IMF** ve vztahu k doporučovanému důchodovému modelu není tak silná jako pozice WB. IMF se především soustřeďuje na problémy fiskální a monetární (...).“ (Ibid:12). Nicméně IMF se v druhé polovině 90. let 20. st. začíná zaměřovat na strategie sociální politiky v transformujících se ekonomikách, které by měly motivovat k úsporám, k participaci na trhu práce a měly by posílit princip ekvivalence mezi odvedenými příspěvky do sociálního systému a vyplácenými

---

¹⁹¹ Viz subkapitola 4.5.4

¹⁹² Viz subkapitola 4.5.2

¹⁹³ Viz subkapitola 4.3.2

dávkami. „V souvislosti s penzijní reformou IMF prosazoval finančně stabilní schémata v dlouhodobém horizontu se zvýšenou úlohou soukromých úspor¹⁹⁴.“ (Deacon, 1997, cit. dle Rudolfová, 2009:100).

OECD „funguje především jako výzkumná instituce s cílem podporovat ekonomický růst, zaměstnanost, prosperitu a světový obchod. Jejím cílem je analyzovat ekonomický růst a formulovat politická doporučení (...) *OECD* naznačuje nejdůležitější trendy, načrtává principy, z nichž musí důchodové reformy vycházet, a diskutuje balík možných reformních záměrů, kroků, které lze doporučit (...) Místo soustředění se na jeden vybraný model a metody jeho implementace, *OECD* nabízí svým členům prostor pro plánování a koordinaci reformních opatření, snaží se povzbuzovat své členské země k dialogu a výměně dobrých a špatných zkušeností. Navíc většina členských zemí *OECD* má historicky rozvinuté a zakořeněné důchodové systémy (i když i tyto systémy mají své problémy) (...), což *OECD* téměř znemožňuje vyjádřit preference pro jeden model.“ (Analýza, 2001:6). *OECD* v 90. letech minulého století nedoporučuje radikální reformy rozvinutých penzijních systémů ve vyspělých průmyslových zemích, nýbrž jejich postupné a pomalé změny s ohledem na výchozí podmínky dané země. Dle *OECD* lze fundamentální změnu aplikovat pouze u málo rozvinutých důchodových systémů. *OECD* pro naplnění cíle „zlepšit fiskální pozici důchodových systémů navrhuje následující opatření: pozdější odchod do důchodu spolu se zaváděním flexibilní důchodové hranice (částečný důchod, zaměstnání na částečný úvazek při pobírání důchodu atd.), který (...) musí doprovázet opatření (...) politiky zaměstnanosti k zajištění dostatku pracovních příležitostí pro starší pracovníky; snížení celkových nákladů na důchody (snížením náhradového poměru u pojistných schémat, snížením důchodu u univerzálních schémat, zpřísnění podmínek valorizace důchodů) a větší adresnost v důchodových systémech.“ (OECD, 1996, cit. dle Analýza, 2001:13-14). *OECD* si uvědomuje specifika důchodových systémů v jednotlivých zemích a její doporučení jsou spíše v obecné rovině¹⁹⁵.

V EU patří oblast sociálního zabezpečení a tedy i problematika uspořádání důchodových systémů mezi tzv. komunitární politiku, tj. klíčová rozhodnutí ohledně

---

¹⁹⁴ Viz subkapitola 4.5.3

¹⁹⁵ Viz subkapitola 4.5.5

současného stavu i budoucí podoby penzijního systému jsou zcela v kompetenci jednotlivých národních států a „EU nijak nepřikazuje členským zemím, jakou podobu sociálního zabezpečení si mají zvolit. Její doporučení mají nezávazný charakter. To však neznamená, že by fenomén stárnutí populace s jeho veškerými sociálními i ekonomickými souvislostmi byl v EU přehlížen. Naopak, diskuzím probíhajícím po celá devadesátá léta se na začátku 21. století dostalo i hmatatelnější podoby.“ (Tomeš, 2011:176). „Přestože EU nemůže zasahovat do rozhodování v oblasti důchodů v jednotlivých členských zemích, je zjevné, že potřebu reforem důchodových systémů reflektuje a snaží se do diskuze zapojit.“ (Tomíčková, 2011:43). Snaha EU je zřejmá v zavedení Otevřené metody koordinace, dále například v Zelené knize Evropské komise z roku 2010 anebo v její strategii Evropa 2020¹⁹⁶.

4.5.1 Mezinárodní organizace práce (ILO)

ILO klade důraz na úlohu státu, který má především odpovědnost za zabezpečení občanů ve stáří a za zabezpečení minimální¹⁹⁷ úrovně důchodů. Důchodový systém by měl být DB, neboť v systému DC je značné „riziko, že dávky nedosáhnou stanovené minimální úrovně (...) Výše důchodu má být předvídatelná a garantovaná (...) Fondová schémata (...) nemusejí vyřešit veškeré problémy spojené se systémem PAYG (...) Na (...) kapitálovém trhu mohou přetrvávat (...) deformace (...) Problémem kapitálových systémů je těžce předvídatelná a nestabilní výše úrokových měr v době odchodu jednotlivce do důchodu (...).“ (Ibid, 8-9). ILO doporučuje následující třípilířový systém (Gillion, 2000, cit. dle Analýza, 2001:9): **Z prvního pilíře** je poskytován základní důchod na základě testování příjmů (prevence proti chudobě). Dávka je vyplácena z veřejných zdrojů a je valorizována. **Druhý pilíř** je povinný a veřejně spravovaný PAYG DB. Poskytuje valorizovaný důchod ve výši 40 – 50 % celoživotních průměrných příjmů všem, kteří platili příspěvky do systému. **Třetí pilíř** doplňuje druhý pilíř a je FF DC. Spravují jej soukromé subjekty a zahrnuje jak individuální, tak zaměstnanecká fondová schémata. Jako alternativu k výše uvedenému systému ILO navrhuje **povinný systém NDC** s tím, že je „zapotřebí poskytovat základní důchod pro ty důchodce, jejichž celoživotní příjmy nebudou dostatečné k zajištění alespoň minimálního důchodu.“ (Ibid).

---

¹⁹⁶ Viz subkapitola 4.5.6

¹⁹⁷ Viz Úmluvy č. 102 a č. 128, které jsou platné i v ČR (subkapitola 4.3.2).

„ILO se liší od IMF a WB v oblasti institucionálních opatření, jako reakci na silný vliv Brettonwoodského „nesociálního“ kurzu, (...) založila novou institucionální strukturu v zemích střední a východní Evropy.“ (Rudolfová, 2009:105).

4.5.2 Světová banka (WB)

WB v první polovině 90. let minulého století prosazovala zavedení třípilířového důchodového systému za účelem oddělení funkcí spoření a redistribuce v důchodovém systému (Averting, 1994:238-248): **První pilíř** je povinný PAYG DB a je veřejně spravovaný. **Druhý pilíř** je FF DC a účast v něm je **povinná**. Spravují jej soukromé subjekty a plní funkci spoření. **Třetí pilíř** je dobrovolný a FF DC. Doplňuje první dva pilíře a plní funkci úspor v individuálních nebo zaměstnaneckých fondových schématech. „Tento směr diskuse byl nepochybně silně podporován aktéry finančního trhu, pro něž se tato alternativa ukázala jako příležitost, jak získat kontrolu nad poměrně objemným kapitálem.“ (Tomíčková, 2011:42). V roce 1999 byl uvedený koncept důchodové reformy kritizován z vlastních řad, kdy J. E. Stiglitz (WB) a P. R. Orszag na konferenci WB zpochybnili předpoklady („deset mýtů^{198c)}) týkající se fungování povinného spoření ve druhém pilíři. (Viz Orszag, Stiglitz, 1999).

WB ustupuje od striktního prosazování povinného spoření a zdůrazňuje, že implementace určité důchodové reformy by měla být závislá na konkrétních podmínkách jednotlivých zemí, na konkrétní podobě jejich důchodových systémů (a na potřebě jejich reform), na příjmové situaci občanů jednotlivých zemí, na administrativních možnostech příslušných států a na situaci na finančních trzích. WB navrhuje multipilířové uspořádání důchodového systému (Holzmann, Hinz et al., 2005:10): „**nultý**“ **pilíř**, ze kterého je poskytován základní anebo sociální důchod (na základě testování příjmů anebo jako univerzální dávka). Je financován z veřejných

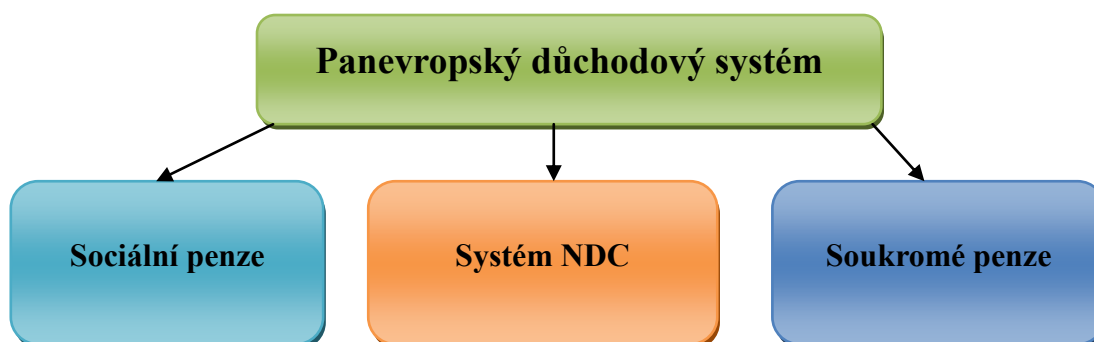
---

¹⁹⁸ Mezi 10 mýtů povinného důchodového spoření patří (Orszag, Stiglitz, 1999:2): **Makroekonomické mýty** (individuální penzijní plány zvyšují národní úspory, výnosové míry jsou vyšší u individuálních účtů, klesající výnosové míry PAYG systémů odrážejí jejich zásadní problém, investice veřejných fondů do akcií nemají makroekonomické efekty). **Mikroekonomické mýty** (trh práce /motivace k práci/ funguje lépe při existenci individuálních penzijních plánů, dávkově definované penzijní plány podněcují k dřívějšímu odchodu do důchodu, konkurence mezi individuálními penzijními plány zajišťuje nízké administrativní náklady). **Politickoekonomické mýty** (korumpovatelné a neefektivní vlády jsou důvodem pro zavedení individuálních penzijních plánů, politika pomoci v nouzi je horší u veřejných dávkově definovaných plánů, investování veřejných fondů je vždy plýtváním a špatným řízením).

zdrojů. **První pilíř** je DB nebo NDC¹⁹⁹, je povinný, veřejně spravovaný a financovaný z příspěvků (nutná finanční rezerva). **Druhý pilíř** je povinný FF DB nebo FF DC s je financován z finančních aktiv (zaměstnanecká anebo individuální fondová schémata). **Třetí pilíř** je dobrovolný a jinak je charakterizován stejně jako druhý pilíř. **Čtvrtý pilíř** zahrnuje podporu v rámci rodiny, dostupnou zdravotní péči pro seniory anebo vlastnictví nemovitosti. Dle WB nelze univerzálně aplikovat povinné spoření ve druhém pilíři, ale je nutno respektovat *path dependency*. Volba důchodové reformy příslušným státem by měla být velmi opatrná. (Ibid:9-11).

V návaznosti na konferenci ve švédském Sandhamnu (2003) a na vydanou publikaci WB (viz Holzmann, Palmer et al., 2006) je WB doporučován tzv. *Panevropský penzijní systém*, jehož jádrem je systém NDC²⁰⁰ (**zásluhový II. pilíř**). **První pilíř** tvoří tzv. „sociální penze (podle představ jednotlivých zemí) a **III. pilíř** dobrovolné penze soukromé.“ (Vostatek, 2010:10-11). (Viz schéma 7).

Schéma 7 Pilíře Panevropského důchodového systému

Zdroj: Vostatek (2010:11), dostupné z <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-JVppt.pdf>. [online]. [cit. 2012-7-18]

4.5.3 Mezinárodní měnový fond (IMF)

IMF se především soustřeďuje na problémy hospodářské politiky a méně „na institucionální reformy (...) Postoj IMF k důchodovým reformám (a detailům důchodových systémů) je celkem flexibilní a (...) vychází z přesvědčení, že (...)“

¹⁹⁹ V roce 2003 se konala ve švédském Sandhamnu konference, kterou zorganizovaly WB a Švédská národní sociální pojišťovna (Swedish National Social Insurance Board). Na konferenci byla věnována pozornost podmínkám a omezením **implementace systému NDC** v tranzitivních zemích. (Holzmann, Palmer et al., 2006:1-2).

²⁰⁰ Systém NDC byl zaveden např. ve Švédsku, Itálii a Polsku. (Vostatek, 2010:12, 16).

reformy jsou součástí makroekonomické politiky a měly by vést k dlouhodobé konsolidaci financování důchodů.“ (Analýza, 2001:12). Dle IMF lze reformovat buď **parametry** důchodových systémů na straně *příjmové* (zvýšením pojistného) anebo na *výdajové* straně (prodlužováním důchodového věku, zpřísněním podmínek pro přiznávání předčasných a invalidních důchodů, snížením dávek změnou výpočtu dávek anebo změnou způsobu jejich valorizace). **Systémová změna** penzijního systému spočívá dle IMF v nahrazení PAYG DB systému fondovým (částečně anebo zcela) s tím, že IMF si je vědom komplikací, které vzniknou především vyspělým zemím, transformací na kapitálový systém. IMF rovněž poukazuje na vysokou finanční náročnost transformace (náklady transformace mohou převýšit náklady, které by bylo nutné vynaložit na udržení PAYG DB systému). Třetí variantou je **kombinace** obou variant (kombinace PAYG DB a fondového systému) s tím, že musí být naakumulováno dostatek finančních prostředků jako rezerva pro období disbalance mezi příjmy a výdaji. (Chand, Jaeger, 1996, Queisser, 2000, cit. dle Analýza, 2001:12-13).

4.5.4 IMF a WB v kontextu Washingtonského konsenzu

„Washingtonské“ mezinárodní instituce IMF a WB spolu s americkým ministerstvem financí v 80. letech minulého století poskytovaly hospodářsko-politická doporučení zemím Latinské Ameriky, které byly zasaženy dluhovou krizí. (Washingtonský, 2011:2). Pojem *Washingtonský konsensus* použil poprvé americký ekonom J. Williamson v roce 1989, který zformuloval pro konferenci amerického Institutu pro mezinárodní ekonomiku 10 bodů²⁰¹, které měly být v Latinské Americe realizovány a o kterých se on osobně domníval, že panuje ve Washingtonu shoda. (Williamson, 2004:1). Doporučení byla závazná pro země (nejenom Latinské

---

²⁰¹ Jde o následující body (Williamson, 2004:3, Washingtonský, 2011:3):

1. „Fiskální disciplína,
2. přeměrování veřejných výdajů od diskriminujících a růst inhibujících dotací k výdajům podporujícím růst a snižujícím nerovnost v rozdělování (školství, základní zdravotní péče a infrastruktura),
3. daňová reforma – rozšíření daňového základu a snížení mezních daňových sazeb,
4. liberalizace úrokových sazeb – tržně určované, mírně kladné reálné úrokové sazby,
5. konkurenceschopný měnový kurz,
6. liberalizace zahraničního obchodu,
7. liberalizace přílivu zahraničních přímých investic,
8. privatizace státních podniků,
9. deregulace (odstranění bariér vstupu na trh a výstupu z trhu, odstranění omezení hospodářské soutěže s výjimkou ochrany spotřebitelů a životního prostředí a dohledu nad finančními institucemi a trhy),
10. ochrana vlastnických práv.“

Ameriky), které žádaly finanční podporu od IMF a WB. (Washingtonský, 2011:2). Washingtonský konsensus byl teoretickým základem české ekonomické reformy v období transformace. „*Vlastním problémem byla spíše pravicová interpretace konsensu, poplatná neokonzervativním a neoliberalním proudům, které v hospodářském myšlení převládaly na počátku devadesátých let. Ty zdůrazňovaly minimalizaci státu, redukci sociálního státu a snižování daní ve prospěch majetnějších vrstev.*“ (Havel, 30. 12. 2008²⁰²).

Po asijské krizi v roce 1997²⁰³ a s nástupem J. E. Stiglitze na pozici hlavního ekonoma WB (1997 – 2000) je kritizován přístup IMF k asijské krizi „*One Size Fits All*²⁰⁴“, který spočívá v uplatňování stejných opatření vůči všem státům a v „*nerespektování národních (vývojových, institucionálních...) zvláštností jednotlivých zemí a v absenci některých prvků hospodářské politiky důležitých pro strukturální reformy (...) či nedostatečného prosazování těch prvků konsensu, které směřují k budování institucionálních základů ekonomiky.*“ (Washingtonský, 2011:12). Vznikl tzv. *Postwashingtonský konsensus*, který byl oproti původním 10 bodům rozšířen o dalších 10 bodů. Autorem je D. Rodrik z Harvardské univerzity, mezi nové body patří kromě jiného „*flexibilita trhu práce, boj proti korupci, sociální záchranná síť nebo snižování chudoby.*“ (Rodrik, 2006:25). *Postwashingtonský konsensus* se tak zaměřuje „*na růst produktivity, budování „sociálního kapitálu“ (...) a na s tím související budování institucí.*“ (Washingtonský, 2011:15).

Závislost některých středoevropských států na půjčkách od shora uvedených finančních institucí ovlivnila i podobu jejich důchodového systému ve druhé polovině 90. let 20. st. Konkrétně v Maďarsku (1998) a v Polsku (1999), které se potýkaly s důchodovými deficity a s vnějším zadlužením, bylo pod tlakem WB zavedeno povinné spoření (zásadní změna důchodového systému). Tomuto však předcházela polemika. Na jedné straně příslušná ministerstva sociálních věcí a někteří experti na problematiku sociálního zabezpečení prosazovali pouze parametrickou změnu tehdejšího PAYG DB systému a na straně druhé příslušná

---

²⁰² Blog Jiřího Havla dostupný z <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-havel.php?itemid=5477>. [online]. [cit. 2013-2-27].

²⁰³ Viz odkaz http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/pred-15-lety-zacala-asijska-krize-pouci-se-z-ni-evropa-830601#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink. [online]. [cit. 2013-3-3].

²⁰⁴ „*Jedna velikost padne všem.*“

ministerstva financí poukazovala na nevyhnutelnost systémové reformy. Tento postoj byl podporován i ze strany WB, která byla velmi vlivným vnějším aktérem důchodové reformy. (Müller,1999:56). Závislost uvedených států na zahraničním kapitálu vedla až k tomu, že došlo k narušení path dependency a k implementaci zásadní změny důchodového systému už v druhé polovině 90. let 20. st. V kontextu teorie institucionalismu orientovaného na aktéry lze říci, že úloha a vliv aktérů důchodové reformy jsou dány finanční situací důchodového účtu a mírou zahraničního dluhu. Institucionální uspořádání důchodového systému je ovlivňováno postojem hlavních aktérů. V Polsku a v Maďarsku to byla právě ministerstva financí, která za podpory WB uplatnila neoliberální koncept privatizace důchodového systému v duchu Washingtonského konsensu. (Müller, 2003:24-27,33-40). V ČR nedošlo v 90. letech k zásadní reformě systému PAYG DB, neboť důchodový účet byl do roku 1997 v přebytku (před snížením pojistného) a ČR nebyla pod tlakem mezinárodních finančních institucí. O tom svědčí i vyjádření WB, která hodnotila vztah mezi ČR a WB v období 1998 – 2005 jako „*poněkud neobvyklý, který spočíval výhradně ve sdílení znalostí, neboť si ČR v uvedeném období od WB nic nepůjčila.*“ (Evaluation, 2006:10). Večerník v této souvislosti poukazuje na vliv politických faktorů, které vysvětlují proč tehdejší premiér Klaus a zastánce liberalismu „*nenavrhl radikálnější penzijní reformu, přestože měl v polovině 90. let rozhodující formální i neformální moc pokud jde o přeměnu ekonomiky země.*“ (Večerník, 2001:389). Idea fundamentální reformy systému PAYG DB „*měla silné politické oponenty, zejména po sobě jdoucí vlády vedené sociální demokracií a odbory, kteří zdůrazňovali rizika takové reformy vzhledem ke křehkosti finančních trhů a institucí a obrovské poptávce po dodatečných finančních vstupech po několik dekád po jejím zavedení.*“ (Potůček, 2007:27). Jako další důvod je uváděna i „*nedůvěra lidí k soukromým finančním institucím jako důsledek skandálů spojených s kupónovou privatizací (...).*“ (Večerník, 2001:389).

4.5.5 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)

OECD na konci druhé poloviny 90. let 20. st. hovoří o vícezdrojovém financování důchodů. Zdrojem důchodových příjmů by neměl být jenom systém PAYG DB, ale i fondové systémy. Cílem je diverzifikace rizika, vyrovnání míry mezigenerační zátěže a posílení flexibility při rozhodování jednotlivců o tom, kdy půjdou do důchodu. (Maintaining, 1998:2). OECD tak doporučovala „*reformovat*

stávající důchodové systémy na flexibilní a diverzifikované systémy náhrady příjmů pro důchodce. "Moderní" důchodový systém je charakteristický maximálním pokrytím, udržitelným systémem financování a mixem veřejných a soukromých prvků. Tento systém je vícepilířový, složený z různých schémat a programů - kombinace PAYG a fondového systému, příspěvkově a dávkově definovaného, veřejného i soukromého, povinného či dobrovolného, úspor a příjmů. OECD nic neříká o kombinaci těchto prvků, to záleží na jednotlivých zemích a konkrétních okolnostech.“ (Analýza, 2001:15). OECD se ve své publikaci z roku 2009, kromě jiného, zabývá dopady finanční a ekonomické krize na důchodové systémy. Hodnota investic penzijních fondů v zemích OECD výrazně poklesla (cca o 23 %). Mnoho lidí přišlo o podstatnou část jejich úspor ve fondových schématech a jiných aktivech. Tento problém je závažný zejména u starších osob, které nemají mnoho času, před odchodem do důchodu, čekat na to až se jejich důchodové úspory opět zhodnotí. Důsledkem může být i chudoba důchodců. Výrazně poklesla důvěra občanů v soukromé důchodové spoření. Dle OECD by mělo být cílem obnovení této důvěry mezi občany (lepší regulací, efektivnější správou, jasnějšími informacemi o rizicích a výnosech u různých investičních strategií a automatickým přechodem na méně rizikovou investiční strategii v předdůchodovém věku). Politici by měli mít jasné argumenty ve prospěch diverzifikace důchodových systémů. (Pension, 2009:10, 25-26).

4.5.6 Evropská unie (EU)

EU se začala intenzivněji zabývat tématem stárnutí populace a jeho dopady na stabilitu důchodových systémů od lisabonského zasedání Evropské rady v roce 2000. *„Význam modernizace důchodových systémů byl zdůrazněn zejména zasedáním Evropské rady ve Stockholmu v březnu 2001, kde byly položeny základy pro zavedení tzv. otevřené metody koordinace (OMC) v oblasti důchodů.“ (Krebs et al.,2010: 212).*

OMC *„vymezuje společné cíle, které by měly být transformovány do národních politických strategií, jako součást vzájemných procesů učení se, a které by měly být pravidelně monitorovány mimo jiné na základě společné dohody a určitých ukazatelů. Uvedená metoda má následující výhody:*

- *Společné cíle pomohou členským státům EU zaměřit se na nezbytné reformy a učiní důchodovou politiku transparentnější, což umožní občanům, aby se přizpůsobili očekávaným změnám.*
- *Mohou také přispět k dosažení shody na nezbytných reformách, a tím posílit důvěru veřejnosti v budoucí důchodové systémy.*
- *Výměna zkušeností založená na příkladech dobré praxe a inovativních přístupech podpoří vzájemný proces učení se a umožní zvažovat různé varianty v jednotlivých členských státech.*
- *Společně dohodnuté ukazatele pomohou srovnávat jednotlivé kroky s ohledem na situaci v jiných členských státech a na společné cíle.“*
(Supporting, 2001:4).

Společné cíle

Společné cíle jsou rozčleněny podle následujících oblastí (Tomeš, 2011:176-177):

- *Přiměřenost důchodů²⁰⁵,*
- *finanční udržitelnost penzijních systémů²⁰⁶,*

²⁰⁵ Mezi dílčí cíle patří (Tomeš, 2011:176-177):

- ✓ *„Zabezpečit, aby starší lidé nebyli ohroženi chudobou a mohli se těšit z důstojné životní úrovně. Aby se podíleli na ekonomické prosperitě své země a mohli se přiměřeně účastnit aktivním způsobem na veřejném, společenském a kulturním životě.*
- ✓ *Zajistit všem jednotlivcům dostupnost vhodných penzijních systémů, veřejných anebo soukromých, které jim dovolí nabýt nároku na důchod, jenž jim umožní zachovat si v přiměřeném rozsahu svou životní úroveň po odchodu do důchodu.*
- ✓ *Podporovat solidaritu uvnitř a mezi generacemi.“*

²⁰⁶ Dílčími cíly jsou (Ibid:177):

- ✓ *Dosažení vysoké úrovně zaměstnanosti prostřednictvím, když to bude nutné, komplexních reforem trhu práce, jak to předpokládá Evropská strategie zaměstnanosti.*
- ✓ *Záruka, že spolu s politikou trhu práce a hospodářskou politikou budou všechny příslušné obory sociální ochrany, zejména pak penzijní systémy, poskytovat účinné podněty pro zapojení starších pracovníků. Že pracovníci nebudou podněcováni k dřívějšímu odchodu do důchodu a že nebudou penalizováni, jestliže zůstanou na trhu práce i po dosažení standardního důchodového věku, a že penzijní systémy usnadní možnost postupného odchodu do důchodu.*
- ✓ *Reforma penzijních systémů prováděná vhodným způsobem, kdy bude brán ohled na základní cíl zachování udržitelnosti veřejných financí. Udržitelnost penzijních systémů bude muset být také podložena solidní fiskální politikou, když to bude nezbytné včetně snížení zadluženosti. Strategie přijaté ke splnění tohoto cíle mohou rovněž zahrnovat zakládání vyhrazených penzijních rezervních fondů.*
- ✓ *Záruka, že podmínky penzijních systémů a jejich reformy zachovají správnou rovnováhu mezi ekonomicky aktivně činnou populací a důchodci v tom smyslu, že na první skupinu nenaloží nadměrné břemeno a druhé zachovají přiměřené důchody.*
- ✓ *Záruka, a to prostřednictvím vhodného regulačního rámce a správného řízení, že soukromé a veřejně financované penzijní plány budou schopny poskytovat důchody s potřebnou hospodárností, přístupností, přenosností a jistotou.*

- *modernizace penzijních systémů v odezvě na měnící se potřeby ekonomiky, společnosti a jednotlivců.*²⁰⁷

Evropská komise v Zelené knize z roku 2010 deklaruje prioritu přiměřených a udržitelných důchodů pro občany EU v současnosti i v budoucnu. (Green, 2010:2). Zároveň stanovuje priority modernizace důchodových systémů v EU: přiměřenost a udržitelnost důchodů, dosažení udržitelné rovnováhy mezi dobou strávenou v práci a v důchodu, odstranění překážek pohybu v zemích EU, spolehlivější a transparentnější důchody s lepším povědomím a informovaností. (Ibid, 7-16, Tomíčková, 2011:43). Evropská komise ve Společné zprávě o důchodech z téhož roku uvádí, že *„neexistuje jeden nejlepší důchodový systém pro všechny státy (...) a že neexistuje jedno univerzální řešení (...) Různé státy nalézají odlišná řešení jak dosáhnout hlavních cílů důchodových systémů (předcházení chudobě, pojištění, vyrovnaná spotřeba před a po odchodu do důchodu a přerozdělování) (...) Koordinace politik na evropské úrovni je přidanou hodnotou směřující k poskytování přiměřených, udržitelných a spolehlivějších důchodů.“* (A Joint, 2010:81). Evropská komise ve strategii Evropa 2020 v reakci na finanční krizi navrhuje jako jeden z kroků pro překonání krize rozpočtovou konsolidaci pro dlouhodobý růst. *„Fiskální konsolidaci a dlouhodobou finanční stabilitu budou muset doprovázet zásadní strukturální reformy, především systémů důchodové a zdravotní péče, systému sociálního zabezpečení a vzdělávacího systému.“* (Evropa, 2010:26).

---

²⁰⁷ „Členské státy by měly:

- ✓ *Zaručit, že penzijní systémy budou odpovídat požadavkům na pružnost a jistotu na trhu práce; bez újmy na sladění daňových systémů členských států nebude mobilita pracovní síly uvnitř členských států a přes hranice, ani nestandardní formy zaměstnání penalizovat nároky lidí na důchod a že penzijní systémy nebudou odrazovat od samostatné výdělečné činnosti.*
- ✓ *Přehodnocovat podmínky penzijních systémů s cílem zaručit naplňování principu stejného zacházení s ženami a muži, při zohlednění povinností daných právem EU.*
- ✓ *Učinit penzijní systémy transparentnější a přizpůsobitelné měnícím se podmínkám, aby jim tak občané mohli nadále důvěřovat. Vypracovat spolehlivé a snadno pochopitelné informace o dlouhodobých vyhlídkách penzijních systémů, jmenovitě pokud se týká pravděpodobného vývoje ve výši dávek a příspěvků. Podporovat co možná nejširší konsenzus v oblasti důchodové politiky a penzijních reform. Zlepšit metodické základy pro účinné monitorování reform penzijního systému a důchodové politiky.“* (Ibid:177-178)

5 Komparace realizované důchodové reformy s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD

Komparaci realizované důchodové reformy s koncepcí důchodové reformy opoziční ČSSD²⁰⁸ provádím na základě následujících kritérií (Barr, Diamond, 2008):

- *Rozpočtová odpovědnost,*
- *kvalita života důchodců (v minimální variantě alespoň zabránění jejich propadu do chudoby),*
- *solidarita (mezigenerační, intragenerační /příjmová/),*
- *sociální spravedlnost (ekonomicky aktivní versus důchodci, zaměstnanci versus osoby samostatně výdělečně činné, rodiče versus bezdětní),*
- *ekvivalence,*
- *odolnost zvoleného řešení (konkrétní důchodové reformy) v čase.*

5.1 Rozpočtová odpovědnost

Důchodová reforma je komparována v kontextu jejího dopadu na *stabilizaci PAYG DB pilíře*. (Potůček et al.,2011:2).

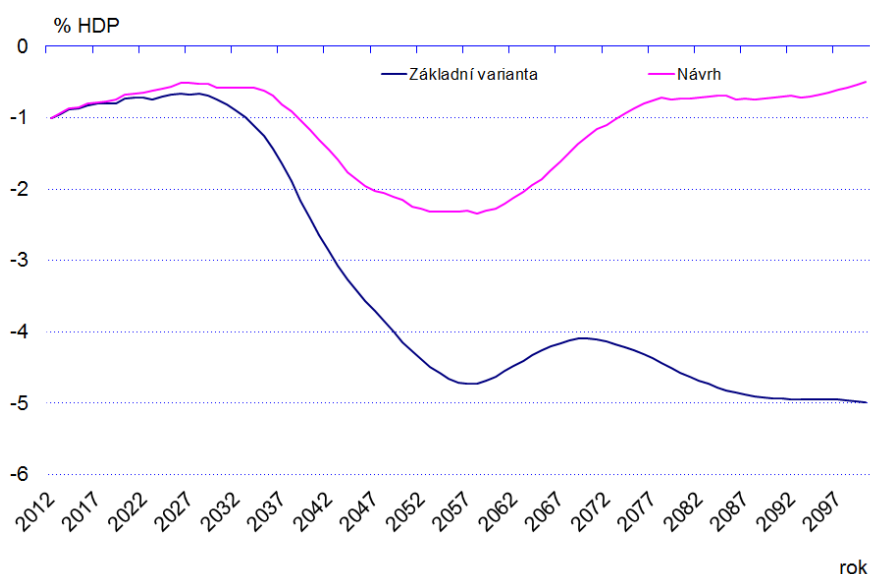
Jedním z výchozích principů již realizované důchodové reformy je fiskální udržitelnost I. důchodového pilíře. I přes tento princip jsou v důsledku opt-outu části pojistného snižovány příjmy důchodového účtu, což nepříspěvá ke stabilizaci PAYG DB pilíře. Opt-out pojistného naopak prohlubuje disbalanci mezi příjmy a výdaji důchodového účtu. Transformační náklady jsou financovány zvýšením DPH²⁰⁹. Přitom podle odhadu MPSV změny, které byly implementovány v rámci tzv. malé důchodové reformy (zejména zvyšování důchodového věku), vedou k výraznému zlepšení salda důchodového účtu. „*Vě srovnání se současným stavem dojde v dlouhém období ke zlepšení bilance základního důchodového pojištění až o 4,5 procentního bodu HDP ročně. Bilance zůstane v celém projektovaném období deficitní okolo 0,5 % HDP. Pouze v nejkritičtější období mezi roky 2046 – 2066 překročí deficit 2 % HDP.*“ (Důvodová – sněmovní tisk 277, 2011:20). (Viz graf 18).

---

²⁰⁸ Z důvodu objektivitv při komparaci považuji za nezbytné podotknout, že je otázkou, zda by ČSSD jako vládnoucí politická strana skutečně realizovala navrhovaná opatření, která jsou uvedena v koncepci důchodové reformy, jakožto v deklarativním veřejně politickém dokumentu.

²⁰⁹ Viz kritérium sociální spravedlnosti v subkapitole 5.4

Graf 18 Vývoj salda důchodového účtu po realizaci tzv. malé důchodové reformy

Poznámky: Návrh – stav po realizaci tzv. malé důchodové reformy.

Zdroj: Důvodová – sněmovní tisk 277 (2011:19), dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0>. [online]. [cit. 2013-3-10]

Podle ČSSD je z grafu patrné, že „*důchodové pojištění lze dlouhodobě finančně stabilizovat, a není proto důvodu jej omezovat jak z hlediska výše pojistného, tak i důchodů, k jejichž financování toto pojistné slouží.*“ (Důvodová – sněmovní tisk 833, 2012:5-6). ČSSD ve své koncepci důchodové reformy navrhuje opatření jak stabilizovat saldo důchodového účtu²¹⁰.

Shrnutí

V realizované důchodové reformě je zohledněno kritérium rozpočtové odpovědnosti jen částečně, a to v rámci tzv. malé důchodové reformy. Naopak stabilizace PAYG DB pilíře je narušena v důsledku opt-outu části pojistného z I. do II. pilíře. Transformační náklady důchodové reformy jsou sice financovány zvýšením DPH, nicméně přestože MF odhadovalo, že v roce 2012 vybere do státního rozpočtu na DPH Kč 221,6 mld., ve skutečnosti bylo i přes 4 % zvýšení²¹¹ snížené sazby DPH vybráno pouze Kč 199,71 mld., tj. o Kč 22 mld., resp. o 10 % méně. (Schodek, 3. 1. 2013²¹²).

²¹⁰ Viz subkapitola 4.2.7.2.1

²¹¹ „V roce 2012 měla (...) zvýšená sazba daně u základních životních potřeb (...) přinést do státního rozpočtu dodatečných 23 mld. Kč (ty se měly stát rezervou pro tzv. důchodovou reformu).“ (Fassmann, Ungerman, 2013:1).

²¹² Tisková zpráva MF je dostupná z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_75659.html?year=2013. [online]. [cit. 2013-

V kontextu sledovaného kritéria pro úplnost uvádím, že negativní dopad na bilanci důchodového účtu má také zrušení základní slevy na dani z příjmů fyzických osob²¹³ pro pracující starobní důchodce. Předmětné opatření bylo zavedeno z důvodu vládních úspor s účinností od 1. 1. 2013 a bude platit po dobu tří let (2013-2015). (Důvodová – sněmovní tisk 695, 2012:29). Janský z think-tanku IDEA²¹⁴ při CERGE-EI poukazuje na negativní dopad jmenovaného opatření na veřejné rozpočty. „(...) Zrušení daňové slevy, a tedy zvýšení daní pro důchodce sníží jejich zaměstnanost. Nižší zaměstnanost snižuje, mimo jiné, i příjmy veřejných rozpočtů, a to kvůli nižším odvedeným daním z příjmu a pojistnému (...) V celkovém součtu nízká zaměstnanost výrazně přispívá k deficitům veřejných rozpočtů. Toto platí (...) ještě významněji pro lidi v důchodovém věku. Hranice mezi jejich neaktivitou a zaměstnaností je totiž mnohem citlivější na jejich schopnosti, ochotu a motivaci pracovat. A to mimo jiné silně závisí na tom, jak je nastaven daňový systém. Představy, že počet pracovních míst je pevně dán a staří berou práci mladším, jsou již dávno překonané.“ (Janský, 4. 3. 2013:51).

V koncepci důchodové reformy opoziční ČSSD je kritérium rozpočtové odpovědnosti zohledněno, nenavrhuje opt-out pojistného a navrhuje opatření jak stabilizovat saldo důchodového účtu²¹⁵. Jedním z opatření je zvýšení minimálního vyměřovacího základu pro OSVČ. ČSSD rovněž navrhuje u Dohody o provedení práce snížit výši měsíční odměny, ze které je povinnost odvádět sociální a zdravotní pojištění, z částky Kč 10 001 na částku Kč 3 001. (Měřička, 19. 3. 2013:3).

5.2 Kvalita života důchodců

Kritérium kvality života důchodců vnímám pro účely této práce ve smyslu dostatku prostředků důchodců „pro klidný a důstojný život, pro zachování odpovídající životní úrovně.“ (Potůček et al.,2011:2). Uplatnění předmětného kritéria

---

3-11].

²¹³ Daňová sleva na poplatníka činí Kč 2 070 měsíčně resp. Kč 24 840 ročně. (Viz zákon č. 586/1992 Sb.).

²¹⁴ Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu

²¹⁵ Viz subkapitola 4.2.7.2.1

hodnotím v perspektivě deseti let, neboť lze jen obtížně odhadnout podobu důchodového systému v dlouhodobém horizontu²¹⁶.

Podle ČSSD povede pokles pojistného na důchodové pojištění k přeměně důchodů vyplácených z PAYG DB pilíře na *chudinskou dávku*. (Ibid:7). „Důsledkem zavedení důchodového spoření za současných nepříznivých podmínek (...) se zřetelem k dalším vládním reformám²¹⁷ tak bude s vysokou pravděpodobností již v relativně blízkém období růst chudoba rozsáhlých skupin starých občanů, zejména občanů, kteří po celý život ze své práce za mzdu odváděli pojistné na financování důchodů a neměli sami reálnou možnost se pro stáří zabezpečit jinou formou. To povede k poklesu koupěschopné poptávky (...) důchodců, což se nepříznivě projeví poklesem spotřeby zejména v oblasti služeb (...) Na jedné straně tu bude narůstající sociální poptávka pro služby pro staré, které nebude (...) stát poskytovat, na druhé straně zde budou stále větší počty chudých důchodců, kteří je budou naléhavě potřebovat, ale nebudou mít finanční prostředky na to, aby si je mohli na trhu (...) nakoupit.“ (Důvodová – sněmovní tisk 833, 2012:5). Očekává se tak zhoršení životní úrovně důchodců.

Shrnutí

V realizované důchodové reformě je zohledněna kvalita života důchodců jen částečně, a to pouze u vysokopříjmových osob, u kterých lze předpokládat přechod do II. pilíře na úkor odvodů do PAYG DB pilíře. Otázkou samozřejmě je, „zda důchodové fondy zakládáné v rámci dobrovolného důchodového spoření získají dostatečný počet účastníků²¹⁸ (...) a také dostatečné množství důchodových úspor do své správy, které by jim umožnily zajistit dostatečné výnosy nezbytné k překonání poklesu výše důchodů účastníků důchodového spoření v průběžném důchodovém pojištění. Vzhledem k investičnímu riziku spojenému se zavedeným systémem důchodového spoření (...), kdy charakteristickým znakem opt-outu je nepředvídatelnost výše budoucí dávky (...), je vyvážení prostředků z důchodového pojištění pro zaměstnance s nižšími a středními příjmy, pro které bude případná

---

²¹⁶ Není např. jisté, jaká bude v budoucnu podoba II. pilíře a zda bude vůbec zachován. ČSSD již deklarovala, že v případě převzetí vládní odpovědnosti II. důchodový pilíř zruší. (Druhý, 2012, dostupné z <http://www.cssd.cz/aktualne/akce/2-pilir-1/>. [online]. [cit. 2013-3-13])

²¹⁷ Zvýšení DPH a zpřísnění valorizace důchodů (viz subkapitola 4.3.6).

²¹⁸ Ke konci měsíce března 2013 činil počet účastníků II. pilíře 22 375, tj. cca 3,4 % potenciálních účastníků.“ (Kučera, 4. 4. 2013). Článek je dostupný z <http://aktualne.centrum.cz/finance/penize/clanek.phtml?id=775991>. [online]. [cit. 2013-4-4].

investiční prohra sociálně velmi tíživá, velmi riskantním způsobem zajišťování doživotního starobního důchodu.“ (Ibid:7-8).

V koncepci důchodové reformy ČSSD je kritérium kvality života důchodců zcela zohledněno, kdy místo vzniku II. pilíře a s ním spojeným opt-outem části pojistného na důchodové pojištění, navrhuje posilování penzijního připojištění se státním příspěvkem resp. transformovaného doplňkového penzijního spoření (III. pilíř)²¹⁹. Návrh ČSSD se v podstatě ztotožňuje s návrhem ČMKOS²²⁰, jehož cílem je neoslabování I. pilíře.

5.3 Solidarita

Uplatnění kritéria příjmové a mezigenerační solidarity v důchodové reformě rovněž hodnotím v desetiletém časovém horizontu s ohledem na obtížnou dlouhodobou predikovatelnost uspořádání důchodového systému.

Podle ČSSD v realizované důchodové reformě dochází k *„přesunu daňového břemene (míry zdanění) od vyšších příjmových skupin ke skupinám nižším, který rozrušuje soudržnost v české společnosti a mění solidaritu vysokopříjmových osob s nízkopříjmovými na solidaritu nízkopříjmových osob (...)* Růst DPH *zvyšuje ceny základních životních potřeb, a tak to jsou především sociálně nejslabší skupiny, včetně důchodců, které financují transformační náklady důchodové reformy (...)* a také zisky penzijních společností *vlastněných převážně nadnárodními finančními skupinami. Je příznačné, že právě finanční sektor ze svých operací a produktů DPH neodvádí a jeho zatížení daní z příjmů právnických osob je trvale snižováno.*“ (Ibid:11). S oslabováním I. pilíře je oslabována i mezigenerační solidarita, neboť opt-out části pojistného a s tím související pokles příjmů důchodového účtu vyvolává *„potřebu dalších restrikcí a zhoršování budoucích i současných nároků z průběžného důchodového pojištění (např. nižší valorizace vyplácených důchodů /.../)*“ (Ibid:5). S omezováním veřejného sociálního pojištění dochází k *„likvidaci solidární podoby důchodového systému a radikálnímu přesunu rizika na jednotlivce.*“ (Potůček et al., 2011:7).

---

²¹⁹ Viz subkapitola 4.2.7.2.3

²²⁰ Viz subkapitola 4.2.7.3

Shrnutí

V realizované důchodové reformě je kritérium sociální solidarity zohledněno v minimálním rozsahu. Dochází k oslabování příjmové solidarity. Důchodci se nespravedlivě²²¹ podílejí na financování transformačních nákladů placením vyšší DPH. Rovněž s poklesem odvodů do I. pilíře resp. s poklesem příjmů důchodového účtu dochází k oslabování solidárního PAYG DB pilíře.

ČSSD nesouhlasí se zavedením II. důchodového pilíře na úkor oslabení solidárního I. pilíře. Zásadně odmítá opt-out části pojistného na důchodové pojištění, jehož důsledkem jsou transformační náklady resp. participace důchodců na jejich financování a zhoršování důchodových nároků z PAYG DB pilíře. V návrhu důchodové reformy ČSSD je kritérium solidarity uplatněno.

5.4 Sociální spravedlnost²²²

Důchodovou reformu komparuji v kontextu (ne)řešení problému sociální nespravedlnosti důchodového systému, která spočívá ve zvýhodnění OSVČ oproti zaměstnancům v odvodech pojistného na důchodové pojištění²²³, v nedostatečném propojení důchodové politiky s rodinnou politikou resp. v absenci zvýhodnění osob pečujících o nezaopatřené děti oproti bezdětným plátcům sociálního pojištění²²⁴. K sociální nespravedlnosti rovněž výrazně přispívá financování transformačních nákladů důchodové reformy zvýšením DPH²²⁵. Uplatnění předmětného kritéria hodnotím v perspektivě deseti let, neboť lze předpokládat, že důchodový systém projde v dlouhodobém horizontu změnami, jejichž vývoj nelze nyní odhadnout.

V realizované důchodové reformě je oslabeno kritérium sociální spravedlnosti, a proto dochází k prohlubování nerovnosti v odvodech pojistného na důchodové pojištění mezi zaměstnanci a OSVČ; nižší vyměřované důchody pro osoby pečující o nezaopatřené děti a ohrožení životního standardu sociálně slabých občanů jsou důsledky oslabení kritéria sociální spravedlnosti v české důchodové

---

²²¹ Viz subkapitola 5.4

²²² Zpracováno na základě závěrečné práce ke kurzu Metody analýzy a tvorby politik II. (Belčev, 2013).

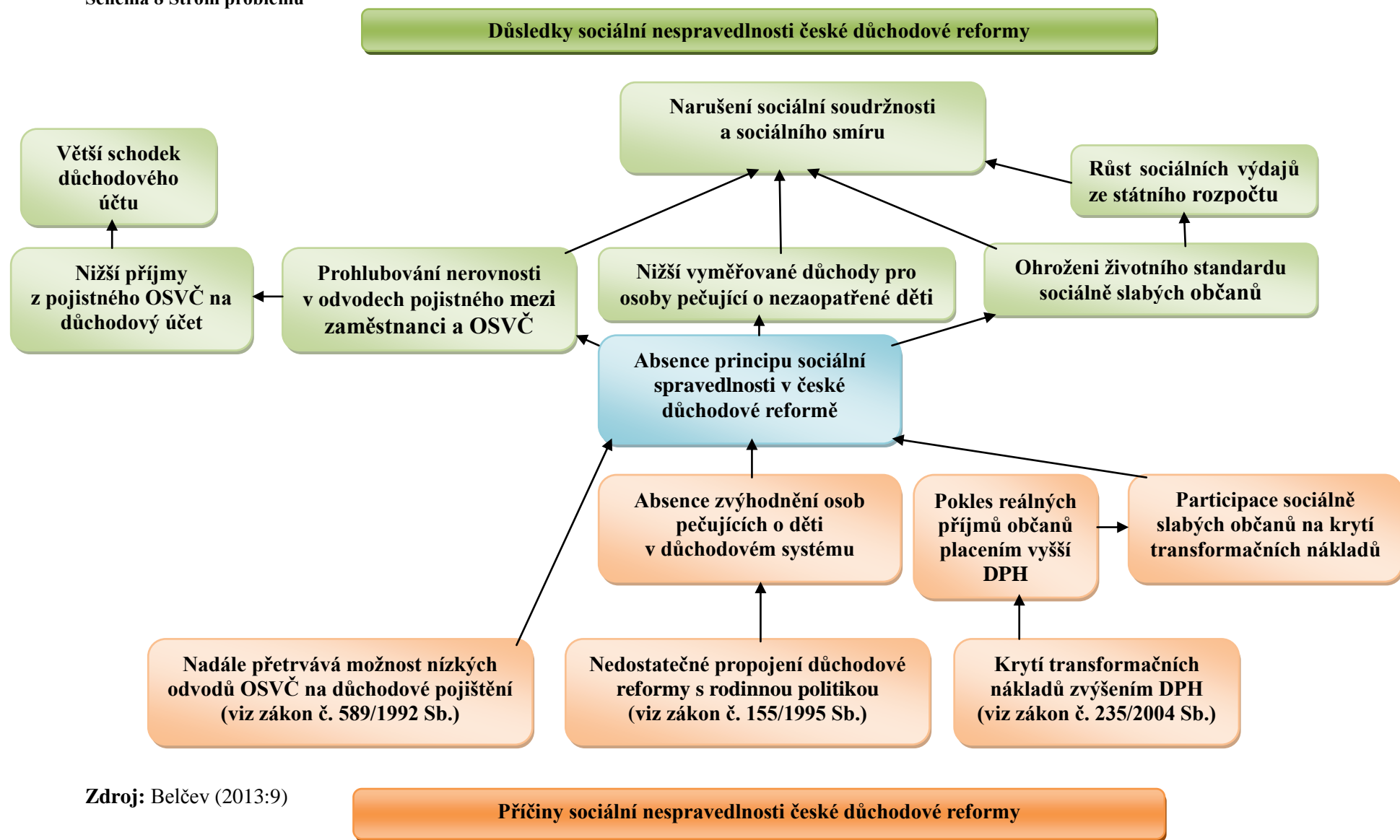
²²³ Viz subkapitola 4.3.4

²²⁴ Viz subkapitola 4.3.5

²²⁵ Viz subkapitola 4.3.6

reformě, které mohou vést k narušení sociální soudržnosti a sociálního smíru, tj. mohou vyvolat společenské napětí a sociální konflikty. (Krebs et al., 2010:68). *„Narušení sociálního smíru může být však i důsledkem nárůstu sociálních výdajů, neboť by mohlo dojít k překročení společensky únosné míry solidarity občanů s vyššími příjmy k sociálně potřebným občanům.“* (Belčev, 2013:7). V následujícím schématu 8 pro přehlednost zobrazuji příčiny a důsledky problému absence principu sociální spravedlnosti v české důchodové reformě.

Schéma 8 Strom problémů

Zdroj: Belčev (2013:9)

Opoziční ČSSD navrhuje řešit problém nespravedlivého zvýhodnění OSVČ oproti zaměstnancům v odvodech pojistného na důchodové pojištění zvýšením minimálního vyměřovacího základu pro OSVČ. (Potůček, 2010:14). Ve věci DPH ČSSD původně navrhovala snížit sníženou sazbu DPH na původních 10 % „*u potravin, léků novin a knih, pokud to rozpočtová situace neznemožní.*“ (Mládek et al., 2011:7). Bohuslav Sobotka v rozhovoru pro server iDNES.cz, po jeho opětovném zvolení do čela ČSSD, uvedl „*dokud se nesníží problém (...) se schodkem a s hospodářským růstem, tak nevidím prostor pro snižování daně z přidané hodnoty (...) Odmítám, abychom populisticky slibovali něco, co z rozpočtového hlediska nebudeme schopni dodržet.*“ (Sobotka, 16. 3. 2013²²⁶). ČSSD si uvědomuje²²⁷, že důchodové pojištění má interdisciplinární charakter (provázanost např. s politikou zaměstnanosti, s fungováním pracovního trhu, se vzdělávací politikou atd.), nicméně řešení nedostatečné provázanosti důchodové politiky s politikou rodinnou považuje za prioritní a navrhuje tato opatření (Potůček et al., 2011:6):

- Započítávat pro výpočet důchodu v rámci náhradních dob pojištění po dobu mateřské a rodičovské dovolené fiktivní příjem (s ohledem na předchozí účast na sociálním pojištění), v případě neúčasti na sociálním pojištění započítávat minimální mzdu.
- Započítávat pojistné na sociální pojištění plátců pečujících o nezaopatřené děti virtuálně v předepsané výši, ale fakticky ho snížit o daný přepočítací koeficient podle počtu vychovávaných dětí²²⁸.

---

²²⁶ Interview je dostupné z http://zpravy.idnes.cz/sobotka-povazuje-nezvoleni-dienstbiera-za-svou-prohru-pi4-/domaci.aspx?c=A130316_014153_domaci_kop .[online].[cit.2013-3-18].

²²⁷ Viz subkapitola 4.2.7.2.4

²²⁸ „*Lze vyjít z principu, kdy se z příjmu pojistného obou rodičů oddělí část připadající na děti, a ta by nepodléhala odvodu na (...) důchod (...) Toto řešení snížené sazby odvozené od příjmu nezvýhodňuje rodiče, kteří příjem z výdělečné činnosti nemají, je tedy zamezeno zneužívání tohoto prvku osobami, jejichž hlavním příjmem jsou sociální dávky.*“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:3-4). Ušetřená část pojistného tak zůstane rodičům na úhradu nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Myslím si, že realizace předmětného návrhu by musela být spojena se současným zvýšením pojistného na důchodové pojištění bezdětným pojištěncům, aby nedošlo k poklesu příjmů důchodového účtu. Další otázkou je, jak zabránit tomu, aby nebylo pojistné snižováno i těm rodičům, kteří sice děti mají, ale nestarají se o ně dobře, nevychovávali je samostatně apod.? Řešením by bylo, že „*pokud by rodiče nezaopatřené dítě (dětí) řádně nevychovávali (např. z důvodu umístění dítěte do dětského domova, výchovného ústavu, diagnostického ústavu apod.), neměli by nárok na uplatnění sníženého odvodu pojistného z jejich příjmu. Předpokladem však je součinnost s příslušným samosprávným odborem (referátem) sociálně právní ochrany dětí, který by musel neprodleně informovat (oznamovací povinnost) ČSSZ o umístění dítěte do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, aby mohla ČSSZ zkontrolovat, zda rodiče prostřednictvím*

- Zavést sdílení vyměřovacích základů pro výpočet důchodů u manželů a obnovit společné zdanění manželů pečujících o děti.
- Umožnit výdělečně činným osobám, aby ze mzdy přispívaly rodičům k důchodu (vyvedením určitého procenta z pojistného)²²⁹.
- Započítávat plátcům pojistného na důchodové pojištění při stanovení procentní výměry důchodu vyšší procento (bonifikace) redukovaného vyměřovacího základu za každý rok péče o nezaopatřené děti²³⁰. (Viz Rusý, Zborník, Fiala, 2011:11).
- Univerzální poskytování přídatku na dítě.
- Přispívat rodičům pečujícím o nezaopatřené děti z Fondu budoucnosti²³¹.
- Podpořit z veřejných i soukromých zdrojů zvýšení kapacit a kvality institucionálních služeb péče o děti (jesle²³², mateřské školy, družiny a poradenská centra).

---

zaměstnavatele odvádějí správnou (v případě ústavní výchovy dítěte nesníženou) výši pojistného. Snížený odvod pojistného by mohli uplatnit i pěstouni řádně vychovávající děti převzaté do pěstounské péče.“ (Belčev, 2013:23).

²²⁹ Podle některých expertů je „(...) tento individualistický prvek v solidárním systému (...) nekonzistentní. Diskriminuje rodiče, jejichž děti zemřely, rodiče invalidních dětí, děti pracujících v zahraničí, děti připravujících se na zaměstnání, děti, které již také pobírají starobní důchod, děti vychovávajících další generaci apod. Vnáší do solidárního systému prvek individuálního rizika nezávislého na vůli starobního důchodce.“ (Rusý, Zborník, Fiala, 2011:16). Nutno podotknout, že tzv. asignaci pojistného navrhovala politická strana TOP 09 již ve svém volebním programu před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2010 (viz <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>.[online].[cit.2013-3-16]).

Nečasova vláda asignaci nakonec nerealizovala. Problém implementace předmětného opatření spočívá v tom, že by došlo k opt-outu části pojistného z I. pilíře ve prospěch rodičů (důchodců), což by oslabilo příjmy důchodového účtu. Na druhé straně by se zlepšila příjmová situace těch rodičů (důchodců), jejichž děti jsou výdělečně činné na území ČR.

²³⁰ Bezdětným pojištěncům se naopak započte nižší procento za každý rok pojištění. (Viz Rusý, Zborník, Fiala, 2011:11). „Základní zápočtové procento za každý rok pojištění by se v průběhu 20 let snížilo z 1,5 % na 1,1 % (o 0,02 % ročně) (...).“ (Ibid). Bonifikace započítávaného procenta za každý rok péče o dítě by za každé dítě činila 0,4 %. I u tohoto návrhu by se mělo zabránit bonifikaci rodičů, kteří řádně nevychovali děti a naopak by se měla vztahovat i na řádné pěstouny. „Pokud by rodiče řádně nevychovali nezaopatřené děti např. z důvodu umístění dítěte do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, neměli by nárok na bonifikaci při stanovení procentní výměry důchodu. Předpokladem je (...) oznamovací povinnost příslušného samosprávného odboru (referátu) sociálně právní ochrany dětí (...) Získané informace ve věci ústavní výchovy dítěte by měly být ČSSZ pečlivě uchovávány nejlépe v elektronickém archivu (stejně jako například Evidenční listy důchodového pojištění), aby sloužily jako budoucí podklad pro řízení o přiznání důchodu (...).“ (Belčev, 2013:24).

²³¹ Viz subkapitola 4.2.7.2.1

²³² Zvyšování kapacity předškolních zařízení pro děti do 3 let (jeslí) je sporné. MPSV ve svém dokumentu z roku 2010 uvádí, že kapacita jeslí je „naprosto nedostatečná (...) Nabídka služeb pro tuto věkovou kategorii neodpovídá poptávce ze strany rodičů (...).“ (Soubor, 2010:21-22). Nicméně

- Zavést změny v rodičovské dovolené, které by motivovaly muže k převzetí větší péče o děti.

Rovněž tak je navrhována „(...) nižší daň z příjmu a kombinace různých přístupů“, jakožto hledání sociálně spravedlivějšího řešení.“ (Potůček, 2010:13).

Shrnutí

V realizované důchodové reformě je oslabeno kritérium sociální spravedlnosti, což považuji za zásadní problém, jehož neřešení může vést až k narušení sociální soudržnosti a sociálního smíru. ČSSD navrhuje konkrétní opatření k řešení problému absence sociální spravedlnosti v důchodovém systému. Přesto si dovoluji připomenout moji poznámku na začátku kapitoly 5, že nelze zaručit to, zda by byla skutečně realizována příslušná opatření v případě, že by ČSSD měla vládní odpovědnost, neboť záleží na velikosti zastoupení jednotlivých politických stran (koalice versus opozice) v Parlamentu ČR a na dosažení celospolečenského konsensu²³³.

Problém nedostatečného propojení rodinné a důchodové politiky rovněž souvisí s problémem (ne)slučitelnosti rodinných a pracovních rolí. V tomto kontextu uvádím, kromě jiného²³⁴, problém nedostatečného využívání flexibilních pracovních úvazků ze strany zaměstnavatelů, nedostatečné kapacity veřejných zařízení péče o předškolní děti od 3 let a nedostatečného zapojení zaměstnavatelů v oblasti zajištění služeb péče o děti. (Viz např. Soubor, 2010; Duškov, 2011).

---

např. podle výzkumné studie VÚPSV z roku 2009 je disharmonie mezi nabídkou a poptávkou dána nerovnoměrným regionálním rozložením jeslí. „Nejvíce jeslí se nachází v Praze a Ústeckém kraji (shodně 9), naopak pouze jedny jesle jsou v Jihočeském, Pardubickém a Libereckém kraji, Karlovarský kraj dokonce nemá jesle žádné (...) Tato zařízení jsou přitom koncentrována zvláště do větších měst, rodiny žijící v menších městech a vesnicích tak prakticky nemají moc možností, jak jejich služeb využít (...).“ (Kuchařová et al., 2009:68-69). VÚPSV rovněž poukazuje na nedostatečnou nabídku alternativních služeb péče o děti do 3 let v obcích, kde chybějí jesle. „V obcích (městech), kde jsou služby jeslí dostupné, bývají k dispozici i další formy pomoci matkám nejmladších dětí. Jen v malém měřítku jsou to ale alternativy klasické jeselské péče v plném jejím rozsahu. Naopak tam, kde rodiče nemají možnost dávat děti do jeslí, se jim nenabízí ani obdobná péče jinou formou. I z tohoto důvodu je třeba dále hledat formy služeb péče o děti, které vyhovují podmínkám menších obcí.“ (Ibid:170).

²³³ Viz subkapitola 5.6

²³⁴ Řešení problematiky sladování rodinného a pracovního života je velmi důležité, nicméně přesahuje rámec mé rigorózní práce. Proto se zaměřuji na tři z mého pohledu nejdůležitější problematické oblasti.

Pokud jde o flexibilní pracovní úvazky, tak podle ustanovení § 241 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, pokud požádá „zaměstnankyně nebo zaměstnanec pečující o dítě mladší než 15 let (...) o kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby, je zaměstnavatel povinen vyhovět žádosti, nebrání-li tomu vážné provozní důvody.“ Předmětné ustanovení by bylo velmi přínosné v oblasti sladování práce a rodiny, ale problematické je vymezení „vážných provozních důvodů.“ Záleží na zaměstnavateli, zda vyhoví žádosti rodiče či nikoliv s odvoláním na „vážné provozní důvody.“ Zaměstnávání na kratší pracovní dobu je spojováno i s nevýhodami (menší možnost kariérního růstu, nižší participace na podnikovém vzdělávání, nejistota zaměstnání a omezený nárok na zaměstnanecké benefity). (Haberlová, Kyzlinková, 2009:28). V ČR je podíl všech (nejenom rodičů pečujících o děti) pracujících na částečný úvazek k celkovému počtu zaměstnanců nízký. V roce 2011 činil 5,5 %, průměr v zemích EU 27 byl 19,5 %. Podíl žen pracujících na částečný úvazek činil v roce 2011 v ČR 9,4 % a v zemích EU 27 31,9 %²³⁵. To, že nejsou flexibilní úvazky příliš využívány, je z části dáno také tím, že to není legislativně dobře nastaveno a dostatečně podpořeno. Problémem například je, že zákon č. 262/2006 Sb. nevymezuje tzv. sdílené pracovní místo více zaměstnanci, jakožto flexibilní formy zaměstnávání. „(...) Absence právní úpravy (zákoník práce tuto formu pracovního úvazku výslovně neupravuje) způsobuje výkladové problémy.“ (Jaké, 20. 10. 2008²³⁶). MPSV dle nově zveřejněného Plánu pro zaměstnanost „finančně podpoří firmy zaměstnávající na zkrácené pracovní úvazky matky s dětmi“²³⁷ (...) Zaměstnavatelům Úřad práce ČR nabídne vyšší příspěvek, jakýsi bonus navíc za to, že ve srovnání s plným úvazkem dají práci více lidem a zohlední jejich osobní možnosti.“ (Müllerová, 15. 3. 2013²³⁸).

O nedostatečné kapacitě předškolních zařízení pro děti od 3 let svědčí skutečnost, že ve školním roce 2011/2012 bylo zamítnuto 47 828 žádostí o přijetí do

---

²³⁵ Dostupné z

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/main_tables. [online]. [cit. 2013-2-23].

²³⁶ Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/5793>. [online]. [cit. 2013-1-6].

²³⁷ MPSV by mělo, dle mého názoru, poskytovat podporu zaměstnavatelům, kteří na částečný úvazek zaměstnávají obecně rodiče s dětmi, neboť by jinak došlo k nerovnému přístupu k otcům oproti matkám.

²³⁸ Tisková zpráva MPSV dostupná z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/14864/TZ_150313.pdf. [online]. [cit. 2013-3-17].

veřejných mateřských škol (viz Statistická ročenka MŠMT)²³⁹. Důležitým aktérem jsou obce, které zřizují veřejná zařízení péče o předškolní děti od 3 let věku, a proto mohou řešit jejich nedostatečnou kapacitu, čímž by přispěly ke snadnějšímu návratu rodičů do zaměstnání (Národní, 2009:20) a „*ke zmírnění nespravedlnosti (menší ztráta výdělku, menší omezení kariéry) v porovnání s bezdětnými plátcí sociálního pojištění. Na druhé straně je nutné respektovat finanční možnosti obcí.*“ (Belčev, 2013:16). Určitým řešením by mohla být podpora MPSV obcím (např. formou dotací) na zvýšení kapacity veřejných mateřských škol. V tomto kontextu pro úplnost uvádím, že dle barcelonských závěrů Evropské rady z roku 2002 by mělo být zajištěno umístění v předškolních zařízeních péče o děti pro 90 % dětí starších 3 let a pro 33 % dětí mladších 3 let. (Viz Presidency, 2002:12).

Zapojení zaměstnavatelů v oblasti zajištění služeb péče o děti umožňuje platná legislativa. Konkrétně podle ustanovení § 34 odst. 8 novelizovaného (účinnost od 1. 1. 2012) zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon) může být zřízena „*mateřská škola (...) ke vzdělávání dětí zaměstnanců zřizovatele nebo jiného zaměstnavatele*“. Mezi širokou veřejností je užíván pojem „*firemní školka*“, který školský zákon nezná. (Firemní, 2011:1). Cílem je „*podpora a rozvoj služeb péče o děti za účelem sladění pracovního a rodinného života jejich rodičů (...)*.“ (Ibid). „Firemní školky“ zapsané v rejstříku škol a školských zařízení (dále jen RŠŠZ), mají napomoci rodičům s umístěním dětí do předškolního zařízení a s návratem do práce. Přísná kritéria pro zápis do RŠŠZ však odrazují zaměstnavatele od jejich zřizování. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy garantuje kvalitu činnosti tzv. „firemních školek“ zapsaných do RŠŠZ, neboť musejí splňovat „*stejně podmínky jako je tomu u mateřských škol ostatních zřizovatelů, zapsaných ve školském rejstříku.*“ (Firemní, 2011:1). Na druhé straně tyto „firemní školky“ mohou čerpat příslušnou dotaci ze státního rozpočtu podle zákona č. 306/1999 Sb. (Návrh, 2012:15). Firmy musejí „*zajistit odborně kvalifikovaný pedagogický personál (...)*.“ (Ibid:16). Rovněž musejí být splněny přísné požadavky např. na prostor a vybavení školek. (Viz Vyhláška č. 410/2005 Sb.). Zřizování „firemních školek“ je velmi nákladnou záležitostí pro firmy (zejména pro malé a střední podniky). (Holub et al., 2010:39). Z tohoto důvodu vláda v měsíci srpnu 2012 schválila návrh MPSV

---

²³⁹ Dostupné z <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>. [online]. [cit. 2012-10-25].

věcného záměru zákona o dětské skupině (nebyl ještě projednán v Parlamentu ČR)²⁴⁰. „Hlavním záměrem nově navrhované úpravy je vytvořit nástroj služby hlídání a péče o dítě v dětské skupině, který zvýší dostupnost služeb péče o děti a usnadní participaci rodičů s malými dětmi na trhu práce. Rodičům se tak umožní udržení kontaktu se zaměstnáním v době péče o dítě a postupné (znovu)zapojení do pracovního procesu s ohledem na jejich strategii při sladění profesního, rodinného a osobního života. Za účelem podpory snazší dostupnosti služeb péče o děti se jako další opatření navrhuje, aby zaměstnavatelé mohli uplatnit náklady vynaložené na zajištění služby péče o děti jejich zaměstnanců jako daňově uznatelné náklady. Rovněž se k posílení motivace návratu rodičů do pracovního procesu a participace na trhu práce navrhuje vytvořit nástroj podpory v podobě slevy na dani.²⁴¹“ Jde o vytvoření nového typu „služby hlídání a péče o dítě v dětské skupině, upravujícího podmínky pro činnost spočívající v pravidelné péči o dítě ve věku od šesti měsíců do zahájení povinné školní docházky mimo domácnost dítěte, v kolektivu dětí, mimo režim předpisů o školách a školských zařízeních. Rozšiřuje se tak spektrum služeb péče o děti, poskytovatelům se stanovují dosažitelné podmínky, které jsou však zároveň zárukou jisté kvality služby, a rovněž se zajišťuje variabilita při poskytování nového typu služby (...) Služba hlídání a péče o dítě v dětské skupině nezajišťuje vzdělávání dítěte, ale dítěti se poskytuje výchovná péče zaměřená na rozvoj schopností dítěte a jeho kulturních a hygienických návyků (...).“ (Návrh, 2012:24-25). Zaměstnavatelé rodičů dětí, jimž bude zařízení sloužit, mohou za předpokladu splnění dalších podmínek získat podporu z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost Evropského sociálního fondu na vybudování a na prvních 18 měsících provozu tzv. dětských skupin²⁴². (Výzva, 15. 3. 2013)²⁴³.

V následujícím schématu 9 pro ilustraci uvádím cíle řešení problému absence principu sociální spravedlnosti v české důchodové reformě. Ve stromu cílů jsou zohledněny klíčové návrhy ČSSD (včetně asignace pojistného).

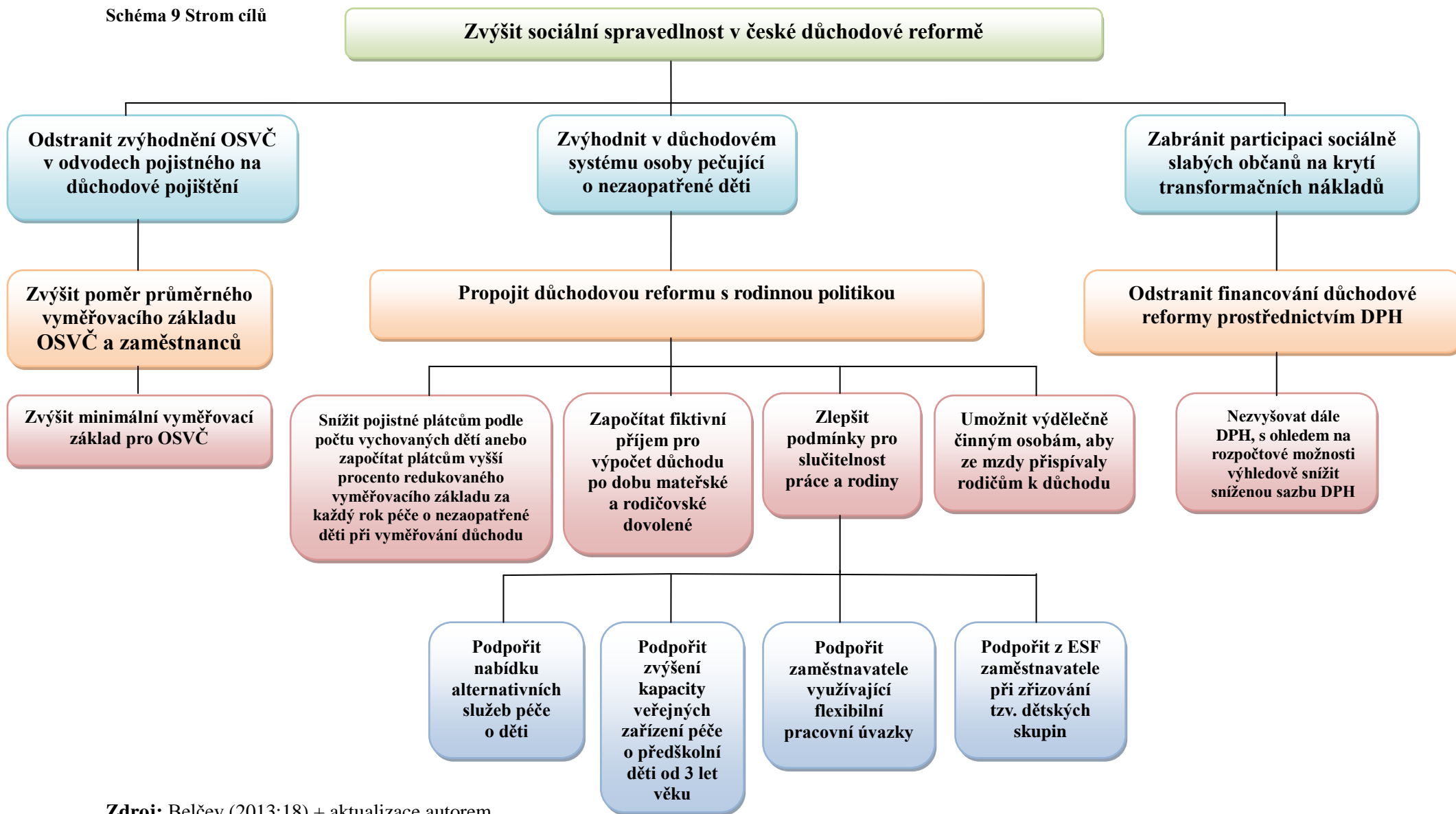
²⁴⁰ Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/13503/zamer_zakona.pdf. [online].[cit. 2012-10-13].

²⁴¹ Viz anotace Návrhu věcného záměru zákona o dětské skupině dostupná z <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=KORN8T3HMZK5>. [online].[cit. 2013-3-17].

²⁴² Přestože Návrh věcného záměru zákona o dětské skupině nebyl dosud projednán v Parlamentu ČR, lze dětské skupiny zřizovat již nyní.

²⁴³ Výzva MPSV zaměstnavatelům ze dne 15. 3. 2013 pro předkládání grantových projektů zaměřených na vznik a provoz dětských skupin je dostupná z <http://www.esfcr.cz/vyzva-b5>. [online].[cit. 2013-3-17].

Schéma 9 Strom cílů

Zdroj: Belčev (2013:18) + aktualizace autorem

5.5 Ekvivalence (zásluhovost)

Zásluhovost je další kritérium, podle kterého komparuji realizovanou důchodovou reformu s konceptem ČSSD. I v tomto případě jsem zvolil časový horizont 10 let, a to ze stejného důvodu, který jsem již objasnil u předchozích kritérií.

V realizované důchodové reformě, je kritérium ekvivalence uplatněno jen okrajově, neboť změna ve výpočtu důchodů I. pilíře po tzv. malé důchodové reformě vede k tomu, že poměr důchodu přiznaného po 29. 9. 2011 ke mzdě se mírně zvýšil pouze u mzdového rozpětí 1,5 – 3 násobku průměrné mzdy. Náhradový poměr naopak poklesl u mzdového intervalu 0,5 – 1,5 násobku průměrné mzdy. Zásluhovost tak byla posílena pouze u občanů s nadprůměrnými příjmy (poslední desátý příjmový decil) na úkor druhého až devátého příjmového decilu²⁴⁴. V kontextu uplatnění kritéria ekvivalence je nutno si položit otázku, zda bude občanům, kteří vstoupí do II. pilíře a kteří nemají nadprůměrné příjmy, kompenzován pokles vypláceného důchodu z I. pilíře? Podle studie think-tanku IDEA je přestup výhodný pro muže s příjmy v posledních dvou nejvyšších příjmových decilech a pro ženy s příjmy v nejvyšším (desátém) příjmovém decilu. Celkově by se přechod do II. pilíře „mohl vyplatit až 50 % mužů a 30 % žen.“ (Schneider, Šatava, 4. 10. 2012:11). „Pokud se někdo z třicátníků s nadprůměrným příjmem do druhého pilíře upíše, pak mu celoživotní spoření 3 procent průměrné hrubé mzdy nabídne doživotní důchod ve výši 6 procent mzdy, asi 1500 korun měsíčně v dnešních penězích (...) Může to být i mnohem méně. Těžko totiž očekávat, že reálné mzdy porostou příštích 40 let (...) o 3 procenta ročně (...), inflace bude nulová (...) a investované fondy nabídnou reálný výnos 3 procent ročně (...).“ (Sobotka, 18. 10. 2012²⁴⁵). Podle Vostatka „jestliže vládní i provládní studie došly k závěru, že druhý pilíř je výhodný maximálně pro polovinu pojištěnců, a přitom byly ignorovány dopady této reformy na státní rozpočet a ekonomiku, tak z toho plyne, že opt-out je výhodný jen pro velmi úzkou skupinu nejbohatších pojištěnců.“ (Expert, 27. 11. 2012²⁴⁶). Z tohoto důvodu doporučuje „ukončit opt-out a tím i další provoz

---

²⁴⁴ Viz subkapitola 4.3.3

²⁴⁵ Blog Bohuslava Sobotky je dostupný z <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/bohuslav-sobotka.php?itemid=17857>. [online]. [cit. 2013-3-20].

²⁴⁶ Dostupné z http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/expert-reforma-penzi-je-nevyhodna-skoro-pro-vsechny_253557.html. [online]. [cit. 2013-3-20].

druhého penzijního pilíře s tím, že jeho klienti budou moci i nadále přispívat do příslušných důchodových fondů, začnou však znovu platit plné pojistné na veřejné důchodové pojištění.“ (Vostatek, 2012:15).

ČSSD navrhuje zavedení systému NDC po vzoru Švédska²⁴⁷ a předpokládá posílení ekvivalence v důchodovém systému²⁴⁸. Návrh vychází z varianty důchodové reformy, kterou ČSSD předložila²⁴⁹ prostřednictvím Výkonného týmu Bezděkovy komise v roce 2005. Připomínám, že v tehdejší variantě bylo navrhováno převést 1,6 % příspěvku na státní politiku zaměstnanosti na zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění z 28 % na 29,6 %. Podle tehdejší projekce a analýzy Výkonného týmu Bezděkovy komise bude však *„zhruba 60% nově přiznaných NDC důchodů (...) dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby (...).*“ (Závěrečná, 2005:18). Vedoucí odborné sociální komise ČSSD, Martin Potůček, v rozhovoru pro Hospodářské noviny uvedl, že systém NDC nelze zavést v ČR okamžitě s ohledem na nižší podíl výdajů na důchody k HDP oproti Švédsku²⁵⁰. *„Pokud bychom k NDC systému přistoupili hned, někteří noví penzisté se dostanou hodně nízko v porovnání se stávajícím systémem. Nedokázali by s tak nízkými penzemi přežít. Počítáme s tím v dlouhodobějším horizontu (...) Záleží na ekonomickém vývoji země a na politické vůli. Jsme přesvědčeni, že vláda, která bude více levicově zaměřená, bude ochotna rozdělovat na sociální výdaje více ze státního rozpočtu (...) Umím si představit perspektivu osmi až deseti let, kdy bychom na tento systém mohli přejít (...).*“ (Strnadová, 19.3.2013:2). ČSSD rovněž podporuje tzv. flexibilní hranici odchodu do

---

²⁴⁷ Individuální účty NDC byly ve Švédsku zavedeny v roce 1998. Je nutno dodat, že v rámci důchodové reformy byl vedle povinného systému NDC (**I. pilíř**) zaveden povinný FF DC pilíř (**II. pilíř**). Účastníci si mohli zvolit fond na podzim roku 2000. Do I. pilíře začalo být odváděno pojistné 16 % a do druhého 2,5 % z vyměřovacího základu (před reformou bylo odváděno 18,5 % do původního PAYG DB I. pilíře). Z NDC pilíře je garantována výplata minimálního důchodu pro sociálně slabší občany (po dosažení příslušného věku), který je financován z daní ze státního rozpočtu. Rovněž je stanoven minimální důchodový věk pro nárok na dávku. Maximální důchodový věk není omezen. Stát rovněž platí ze státního rozpočtu za tzv. náhradní doby pojištění (např. nezaměstnanost, nemoc, invalidita). **III. pilířem** jsou dobrovolné zaměstnavatelské fondy s dlouholetou tradicí, které pokrývají 85 % pracovníků, příspěvková sazba činí 2,5 % - 4,5% (Viz Palmer, 2002, dostupné z <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/2638200.pdf> .[online].[cit. 2013-3-19]).

²⁴⁸ Ze systému NDC jsou ve Švédsku vypláceny pouze starobní důchody, které podléhají zdanění. Ostatní důchody (pozůstalostní a invalidní) nejsou vypláceny z pojistného, nýbrž z daní ze státního rozpočtu. (Ibid). Tento model (kromě zdanění důchodů) navrhuje i ČSSD (viz subkapitola 4.2.7.2.1).

²⁴⁹ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.1

²⁵⁰ V letech 2010 a 2011 činily výdaje na důchody 8,9 % resp. 9,3 % HDP (viz subkapitola 4.3.2). Podle odhadu Eurostatu činily v roce 2010 výdaje na důchody ve Švédsku 12,1 % HDP. (Viz odkaz http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00103&plug_in=1 .[online].[cit. 2013-2-17])

důchodu, kdy se člověk svobodně rozhodne, jak naloží s „naspořenou“ částkou na fiktivním účtu, „*jestli půjde do důchodu dříve za nižší důchod, nebo později a bude čerpat větší měsíční dávku.*“ (Ibid:3). Potůček v rozhovoru dále uvádí, že na základě uvedeného principu by bylo možné odejít do důchodu i např. ve 40 letech s tím, že „*podle aktuální průměrné doby dožití se spočítá, kolik let budeme důchod pobírat, a naspořené peníze na (...) fiktivním účtu se vydělí tímto číslem. Tím získáme výši důchodu*²⁵¹.“ (Ibid).

Shrnutí

V realizované důchodové reformě je kritérium ekvivalence uplatňováno v podstatě jen u občanů s nadprůměrnými příjmy, ať už se jedná o důchody vyplácené z I. pilíře, tak o důchody vyplácené ze II. pilíře, které by měly kompenzovat pokles důchodových nároků z I. pilíře. Podle studie IDEA se přechod do II. pilíře celkově nevyplatí zhruba polovině mužů a 70 % žen.

ČSSD navrhuje posílit princip ekvivalence zavedením systému NDC. Výkonný tým Bezděkovy komise ve své Závěrečné zprávě z roku 2005 však dospěl k závěru, že více jak polovina důchodů přiznaných ze systému NDC bude nižších, než je hranice chudoby. Na druhé straně zavedení systému NDC v ČR je rovněž podporováno např. Vostatkem, který vedle zrušení II. pilíře doporučuje tzv. Panevropský důchodový systém²⁵². (Vostatek, 2012). Vostatek upřesňuje, že systém NDC by se týkal pouze starobních důchodů. Součástí NDC by byly platby státu (ze státního rozpočtu) za náhradní doby pojištění. Sociální penze by byly financovány ze státního rozpočtu, nikoliv z pojistného (převedení současné základní výměry, dorovnání důchodů na minimum). Invalidní důchody by měly být převedeny do systému nemocenského pojištění, vdovské (vdovecké) důchody by se neměly již přiznávat (sdílení důchodových nároků na osobních účtech) a sirotčí důchody by měly být součástí státní sociální podpory (univerzální důchody). (Vostatek, 2010: 25-34).

---

²⁵¹ Dovolují si s tímto názorem polemizovat, neboť si myslím, že je nereálné, aby měl občan ve 40 letech, při tak krátké době pojištění, „naspořenou“ na fiktivním účtu takovou sumu peněz, aby mu mohl být vyplácen alespoň minimální důchod. Ve švédském systému NDC je minimální důchodová hranice pro výplatu dávky z NDC pilíře stanovena na 61 let. (Viz Palmer, 2002, dostupné z <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/2638200.pdf> .[online].[cit. 2013-3-19])

²⁵² Viz subkapitola 4.5.2

5.6 Odolnost důchodové reformy v čase

Důchodová reforma má dlouhodobý dopad na fungování penzijního systému, a proto je nezbytné, aby její podoba byla výsledkem celospolečenského konsensu. Základním předpokladem pro dlouhodobou stabilizaci důchodového systému je to, aby se na důchodové reformě shodli relevantní aktéři - parlamentní strany napříč celým politickým spektrem (koalice i opozice), odborníci a občanská veřejnost²⁵³. Z tohoto důvodu komparuji realizovanou důchodovou reformu s konceptem ČSSD prizmatem uplatnění kritéria dosažení celospolečenského konsensu.

Realizovaná důchodová reforma byla schválena vládnoucí politickou většinou v Poslanecké sněmovně ČR, ale nezískala podporu u politické opozice (viz např. Potůček, 2011b) ani u odborů (viz např. Vize, 28. 6. 2012²⁵⁴). Není tedy výsledkem konsenzu resp. kompromisu napříč politickým spektrem. „*To, co je realizováno nyní, je představa jedné koalice.*“ (Strnadová, 19. 3. 2013:2). „*Každý zásadní prvek důchodové či jiné reformy by měl být důkladně a nestranně analyzován (...) Reforma byla připravována ve velkém spěchu, souběžně s dalšími reformami, bez odpovídajících podkladových studií a oponentur a proti vůli největší parlamentní strany, která není součástí vládní tříčlenné koalice. Lze tak očekávat zásadní změny po příštích volbách (...).*“ (Vostatek, 2012:2,7). ČSSD zcela otevřeně deklaruje²⁵⁵, že v případě převzetí vládní odpovědnosti bude usilovat o zrušení II. pilíře²⁵⁶. ČMKOS považuje za absurdní převádět část prostředků z PAYG DB pilíře do soukromých fondů „*v době, kdy světová finanční krize ukázala na všechny slabiny hospodaření soukromých fondů a dalších finančních institucí a nejistotu vkladů.*“ (Vláda, 30. 1. 2009²⁵⁷).

---

²⁵³ Viz úvod

²⁵⁴ Dostupné z: <http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3444-3/vize-cmkos>. [online]. [cit. 2012-7-25].

²⁵⁵ Viz poznámka v subkapitole 5.2.

²⁵⁶ V Maďarsku byl II. pilíř, do kterého Maďaři od roku 1998 povinně odváděli 8 % z vyměřovacího základu, zrušen v roce 2011. Pravicová vláda (Fidesz-KDNP) Viktora Orbána z důvodu špatného stavu veřejných financí přinutila občany, aby své úspory převedli zpátky ze soukromých fondů do státního penzijního systému. Buď mohli své naspořené peníze převést zpátky do státního systému s tím, že stát jim později z PAYG DB pilíře vyplatí důchody odpovídající jejich příspěvkům do státního i soukromého pilíře. Nebo mohli nechat peníze u soukromých fondů, tím však přišli o důchod ze státního pilíře. Toto opatření v podstatě vedlo k likvidaci II. pilíře. (Holub, 25. 11. 2010, viz odkaz <http://aktualne.centrum.cz/finance/penize/clanek.phtml?id=683911>. [online]. [cit. 2013-3-24]).

²⁵⁷ Dostupné z <http://www.cmkos.cz/vyklady-nazory-a-stanoviska/duchody/1305-3/vlada-odlozila-projednani-navrhu-iii-etapy-duchodove-reformy> [online]. [cit. 2013-3-23]

ČSSD počítá s tím, že pro zavedení systému NDC bude nezbytné dosažení celospolečenské shody a že nebude nalezena shoda na konečné podobě důchodové reformy během jednoho čtyřletého volebního období. „*Penzijní reforma musí být založena na celospolečenském konsensu (...) Může trvat pět, klidně sedm let, než nalezneme řešení přijatelné pro všechny hlavní hráče.*“ (Strnadová, 19. 3. 2013:2).

Shrnutí

Před realizací důchodové reformy neproběhla celospolečenská diskuse o budoucí podobě důchodového systému, a proto lze po volbách s případnou změnou rozložení politických sil (posílení levice) očekávat i změnu v uspořádání penzijního systému, kterou deklarovala opoziční ČSSD. Je tedy zřejmé, že dosažení celospolečenského konsensu na důchodové reformě je klíčové, neboť by s každou změnou vlády mohlo docházet k zásadním změnám ve fungování důchodového systému, což by nepříspěvalo k jeho stabilizaci²⁵⁸. ČSSD počítá s tím, že pro zavedení systému NDC bude potřeba až v sedmiletém časovém horizontu nalézt takové řešení implementace, které bude přijatelné resp. kompromisní pro všechny relevantní aktéry. Pochopitelně zůstává otázkou, zda bude ČSSD, v případě převzetí vládní odpovědnosti a v případě silného politického mandátu, uplatňovat princip korporativismu, nedopustí se stejné chyby jako Nečasova vláda a neprosadí důchodovou reformu z pozice vládní parlamentní většiny.

---

²⁵⁸ Viz úvod.

Závěr

Jedním z cílů rigorózní práce byla analýza reformy českého důchodového systému v kontextu celého vývoje českého důchodového systému po roce 1989. Velkou pozornost jsem věnoval vedle hodnotového aspektu rovněž demografickým, politickým, legislativním, ekonomickým, sociálním, institucionálním a mezinárodním aspektům, které determinují organizační uspořádání a financování penzijního systému. Nelze hodnotit důchodovou reformu izolovaně bez uvědomění si širších výše uvedených souvislostí.

V návaznosti na shora uvedené jsem vymezil první výzkumnou otázku ***Jaké instituce a aktéři ovlivnili vývoj důchodového systému po roce 1989?*** Jednou z institucí je MPSV, které v 1. polovině 90. let 20. století vypracovalo návrh zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, který mimo jiné upravuje působnost nynější instituce ČSSZ, jakožto „civilního“ orgánu sociálního zabezpečení a organizační složky státu, která je řízena MPSV. Z dílny MPSV pochází i návrh zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a návrh zákona o důchodovém pojištění (zavedení I. PAYG DB pilíře). Návrh zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem (zavedení tehdejšího II. pilíře) zpracovalo MF. Relevantními institucemi v oblasti penzijního připojištění jsou soukromé penzijní fondy. Důležitou úlohu pochopitelně sehrály politické strany, které v Parlamentu ČR schválily příslušné návrhy zákonů. Je nutné si uvědomit, že klíčové zákony týkající se vzniku dvou důchodových pilířů byly přijaty za liberálně konzervativní vlády premiéra Klause (2. 7. 1992 - 4. 7. 1996), ve které byla silným politickým aktérem ODS-KDS, která v červnových volbách do ČNR v roce 1992 získala 29,73 % hlasů oproti menším koaličním stranám KDU-ČSL a ODA, které získaly pouhých 6,28 % resp. 5,93 % hlasů. Vláda premiéra Klause se vyznačovala nedostatečným sociálním dialogem. Zajímavé je, že zákon č. 155/1995 Sb. nebyl přijat za podpory koaliční KDU-ČSL, která ODS vytýkala nedostatečnou diskuzi a neoddělení důchodového pojištění od státního rozpočtu, nýbrž opoziční Českomoravskou unií středu. Přestože tato a následná menšinová Klausova vláda (1996 – 1997) byla liberálně konzervativní, nebylo tehdy v ČR zavedeno povinné důchodové spoření, které doporučovala WB, resp. nebyl uplatněn neoliberální koncept privatizace důchodového systému v duchu Washingtonského konsensu.

Důvodem bylo, že důchodový účet byl do roku 1997 v přebytku (před snížením pojistného), a proto ČR nebyla závislá na zahraničním kapitálu od mezinárodních institucí na rozdíl od Maďarska a Polska, u kterých došlo k narušení path dependency a k implementaci zásadní změny důchodového systému už v druhé polovině 90. let 20. st. Radikální důchodovou reformu neprosadili ani ministři Tošovského vlády (leden 1998 – červen 1998) za Unii svobody Volák (MPSV) a Pilip (MF), kterému byly blízké názory finančních a bankovních expertů podporujících neoliberalní doktrínu důchodové reformy (např. Schneider, Kreidl). Tento koncept byl odmítán zejména opoziční ČSSD, jejíž pozice jakožto politického aktéra po parlamentních volbách v roce 1996 výrazně posílila, neboť byla druhou nejsilnější politickou stranou (získala 26,44 % hlasů). Odbory rovněž nesouhlasily s privatizací I. pilíře a spolu s ČSSD poukazovaly na rizika spojená s nestabilitou finančních trhů a institucí a na vysoké transformační náklady důchodové reformy. Za Zemanovy menšinové vlády ČSSD (22. 7. 1998 - 12. 7. 2002) byl v roce 1999 zřízen Výborem pro sociální a zdravotní politiku Senátu Parlamentu ČR Podvýbor pro důchodovou reformu a v roce 2000 byla zřízena Dočasná komise pro důchodovou reformu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Nicméně se uvedeným institucím nepodařilo nalézt konsensus napříč politickým spektrem na důchodové reformě. Zemanově vládě se nepodařilo prosadit zavedení systému NDC, vznik Sociální pojišťovny ani zavedení zaměstnaneckého penzijního připojištění. Za následující koaliční vlády ČSSD s KDU-ČSL, US-DEU (15. 7. 2002 – 4. 9. 2006) vznikl na základě dohody (20. 3. 2004) předsedů politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR ve věci důchodové reformy v měsíci dubnu 2004 Výkonný tým Bezděkovy komise, který analyzoval kromě důchodového systému a jeho možných parametrických změn i jednotlivé návrhy (varianty) politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně. Další vývoj od roku 2004 dosud reflektuji v následujících výzkumných cílech a otázkách.

Jako druhou jsem vymezil výzkumnou otázku ***Jaké návrhy důchodové reformy předložily tehdejší parlamentní strany prostřednictvím Bezděkovy komise?*** V rigorózní práci jsem analyzoval návrhy na důchodovou reformu, které předložily jednotlivé politické strany (tehdy zastoupené v Poslanecké sněmovně) prostřednictvím Výkonného týmu Bezděkovy komise, který ve své Závěrečné

zprávě²⁵⁹ provedl projekci a analýzu jednotlivých návrhů. **ČSSD** navrhovala²⁶⁰ zavedení systému NDC a podporu dalšího rozvoje dobrovolných soukromých doplňkových důchodových systémů. Cílem bylo posílení zásluhovosti a zároveň ochrana důchodců před propadem do chudoby. ČSSD předpokládala převedení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (1,6 %) na pojistné na důchodové pojištění a valorizaci důchodů o míru inflace a o ½ růstu průměrné reálné mzdy. **KDU-ČSL** navrhovala²⁶¹ zavedení dobrovolného II. FF DC pilíře financovaného opt-outem části pojistného na důchodové pojištění z I. do II. pilíře²⁶², který měl doplňovat I. PAYG DB pilíř a III. FF DC pilíř (penzijní připojištění, životní pojištění). Návrhem²⁶³ **KSČM** byla parametrická změna I. PAYG DB pilíře, posílení příjmů v I. pilíři a v podstatě likvidace penzijního připojištění se státním příspěvkem. Jedním z navrhovaných opatření k posílení příjmů I. pilíře totiž bylo zrušení státní podpory na penzijní připojištění s tím, že se úspora státu převede do I. pilíře. Realizace tohoto opatření by učinila z penzijního připojištění neatraktivní spoření. Ve variantě **ODS** bylo navrhováno²⁶⁴ zavedení tzv. *rovného důchodu* z PAYG DB pilíře ve výši 20 % průměrné hrubé mzdy s tím, že občané budou odvádět do uvedeného pilíře menší pojistné na sociální zabezpečení, což destabilizuje PAYG DB pilíř, ze kterého jsou vypláceny důchody současným důchodcům. ODS ponechává na občanech, jak naloží s uspořeným pojistným. Problémem je zajištění nezodpovědných občanů, kteří nebudou myslet na své zajištění ve stáří a uspořené pojistné použijí k uspokojení současné spotřeby, nikoliv k dlouhodobé investici. Důležitý je i problém zabezpečení občanů ve stáří, kteří si nemohou spořit na důchod např. z důvodu nezaměstnanosti, péče o děti (složitější situace je navíc u matek samoživitelek), handicapu anebo nízkých příjmů. Politická strana **US-DEU** stejně jako **KDU-ČSL** navrhovala²⁶⁵ vznik dobrovolného FF DC pilíře, který měl být financován opt-outem (občané budou odvádět do PAYG DB pilíře ze svého vyměřovacího základu o 3 % méně z 28 % sazby pojistného na důchodové pojištění, které převedou do fondového pilíře. Dále budou platit 6 % z vlastních prostředků). Varianty předložené ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU a ODS povedou v dlouhodobé perspektivě sice k vyrovnanému saldu

---

²⁵⁹ Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf. [online]. [cit.2012-12-29]

²⁶⁰ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.1

²⁶¹ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.2

²⁶² Tento návrh v podstatě odpovídá současnému II. pilíři (dobrovolné důchodové spoření)

²⁶³ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.3

²⁶⁴ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.4

²⁶⁵ Podrobně viz subkapitola 4.2.5.1.5

důchodového účtu, ale na úkor výrazného snížení náhradového poměru (u varianty ODS na 20 % a u variant ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU na 27 % - 31 %). Podle propočtu Výkonného týmu bude u varianty ČSSD „(...) zhruba 60% nově přiznaných NDC důchodů (...) dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby (...).“ (Závěrečná, 2005:18). U varianty US-DEU to bude cca 40 %. (Ibid:35). V návrhu ODS je v PAYG DB pilíři posilována příjmová solidarita, neboť všichni občané (a tedy i středně a vysokopříjmoví) budou pobírat velmi nízký rovný důchod. Princip ekvivalence je v PAYG DB pilíři zcela oslaben. Ve variantě KDU-ČSL je posilována solidarita mezi bezdětnými a rodiči pečujícími o nezletilé děti (úleva na pojistném). Varianta KSČM „(...) zvyšuje pojistnou sazbu, tak zvětšuje objem solidarity (...).“ (Ibid:39). Výkonný tým Bezděkovy komise v Závěrečné zprávě uvedl své doporučení ohledně dalšího vývoje důchodového systému s tím, že rozhodnutí o důchodové reformě resp. o budoucí podobě důchodového systému musí mít výhradně politický charakter. Do konce volebního období koaliční vlády ČSSD s KDU-ČSL, US-DEU nebyla nalezena shoda parlamentních politických stran na budoucí podobě důchodového systému a na dalších opatřeních důchodové reformy²⁶⁶.

V návaznosti na další dílčí výzkumný cíl byla položena třetí výzkumná otázka ***Jaké skupinové a/nebo institucionální zájmy ovlivňovaly přípravu a průběh důchodové reformy?*** Za druhé Topolánkovy vlády (v měsíci lednu 2009) vznikla NERV jakožto nezávislý poradní orgán vlády pro finanční a hospodářské otázky, ve kterém převládají zástupci byznysu, bankovního a finančního sektoru, nad zástupci akademické sféry. NERV pracovala do měsíce září 2009, kdy publikovala Závěrečnou zprávu, ve které vedle parametrických úprav prvního PAYG DB pilíře, doporučuje zavést veřejně spravovaný a státem garantovaný fondový plně zásluhový II. pilíř. (Závěrečná, 2009:74). V měsíci lednu 2010 již za vlády premiéra Fischera vznikl PES (tzv. druhá Bezděkova komise), která působila do konce funkčního období této vlády, tj. do konce měsíce června 2010, a která navazuje na činnost předchozí Bezděkovy komise. Zásadním problémem je, že pět členů komise působilo v soukromém finančním sektoru. Z toho dva z nich (Bezděk, Rusnok) přímo v soukromých penzijních fondech. Zbývající tři (Fialka, Gellová, Kohout) pracovali

---

²⁶⁶ Viz subkapitola 4.2.5.1.6

ve společnostech působících ve prospěch penzijních fondů. Tři zástupci vlády (Frankl, Hájková, Král) byli v menšině, stejně jako Samek, který byl do komise přizván nikoliv jako zástupce odborů, nýbrž jako expert. Nelze zcela vyloučit, že mohly převážít zájmy finančních institucí na změně důchodového systému a že PES proto ve své Závěrečné zprávě z měsíce června 2010 doporučil zavedení povinného důchodového spoření (většinová varianta). Samek oproti ostatním členům PES s touto variantou nesouhlasil a navrhl dobrovolné důchodové spoření (menšinová varianta)²⁶⁷. S nástupem Nečasovy vlády byla obnovena (srpen 2010) činnost NERV, ve které došlo i k personálním změnám²⁶⁸. V kontextu personálního složení NERV (finanční analytik, ředitel České spořitelny, hlavní ekonom ČSOB, liberálně orientovaný tehdejší děkan Národohospodářské fakulty VŠE atd.) rovněž nelze vyloučit, že převážily zájmy finančních institucí maximalizovat zisk a že proto výstupy resp. doporučení ze strany NERV vyznívají ve prospěch posilování jejich pozice v oblasti důchodové reformy. NERV se zcela ztotožnila s doporučeními resp. s návrhy důchodové reformy uvedenými v Závěrečné zprávě PES a doporučuje většinovou variantu PES, tj. zavedení povinného FF DC druhého pilíře. Ke shora uvedené „shodě“ nepochybně přispěla i skutečnost, že jak v PES, tak v NERV figuroval Vladimír Bezděk.

V této práci byla zodpovězena i čtvrtá výzkumná otázka ***Jaká je podoba realizované důchodové reformy?*** V PAYG DB I. pilíři byly v rámci tzv. malé důchodové reformy s účinností od 30. 9. 2011 změněny redukční hranice a jejich procentuální započtení²⁶⁹, aby došlo k posílení principu ekvivalence. U většiny důchodců však byl princip zásluhovosti oslaben²⁷⁰. Výše základní výměry je nově odvozena od průměrné mzdy a konkrétně činí 9 %²⁷¹. Rovněž podle shora uvedené novely dochází k dalšímu prodlužování věku odchodu do důchodu po dosažení věku 65 let²⁷².

Přestože PES a NERV doporučovaly zavedení povinného důchodového spoření, vláda se nakonec dohodla na zavedení dobrovolného důchodového spoření (FF DC II. pilíř). Zřejmě se poučila z nezdaru zavedení povinného důchodového

---

²⁶⁷ Podrobně viz subkapitola 4.2.6

²⁶⁸ Podrobně viz subkapitola 4.2.7

²⁶⁹ Viz subkapitola 4.3.3

²⁷⁰ Ibid

²⁷¹ Před novelizací byla základní výměra stanovena absolutní částkou.

²⁷² Viz subkapitola 4.2.2.2

spoření v Maďarsku²⁷³. Investiční správa akumulovaných finančních prostředků je svěřena soukromým penzijním společnostem (se zvláštní licenci), které mohou tvořit zejména transformované dosavadní penzijní fondy a nové subjekty. (Viz zákon č. 426/2011 Sb.). Účastník II. pilíře odvádí do I. pilíře o 3 %²⁷⁴ menší pojistné na důchodové pojištění (25 %) z vyměřovacího základu, které je přesměrováno do II. pilíře. Dále musí do II. pilíře odvést další 2 % vyměřovacího základu z vlastních prostředků. Celkový odvod pojistného na důchodové pojištění tak činí 30 % z vyměřovacího základu, z toho 25 % na důchodové pojištění (I. pilíř) a 5 % na důchodové spoření. Transformační náklady jsou financovány zvýšením DPH. Po vstupu do II. pilíře, již z něj nelze vystoupit. Účinnost fungování druhého pilíře je od 1. 1. 2013²⁷⁵.

Přijetím zákona č. 427/2011 Sb. je s účinností od 1. 1. 2013 zavedeno doplňkové penzijní spoření (III. pilíř), kterým je zreformováno dosavadní penzijní připojištění se státním příspěvkem a kterým je realizováno oddělení majetku penzijních fondů (majetek akcionářů fondů) a účastníků penzijního připojištění (účastníci investování), které nebylo možné provést novelou zákona č. 42/1994 Sb. Stejně jako dosavadní penzijní připojištění je podporováno ze strany státu státním příspěvkem a daňovými úlevami²⁷⁶. Dosavadním účastníkům penzijního připojištění je umožněno rozhodnout se, zda setrvají v tzv. transformovaném fondu, anebo dobrovolně přejdou do nového doplňkového penzijního spoření. Účastníci mohou nadále spořit minimálně Kč 100, ale státní příspěvek je poskytován až od příspěvku účastníka Kč 300 (motivace k vyšším příspěvkům)²⁷⁷. Ze III. pilíře lze rovněž při splnění zákonných podmínek vyplácet tzv. předdůchody²⁷⁸.

---

²⁷³ Viz subkapitola 5.6

²⁷⁴ Vláda nezavedla vyšší odvod pojistného z I. pilíře ve prospěch II. pilíře, neboť se zřejmě poučila z praxe v Polsku, kde v reakci na prohlubující se rozpočtový schodek došlo od roku 2011 ke snížení odvodu příspěvku do druhého pilíře ve prospěch I. pilíře. V současné době z příspěvkové sazby 19,52 % odvádí 9,76 % zaměstnavatel a 9,76 % zaměstnanec. Zaměstnanec odvádí do II. pilíře pouze 2,3 % (původně 7,3 %). Veškerý zbytek příspěvkové sazby (17,22 %) plyne do I. pilíře (9,76 % zaměstnavatel + 7,46 % zaměstnanec). (Dedrdziuk, 2011:10). Rovněž na Slovensku došlo ke snížení odvodů do II. pilíře z 9 % na 4 % ve prospěch I. pilíře. „Robert Fico si od toho sľubuje ďalšie miliardy do pruběžného důchodového systému navíc.“ (Kubíčková, 21. 11. 2012, dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/203347-slovenska-duchodovka-se-otrasa-v-zakladech/> .[online]. [cit.2013-3-24]).

²⁷⁵ Podrobně k II. pilíři viz subkapitola 4.2.7.1.1

²⁷⁶ Viz subkapitola 4.2.2.3

²⁷⁷ Ibid

²⁷⁸ Podrobně ke III. pilíři viz subkapitola 4.2.7.1.2

V kontextu analýzy realizované důchodové reformy byla zodpovězena i předposlední výzkumná otázka ***Jaké jsou principy realizované důchodové reformy?*** Vládou realizovaná důchodová reforma vychází z principů diverzifikace, fiskální udržitelnosti, zmírnění mezigeneračního břemene a posílení ekvivalence, které byly doporučeny ze strany PES i NERV²⁷⁹. Komparaci vládou realizované důchodové reformy s konceptem opoziční ČSSD²⁸⁰ jsem provedl prizmatem následujících kritérií (Barr, Diamond, 2008): rozpočtová odpovědnost, kvalita života důchodců, solidarita, sociální spravedlnost, ekvivalence a odolnost důchodové reformy v čase. S tím souvisí poslední a zásadní výzkumná otázka ***Jak jsou naplněna zvolená kritéria²⁸¹ komparace realizované důchodové reformy?*** V realizované důchodové reformě je zohledněno *kritérium rozpočtové odpovědnosti* jen částečně²⁸², a to v rámci tzv. malé důchodové reformy. Naopak stabilizace PAYG DB pilíře je narušena v důsledku opt-outu části pojistného z I. do II. pilíře. ČSSD předmětné kritérium uplatňuje a navrhuje opatření jak stabilizovat saldo důchodového účtu. Jedním z opatření je zvýšení minimálního vyměřovacího základu pro OSVČ nebo například navrhuje u Dohody o provedení práce snížit výši měsíční odměny, ze které je povinnost odvádět sociální a zdravotní pojištění²⁸³.

Kritérium kvality života důchodců je v důchodové reformě zohledněno jen částečně²⁸⁴, a to pouze u vysokopříjmových osob, u kterých lze předpokládat přechod do II. pilíře na úkor odvodů do PAYG DB pilíře. ČSSD uvedené kritérium zcela zohledňuje, kdy místo vzniku II. pilíře a s ním spojeným opt-outem části pojistného na důchodové pojištění, navrhuje posilování penzijního připojištění se státním příspěvkem resp. transformovaného doplňkového penzijního spoření. Návrh ČSSD se v podstatě ztotožňuje s návrhem ČMKOS²⁸⁵, jehož cílem je neoslabování I. pilíře.

---

²⁷⁹ Viz subkapitola 4.2.7.1

²⁸⁰ Z důvodu objektivit při komparaci jsem však upozornil, že je otázkou, zda by ČSSD jako vládnoucí politická strana skutečně realizovala navrhovaná opatření, která jsou uvedena v koncepci důchodové reformy, jakožto v deklarativním veřejně politickém dokumentu.

²⁸¹ Uplatnění jednotlivých kritérií (kromě prvního a posledního) jsem hodnotil v perspektivě deseti let, neboť lze předpokládat, že důchodový systém projde v dlouhodobém horizontu změnami, jejichž vývoj nelze nyní odhadnout.

²⁸² Podrobně viz subkapitola 5.1

²⁸³ Ibid

²⁸⁴ Podrobně viz subkapitola 5.2

²⁸⁵ Viz subkapitola 4.2.7.3

Kritérium sociální solidarity je v důchodové reformě zohledněno v minimálním rozsahu²⁸⁶. S poklesem odvodů do I. pilíře resp. s poklesem příjmů důchodového účtu dochází k oslabování solidárního PAYG DB pilíře (restrikce a zhoršování důchodových nároků z průběžného důchodového pojištění). Vedle příjmové solidarity je oslabována i mezigenerační solidarita (např. nižší valorizace vyplácených důchodů). (Důvodová – sněmovní tisk 833, 2012:5). ČSSD nesouhlasí se zavedením II. důchodového pilíře a zásadně odmítá opt-out části pojistného na důchodové pojištění, jehož důsledkem jsou transformační náklady resp. participace důchodců na jejich financování placením vyšší DPH. V návrhu důchodové reformy ČSSD je kritérium solidarity uplatněno.

V realizované důchodové reformě je oslabeno *kritérium sociální spravedlnosti*²⁸⁷, a proto jsem sociální nespravedlnost v důchodovém systému vymezil jako zásadní výzkumný problém, který spočívá ve zvýhodnění OSVČ oproti zaměstnancům v odvodech pojistného na důchodové pojištění²⁸⁸, v nedostatečném propojení důchodové politiky s rodinnou politikou resp. v absenci zvýhodnění osob pečujících o nezaopatřené děti oproti bezdětným plátcům sociálního pojištění²⁸⁹. K sociální nespravedlnosti rovněž výrazně přispívá financování transformačních nákladů důchodové reformy zvýšením DPH²⁹⁰. Oslabení kritéria sociální spravedlnosti vede k prohlubování nerovnosti v odvodech pojistného na důchodové pojištění mezi zaměstnanci a OSVČ; k nižším vyměřovaným důchodům pro osoby pečující o nezaopatřené děti a k ohrožení životního standardu sociálně slabých občanů. Uvedené důsledky mohou vést k narušení sociální soudržnosti a sociálního smíru. (Viz schéma 8). ČSSD sledované kritérium uplatňuje a navrhuje konkrétní opatření k řešení problému absence sociální spravedlnosti v důchodovém systému. (Viz schéma 9). Problém nedostatečného propojení rodinné a důchodové politiky rovněž souvisí s problémem (ne)slučitelnosti rodinných a pracovních rolí. V tomto kontextu jsem se zabýval problémem nedostatečného využívání flexibilních pracovních úvazků ze strany zaměstnavatelů, nedostatečné kapacity veřejných zařízení péče o předškolní děti od 3 let a nedostatečného zapojení zaměstnavatelů

---

²⁸⁶ Podrobně viz subkapitola 5.3

²⁸⁷ Podrobně viz subkapitola 5.4

²⁸⁸ Viz subkapitola 4.3.4

²⁸⁹ Viz subkapitola 4.3.5

²⁹⁰ Viz subkapitola 4.3.6

v oblasti zajištění služeb péče o děti.

V důchodové reformě je *kritérium ekvivalence* uplatňováno v podstatě jen u občanů s nadprůměrnými příjmy, ať už se jedná o důchody vyplácené z I. pilíře²⁹¹, tak o důchody vyplácené ze II. pilíře, které by měly kompenzovat pokles důchodových nároků z I. pilíře. Podle studie IDEA se přechod do II. pilíře celkově nevyplatí zhruba polovině mužů a 70 % žen²⁹². ČSSD navrhuje posílit princip ekvivalence zavedením systému NDC. Výkonný tým Bezděkovy komise ve své Závěrečné zprávě z roku 2005 však dospěl k závěru, že více jak polovina důchodů přiznaných ze systému NDC bude nižších, než je hranice chudoby. (Závěrečná, 2005:18). Na druhé straně zavedení systému NDC v ČR je rovněž podporováno např. Vostatkem, který vedle zrušení II. pilíře doporučuje tzv. Panevropský důchodový systém²⁹³. (Vostatek, 2012).

Pokud jde o uplatnění *kritéria odolnosti důchodové reformy v čase*²⁹⁴, tak lze konstatovat, že přestože Nečasovou vládou realizovaná důchodová reforma měla mít dlouhodobý dopad na fungování důchodového systému, tak není výsledkem konsensu napříč politickým spektrem, neboť byla schválena pouze vládnoucí politickou většinou v Poslanecké sněmovně ČR. Proto lze po parlamentních volbách, s případnou změnou rozložení politických sil (posílení levice), očekávat zrušení II. pilíře, které deklaruje opoziční ČSSD. Pro dlouhodobou stabilizaci důchodového systému je klíčové dosažení celospolečenského konsensu na důchodové reformě. ČSSD počítá s tím, že pro zavedení systému NDC bude potřeba až v sedmiletém časovém horizontu nalézt takové řešení implementace, které bude přijatelné resp. kompromisní pro všechny relevantní aktéry.

Ztotožňuji se s postojem ČMKOS, která nesouhlasí s převáděním části pojistného z PAYG DB pilíře do II. pilíře. „(...) *Dobrovolné důchodové spoření do soukromých penzijních společností (...) je velmi rizikové z hlediska nejisté budoucí výplaty dávek (...) Budoucímu důchodci nikdo nezaručí, že soukromý penzijní fond, byt' třeba i nejméně rizikový důchodový fond státních dluhopisů, nezkrachuje*

---

²⁹¹ Viz subkapitola 4.3.3

²⁹² Viz subkapitola 5.5

²⁹³ Viz subkapitola 4.5.2

²⁹⁴ Podrobně viz subkapitola 5.6

a střadatel tak nepřijde o veškeré naspořené prostředky.“ (Belčev, 2011:31). Inspiraci bych stejně jako ČSSD hledal v systému NDC, který byl implementován v roce 1998 ve Švédsku²⁹⁵ a který je součástí tzv. Panevropského penzijního systému. Zcela si však uvědomuji, že nelze „slepě“ přenést švédský systém NDC²⁹⁶ jako celek do odlišného ekonomického a politického prostředí (rozdíl například ve výdajích na důchody²⁹⁷) a že implementace systému NDC po dosažení celospolečenského konsensu musí respektovat specifika českého důchodového systému. Konkrétně považuji za nepřijatelné, aby důchody podléhaly zdanění.

---

²⁹⁵ Rok poté byl implementován rovněž v sousedním Polsku.

²⁹⁶ Viz subkapitola 5.5

²⁹⁷ Ibid

Summary

The present thesis focuses on the analysis of the Czech pension system reform. In order to understand the respective consequences, the analysis is put into the context of the development of the Czech pension system after 1989. In addition to the value aspect, attention is paid to the demographic, legislative, political, economic, social, institutional and international aspects of the pension system, its arrangement, financing and financial sustainability. In the Czech pension system, a social injustice is generated by the fact that employees are disadvantaged when compared to self-employed persons as regards the premiums for pension insurance (on average, premiums for pensions insurance paid by employees are higher than those paid by self-employed persons), by the lack of connection between the pension policy and the family policy, and by the failure of providing sufficient advantage to persons caring for dependent children in the pension system. One of the criteria for the comparison of the pension reform, which is currently being implemented by the Government of Prime Minister Petr Nečas, with the pension reform concept presented by the opposition Czech Social Democratic Party, is the application of the principle of social justice and the manner of dealing with the problem of social injustice in the pension system. In the pension reform being implemented, the respective criterion is weakened. This is further enhanced by the way of raising funds to cover the transitional costs by increasing the VAT rate, as it implies the participation of socially deprived citizens, including the pensioners. The weakening of the principle is a serious political problem that can ultimately lead to a disruption of social cohesion and social peace. As part of the pension reform, voluntary retirement savings plans (the so-called second pillar) were introduced, among other things, with effect from 1 January 2013 together with the related opt-out of a part of the pension insurance premiums from the first pillar. The problem is that the introduction of the second pillar is not a result of a consensus or compromise across the political spectrum. The opposition Czech Social Democratic Party has openly declared that it will seek to repeal the second pillar if it takes over the government responsibility. Discussion of all stakeholders and finding a consensus or compromise solution form an essential prerequisite of a long-term stabilisation of the pension system.

Seznam použité literatury:

A Joint Report on Pensions: Progress and key challenges in the delivery of adequate and sustainable pensions in Europe. Brussels: European Commission, 2010. 81 p.

ISBN 978-92-79-16442-2. [online],[cit. 2013-3-9]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp71_en.pdf.

Agenda 2010. 10 priorit pro budoucnost ČR. Praha. Svaz průmyslu a dopravy ČR, 2010, 21 s. [online]. [cit. 2013-2-19]. Dostupné

z: http://www.spcr.cz/files/Agenda_2010.pdf.

Analýza důchodových reforem z hlediska české důchodové reformy. Praha.

Konsorcium VÚPSV a William M. Mercer, 2001, 66 s. [online]. [cit. 2013-2-28].

Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Duref1.pdf>.

Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2011. Praha. MPSV, 2012, 77 s. [online]. [cit. 2013-2-23]. Dostupné

z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12927/Analyza_zamestnanost_2011.pdf.

Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth. New York: Oxford University Press. 1994, p. 402. A World Bank Policy Research Report.

[online]. [cit. 2012-6-24]. Dostupné z: [http://www-](http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf)

[wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf](http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf).

BARR, N. – DIAMOND, P. The Economics of Pension. *Oxford Review of Economic Policy*. Oxford: Oxford University Press. 2006, vol. 22, no. 1, pp. 15-39.

BARR, N. – DIAMOND, P. *Reforming Pensions: Principles and Policy Choices*.

Oxford: Oxford University Press. 2008, p. 352. ISBN 978-0-19-531130-3.

BELČEV, D. *Uplatňování kritéria sociální spravedlnosti ve vládním a opozičním návrhu důchodové reformy v ČR.* Seminární práce ke kurzu Veřejná politika. Praha:

UK FSV. 2011, 37 s.

BELČEV, D. *Analýza důchodové reformy v ČR a v Polsku*. Seminární práce ke kurzu Evropská sociální politika. Praha: UK FSV. 2012, 34 s.

BELČEV, D. *Absence principu sociální spravedlnosti v české důchodové reformě*. Závěrečná práce ke kurzu Metody analýzy a tvorby politik II. Praha: UK FSV. 2013, 37 s.

BRDEK, M. et al. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI Publishing s.r.o., 2002, 245 s. ISBN 80-86395-25-1.

BURCIN, B. – KUČERA, T. *Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008 – 2070*. Praha, 2010, 30 s. [online]. [cit. 2012-7-15]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognoza_2010.pdf.

Českomoravská unie středu (ČMUS). Praha. ČTA, 1996. [online]. [cit. 2013-2-2]. Dostupné z: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/PROFILY/CMUS.HTM>.

Český důchodový systém v kontextu EU. Praha. MPSV, 2012, 27 s. [online]. [cit. 2012-10-3]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11968>.

DE DEKEN, J. J. Sociální politika a politika solidarity. *Sociologický časopis*. 1992, roč. 28, č. 3, s. 351 - 368. ISSN 0038 – 0288.

DERDZIUK, Z. *System zabezpieczenia społecznego w Polsce wobec zmian demograficznych*. Prezentace přednesená v polském Úřadu sociálního zabezpečení (Zakład Ubezpieczeń Społecznych– ZUS) dne 28. 5. 2011. 28 s. [online]. [cit. 2012-4-9]. Dostupné z: [http://www.zus.pl/files/Uniwersytet_Warszawski-28_05_2011_ost%20\(2\).pdf](http://www.zus.pl/files/Uniwersytet_Warszawski-28_05_2011_ost%20(2).pdf)

Druhý pilíř Nečasovy penzijní reformy zrušíme! Praha. ČSSD, 2012.[online]. [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: <http://www.cssd.cz/aktualne/akce/2-pilir-1/>.

DUŠKOV, I. *Harmonizace pracovních a rodinných rolí jako problém sociální politiky: Rigorózní práce*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2011. 136 s. Vedoucí rigorózní práce Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc.

Důchodová reforma. Praha. NERV, 2010, 19 s. [online]. [cit. 2012-7-1]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/NERV_Duchodova-reforma.pdf.

Důležitá data v činnosti ČMKOS. Praha: ČMKOS. 24. 9. 2009. [online]. [cit. 2013-2-2]. Dostupné z: <http://www.cmkos.cz/o-nas/historie/2033-3/dulezita-data-v-cinnosti-cmkos>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (součást sněmovního tisku 277). Poslanecká sněmovna ČR, 2011. [online]. [cit. 2013-3-10]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=277&CT1=0>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na změnu zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů (součást sněmovního tisku 377). Poslanecká sněmovna ČR, 2011. [online]. [cit. 2012-6-27]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0377.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o důchodovém spoření (součást sněmovního tisku 412). Poslanecká sněmovna ČR, 2011. [online]. [cit. 2012-6-27]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0412.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o doplňkovém penzijním spoření (součást sněmovního tisku 413). Poslanecká sněmovna ČR, 2011. [online]. [cit. 2012-6-27]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/tisky/h0413.htm>.

Důvodová zpráva k poslaneckému návrhu (poslanci ČSSD) na změnu zákonů č. 426/2011 Sb., č. 427/2011 Sb. a č. 428/2011 Sb. (součást sněmovního tisku 833). Poslanecká sněmovna ČR, 2012. [online]. [cit. 2013-3-10]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=833&CT1=0>.

European governance. A White Paper. Brussels: Commission of the European Communities. 25. 7. 2001. COM (2001) 428 final. [online],[cit. 2012-12-28].

Dostupné

z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf.

Evaluation of the Partnership between the Czech Republic and the World Bank 1998-2005. Washington, D.C.: The World Bank. 2006. [online],[cit. 2013-3-6].

Dostupné

z: <http://siteresources.worldbank.org/INTCZECH/Resources/evaluation-Czech-partnership-eng.pdf>.

EVROPA 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.

Brusel: Evropská komise. 3. 3.2010. KOM (2010). [online],[cit. 2013-2-23].

Dostupné z:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:CS:PD>
E.

Expert: reforma penzí je nevýhodná skoro pro všechny. Praha: Týden.cz. 27. 11.

2012. [online]. [cit. 2013-3-20]. Dostupné z:

http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/expert-reforma-penzi-je-nevyhodna-skoro-pro-vsechny_253557.html.

FASSMANN, M. - UNGERMAN, J. *Nová koaliční dohoda o důchodové reformě*

z 10. března 2011 – opravdu je všechno jinak? Praha: ČMKOS, 11. 3. 2011, 6 s.

[online],[cit.2012-4-14].Dostupné z:

http://www.cmkos.cz/data/articles/down_2926.pdf.

FASSMANN, M. *Celková bilance reforem koalice ODS – TOP09 – VV.* Praha:

ČMKOS, 15. 4. 2012, 6 s. [online]. [cit. 2012-5-22]. Dostupné z:

<http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3374-3/analyza-celkova-bilance-reforem-koalice-ods-top09-vv>.

FASSMANN, M. - UNGERMAN, J. *Vývoj hospodaření státního rozpočtu za rok 2012 a jeho souvislosti s vývojem reálné ekonomiky České republiky*. Tisková zpráva. Praha: ČMKOS, 10. 1. 2013, 3 s. [online].[cit.2013-3-11].Dostupné z:
<http://www.cmkos.cz/tiskove-informace/3542-3/tiskova-zprava-vyvoj-hospodareni-statniho-rozpoctu-za-rok-2012-a-jeho-souvislosti-s-vyvojem-realne-ekonomiky-cr>.

FIALA, T. *Předpokládaný vývoj počtu osob v produktivním a důchodovém věku*. Praha: VŠE, 2011, 28 s. [online].[cit.2013-1-25].Dostupné z:
http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/fiala_1.ppt.

Firemní školka - informace. Praha: MŠMT, 2011. [online]. [cit. 2012-10-18].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/firemni-skolka-informace>.

GOLIS, O – PÁLKOVÁ, Š. *Karolína Peake bourá VV. Nečasova vláda se otrásá*. Praha: Lidovky.cz. 17. 4. 2012. [online]. [cit. 2013-2-15].Dostupné z:
http://www.lidovky.cz/karolina-peake-odchazi-z-veci-verejnych-fcg-/zpravy-domov.aspx?c=A120417_170623_ln_domov_ape.

Green paper towards adequate, sustainable and safe European pension systems. Brussels: European Commission. 7. 7. 2010. COM (2010) 365 final, 35 p. [online].[cit. 2013-3-8]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=839&furtherNews=yes#>.

GREGOROVÁ, Z. *Důchodové systémy*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 212 s. ISBN 80-210-2003-2.

HABERLOVÁ, V. - KYZLINKOVÁ, R. *Rodinné potřeby zaměstnanců*. Praha: VÚPSV, 2009, 61 s. [online]. [cit. 2012-10-20].
Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_304.pdf. ISBN 978-80-7416-053-0

HÁJEK, Z. *Důchodová reforma v ČR a změny v důchodovém pojištění od roku 2010. Učební text č II*. Praha: ČMKOS a Asociace samostatných odborů, 2010, 65 s. [online].[cit.2013-2-18]. Dostupné z:

http://www.cmkos.cz/data/articles/down_2528.pdf.

HAŠKOVÁ, H. (ed.). *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě. Sociologické studie 04*. Praha: SOÚ AV, 2006, 153 s. [online].[cit.2012-10-28]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/241_SS_06_04.pdf. ISBN 80-7330-092-3.

HAVEL, J. *Šoková terapie*. Praha: Aktuálně.cz, 30. 12. 2008. [online].[cit.2013-3-3]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-havel.php?itemid=5477>.

Hlavní principy pokračování důchodové reformy. Praha: MPSV, 2011, 4 s. [online]. [cit.2012-7-1]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10660/principy_v2.pdf.

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2001 (22. 4. 2005a). Praha: MPSV. [online]. [cit. 2013-2-4]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/630>.

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2002 (22. 4. 2005b). Praha: MPSV. [online]. [cit. 2013-2-5]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/629>.

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2003 (22. 4. 2005c). Praha: MPSV. [online]. [cit. 2013-2-5]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/627>.

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 1997. Praha: MPSV, 25. 4. 2005.[online].[cit.2013-2-2]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/661>.

Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008. Praha: MPSV, 31. 10. 2008. [online]. [cit. 2013-2-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5409>.

HOLUB, M., et al. *Teoretické možnosti podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění*. Praha: VÚPSV, 2010. 66 s. ISBN 978-80-7416-063-9.

HOLUB, P. *Penzijní reforma. Maďaři ruší, co Češi chtějí zavést*. Praha: Aktuálně.cz, 25. 11. 2010. [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/finance/penize/clanek.phtml?id=683911>.

HOLZMANN, R. - HINZ, R., et al. *Old-Age Income Support in the 21st Century. An International Perspective on Pension Systems and Reform*. Washington, DC: The World Bank, 2005, p. 218. [online]. [cit. 2013-3-2]. Dostupné z: http://www.egm.org.tr/kutuphane/Old_Age_Income_Support_Complete.pdf. ISBN 0-8213-6040-X.

HOLZMANN, R. - PALMER, E. (ed.): *Pension Reform: Issues and prospects for Non-Financial Defined Contribution Schemes*. Washington, D.C.: The World Bank, 2006, p. 656. ISBN 0-8213-6038-8.

Hrubý domácí produkt (HDP) - metodika. Praha: ČSÚ, 7. 12. 2012. [online]. [cit. 2013-2-21]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_\(hdp\)](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_(hdp)).

Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020. Národní program reforem České republiky 2012. Praha: Úřad vlády, 2012, 96 s. [online]. [cit. 2013-2-23]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2012_czech_cs.pdf.

Jaké jsou flexibilní formy zaměstnávání? Praha: MPSV, 20. 10. 2008. [online]. [cit. 2013-1-6]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5793>.

JANSKÝ, P. Tři oříšky pro penzisty: Budoucí důchodci si mohou polepšit, ale ti stávající se dočkají nižší valorizace a pracující vyšších daní. Praha: *EURO*, 4. 3. 2013, roč. 16, č. 10, s. 50 – 51. ISSN 1212-3129.

K projednávání důchodové reformy. Tisková zpráva. Praha: MPSV, 20. 12. 2007, 2 s. [online]. [cit. 2013-2-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4937/20122007b.pdf>.

Kdo je kdo v Bezděkové komisi. Praha: Deník Referendum, 25. 6. 2010. [online]. [cit. 2013-2-13]. Dostupné z: <http://www.denikreferendum.cz/clanek/4488-kdo-je-kdo-v-bezdekove-komisi>.

Klaus podepsal novelu, která zpomaluje růst penzí. Praha: ČT24, ČTK. 12. 9. 2012. [online]. [cit. 2012-10-20]. Dostupné z : <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/195713-klaus-podepsal-novelu-ktera-zpomaluje-rust-penzi/>.

KOLLER, P. Pojetí společnosti a sociální spravedlnost. In VELEK, J. (ed.): *Spor o spravedlnost*. Praha: Filosofie – nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, 1997, s. 83 – 107. ISBN 80-7007-115-X.

Koncepce vytvoření jednoho inkasního místa pro příjmy veřejných rozpočtů (JIM). Praha: MF ČR, 2010. 61 s. [online]. [cit. 2013-2-26]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/dc_jim_zprava_mf_55858.html.

KOTLAS, P. *Institucionální přístup k tvorbě politiky*, nedatováno [online]. [cit.2012-6-23]. Dostupné z: <http://samba.fsv.cuni.cz/~kotlas/>.

KREBS, V. Sociální zabezpečení. In MACH, M. (ed.) *Transformace sociální politiky v ČR. Vědecký sborník Acta Oeconomica Pragensia č. 2*. Praha: VŠE, 1997, s. 35 - 54. ISSN 0572-3043.

KREBS, V. Sociální pojištění. In KREBS, V. et al. *Problémy sociální politiky na přelomu tisíciletí. Vědecký sborník Acta Oeconomica Pragensia č. 8*. Praha: VŠE, 2000, s. 33 - 50. ISSN 0572-3043.

KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

KREIDL, V. Penzijní reforma v ČR. *Finance a úvěr*. Praha: UK FSV. 1998, roč. 48, č. 1, s. 36 - 54.[online],[cit.2013-2-3]. Dostupné z: http://journal.fsv.cuni.cz/storage/2180_199801vk.pdf.

KUBÍČKOVÁ, V. *Slovenská důchodovka se otřásá v základech*. Praha: ČT24, 21. 11. 2012. [online]. [cit. 2013-3-24]. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/203347-slovenska->

[duchodovka-se-otrasa-v-zakladech/](#)

KUČERA, P. *Důchodová reforma netáhne. Druhý pilíř má 22 tisíc lidí*. Praha: Aktuálně.cz, 4. 4. 2013. [online]. [cit. 2013-4-4]. Dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/finance/penize/clanek.phtml?id=775991>.

KUCHAŘOVÁ, V., et al. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV, 2009. 214 s. ISBN 978-80-7416-041-7.

KUŽEL, V. *Změny na trhu práce a reakce politiky zaměstnanosti v ČR*. Praha: MPSV, 2012. 6 s.[online].[cit.2012-10-25]. Dostupné z: http://www.cmkos.cz/webmagazine/download.asp%3Fidg%3D25%26file%3Dvaclav-kuzel-zmeny-na-trhu-prace-a-reakce-politiky-zamestnanosti-v-cr_39.ppt

LESAY, I. *Bude reforma českého důchodového systému fundamentální?* Diskusní sešit č. 2. Brno: Trast pro ekonomiku a společnost. 2007. 29 s. ISBN 978-80-239-9159-8.[online].[cit.2012-6-23]. Dostupné z: http://www.thinktank.cz/fileadmin/thinktank-upload/diskusni_sesity/Lesay_2007_final.pdf.

Lubomír Lízal rezignoval na členství v NERV. Praha: Úřad vlády, 23. 2. 2011. [online]. [cit. 2012-4-16]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/aktualne/lubomir-lizal-rezignoval-na-clenstvi-v-nerv-81491/>.

MÁCHA, M. The Political Economy of Pension Reform in the Czech Republic. In FULTZ, E. (ed.) *Pension Reform in Central and Eastern Europe Volume 2. Restructuring of Public Pension Schemes: Case Studies of the Czech Republic and Slovenia*. Budapest: ILO. 2002, pp. 75 - 112. ISBN 92-2-112981-0. [online].[cit.2013-2-3]. Dostupné z: http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/geneva/download/events/pension_reform2.pdf.

Maintaining Prosperity in an Ageing Society. Policy Brief. Paris: OECD. 1998, p. 8. [online].[cit. 2013-3-7]. Dostupné

z: <http://www.oecd.org/insurance/public-pensions/2430300.pdf>.

MAŠKOVÁ, M. Vnitřní trendy (populace). In POTŮČEK, M. - VESELÝ, A. (eds.). *Klíčová ohrožení a příležitosti rozvoje České republiky do roku 2025. Prognostická studie pro Technologické centrum Akademie věd České republiky*. Praha: CESES FSV UK, 2011, s. 46 - 66. [online].[cit.2013-1-23]. Dostupné z: <http://www.vyzkum.cz/UserFiles/file/Podkladove%20studie/Ohrozeni%20a%20prilezitosti%20CR%20do%202025.pdf>.

MĚŘIČKA, A. Svět podle české sociální demokracie: Fokus. Praha: *Hospodářské noviny*, 19. 3. 2013, s. 2-3. ISSN 0862-9587.

MLÁDEK, J. et al. *Daňová politika ČSSD, vyrovnaný rozpočet a euro. Programové teze pro veřejnou debatu. „Spravedlivé daně a vyrovnaný státní rozpočet!“*, 2011, 9 s. [online]. [cit. 2012-7-1]. Dostupné z: http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/danova_reforma.pdf.

MLČOCH, L. *Institucionální ekonomie*. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-1029-9.

MÜLLER, K. Pension Reform Paths in Comparison. The Case of Central-Eastern Europe. *Czech Sociological Review*. Prague: The Institute of Sociology of the Academy of Sciences of the Czech Republic. 1999, vol. 7, no. 1, pp. 51 - 66.

MÜLLER, K. The Political Economy of Pension Reform in Central and Eastern Europe. In *Reforming Public Pensions: Sharing the Experiences of Transition and OECD Countries*. Paris: OECD. 2003, pp. 23 - 49. ISBN 92-64-10580-8.

[online].[cit.2013-3-5]. Dostupné z:

http://wpp01.msss.gouv.qc.ca/appl/k30/Fich/_20040211095337.pdf.

Müllerová: Plán pro zaměstnanost má 7 bodů za 7 miliard korun. Tisková zpráva. Praha: MPSV, 15. 3. 2013, 2 s. [online]. [cit. 2013-3-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14864/TZ_150313.pdf.

MUNKOVÁ, G., et al. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

Národní ekonomická rada vlády ČR. Praha: Úřad vlády, 2010, 6 s. [online]. [cit. 2013-2-13]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/ekonomicka-rada/predstaveni_NERV_2010.pdf.

Národní koncepce podpory rodin s dětmi. Praha: MPSV, 2009, 36 s. [online]. [cit. 2012-5-21]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf.

Národní protikrizový plán. Praha: Úřad vlády, 2011, 33 s. [online]. [cit. 2013-2-22]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/predstavujeme/narodni-protikrizovy-plan.pdf>.

Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému. Praha: MPSV, 2003, 41 s. + 7 příloh [online]. [cit. 2012-5-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/663/navrh_rds.pdf.

Návrh věcného záměru zákona o dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. Praha: MPSV, 2012, 48 s. [online]. [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13503/zamer_zakona.pdf.

NĚMCOVÁ, V. *Topolánek představil tým na záchranu ekonomiky. Je v něm Jahn či Dlouhý*. Praha: iDNES.cz. 8. 1. 2009. [online]. [cit. 2013-2-15]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/topolanek-predstavil-tym-na-zachranu-ekonomiky-je-v-nem-jahn-ci-dlouhy-1z2-/ekonomika.aspx?c=A090108_110819_ekonomika_vem.

NORTH, D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, p. 152. ISBN 0-521-39734-0.

Organizační struktura procesu přípravy podkladů. Praha: MPSV. 2. 1. 2006. [online]. [cit. 2013-2-6]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/2233>.

ORSZAG, P. R. – STIGLITZ, J. E. *Rethinking Pension Reform: Ten Myths About Social Security Systems*. Washington, D.C.: The World Bank, 1999, p. 48. [online]. [cit. 2013-3-2]. Dostupné z http://www.ssc.wisc.edu/~scholz/Teaching_742/Orszag-Stiglitz.pdf.

PALMER, E. *The Swedish Pension Reform Model: Framework and Issues*. Paris: OECD, 2002, p. 49. [online]. [cit. 2013-3-19]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/2638200.pdf>.

Pensions at a Glance 2009: Retirement-Income Systems in OECD Countries. Paris: OECD. 2009, p. 279. ISBN 978-92-64-06071-5. [online]. [cit. 2013-3-7]. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2009_pension_glance-2009-en.

Penzijní připojištění se státním příspěvkem. Výroční zpráva. Praha: Asociace penzijních fondů, 2012. [online]. [cit. 2012-6-10]. Dostupné z: http://publikace.apfcr.cz/2011/cz_verze.html.

Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2004. Praha: MPSV, 2004, 86 s. [online]. [cit. 2012-9-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1357/zprava_2004.pdf.

Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008. Praha: MPSV, 2008, 100 s. [online]. [cit. 2012-9-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf.

Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012. Praha: MPSV, 2012, 153 s. [online]. [cit. 2013-1-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>.

Postoj ČMKOS k vládnímu návrhu důchodové reformy. Praha: ČMKOS, 24. 2. 2011, 5 s. [online]. [cit. 2013-2-19]. Dostupné z: http://www.cmkos.cz/data/articles/down_2886.pdf.

POTŮČEK, M. *Sociální politika*. Praha: SLON, 1995, 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

POTŮČEK, M. *Nejen trh*. Praha: SLON, 1997, 188 s. ISBN 80-85850-26-5.

POTŮČEK, M. *Křižovatky české sociální reformy*. Praha: SLON, 1999, 317 s. ISBN 80-85850-70-2.

POTŮČEK, M. Transformace sociálního státu ve střední a východní Evropě. Praha: FSV UK, 2007. 40 s. *Pražské sociálně vědní studie. Veřejná politika a prognostika*, PPF-025.ISSN1801-5999.[online].[cit. 2012-6-24].Dostupné z http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/185_025_Potucek.pdf.

POTŮČEK, M., et al. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2010, 396 s. ISBN 978-80-86429-50-2.

POTŮČEK, M. *Místo důchodové reformy v sociálním, ekonomickém a politickém kontextu vývoje země*. Prezentace na konferenci VŠFS a CESES FSV UK dne 15. 6. 2010. 17 s. [online]. [cit. 2012-6-15]. Dostupné z <http://m.vsfs.cz/Index.php?z=126&rok=2010&page=3>.

POTŮČEK, M. (2011a). *Dvanáct otázek nad připravovanou důchodovou reformou*. Prezentace na setkání Sdružení Lípa, 27. 5. 2011 – 29. 5. 2011, 14 s. [online].[cit. 2012-6-15].Dostupné z: <http://www.martinpotucek.cz/images/documents/dvanactotaznikukduchodoverefo rme.pdf>.

POTŮČEK, M. (2011b). *Návrh ČSSD na důchodovou reformu*. Prezentace na stejnojmenné panelové diskuzi dne 21. 6. 2011, 13 s. [online]. [cit. 2012- 6-30]. Dostupné z www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/potucek.ppt.

POTŮČEK, M., et al.: *Důchodová reforma ČSSD. Programové teze pro veřejnou debatu. „Spravedlivý důchodový systém – důstojný život důchodcům“*, 2011, 10 s. [online]. [cit. 2012-6-30]. Dostupné z: http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/reformy-2011/duchodova_reforma_cssd.pdf.

POTŮČEK, M. *Desatero sociálního státu*, nedatováno [online]. [cit.2012-8-25].

Dostupné

z: http://www.martinpotucek.cz/index.php?option=com_rubberdoc&view=doc&id=191&format=raw&lang=en.

POTŮČEK, M. Jablko sváru: sociální politika. In HLAVÁČEK, P. (ed.) *Intelektuál ve veřejném prostoru. Vzdělanost, společnost, politika*. Praha: Academia, 2012, s. 352-368. ISBN 978-80-200-2083-3.

Presidency Conclusions. Barcelona: European Council. 15. 3. – 16. 3. 2002. 72 p.

[online],[cit. 2013-3-17]. Dostupné z:

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/71025.pdf

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, 13. 7. 1992. 17 s. [online].

[cit. 2013-1-28]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1990-1992-cr/vaclav-klaus/ppv-Klaus-1992-1996.pdf>.

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, 1996. 12 s. [online]. [cit. 2013-2-2].

Dostupné z:

http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, 27. 1. 1998. 5 s. [online]. [cit. 2013-

2-2]. Dostupné z: [http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf)

[vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf).

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, srpen 1998. 27 s. [online].

[cit. 2013-2-2]. Dostupné z: [http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf)

[minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf](http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf).

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, srpen 2002. 32 s. [online].

[cit. 2013-2-4]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, 2007. 16 s. [online]. [cit. 2013-2-12]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Programové prohlášení vlády. Praha: Vláda ČR, 4. 8. 2010. 42 s. [online]. [cit. 2013-2-16]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.

Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065. Praha: Český statistický úřad, 19. 5. 2009. [online]. [cit. 2013-1-23]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>.

Před 15 lety začala asijská krize. Poučí se z ní Evropa? Praha: E15.cz, 3. 7. 2012. [online]. [cit. 2013-3-3]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/pred-15-lety-zacala-asijska-krize-pouci-se-z-ni-evropa-830601>.

RHSD - úvod. Praha: Vláda ČR. 4. 3. 2002. [online]. [cit. 2012-5-22]. Dostupné z <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=595>.

RODRIK, D. *Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion?* Harvard: Harvard University, 2006, p. 29. [online]. [cit. 2013-3-3]. Dostupné z http://www.hks.harvard.edu/fs/drodrik/Research%20papers/Lessons%20of%20the%201990s%20review%20JEL_.pdf.

RUDOLFOVÁ, V. *Dlouhodobé důsledky politických rozhodnutí o reformách důchodových systémů v České republice a na Slovensku v kontextu retrenchmentu welfare state: Disertační práce*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2009. 214 s. Vedoucí disertační práce Doc. PhDr.

František Petrášek, CSc.

RUSÝ, P. – ZBORNÍK, P. – FIALA, T. *Návrh penzijní reformy (verze se zohledněním výchovy dětí v průběžném systému)*. Praha: Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii (CESTA), říjen 2011. 20 s. [online].[cit. 2012-10-27]. Dostupné z: <http://www.centrum-cesta.cz/files/prectete-si/publikace/navrh-penzijni-reformy-pro-ceskou-republiku/navrh-penzijni-reformy-2-verze-se-zohlednenim-deti-v-prubeznem-systemu.pdf>.

SAMEK, V. *Důchodová reforma ČMKOS*. Prezentace na tiskové konferenci ČMKOS dne 17. 1. 2011. 13 s. [online]. [cit. 2013-2-19]. Dostupné z <http://www.cmkos.cz/archiv-dokumentu/2846-3/duchodova-reforma-cmkos>.

Scénář sociální reformy z měsíce září 1990: Koncepční dokument. In POTŮČEK, M. *Křižovatky české sociální reformy*, Praha: SLON, 1999, s. 246 – 254. ISBN 80-85850-70-2.

SCHARPF, F. W. *Games Real Actors Play: Actor-Centered Institutionalism in Policy Research*. Boulder: Westview Press, 1997, p. 318. ISBN 0-8133-9968-8.

SCHNEIDER, O. – JELÍNEK, T. *Důchodové informační vakuum*. Praha: Liberální institut. 30. 11. 1996. [online].[cit. 2013-2-3]. Dostupné z: <http://libinst.cz/clanky-a-komentare/1091-duchodove-informacni-vakuum/>.

SCHNEIDER, O. – ŠATAVA, J. *Český důchodový systém na rozcestí: Pro koho je výhodný přechod do druhého pilíře?* Studie č. 4. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR. 4. 10. 2012, 24 s. [online].[cit. 2013-3-20]. Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/documents/studie_2012_04.pdf.

Schodek státního rozpočtu se meziročně snížil o více než 40 mld. Kč. Tisková zpráva. Praha: Ministerstvo financí, 3. 1. 2013. [online]. [cit. 2013-3-11]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_75659.html?year=2013.

Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená

mezi ČSSD a ODS (Opoziční smlouva). Praha, 9. 7. 1998, 3 s. [online]. [cit. 2013-2-2]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf>.

SOBOTKA, B. *Penzijní reforma netáhne, pro většinu je nevýhodná*. Praha: aktualne.cz, 18. 10. 2012. [online]. [cit. 2013-3-20]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/bohuslav-sobotka.php?itemid=17857>.

Sobotka bere nezdar Dienstbiera jako prohru. Se snížením DPH nepočítá. Praha: iDNES.cz. 16. 3. 2013. [online]. [cit. 2013-3-18]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/sobotka-povazuje-nezvoleni-dienstbiera-za-svou-prohru-pi4-domaci.aspx?c=A130316_014153_domaci_kop.

Sociální doktrína České republiky. Programový dokument. Praha: Socioklub. 2002. [online]. [cit. 2012-7-3]. Dostupné z: <http://www.socioklub.cz/doktrina.php>.

Soubor prorodinných opatření – Prorodinný balíček. Praha: MPSV, 2010, 114 s. [online]. [cit. 2013-3-16]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1357/zprava_2004.pdf.

Stanovisko k návrhu státního rozpočtu na rok 2012. Praha: Svaz průmyslu a dopravy ČR. 15. 9. 2011 [online]. [cit. 2013-2-27]. Dostupné z: http://www.ospzv-aso.cz/addons/RHSD93/ZAZNAMRHSD93/Stanovisko_Svazu_prumyslu_a_dopravy_CR_k_navrhu_Statniho_rozpocetu_na_rok_2012.pdf.

Statistické ročenky školství – výkonové ukazatele. Praha: MŠMT, 2012. [online]. [cit. 2012-10-25]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

STRNADOVÁ, B. Spravedlivější důchody zaplatíme vyšším sociálním pojistným: Rozhovor. Praha: *Hospodářské noviny*, 19. 3. 2013, s. 2-3. ISSN 0862-9587.

Supporting national strategies for safe and sustainable pensions through an integrated approach. Communication from the Commission to the Council, The European Parliament and The Economic and Social Committee. COM(2011) 362

final. Brussels. 3. 7. 2001, 17 p. [online].[cit. 2012-4-4].Dostupnéz: <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0362:FIN:EN:PDF>

ŠULC, J. Bída přípravy (i) penzijní reformy. Praha: *Britské listy*, 14. 3. 2011, [online].[cit.2013-2-14]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/57734>.

TITMUSS, R. M. *Social Policy. An Introduction*. London: George Allen & Unwin Ltd., 1974, p. 160. ISBN 0-04-361018- 8.

TOMEŠ, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 1996. 213 s. ISBN 80-902260-0-0.

TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOMEŠ, I. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2011. 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.

TOMÍČKOVÁ, A. *Role českých veřejnoprávních médií v diskurzu důchodové reformy: Diplomová práce*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2011. 110 s. Vedoucí diplomové práce MUDr. Petr Háva, CSc.

Usnesení č. 656 k organizačnímu zabezpečení přípravy podkladu pro rozhodnutí o důchodové reformě v České republice. Praha: Vláda ČR, 23. 6. 2004. [online]. [cit. 2013-2-6]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2287/uvcr-656.pdf>.

Usnesení č. 21 Výboru pro zdravotnictví a sociální politiku ke zřízení podvýboru pro důchodovou reformu. Praha: Senát Parlamentu ČR, 29. 9. 1999. [online]. [cit. 2013-2-3]. Dostupné z: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=8096&id_var=8096.

Ústavní soud ČR. *Nález ústavního soudu P1. ÚS 8/07, č. 135/2010 Sb. 2010*. [online]. [cit. 2012-7-5]. Dostupné z: <http://wintr.webz.cz/dokumenty/nalezky.htm>.

VÁNĚ, J. *Proměny spravedlnosti. Pokus o typologii*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. 174 s. ISBN 978-80-7380-053-6.

VEČERNÍK, J. Recenze publikace Kathariny Müller *The Political Economy of Pension Reform in Central - Eastern Europe*. In *Sociologický časopis* č. 3. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 2001, s. 389 - 390. ISSN 0038-0288.

VEJVODOVÁ, A. *Odejít do předdůchodu? Za vlastní a nevratně*. Praha : Česká televize, 25. 10. 2012. [online]. [cit. 2013-2-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/200928-odejit-do-predduchodu-za-vlastni-a-nevratne/>.

VESELÝ, A. – NEKOLA, M. (eds.). *Analýza a tvorba veřejných politik. Přístupy, metody a praxe*. Praha: SLON. 2007. 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.

Vize ČMKOS pro Českou republiku. Politika moci, škrťů a nezájmu o potřeby občanů má alternativu. Praha: ČMKOS. 28. 6. 2012. [online]. [cit. 2012-7-25]. Dostupné z: <http://www.cmkos.cz/studie-ekonomicke-analyzy-prognozy/3444-3/vize-cmkos>.

Vláda dostala důvěru v nejasném hlasování. Praha: iDnes.cz. 19. 1. 2007. [online]. [cit. 2013-2-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vlada-dostala-duveru-v-nejasnem-hlasovani-fgs-/domaci.aspx?c=A070119_175054_domaci_ton.

Vláda Mirka Topolánka padla. Rebelové ji potopili. Praha: ČTK. 24. 3. 2009. [online]. [cit. 2013-2-11]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/vlada-mirka-topolanka-padla-rebelove-ji-potopili_111496.html.

Vláda odložila projednávání návrhu III. etapy důchodové reformy. Praha: ČMKOS. 30. 1. 2009. [online]. [cit. 2013-3-23]. Dostupné z: <http://www.cmkos.cz/vyklady-nazory-a-stanoviska/duchody/1305-3/vlada-odlozila-projednavani-navrhu-iii-etapy-duchodove-reformy>.

Vladimír Bezděk rezignoval na členství v NERV. Praha: Úřad vlády, 14. 8. 2012.

[online]. [cit. 2013-2-16]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/aktualne/vladimir-bezdek-rezignoval-na-clenstvi-v-nerv-98223/>.

Vládní návrh zákona o Sociální pojišťovně a o provádění sociálního pojištění (sněmovního tisk 776). Poslanecká sněmovna ČR, 2001. [online]. [cit. 2013-2-3]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=776>.

Vládní návrh zákona o zaměstnaneckém penzijním připojištění a o změně některých zákonů (sněmovního tisk 1098). Poslanecká sněmovna ČR, 2001. [online]. [cit. 2013-2-3]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1098>.

VOSTATEK, J. *Panevropský penzijní systém pro Česko (návrh reformy základního pilíře, sociálních penzí a soukromých penzí včetně konkurenčních produktů)*. Konference VŠFS a CESES FSV UK, 15.6.2010, 44 s. [online]. [cit. 2012-7-18]. Dostupné z: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-JVppt.pdf>.

VOSTATEK, J. *Česká důchodová reforma: co dál?* Předběžný text příspěvku na 3. mezinárodní vědeckou konferenci VŠFS „Důchodová reforma – jak dál?“, 27. 11. 2012, 16 s. [online]. [cit. 2013-3-20]. Dostupné z: http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf.

Výroční zpráva 2011. Praha: ČSSZ, 2012, 27 s. [online]. [cit. 2013-2-25]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/E546D3B5-F389-4308-BC52-80E763BDADB9/0/cssz_vz_2011.pdf.

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 – 2011. Bulletin No 27. Praha: VÚPSV, květen 2012, 66 s. [online]. [cit. 2012-9-26]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/bullNo27.pdf>.

Výzva pro předkládání grantových projektů zaměřených na vznik a provoz zařízení péče o děti předškolního věku. MPSV, 15. 3. 2013. [online]. [cit. 2013-3-17]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/vyzva-b5>.

Washingtonský konsensus. Praha: IES UK FSV, 2011, 17 s. [online]. [cit. 2013-3-3]. Dostupné z: ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/14598

WILLIAMSON, J. *A Short History of the Washington Consensus*. Paper commissioned by Fundación CIDOB for a conference "From the Washington Consensus towards a New Global Governance". Barcelona: Institute for International Economics, 2004, p. 14. [online]. [cit. 2013-3-3]. Dostupné z: <http://www.iie.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách. Praha: MPSV, 2011. [online]. [cit. 2012-4-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11644/brozura_CZ_05.pdf.

Závěrečná zpráva NERV. Praha. 2009, 83 s.[online]. [cit. 2013-2-15]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/zaverecna-zprava-NERV.pdf>.

Závěrečná zpráva PES. Praha. 2010, 19 s. + 10 příloh [online]. [cit. 2012-3-31]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8895>.

Závěrečná zpráva Výkonného týmu. Praha. 2005, 91 s. + 5 příloh [online]. [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2235/zaverecna_zprava.pdf.

Zemřel bývalý ministr financí Eduard Janota. Praha: Úřad vlády, 20. 5. 2011. [online]. [cit. 2012-4-16]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/zemrel-byvaly-ministr-financi-eduard-janota-84285/>.

Žádost vlády České republiky o vyslovení důvěry. Praha: PS PČR, 27. 4. 2012. [online]. [cit. 2013-2-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=55793>.

ŽIŽKOVÁ, J. Výchozí stav sociální politiky ČR (souhrnný přehled). In MACH, M. (ed.) *Transformace sociální politiky v ČR. Vědecký sborník Acta Oeconomica Pragensia č. 2*. Praha: VŠE, 1997, s. 9 - 19. ISSN 0572-3043.

Internetové odkazy:

Internetový odkaz na Asociaci finančních zprostředkovatelů a finančních poradců, o.s.[online]. [cit. 2013-2-13]. Dostupné z: <http://www.afiz.cz/afiz-o-sobe/>.

Internetový odkaz na Českou spořitelnu, a.s. (Představenstvo).[online]. [cit. 2013-2-16]. Dostupné z: <http://www.csas.cz/banka/nav/o-nas/predstavenstvo-d00014366>.

Internetový odkaz na Českou správu sociálního zabezpečení (Tiskové zprávy). [online]. [cit. 2013-1-30]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy>.

Internetový odkaz na Českou správu sociálního zabezpečení (Leták k malé důchodové reformě z měsíce července 2011). [online]. [cit. 2012-4-15]. Dostupné z http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/4AB9ABD7-D64A-457B-83B1-5DAD1D304BDD/0/CSSZ_letak_MDR_2011.pdf.

Internetový odkaz na Českou správu sociálního zabezpečení (Tiskové zprávy). [online]. [cit. 2013-1-30]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy>.

Internetový odkaz na Český statistický úřad (Index spotřebitelských cen v jednotlivých měsících roku 2011 a 2012 /domácnosti celkem/). [online]. [cit. 2013-1-4]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F279/\\$File/7101121105.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F279/$File/7101121105.pdf).

Internetový odkaz na Český statistický úřad (Index spotřebitelských cen v jednotlivých měsících roku 2011 a 2012 /domácnosti důchodců/). [online]. [cit. 2013-1-4]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F274/\\$File/7101121106.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D00027F274/$File/7101121106.pdf).

Internetový odkaz na Český statistický úřad (Výsledky voleb). [online]. [cit. 2013-1-27]. Dostupné z <http://www.volby.cz/>.

Internetový odkaz na EGAP, a.s. [online]. [cit. 2013-2-16]. Dostupné z:

<http://www.egap.cz/kontakty/index.php>.

Internetový odkaz na Eurostat (Employment rate). [online]. [cit. 2013-2-23].

Dostupné z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/d ata/main_tables.

Internetový odkaz na Eurostat (Expenditure on pensions - EU 27). [online].

[cit. 2013-2-17]. Dostupné z:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcod e=tps00103&plugin=1>.

Internetový odkaz na Eurostat (Household saving rate - EU 27). [online]. [cit. 2013-2-25]. Dostupné z:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcod e=tsdec240&plugin=1>.

Internetový odkaz na Eurostat (Projected old-age dependency ratio - EU 27).

[online]. [cit. 2013-1-24]. Dostupné z:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

Internetový odkaz na Ministerstvo financí ČR (Jedno inkasní místo). [online].

[cit. 2013-2-17]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/dc_jim.html.

Internetový odkaz na Ministerstvo financí ČR (Státní závěrečný účet za rok 2011 -

kapitola V. Rozdíl mezi příjmy z pojistného na důchodové pojištění a výdaji

spojenými s výběrem pojistného na důchodové pojištění a výplatou dávek

důchodového pojištění. [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/SZU2011_C-V.pdf.

Internetový odkaz na Ministerstvo financí ČR (Základní ukazatele vývoje penzijního

přípojištění v České republice - k 31.12. 2011). [online]. [cit. 2012-4-7]. Dostupné z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_ukazatele_penzijniho_pripojisteni_6832

0.htm.

Internetový odkaz na Partners Financial Services, a.s.[online]. [cit. 2013-2-13].

Dostupné z: <http://www.partners.cz/cs/o-partners/vedeni/pavel-kohout/>.

Internetový odkaz na Úřad vlády (členové NERV). [online]. [cit. 2013-2-16].

Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clenove/>.

Internetový odkaz na Úřad vlády (Historie minulých vlád). [online]. [cit. 2013-1-27].

Dostupné z [http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-
vlad-cr/](http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-
vlad-cr/).

Internetový odkaz na Úřad vlády (Knihovna připravované legislativy – anotace k návrhu MPSV věcného záměru zákona o dětské skupině). [online]. [cit. 2013-3-17]. Dostupné z <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=KORN8T3HMZK5>

Internetový odkaz na Volební program TOP 09 (Reforma důchodového systému). [online]. [cit. 2013-3-16]. Dostupné z <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/reforma-duchodoveho-systemu-1354.html>

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školním zařízením, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním připojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů

Zákon č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů

Mezinárodněprávní dokumenty:

Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers. Strasbourg: EC. 9. 12. 1989. [online].[cit. 2012-9-2]. Dostupné z: <http://www.aedh.eu/The-Community-Charter-of.html>.

Evropská sociální charta. Turín: Rada Evropy. 18. 10. 1961. [online].[cit. 2012-9-2]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/publications/folder_22_cs.htm.

Evropský zákoník sociálního zabezpečení. Štrasburk: Rady Evropy. 16. 4. 1964. [online].[cit. 2012-9-2]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1286/ezsz.pdf>.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabon: Evropská unie. 13. 12. 2007. [online].[cit. 2012-9-2]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0001:0010:CS:PDF>.

Listina základních práv Evropské unie ze dne 7. 12. 2000, ve znění upraveném dne 12. 12. 2007. Štrasburk: Evropské unie. [online].[cit. 2012-9-2]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:CS:PDF>.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. New York: OSN. 19. 12. 1966. [online]. [cit. 2012-9-1]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. New York: OSN. 19. 12. 1966.[online].[cit. 2012-9-1].Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>.

Social Security (Minimum Standards) Convention (No. 102). Geneva: ILO. 28.6.1952. [online].[cit. 2012-9-1].Dostupné

z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_116148.pdf.

Úmluva č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách. Ženeva: MOP. 29. 6. 1967. [online].[cit. 2013-2-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1184/128.pdf>.

Úmluva o právech dítěte. New York: OSN. 20. 11. 1989. [online].[cit. 2012-9-1]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.